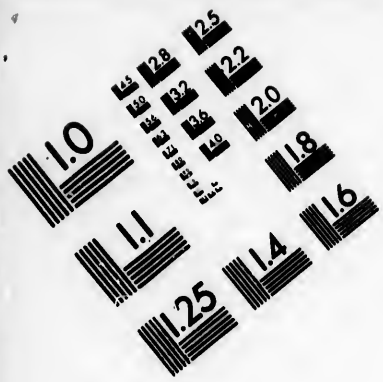
1.0
1.1
1.25
1.4
1.6
1.8
2.0
2.2
2.5
2.8
3.2
3.6
4.0
4.5
5.0
5.6
6.3
7.1
8.0
9.0
10.0
11.2
12.5
14.0
16.0
18.0
20.0
22.0
25.0
28.0
32.0
36.0
40.0
45.0
50.0
56.0
63.0
71.0
80.0
90.0
100.0
112.0
125.0
140.0
160.0
180.0
200.0
224.0
250.0
280.0
320.0
360.0
400.0
450.0
500.0
560.0
630.0
710.0
800.0
900.0
1000.0
1120.0
1250.0
1400.0
1600.0
1800.0
2000.0
2240.0
2500.0
2800.0
3200.0
3600.0
4000.0
4500.0
5000.0
5600.0
6300.0
7100.0
8000.0
9000.0
10000.0
11200.0
12500.0
14000.0
16000.0
18000.0
20000.0
22400.0
25000.0
28000.0
32000.0
36000.0
40000.0
45000.0
50000.0
56000.0
63000.0
71000.0
80000.0
90000.0
100000.0
112000.0
125000.0
140000.0
160000.0
180000.0
200000.0
224000.0
250000.0
280000.0
320000.0
360000.0
400000.0
450000.0
500000.0
560000.0
630000.0
710000.0
800000.0
900000.0
1000000.0
1120000.0
1250000.0
1400000.0
1600000.0
1800000.0
2000000.0
2240000.0
2500000.0
2800000.0
3200000.0
3600000.0
4000000.0
4500000.0
5000000.0
5600000.0
6300000.0
7100000.0
8000000.0
9000000.0
10000000.0
11200000.0
12500000.0
14000000.0
16000000.0
18000000.0
20000000.0
22400000.0
25000000.0
28000000.0
32000000.0
36000000.0
40000000.0
45000000.0
50000000.0
56000000.0
63000000.0
71000000.0
80000000.0
90000000.0
100000000.0
112000000.0
125000000.0
140000000.0
160000000.0
180000000.0
200000000.0
224000000.0
250000000.0
280000000.0
320000000.0
360000000.0
400000000.0
450000000.0
500000000.0
560000000.0
630000000.0
710000000.0
800000000.0
900000000.0
1000000000.0
1120000000.0
1250000000.0
1400000000.0
1600000000.0
1800000000.0
2000000000.0
2240000000.0
2500000000.0
2800000000.0
3200000000.0
3600000000.0
4000000000.0
4500000000.0
5000000000.0
5600000000.0
6300000000.0
7100000000.0
8000000000.0
9000000000.0
10000000000.0
11200000000.0
12500000000.0
14000000000.0
16000000000.0
18000000000.0
20000000000.0
22400000000.0
25000000000.0
28000000000.0
32000000000.0
36000000000.0
40000000000.0
45000000000.0
50000000000.0
56000000000.0
63000000000.0
71000000000.0
80000000000.0
90000000000.0
100000000000.0
112000000000.0
125000000000.0
140000000000.0
160000000000.0
180000000000.0
200000000000.0
224000000000.0
250000000000.0
280000000000.0
320000000000.0
360000000000.0
400000000000.0
450000000000.0
500000000000.0
560000000000.0
630000000000.0
710000000000.0
800000000000.0
900000000000.0
1000000000000.0
1120000000000.0
1250000000000.0
1400000000000.0
1600000000000.0
1800000000000.0
2000000000000.0
2240000000000.0
2500000000000.0
2800000000000.0
3200000000000.0
3600000000000.0
4000000000000.0
4500000000000.0
5000000000000.0
5600000000000.0
6300000000000.0
7100000000000.0
8000000000000.0
9000000000000.0
10000000000000.0
11200000000000.0
12500000000000.0
14000000000000.0
16000000000000.0
18000000000000.0
20000000000000.0
22400000000000.0
25000000000000.0
28000000000000.0
32000000000000.0
36000000000000.0
40000000000000.0
45000000000000.0
50000000000000.0
56000000000000.0
63000000000000.0
71000000000000.0
80000000000000.0
90000000000000.0
100000000000000.0
112000000000000.0
125000000000000.0
140000000000000.0
160000000000000.0
180000000000000.0
200000000000000.0
224000000000000.0
250000000000000.0
280000000000000.0
320000000000000.0
360000000000000.0
400000000000000.0
450000000000000.0
500000000000000.0
560000000000000.0
630000000000000.0
710000000000000.0
800000000000000.0
900000000000000.0
1000000000000000.0
1120000000000000.0
1250000000000000.0
1400000000000000.0
1600000000000000.0
1800000000000000.0
2000000000000000.0
2240000000000000.0
2500000000000000.0
2800000000000000.0
3200000000000000.0
3600000000000000.0
4000000000000000.0
4500000000000000.0
5000000000000000.0
5600000000000000.0
6300000000000000.0
7100000000000000.0
8000000000000000.0
9000000000000000.0
10000000000000000.0
11200000000000000.0
12500000000000000.0
14000000000000000.0
16000000000000000.0
18000000000000000.0
20000000000000000.0
22400000000000000.0
25000000000000000.0
28000000000000000.0
32000000000000000.0
36000000000000000.0
40000000000000000.0
45000000000000000.0
50000000000000000.0
56000000000000000.0
63000000000000000.0
71000000000000000.0
80000000000000000.0
90000000000000000.0
100000000000000000.0
112000000000000000.0
125000000000000000.0
140000000000000000.0
160000000000000000.0
180000000000000000.0
200000000000000000.0
224000000000000000.0
250000000000000000.0
280000000000000000.0
320000000000000000.0
360000000000000000.0
400000000000000000.0
450000000000000000.0
500000000000000000.0
560000000000000000.0
630000000000000000.0
710000000000000000.0
800000000000000000.0
900000000000000000.0
1000000000000000000.0
1120000000000000000.0
1250000000000000000.0
1400000000000000000.0
1600000000000000000.0
1800000000000000000.0
2000000000000000000.0
2240000000000000000.0
2500000000000000000.0
2800000000000000000.0
3200000000000000000.0
3600000000000000000.0
4000000000000000000.0
4500000000000000000.0
5000000000000000000.0
5600000000000000000.0
6300000000000000000.0
7100000000000000000.0
8000000000000000000.0
9000000000000000000.0
10000000000000000000.0
11200000000000000000.0
12500000000000000000.0
14000000000000000000.0
16000000000000000000.0
18000000000000000000.0
20000000000000000000.0
22400000000000000000.0
25000000000000000000.0
28000000000000000000.0
32000000000000000000.0
36000000000000000000.0
40000000000000000000.0
45000000000000000000.0
50000000000000000000.0
56000000000000000000.0
63000000000000000000.0
71000000000000000000.0
80000000000000000000.0
90000000000000000000.0
100000000000000000000.0
112000000000000000000.0
125000000000000000000.0
140000000000000000000.0
160000000000000000000.0
180000000000000000000.0
200000000000000000000.0
224000000000000000000.0
250000000000000000000.0
280000000000000000000.0
320000000000000000000.0
360000000000000000000.0
400000000000000000000.0
450000000000000000000.0
500000000000000000000.0
560000000000000000000.0
630000000000000000000.0
710000000000000000000.0
800000000000000000000.0
900000000000000000000.0
1000000000000000000000.0
1120000000000000000000.0
1250000000000000000000.0
1400000000000000000000.0
1600000000000000000000.0
1800000000000000000000.0
2000000000000000000000.0
2240000000000000000000.0
2500000000000000000000.0
2800000000000000000000.0
3200000000000000000000.0
3600000000000000000000.0
4000000000000000000000.0
4500000000000000000000.0
5000000000000000000000.0
5600000000000000000000.0
6300000000000000000000.0
7100000000000000000000.0
8000000000000000000000.0
9000000000000000000000.0
10000000000000000000000.0
11200000000000000000000.0
12500000000000000000000.0
14000000000000000000000.0
16000000000000000000000.0
18000000000000000000000.0
20000000000000000000000.0
22400000000000000000000.0
25000000000000000000000.0
28000000000000000000000.0
32000000000000000000000.0
36000000000000000000000.0
40000000000000000000000.0
45000000000000000000000.0
50000000000000000000000.0
56000000000000000000000.0
63000000000000000000000.0
71000000000000000000000.0
80000000000000000000000.0
90000000000000000000000.0
100000000000000000000000.0
112000000000000000000000.0
125000000000000000000000.0
140000000000000000000000.0
160000000000000000000000.0
180000000000000000000000.0
200000000000000000000000.0
224000000000000000000000.0
250000000000000000000000.0
280000000000000000000000.0
320000000000000000000000.0
360000000000000000000000.0
400000000000000000000000.0
450000000000000000000000.0
500000000000000000000000.0
560000000000000000000000.0
630000000000000000000000.0
710000000000000000000000.0
800000000000000000000000.0
900000000000000000000000.0
1000000000000000000000000.0
1120000000000000000000000.0
1250000000000000000000000.0
1400000000000000000000000.0
1600000000000000000000000.0
1800000000000000000000000.0
2000000000000000000000000.0
2240000000000000000000000.0
2500000000000000000000000.0
2800000000000000000000000.0
3200000000000000000000000.0
3600000000000000000000000.0
4000000000000000000000000.0
4500000000000000000000000.0
5000000000000000000000000.0
5600000000000000000000000.0
6300000000000000000000000.0
7100000000000000000000000.0
8000000000000000000000000.0
9000000000000000000000000.0
10000000000000000000000000.0
11200000000000000000000000.0
12500000000000000000000000.0
14000000000000000000000000.0
16000000000000000000000000.0
18000000000000000000000000.0
20000000000000000000000000.0
22400000000000000000000000.0
25000000000000000000000000.0
28000000000000000000000000.0
32000000000000000000000000.0
36000000000000000000000000.0
40000000000000000000000000.0
45000000000000000000000000.0
50000000000000000000000000.0
56000000000000000000000000.0
63000000000000000000000000.0
71000000000000000000000000.0
80000000000000000000000000.0
90000000000000000000000000.0
100000000000000000000000000.0
112000000000000000000000000.0
125000000000000000000000000.0
140000000000000000000000000.0
160000000000000000000000000.0
180000000000000000000000000.0
200000000000000000000000000.0
224000000000000000000000000.0
250000000000000000000000000.0
280000000000000000000000000.0
320000000000000000000000000.0
360000000000000000000000000.0
400000000000000000000000000.0
450000000000000000000000000.0
500000000000000000000000000.0
560000000000000000000000000.0
630000000000000000000000000.0
710000000000000000000000000.0
800000000000000000000000000.0
900000000000000000000000000.0
1000000000000000000000000000.0
1120000000000000000000000000.0
1250000000000000000000000000.0
1400000000000000000000000000.0
1600000000000000000000000000.0
1800000000000000000000000000.0
2000000000000000000000000000.0
2240000000000000000000000000.0
2500000000000000000000000000.0
2800000000000000000000000000.0
3200000000000000000000000000.0
3600000000000000000000000000.0
4000000000000000000000000000.0
4500000000000000000000000000.0
5000000000000000000000000000.0
5600000000000000000000000000.0
6300000000000000000000000000.0
7100000000000000000000000000.0
8000000000000000000000000000.0
9000000000000000000000000000.0
10000000000000000000000000000.0
11200000000000000000000000000.0
12500000000000000000000000000.0
14000000000000000000000000000.0
16000000000000000000000000000.0
18000000000000000000000000000.0
20000000000000000000000000000.0
22400000000000000000000000000.0
25000000000000000000000000000.0
28000000000000000000000000000.0
32000000000000000000000000000.0
36000000000000000000000000000.0
40000000000000000000000000000.0
45000000000000000000000000000.0
50000000000000000000000000000.0
56000000000000000000000000000.0
63000000000000000000000000000.0
71000000000000000000000000000.0
80000000000000000000000000000.0
90000000000000000000000000000.0
100000000000000000000000000000.0
112000000000000000000000000000.0
125000000000000000000000000000.0
140000000000000000000000000000.0
160000000000000000000000000000.0
180000000000000000000000000000.0
200000000000000000000000000000.0
224000000000000000000000000000.0
250000000000000000000000000000.0
280000000000000000000000000000.0
320000000000000000000000000000.0
360000000000000000000000000000.0
400000000000000000000000000000.0
450000000000000000000000000000.0
500000000000000000000000000000.0
560000000000000000000000000000.0
630000000000000000000000000000.0
710000000000000000000000000000.0
800000000000000000000000000000.0
900000000000000000000000000000.0
1000000000000000000000000000000.0
1120000000000000000000000000000.0
1250000000000000000000000000000.0
1400000000000000000000000000000.0
1600000000000000000000000000000.0
1800000000000000000000000000000.0
2000000000000000000000000000000.0
2240000000000000000000000000000.0
2500000000000000000000000000000.0
2800000000000000000000000000000.0
3200000000000000000000000000000.0
3600000000000000000000000000000.0
4000000000000000000000000000000.0
4500000000000000000000000000000.0
5000000000000000000000000000000.0
5600000000000000000000000000000.0
6300000000000000000000000000000.0
7100000000000000000000000000000.0
8000000000000000000000000000000.0
9000000000000000000000000000000.0
10000000000000000000000000000000.0
11200000000000000000000000000000.0
12500000000000000000000000000000.0
14000000000000000000000000000000.0
16000000000000000000000000000000.0
18000000000000000000000000000000.0
20000000000000000000000000000000.0
22400000000000000000000000000000.0
25000000000000000000000000000000.0
28000000000000000000000000000000.0
32000000000000000000000000000000.0
36000000000000000000000000000000.0
40000000000000000000000000000000.0
45000000000000000000000000000000.0
50000000000000000000000000000000.0
56000000000000000000000000000000.0
63000000000000000000000000000000.0
71000000000000000000000000000000.0
80000000000000000000000000000000.0
90000000000000000000000000000000.0
100000000000000000000000000000000.0
112000000000000000000000000000000.0
125000000000000000000000000000000.0
140000000000000000000000000000000.0
160000000000000000000000000000000.0
180000000000000000000000000000000.0
200000000000000000000000000000000.0
224000000000000000000000000000000.0
250000000000000000000000000000000.0
280000000000000000000000000000000.0
320000000000000000000000000000000.0
360000000000000000000000000000000.0
400000000000000000000000000000000.0
450000000000000000000000000000000.0
500000000000000000000000000000000.0
560000000000000000000000000000000.0
630000000000000000000000000000000.0
710000000000000000000000000000000.0
800000000000000000000000000000000.0
900000000000000000000000000000000.0
1000000000000000000000000000000000.0
1120000000000000000000000000000000.0
1250000000000000000000000000000000.0
1400000000000000000000000000000000.0
1600000000000000000000000000000000.0
1800000000000000000000000000000000.0
2000000000000000000000000000000000.0
2240000000000000000000000000000000.0
2500000000000000000000000000000000.0
2800000000000000000000000000000000.0
3200000000000000000000000000000000.0
3600000000000000000000000000000000.0
4000000000000000000000000000000000.0
4500000000000000000000000000000000.0
5000000000000000000000000000000000.0
5600000000000000000000000000000000.0
6300000000000000000000000000000000.0
7100000000000000000000000000000000.0
8000000000000000000000000000000000.0
9000000000000000000000000000000000.0
10000000000000000000000000000000000.0
11200000000000000000000000000000000.0
12500000000000000000000000000000000.0
14000000000000000000000000000000000.0
16000000000000000000000000000000000.0
18000000000000000000000000000000000.0
20000000000000000000000000000000000.0
22400000000000000000000000000000000.0
25000000000000000000000000000000000.0
28000000000000000000000000000000000.0
32000000000000000000000000000000000.0
36000000000000000000000000000000000.0
40000000000000000000000000000000000.0
45000000000000000000000000000000000.0
50000000000000000000000000000000000.0
56000000000000000000000000000000000.0
63000000000000000000000000000000000.0
71000000000000000000000000000000000.0
80000000000000000000000000000000000.0
90000000000000000000000000000000000.0
100000000000000000000000000000000000.0
112000000000000000000000000000000000.0
125000000000000000000000000000000000.0
140000000000000000000000000000000000.0
160000000000000000000000000000000000.0
180000000000000000000000000000000000.0
200000000000000000000000000000000000.0
224000000000000000000000000000000000.0
250000000000000000000000000000000000.0
280000000000000000000000000000000000.0
320000000000000000000000000000000000.0
360000000000000000000000000000000000.0
400000000000000000000000000000000000.0
450000000000000000000000000000000000.0
500000000000000000000000000000000000.0
560000000000000000000000000000000000.0
630000000000000000000000000000000000.0
710000000000000000000000000000000000.0
800000000000000000000000000000000000.0
900000000000000000000000000000000000.0
1000000000000000000000000000000000000.0
1120000000000000000000000000000000000.0
1250000000000000000000000000000000000.0
1400000000000000000000000000000000000.0
1600000000000000000000000000000000000.0
1800000000000000000000000000000000000.0
2000000000000000000000000000000000000.0
2240000000000000000000000000000000000.0
2500000000000000000000000000000000000.0
2800000000000000000000000000000000000.0
3200000000000000000000000000000000000.0
3600000000000000000000000000000000000.0
4000000000000000000000000000000000000.0
4500000000000000000000000000000000000.0
5000000000000000000000000000000000000.0
5600000000000000000000000000000000000.0
6300000000000000000000000000000000000.0
7100000000000000000000000000000000000.0
8000000000000000000000000000000000000.0
9000000000000000000000000000000000000.0
10000000000000000000000000000000000000.0
11200000000000000000000000000000000000.0
12500000000000000000000000000000000000.0
14000000000000000000000000000000000000.0
16000000000000000000000000000000000000.0
18000000000000000000000000000000000000.0
20000000000000000000000000000000000000.0
22400000000000000000000000000000000000.0
25000000000000000000000000000000000000.0
28000000000000000000000000000000000000.0
32000000000000000000000000000000000000.0
36000000000000000000000000000000000000.0
40000000000000000000000000000000000000.0
45000000000000000000000000000000000000.0
50000000000000000000000000000000000000.0
56000000000000000000000000000000000000.0
63000000000000000000000000000000000000.0
71000000000000000000000000000000000000.0
80000000000000000000000000000000000000.0
90000000000000000000000000000000000000.0
100000000000000000000000000000000000000.0
112000000000000000000000000000000000000.0
125000000000000000000000000000000000000.0
140000000000000000000000000000000000000.0
160000000000000000000000000000000000000.0
180000000000000000000000000000000000000.0
200000000000000000000000000000000000000.0
224000000000000000000000000000000000000.0
250000000000000000000000000000000000000.0
280000000000000000000000000000000000000.0
320000000000000000000000000000000000000.0
360000000000000000000000000000000000000.0
400000000000000000000000000000000000000.0
450000000000000000000000000000000000000.0
500000000000000000000000000000000000000.0
560000000000000000000000000000000000000.0
630000000000000000000000000000000000000.0
710000000000000000000000000000000000000.0
800000000000000000000000000000000000000.0
900000000000000000000000000000000000000.0
1000000000000000000000000000000000000000.0
1120000000000000000000000000000000000000.0
1250000000000000000000000000000000000000.0
1400000000000000000000000000000000000000.0
1600000000000000000000000000000000000000.0
1800000000000000000000000000000000000000.0
2000000000000000000000000000000000000000.0
2240000000000000000000000000000000000000.0
2500000000000000000000000000000000000000.0
2800000000000000000000000000000000000000.0
3200000000000000000000000000000000000000.0
3600000000000000000000000000000000000000.0
4000000000000000000000000000000000000000.0
4500000000000000000000000000000000000000.0
5000000000000000000000000000000000000000.0
5600000000000000000000000000000000000000.0
6300000000000000000000000000000000000000.0
7100000000000000000000000000000000000000.0
8000000000000000000000000000000000000000.0
9000000000000000000000000000000000000000.0
10000000000000000000000000000000000000000.0
11200000000000000000000000000000000000000.0
12500000000000000000000000000000000000000.0
14000000000000000000000000000000000000000.0
16000000000000000000000000000000000000000.0
18000000000000000000000000000000000000000.0
20000000000000000000000000000000000000000.0
22400000000000000000000000000000000000000.0
25000000000000000000000000000000000000000.0
28000000000000000000000000000000000000000.0
32000000000000000000000000000000000000000.0
36000000000000000000000000000000000000000.0
40000000000000000000000000000000000000000.0
45000000000000000000000000000000000000000.0
50000000000000000000000000000000000000000.0
56000000000000000000000000000000000000000.0
63000000000000000000000000000000000000000.0
71000000000000000000000000000000000000000.0
80000000000000000000000000000000000000000.0
90000000000000000000000000000000000000000.0
100000000000000000000000000000000000000000.0
112000000000000000000000000000000000000000.0
125000000000000000000000000000000000000000.0
140000000000000000000000000000000000000000.0
160000000000000000000000000000000000000000.0
180000000000000000000000000000000000000000.0
200000000000000000000000000000000000000000.0
224000000000000000000000000000000000000000.0
250000000000000000000000000000000000000000.0
280000000000000000000000000000000000000000.0
320000000000000000000000000000000000000000.0
360000000000000000000000000000000000000000.0
400000000000000000000000000000000000000000.0
450000000000000000000000000000000000000000.0
500000000000000000000000000000000000000000.0
560000000000000000000000000000000000000000.0
630000000000000000000000000000000000000000.0
710000000000000000000000000000000000000000.0
800000000000000000000000000000000000000000.0
900000000000000000000000000000000000000000.0
1000000000000000000000000000000000000000000.0
1120000000000000000000000000000000000000000.0
1250000000000000000000000000000000000000000.0
1400000000000000000000000000000000000000000.0
1600000000000000000000000000000000000000000.0
1800000000000000000000000000000000000000000.0
2000000000000000000000000000000000000000000.0
2240000000000000000000000000000000000000000.0
2500000000000000000000000000000000000000000.0
2800000000000000000000000000000000000000000.0
3200000000000000000000000000000000000000000.0
3600000000000000000000000000000000000000000.0
4000000000000000000000000000000000000000000.0
4500000000000000000000000000000000000000000.0
5000000000000000000000000000000000000000000.0
5600000000000000000000000000000000000000000.0
6300000000000000000000000000000000000000000.0
7100000000000000000000000000000000000000000.0
8000000000000000000000000000000000000000000.0
9000000000000000000000000000000000000000000.0
10000000000000000000000000000000000000000000.0
11200000000000000000000000000000000000000000.0
12500000000000000000000000000000000000000000.0
14000000000000000000000000000000000000000000.0
16000000000000000000000000000000000000000000.0
18000000000000000000000000000000000000000000.0
20000000000000000000000000000000000000000000.0
22400000000000000000000000000000000000000000.0
25000000000000000000000000000000000000000000.0
28000000000000000000000000000000000000000000.0
32000000000000000000000000000000000000000000.0
36000000000000000000000000000000000000000000.0
40000000000000000000000000000000000000000000.0
45000000000000000000000000000000000000000000.0
50000000000000000000000000000000000000000000.0
56000000000000000000000000000000000000000000.0
63000000000000000000000000000000000000000000.0
71000000000000000000000000000000000000000000.0
80000000000000000000000000000000000000000000.0
90000000000000000000000000000000000000000000.0
100000000000000000000000000000000000000000000.0
112000000000000000000000000000000000000000000.0
125000000000000000000000000000000000000000000.0
140000000000000000000000000000000000000000000.0
160000000000000000000000000000000000000000000.0
180000000000000000000000000000000000000000000.0
200000000000000000000000000000000000000000000.0
224000000000000000000000000000000000000000000.0
250000000000000000000000000000000000000000000.0
280000000000000000000000000000000000000000000.0
320000000000000000000000000000000000000000000.0
360000000000000000000000000000000000000000000.0
400000000000000000000000000000000000000000000.0
450000000000000000000000000000000000000000000.0
500000000000000000000000000000000000000000000.0
560000000000000000000000000000000000000000000.0
630000000000000000000000000000000000000000000.0
710000000000000000000000000000000000000000000.0
800000000000000000000000000000000000000000000.0
900000000000000000000000000000000000000000000.0
1000000000000000000000000000000000000000000000.0
1120000000000000000000000000000000000000000000.0
1250000000000000000000000000000000000000000000.0
1400000000000000000000000000000000000000000000.0
1600000000000000000000000000000000000000000000.0
1800000000000000000000000000000000000000000000.0
2000000000000000000000000000000000000000000000.0
2240000000000000000000000000000000000000000000.0
2500000000000000000000000000000000000000000000.0
2800000000000000000000000000000000000000000000.0
3200000000000000000000000000000000000000000000.0
3600000000000000000000000000000000000000000000.0
4000000000000000000000000000000000000000000000.0
4500000000000000000000000000000000000000000000.0
5000000000000000000000000000000000000000000000.0
5600000000000000000000000000000000000000000000.0
6300000000000000000000000000000000000000000000.0
7100000000000000000000000000000000000000000000.0
8000000000000000000000000000000000000000000000.0
9000000000000000000000000000000000000000000000.0
10000000000000000000000000000000000000000000000.0
11200000000000000000000000000000000000000000000.0
12500000000000000000000000000000000000000000000.0
14000000000000000000000000000000000000000000000.0
16000000000000000000000000000000000000000000000.0
18000000000000000000000000000000000000000000000.0
20000000000000000000000000000000000000000000000.0
22400000000000000000000000000000000000000000000.0
25000000000000000000000000000000000000000000000.0
28000000000000000000000000000000000000000000000.0
32000000000000000000000000000000000000000000000.0
36000000000000000000000000000000000000000000000.0
40000000000000000000000000000000000000000000000.0
45000000000000000000000000000000000000000000000.0
50000000000000000000000000000000000000000000000.0
56000000000000000000000000000000000000000000000.0
63000000000000000000000000000000000000000000000.0
71000000000000000000000000000000000000000000000.0
80000000000000000000000000000000000000000000000.0
90000000000000000000000000000000000000000000000.0
100000000000000000000000000000000000000000000000.0
112000000000000000000000000000000000000000000000.0
125000000000000000000000000000000000000000000000.0
140000000000000000000000000000000000000000000000.0
160000000000000000000000000000000000000000000000.0
180000000000000000000000000000000000000000000000.0
200000000000000000000000000000000000000000000000.0
224000000000000000000000000000000000000000000000.0
250000000000000000000000000000000000000000000000.0
280000000000000000000000000000000000000000000000.0
320000000000000000000000000000000000000000000000.0
360000000000000000000000000000000000000000000000.0
400000000000000000000000000000000000000000000000.0
450000000000000000000000000000000000000000000000.0
500000000000000000000000000000000000000000000000.0
560000000000000000000000000000000000000000000000.0
630000000000000000000000000000000000000000000000.0
710000000000000000000000000000000000000000000000.0
800000000000000000000000000000000000000000000000.0
900000000000000000000000000000000000000000000000.0
1000000000000000000000000000000000000000000000000.0
1120000000000000000000000000000000000000000000000.0
1250000000000000000000000000000000000000000000000.0
1400000000000000000000000000000000000000000000000.0
1600000000000000000000000000000000000000000000000.0
1800000000000000000000000000000000000000000000000.0
2000000000000000000000000000000000000000000000000.0
2240000000000000000000000000000000000000000000000.0
2500000000000000000000000000000000000000000000000.0
2800000000000000000000000000000000000000000000000.0
3200000000000000000000000000000000000000000000000.0
3600000000000000000000000000000000000000000000000.0
4000000000000000000000000000000000000000000000000.0
4500000000000000000000000000000000000000000000000.0
5000000000000000000000000000000000000000000000000.0
5600000000000000000000000000000000000000000000000.0
6300000000000000000000000000000000000000000000000.0
7100000000000000000000000000000000000000000000000.0
8000000000000000000000000000000000000000000000000.0
9000000000000000000000000000000000000000000000000.0
10000000000000000000000000000000000000000000000000.0
11200000000000000000000000000000000000000000000000.0
12500000000000000000000000000000000000000000000000.0
14000000000000000000000000000000000000000000000000.0
16000000000000000000000000000000000000000000000000.0
18000000000000000000000000000000000000000000000000.0
20000000000000000000000000000000000000000000000000.0
22400000000000000000000000000000000000000000000000.0
25000000000000000000000000000000000000000000000000.0
28000000000000000000000000000000000000000000000000.0
32000000000000000000000000000000000000000000000000.0
36000000000000000000000000000000000000000000000000.0
40000000000000000000000000000000000000000000000000.0
45000000000000000000000000000000000000000000000000.0
50000000000000000000000000000000000000000000000000.0
56000000000000000000000000000000000000000000000000.0
63000000000000000000000000000000000000000000000000.0
71000000000000000000000000000000000000000000000000.0
80000000000000000000000000000000000000000000000000.0
90000000000000000000000000000000000000000000000000.0
100000000000000000000000000000000000000000000000000.0
112000000000000000000000000000000000000000000000000.0
125000000000000000000000000000000000000000000000000.0
140000000000000000000000000000000000000000000000000.0
160000000000000000000000000000000000000000000000000.0
180000000000000000000000000000000000000000000000000.0
200000000000000000000000000000000000000000000000000.0
224000000000000000000000000000000000000000000000000.0
250000000000000000000000000000000000000000000000000.0
280000000000000000000000000000000000000000000000000.0
320000000000000000000000000000000000000000000000000.0
360000000000000000000000000000000000000000000000000.0
400000000000000000000000000000000000000000000000000.0
450000000000000000000000000000000000000000000000000.0
500000000000000000000000000000000000000000000000000.0
560000000000000000000000000000000000000000000000000.0
630000000000000000000000000000000000000000000000000.0
710000000000000000000000000000000000000000000000000.0
800000000000000000000000000000000000000000000000000.0
900000000000000000000000000000000000000000000000000.0
1000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
1120000000000000000000000000000000000000000000000000.0
1250000000000000000000000000000000000000000000000000.0
1400000000000000000000000000000000000000000000000000.0
1600000000000000000000000000000000000000000000000000.0
1800000000000000000000000000000000000000000000000000.0
2000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
2240000000000000000000000000000000000000000000000000.0
2500000000000000000000000000000000000000000000000000.0
2800000000000000000000000000000000000000000000000000.0
3200000000000000000000000000000000000000000000000000.0
3600000000000000000000000000000000000000000000000000.0
4000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
4500000000000000000000000000000000000000000000000000.0
5000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
5600000000000000000000000000000000000000000000000000.0
6300000000000000000000000000000000000000000000000000.0
7100000000000000000000000000000000000000000000000000.0
8000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
9000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
10000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
11200000000000000000000000000000000000000000000000000.0
12500000000000000000000000000000000000000000000000000.0
14000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
16000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
18000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
20000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
22400000000000000000000000000000000000000000000000000.0
25000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
28000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
32000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
36000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
40000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
45000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
50000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
56000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
63000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
71000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
80000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
90000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
100000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
112000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
125000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
140000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
160000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
180000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
200000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
224000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
250000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
280000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
320000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
360000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
400000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
450000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
500000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
560000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
630000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
710000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
800000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
900000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
1000000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
1120000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
1250000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
1400000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
1600000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
1800000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
2000000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
2240000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
2500000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
2800000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
3200000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
3600000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
4000000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
4500000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
5000000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
5600000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
6300000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
7100000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
8000000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
9000000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
10000000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
11200000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
12500000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
14000000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
16000000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
18000000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
20000000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
22400000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
25000000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
28000000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
32000000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
36000000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
40000000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
45000000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
50000000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
56000000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
63000000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
71000000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
80000000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
90000000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
100000000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
112000000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
125000000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
140000000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
160000000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
180000000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
200000000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
224000000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
250000000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
280000000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
320000000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
360000000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
400000000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
450000000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
500000000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
560000000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
630000000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
710000000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
800000000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
900000000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
1000000000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
1120000000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
1250000000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
1400000000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
1600000000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
1800000000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
2000000000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
2240000000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
2500000000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
2800000000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
3200000000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
3600000000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
4000000000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
4500000000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
5000000000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
5600000000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
6300000000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
7100000000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
8000000000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
9000000000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
10000000000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
11200000000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
12500000000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
14000000000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
16000000000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
18000000000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
20000000000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
22400000000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
25000000000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
28000000000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
32000000000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
36000000000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
40000000000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
45000000000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
50000000000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
56000000000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
63000000000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
71000000000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
80000000000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
90000000000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
100000000000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
112000000000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
125000000000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
140000000000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
160000000000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
180000000000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
200000000000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
224000000000000000000000000000000000000000000000000000000000.0
250000000000000000000000000000000000000000000000000000000000.

CIHM/ICMH
Microfiche
Series.

CIHM/ICMH
Collection de
microfiches.

Canadian Institute for Historical Microreproductions / Institut canadien de microreproductions historiques

© 1986

Technical and Bibliographic Notes/Notes techniques et bibliographiques

The Institute has attempted to obtain the best original copy available for filming. Features of this copy which may be bibliographically unique, which may alter any of the images in the reproduction, or which may significantly change the usual method of filming, are checked below.

L'Institut a microfilmé le meilleur exemplaire qu'il lui a été possible de se procurer. Les détails de cet exemplaire qui sont peut-être uniques du point de vue bibliographique, qui peuvent modifier une image reproduite, ou qui peuvent exiger une modification dans la méthode normale de filmage sont indiqués ci-dessous.

- ☐ Coloured covers/ Couverture de couleur
- ☐ Covers damaged/ Couverture endommagée
- ☐ Covers restored and/or laminated/ Couverture restaurée et/ou pelliculée
- ☐ Cover title missing/ Le titre de couverture manque
- ☐ Coloured maps/ Cartes géographiques en couleur
- ☐ Coloured ink (i.e. other than blue or black)/ Encre de couleur (i.e. autre que bleue ou noire)
- ☐ Coloured plates and/or illustrations/ Planches et/ou illustrations en couleur
- ☐ Bound with other material/ Relié avec d'autres documents
- ☐ Tight binding may cause shadows or distortion along interior margin/ La reliure serrée peut causer de l'ombre ou de la distorsion le long de la marge intérieure
- ☐ Blank leaves added during restoration may appear within the text. Whenever possible, these have been omitted from filming/ Il se peut que certaines pages blanches ajoutées lors d'une restauration apparaissent dans le texte, mais, lorsque cela était possible, ces pages n'ont pas été filmées.

- ☐ Coloured pages/ Pages de couleur
- ☐ Pages damaged/ Pages endommagées
- ☐ Pages restored and/or laminated/ Pages restaurées et/ou pelliculées
- ☑ Pages discoloured, stained or foxed/ Pages décolorées, tachetées ou piquées
- ☐ Pages detached/ Pages détachées
- ☑ Showthrough/ Transparence
- ☐ Quality of print varies/ Qualité inégale de l'impression
- ☐ Includes supplementary material/ Comprend du matériel supplémentaire
- ☐ Only edition available/ Seule édition disponible
- ☐ Pages wholly or partially obscured by errata slips, tissues, etc., have been refilmed to ensure the best possible image/ Les pages totalement ou partiellement obscurcies par un feuillet d'errata, une pelure, etc., ont été filmées à nouveau de façon à obtenir la meilleure image possible.

☑ Additional comments:/ Commentaires supplémentaires: Wrinkled pages may film slightly out of focus.

This item is filmed at the reduction ratio checked below/
Ce document est filmé au taux de réduction indiqué ci-dessous.

10X	12X	14X	16X	18X	20X	22X	24X	26X	28X	30X	32X
						✓					

The copy filmed here has been reproduced thanks to the generosity of:

National Library of Canada

The images appearing here are the best quality possible considering the condition and legibility of the original copy and in keeping with the filming contract specifications.

Original copies in printed paper covers are filmed beginning with the front cover and ending on the last page with a printed or illustrated impression, or the back cover when appropriate. All other original copies are filmed beginning on the first page with a printed or illustrated impression, and ending on the last page with a printed or illustrated impression.

The last recorded frame on each microfiche shall contain the symbol → (meaning "CONTINUED"), or the symbol ▽ (meaning "END"), whichever applies.

Maps, plates, charts, etc., may be filmed at different reduction ratios. Those too large to be entirely included in one exposure are filmed beginning in the upper left hand corner, left to right and top to bottom, as many frames as required. The following diagrams illustrate the method:

L'exemplaire filmé fut reproduit grâce à la générosité de:

Bibliothèque nationale du Canada

Les images suivantes ont été reproduites avec le plus grand soin, compte tenu de la condition et de la netteté de l'exemplaire filmé, et en conformité avec les conditions du contrat de filmage.

Les exemplaires originaux dont la couverture en papier est imprimée sont filmés en commençant par le premier plat et en terminant soit par la dernière page qui comporte une empreinte d'impression ou d'illustration, soit par le second plat, selon le cas. Tous les autres exemplaires originaux sont filmés en commençant par la première page qui comporte une empreinte d'impression ou d'illustration et en terminant par la dernière page qui comporte une telle empreinte.

Un des symboles suivants apparaîtra sur la dernière image de chaque microfiche, selon le cas: le symbole → signifie "A SUIVRE", le symbole ▽ signifie "FIN".

Les cartes, planches, tableaux, etc., peuvent être filmés à des taux de réduction différents. Lorsque le document est trop grand pour être reproduit en un seul cliché, il est filmé à partir de l'angle supérieur gauche, de gauche à droite, et de haut en bas, en prenant le nombre d'images nécessaire. Les diagrammes suivants illustrent la méthode.

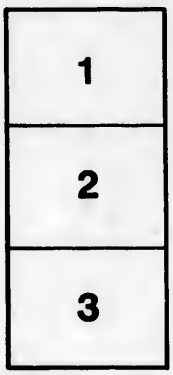

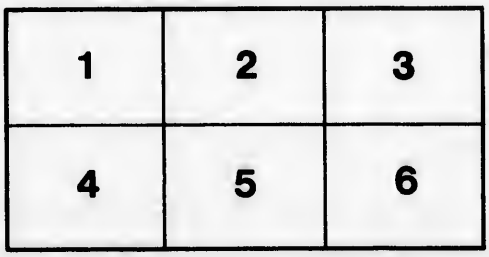

R E I Z E

NAAR DEN

STILLEN OCEAAN.

REIZEN
RONDOM DE
WAEREL D,
DOOR
JAMES COOK,
VERTAALD DOOR
J. D. PASTEUR.
MET KAARTEN EN PLAATEN
DERTIENDE DEEL.

TE LEYDEN, AMSTERDAM, EN 'S HAAGE, BIJ
HONKOOP, ALLART EN VAN CLEEF,
M D C C CIII.

INHOUD

VAN HET

DERTIENDE DEEL.

VERVOLG VAN HET ZESDE BOEK.

VIJFDE HOOFDSTUK.

Bladz.

Terugkomst in de Haven van St. Pieter en St. Paulus. *Bevordering van officieren. Begravenis van Kapitein* CLERKE. *Schade van de* Ontdekking *herſteld. Verſchillende andere bezigheden van het ſcheeps-volk. Brieven van den bevelhebber. Toevoer van meel en ſcheepsbehoeften van een Ruſſisch galjoot. Bericht van eenen banneling. Beeren-jagt en visſcherij. Ongenade van den ſerjeant. Viering van de verjaaring van des Konings krooning. Bezoek van den bevelhebber. De ſerjeant wordt weder in genade aangenoomen. Een Ruſſisch ſoldaat op ons verzoek bevorderd. Aanmerkingen over de krijgstucht in het*

Bladz.

Rusſitsch leger. De kerk te Paratounca. *Hoe de beeren-jagt geſchiedt en berichten omtrent de beeren en Kamtſchadaalen. Opſchrift ter nagedagtenis van Kapitein* CLERKE. *Voorraad van vee. Feesten op der Keizerinne verjaardag. Geſchenk van den bevelvoerer. Pooging van eenen zeeſoldaat om weg te loopen. Wij werken ons de baai uit. Scheepvaart- en aardrijkskundige beſchrijving van* Awatska-Baai. *Sterrekundige tafelen en waarneemingen.* . 1

ZESDE HOOFDSTUK.

Algemeene Beſchrijving van Kamtſchatka. *Aardrijkskundige beſchrijving van dat land. Deszelfs Rivieren. Grond. Luchtſtreek. Brandende Bergen. Heete Bronnen. Voortbrengzelen. Gewaſſen. Viervoetige Dieren. Vogelen. Viſſchen.* . 60

ZEVENDE HOOFDSTUK.

Vervolg van de algemeene beſchrijving van Kamtſchatka. *Van de inwooneren. Oorſprong van de Kamtſchadaalen. Ontdek-*

king

Bladz.

king van dezelve door de Ruſſen. Kort begrip van hunne Geſchiedenis. Hun aantal. Hun tegenswoordige ſtaat. De Ruſſiſche koophandel in Kamtſchatka. *Wooningen en kleedij der Kamtſchadaalen. De* Kuriliſche Eilanden. *De* Koreki. *De* Tschutki. 108

AGTSTE HOOFDSTUK.

Ontwerp tot onze verdere reis. Koers Zuidwaarts langs de kust van Kamtſchatka. Kaap Lopatka. *Wij vaaren voorbij de eilanden* Shoomska *en* Paramouſir. *Wij worden ten Oosten van de* Kuriles *gedreven. Wij bevinden ons tuſſchen de gewaande ontdekkingen van voorige reizigers in. Vrugtlooze pogingen om de eilanden ten Noorden van* Japan *te bereiken. Aardrijkskundige redeneeringen. Men krijgt de Japanſche Kust in het gezigt, langs welker Oost-zijde wij ſtevenen. Wij ontmoeten twee Japanſche vaartuigen. Wij worden door tegenwind van de kust gedreven. Buitengewoone uitwerking van ſtroomen. Wij ſtuuren naar de* Bashees-Eilanden. *Wij zien veel puim-*

Bladz.

ſteen. Wij ontwaaren het Zwavel-Eiland. *Wij vaaren voorbij de* Pratas. *Het eiland* Lema *en* Dieven-Eiland. De Reſolutie *neemt eenen Chineeſchen loots aan boord. Den officieren en het volk worden hunne aantekeningen afgeëischt.* . . 143

NEGENDE HOOFDSTUK.

Wij werken op naar Macao. *Een Chineeſche* Comprador. *Wij zenden iemand naar wal om den Portugeeſchen Gouverneur te bezoeken. Uitwerkingen van de tijding, die wij van Europa ontvangen. Wij ankeren in de* Typa. *Vaart naar* Canton. Bocca Tygris. Wampu. *Beſchrijving van een* Sampane. *Onthaal aan de Engelſche factorij. Voorbeeld van de agterdogtigheid der Chineezen. Van hunne wijze van handel drijven. Van de ſtad* Canton. *Derzelver grootte, en bevolking; aantal der* Sampanes. *Krijgsmacht. Van de ſtraaten en huizen. Bezoek van eenen Chinees. Wederkomst te* Macao. *Groote vraag naar zee-otter vellen. Ontwerp van eene reize om eenen pelterij-handel op de West-kust van* Amerika *te openen*

Bladz.

en verdere ontdekkingen in de nabuurſchap van Japan *te zoeken. Vertrek van* Macao. *Prijzen der levensmiddelen in* China. 194

TIENDE HOOFDSTUK.

Wij verlaaten de Typa. *Bevelen, door het Franſche Hof met opzigt tot Kapitein* COOK *gegeeven. Beſluit daarop genoomen. Peiling van de* Macclesfields Banken. *Wij vaaren voorbij* Pulo Sapata. *Wij ſtuuren naar* Pulo Condore. *Wij ankeren te* Pulo Condore. *Verrigtingen geduurende ons verblijf aldaar. Reis naar de voornaamſte ſtad. Wij ontvangen een bezoek van tenen Mandaryn. Zijne brieven. Ververſchingen, aldaar te krijgen. Beſchrijving van het Eiland en deszelfs tegenswoordigen ſtaat. Deszelfs voortbrengzels. Eene aanmerking van den Heer* SONNERAT *wederlegd. Sterrekundige en ſcheepvaartkundige waarneemingen.* 233

ELFDE HOOFDSTUK.

Vertrek van Pulo Condore. *Wij vaaren de* Straat Banca *door. Gezigt van het Eiland*

Bladz.

Sumatra. *De* Straat Sunda. *Voorvallen aldaar. Beſchrijving van het Eiland* Cracatoa. Prinſen-Eiland. *Uitwerkingen van de luchtſtreek van* Java. *Koers naar de* Kaap de Goede Hoop. *Verrigtingen aldaar. Beſchrijving van* Baai Fals. *Overvaart naar de* Orcadiſche Eilanden. *Algemeene aanmerkingen.* . . 260

AANHANGZELS.

N°. I.

TAFELEN VAN DE KOERS VAN DE RESOLUTIE EN VAN DIE VAN DE ONTDEKKING ENZ.

EERSTE TAFEL.

Bladz.

Van de Kaap de Goede Hoop *tot aan* Kerguelens land. . . . 297

TWEEDE TAFEL.

Koers van de Reſolutie *en van* de Ontdekking, *van* Kerguelens Land *tot aan* Van Diemens Land. . . . 299

DERDE TAFEL.

Koers van de Reſolutie *en van* de Ontdekking, *van de* Avontuur-Baai, van Diemens Land, *tot aan* Nieuw-Zeeland. . 301

VIER-

VIERDE TAFEL. Bladz.

Koers van de Reſolutie *en van* de Ontdekking, *van het* Koningin Charlotte Kanaal, *een gedeelte van* Nieuw-Zeeland, *tot aan de* Vrienden-Eilanden. . . 302

VIJFDE TAFEL.

Koers van de Reſolutie *en van* de Ontdekking, *van de* Vrienden-Eilanden *tot aan* Otahiti. 305

ZESDE TAFEL.

Koers van de Reſolutie *en van* de Ontdekking, *van de* Societeit-Eilanden *tot aan het* Kersmis-Eiland. . . 307

ZEVENDE TAFEL.

Koers van de Reſolutie *en van* de Ontdekking, *van het* Kersmis-Eiland *tot aan de* Sandwich-Eilanden. . . 308

AGTSTE TAFEL.

Koers van de Reſolutie *en van* de Ontdekking, *van de* Sandwich-Eilanden tot Koning George *of* Nootka-Kanaal, *op de West-kust van* Amerika. . . 310

NEGENDE TAFEL.

Koers van de Reſolutie *en van* de Ontdekking, *van* Koning George *of* Nootka-Kanaal *tot* Prins Willems-Kanaal, *langs de West-kust van* Amerika. . . 313

TIENDE TAFEL.

Bladz.

Koers van de Reſolutie *en van* de Ontdekking, *van* Prins Willems-Kanaal *tot aan* Cooks-Rivier, *langs de West-kust van* Amerika. 314

ELFDE TAFEL.

Koers van de Reſolutie *en van* de Ontdekking, *van de* Cooks-Rivier *tot aan de* Samganoodha-Haven, *aan het eiland* Oonalashka. 315

TWAALFDE TAFEL.

Koers van de Reſolutie *en van* de Ontdekking, *van de* Samganoodha-Baai *tot aan de* Bristol-Baai, *langs de West-kust van* Amerika. 316

DERTIENDE TAFEL.

Koers van de Reſolutie *en van* de Ontdekking, *van* Bristol-Baai *tot* Norton-Kanaal, *op de West-kust van* Amerika. . . 317

VEERTIENDE TAFEL.

Koers van de Reſolutie *en van* de Ontdekking, *van* Norton-Kanaal *tot aan het eiland* Oonalashka. 320

VIJFTIENDE TAFEL.

Bladz.

Koers van de Reſolutie *en van* de Ontdekking, *van* Oonalashka *tot aan de* Sandwich-Eilanden. 321

ZESTIENDE TAFEL.

Koers van de Reſolutie *en van* de Ontdekking, *van de* Sandwich-Eilanden *tot aan de baai van* St. Pieter en St. Paulus, *aan* Kamtſchatka. 322

ZEVENTIENDE TAFEL.

Koers van de Reſolutie *en van* de Ontdekking, *van de* St. Pieter en St. Paulus Baai, *naar het Noorden, en terugkomst te* Kamtſchatka. 325

AGTTIENDE TAFEL.

Koers van de Reſolutie *en van* de Ontdekking, *van de baai van* St. Pieter en St. Paulus *tot* Macao, *in* China. . 328

NEGENTIENDE TAFEL.

Koers van de Reſolutie *en van* de Ontdekking, *van* Macao *tot aan de Kaap* de Goede Hoop. 331

N°.

N°. II.

Bladz.

Vergelijkende Tafel van de getallen, in de taal van alle de Eilanden van de Oostlijke Zee. 334

N°. III.

Woorden-Lijst van de taal der Vrienden-Eilanden. 335

N°. IV.

Woorden-Lijst van de taal van Nootka; *of* Koning George Kanaal. . . . 357

N°. V.

Woorden-Lijst van de taal van Atooi, *een van de* Sandwich-Eilanden. . . . 370

N°. VI.

Tafel om de overeenkomst te toonen tusschen de taalen van Oonalashka *en* Norton-Kanaal, *en die van de* Groenlanders *en de* Eskimaux. 381

N°. VII.

Tafel van de afwijkingen van het kompas, door Kapitein COOK *waargenoomen, gedurende zijn togt van* Engeland *naar de Kaap* de Goede Hoop. . . . 383

REI-

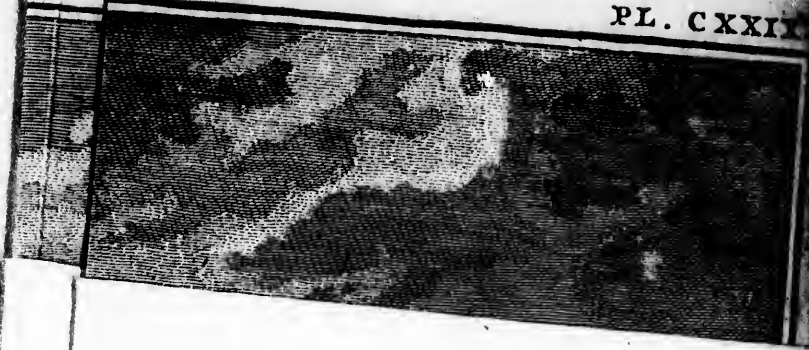

GEZIGT VAN DE STAD EN HAVEN VAN S.t PETRUS

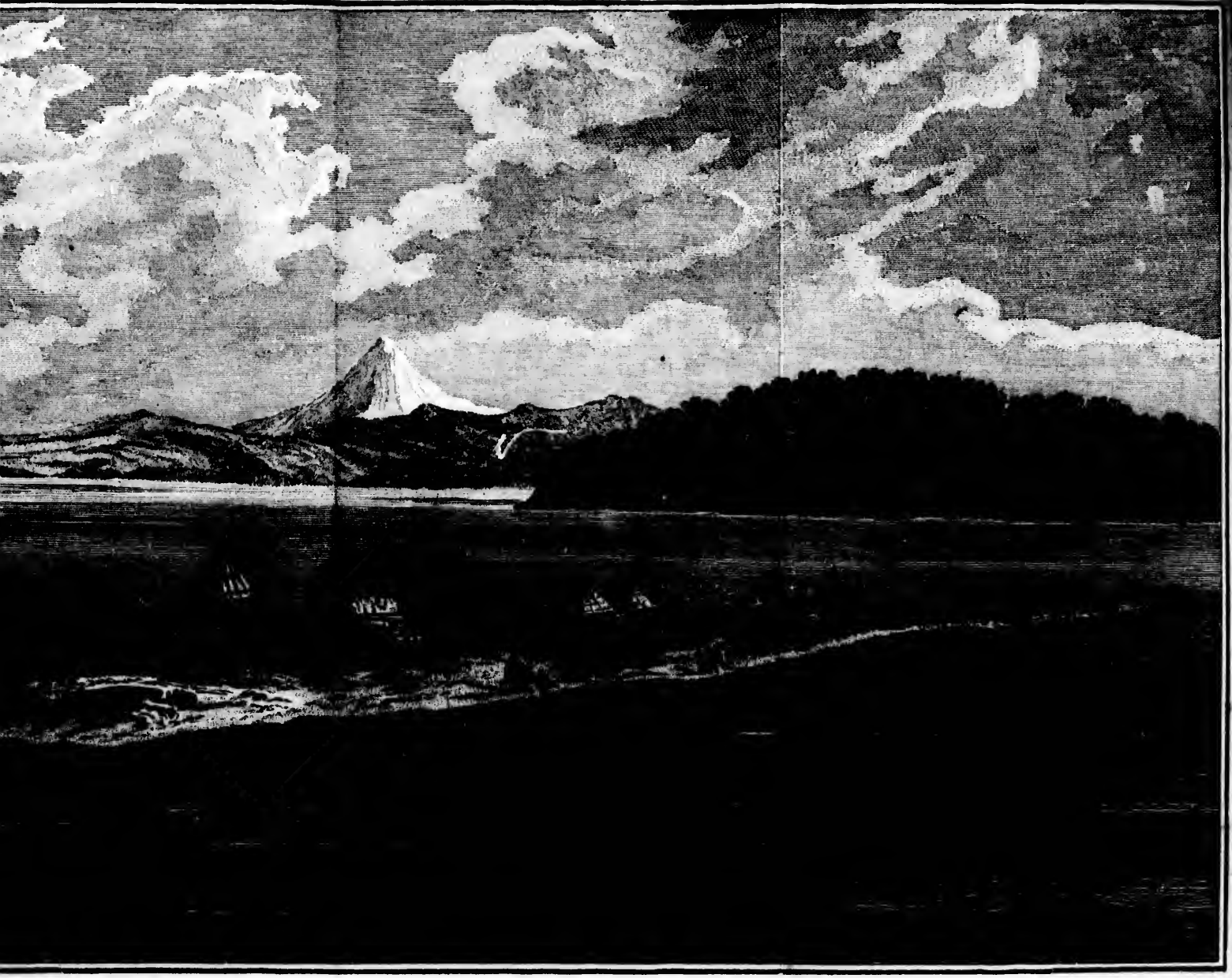

S^T. PETRUS EN S^T. PAULUS AAN KAMTSCHATKA.

REI-

REIZE
NAAR DEN
STILLEN OCEAAN.

[VERVOLG VAN HET ZESDE BOEK.]

VIJFDE HOOFDSTUK.

Terugkomst in de Haven van St. Pieter en St. Paulus. *Bevordering van officieren. Begravenis van Kapitein* CLERKE. *Schade van* de Ontdekking *herſteld. Verſchillende andere bezigheden van het ſcheeps-volk. Brieven van den bevelhebber. Toevoer van meel en ſcheepsbehoeften van een Ruſſisch-galjoot. Bericht van eenen banneling. Beeren-jagt en viſcherij. Ongenade van den ſerjeant. Viering van de verjaaring van des Konings krooning. Bezoek van den bevelhebber. De ſerjeant wordt weder in genade aangenoomen. Een Ruſſisch ſoldaat op ons verzoek bevorderd. Aanmerkingen over de krijgstucht in het Ruſſisch leger. De kerk te* Paratounca. *Hoe de beeren-jagt geſchiedt en*

berichten omtrent de beeren en Kamtſchadaalen. Opſchrift ter nagedagtenis van Kapitein CLERKE. *Voorraad van vee. Feesten op der Keizerinne verjaardag. Geſchenk van den bevelvoerer. Pooging van eenen zee-ſoldaat om weg te loopen. Wij werken ons de baai uit. Scheepvaart- en aardrijkskundige beſchrijving van* Awatska-Baai. *Sterrekundige tafelen en waarneemingen.*

Ik zond den Heer WILLIAMSON om Kapitein GORE het overlijden van Kapitein CLERKE te boodſchappen, en ontvong eenen brief van hem met bevel van alles aan te wenden om bij *de Ontdekking* te blijven, en mij, in geval van ſcheiding, zoo ſpoedig mogelijk naar *St. Pieter en St. Paulus Haven* te begeeven. Wij waren op den middag op 53° 8′ Noorder Breedte en op 160° 40′ Ooster Lengte, met *Cheepoonskoi Noſs* ten Westen van ons. Wij hadden in den agtermiddag ligte zugtjens, die ook den voormiddag van den drie en twintigſten duurden. Op den middag, een fris koeltjen uit het Oosten opkoomende, liepen wij naar den mond van de *Awatskai-Baai* en zagen dien des avonds ten zes uuren vijf mijlen in het W. N. W. ½ W. Ten agt uuren lag de vuurbaak, waarin wij nu een goed licht zagen, drie Engelſche mijlen in het N. W. ten W. Omtrent deezen tijd verzwakte de wind; doch het getij in ons voordeel zijnde, zetteden wij de ſloepen voor

en

en lieten de ſchepen door de engten van den ingang boegſeeren, en des morgens ten een uur op den vier en twintigſten, de eb ons tegens koomende, lieten wij het anker vallen. Ten negen uuren ligteden wij het weder, en zeilden de baai in met ligte zugtjens en de ſloepen nog vooruit tot een uur, wanneer wij, met hulp van eene friſe koelte, voor drie uuren in den agtermiddag, in de *St. Pieter en St. Paulus Haven* ten anker kwamen met onze vlag te halven ſtok, omdat wij het lijk van onzen overleden Kapitein aan boord hadden, en wierden daarin kort daarop door *de Ontdekking* gevolgd.

Wij lagen niet zoo haast ten anker of onze oude vriend de ſerjeant, die nog het bevel in de plaats voerde, kwam bij ons aan boord met een geſchenk van bezieën, voor onzen armen overleden Kapitein beſtemd. Hij was zeer aangedaan toen wij hem zeiden dat hij dood was en hem de kist toonde, waarin zijn lijk ruste. Alzoo Kapitein CLERKE uitdruklijk verzogt had aan wal begraaven te worden, en, zoo mogelijk, in de kerk van *Paratounca*, namen wij deeze gelegenheid waar om den ſerjeant hiervan te verwittigen en hem te raadpleegen welke ſtappen wij daartoe zouden behooren te doen. In den loop van ons geſprek, dat, bij gebrek van een tolk, zeer gebrekkig gong, vernamen wij dat de Hoogleeraar DE L'ISLE en verſcheiden Ruſſiſche heeren, die

hier geſtorven waren, begraaven lagen in den grond bij de barakken van de *oſtrog* van *St. Pieter en St. Paulus*, en dat deeze plaats verkieslijker zoude zijn dan *Paratounca*, alzoo de kerk toekoomende jaar derwaarts moest verplaatst worden. Daar wierd dan beſloten dat wij wagten zouden naar de aankomst van den priester van *Paratounca*, om welken de ſerjeant ons raadde te zenden, als den eenigſten, die ons onze vraagen daaromtrent kon beantwoorden. Naardien de ſerjeant tegelijk zijn voorneemen te kennen gaf van eenen boodſchapper naar den bevelvoerer van *Bolcheretsk* af te zenden, om hem onze aankomst te berichten, bediende zig Kapitein GORE van deeze gelegenheid om hem eenen brief te ſchrijven, waarin hij verzogt dat ons met allen mogelijken ſpoed zestien ſtuks rund-vee mogten gezonden worden. En, alzoo de bevelhebber geene andere taal dan de zijne verſtond, maakten wij den aart van ons verzoek aan den ſerjeant bekend, die gewillig op zig nam bij onzen brief eene verklaaring van deszelfs inhoud te zenden.

Wij konden niet nalaaten aan te merken dat, ſchoon het land zeer in voorkoomen verbeterd was zedert wij hier laatst geweest waren, de Ruſſen 'er, zoo mogelijk, nu ſlegter uit zagen dan toen. Ik moet bekennen dat zij hetzelfde omtrent ons aanmerkten, en, alzoo geene van beiden gaerne van hun ſlegt voorkoomen wilden hooren,

ſchep-

ſchepten wij van wederzijden troost in de ſchuld op het land te werpen, welks groen en levendig gelaat wij overeenſtemden dat eene doodſche bleekheid over het ons verſpreidde.

De uitbarſting van den vuurſpuuwenden berg, die zoo geweldig was, toen wij de baai uitzeilden, vonden wij dat hier geene ſchade had aangerigt, ſchoon 'er aan de *oſtrog* ſteenen gevallen waren van de grootte van ganzen-eieren. Dit was al het nieuws, waarnaar wij hadden te vraagen, en alles wat zij ons te vertellen hadden, behalven dat van de aankomst van SOPOSNIKOFF van *Oonalashka*, die op zig genoomen had het pak brieven, dat Kapitein COOK aan de Admiraliteit gezonden had, te bezorgen, dat wij met genoegen hoorden afgezonden te zijn.

In den morgen van den vijf en twintigſten maakte Kapitein GORE de nieuwe aanſtellingbrieven op, ingevolge van den dood van Kapitein CLERKE, zigzelven benoemende tot het bevel over *de Reſolutie* en mij tot het bevel over *de Ontdekking*; terwijl de Heer LANYAN, tweede ſtuurman van *de Reſolutie*, die op de voorgaande reis in die hoedanigheid aan boord van *de Avontuur* gedient had, tot de openvallende luitenants-plaats bevorderd wierd. Deeze bevorderingen bragten de volgende verdere ſchikkingen voort. De luitenants BURNEY en RICKMAN wierden van *de Ontdekking* overgebragt om eerſte

en tweede luitenants op *de Reſolutie* te zijn, en de luitenant WILLIAMSON wierd tot eerſte luitenant op *de Ontdekking* aangeſteld. Kapitein GORE ſtond mij ook toe vier zee-kadetten in *de Ontdekking* over te neemen, die zig nuttig voor mij gemaakt hadden in ſterrekundige berekeningen, en welker hulp mij nu nog te meer te ſtade kwam, omdat wij nu geene almanak voor dit jaar hadden. En, opdat men in beiden de ſchepen ſterrekundige waarneemingen zoude blijven doen, nam de Heer BAYLEY mijne plaats in *de Reſolutie* in. Dienzelfden dag wierden wij bezogt door ROMANOFF VERESHAGEN, den waerdigen priester van *Paratounca*. Hij betuigde zijne droefheid over den dood van Kapitein CLERKE op eene wijze, die zijn hart eer aandeed, en bevestigde het bericht, dat de ſerjeant ons reeds gegeeven had, dat de kerk naar de haven ſtond verplaatst te worden, 'er bijvoegende dat men het hout reeds gereed maakte, egter de keuze tusſchen deeze twee plaatſen geheel aan Kapitein GORE overlaatende.

De Ontdekking had, gelijk reeds gezegd is, groote ſchade van het ijs geleden, bijzonderlijk op den drie en twintigſten Julij, en zedert zeer lek geweest zijnde, dagten wij dat 'er enige barkhouten zouden geſprongen zijn. Kapitein GORE zond dan de timmerlieden van *de Reſolutie* om de onze te helpen; het voor-hol opgeruimd zijnde, om

om haar van vooren te ligten, wierden zij aan het werk gezet, om de beſchadigde dubbeling van den boeg aan bakboord 'er af te neemen. Dit deed ons ontdekken dat de planken van de derde laag, ter lengte van drie voeten, onder den buik, ingeſtooten, en de barkhouten van binnen geſprongen waren. Vervolgens wierd 'er eene tent opgerigt, tot gerief van het volk, dat aan wal gebruikt wierd, en daar wierden enige van hun eene Engelſche mijl landwaarts in gezonden ten Noorden van de haven, om hout te vellen. De ſterrekundige werktuigen wierden aan het westlijke eind van het dorp opgezet, bij eene tent, waarin Kapitein GORE en ik ons verblijf namen.

Hoe verder wij de dubbeling wegnamen, hoe meer wij vonden dat de romp van het ſchip in eenen ſlegten ſtaat was. Den volgenden morgen vonden wij agt voeten van eene plank onder den buik zoo verrot, dat het nodig was eene andere in de plaats te brengen. Dit ſtuitte ons enigen tijd in ons werk, alzoo 'er in geen van beiden de ſchepen iets te vinden was, waarmede wij dit verhelpen konden, tenzij wij verkoozen eene bram-ſteng aan ſtukken te zaagen, een middel, waartoe wij onze toevlugt niet moesten neemen dan in de alleruiterſte noodzaaklijkheid. De timmerlieden wierden dan in den agtermiddag aan wal gezonden, om eenen boom te zoeken, die dik genoeg ware voor dat oogmerk. Gelukkiglijk vonden zij eenen ber-

kenboom, die, geloof ik, de eenigſte van genoegzaame grootte in den gantſchen omtrek van de baai was, en die door ons omgezaagd was, toen wij ons laatst hier bevonden, zoo dat hij het voordeel had van enigen tijd beſtorven te zijn. Hij wierd op de plaats daar hij lag bewerkt en den volgenden morgen naar boord gebragt.

Alzoo het jaargetijde nu zoo verre gevorderd was, vreesde ik dat 'er van onzen kant enig uitſtel of hindernis zoude ontſtaan tegens de verdere ontwerpen van Kapitein GORE, om ontdekkingen te beproeven, waarom ik last gaf dat men niet meer van de dubbeling zoude afneemen dan volſtrekt noodzaaklijk was om de ſchade te herſtellen, die wij door het ijs gekregen hadden. Dit deed ik omdat ik bedugt was dat zij nog meer planken zouden vinden, die vergaan waren, welke ik oordeelde veel liever in dien ſtaat te moeten laaten dan dezelve te laaten vervangen door groen berkenhout, zoo 'er dat al te krijgen zoude zijn. Al het volk was thans druk aan het werk, om alles gereed te maaken om in zee te kunnen loopen tegens den tijd wanneer onze timmerlieden met hunnen arbeid gedaan zouden hebben. Wij hielden vier mannen om met den zegen naar zalm te viſſchen, en zij vongen 'er overvloed van en van uitmuntende hoedanigheid. Na dat wij in de onmiddelijke behoeften van beiden de ſchepen voorzien hadden, zouteden wij omtrent een vat op elken

ken dag in. De zieken, die vier in getal waren, wierden gebruikt om groenten te plukken en om voor het volk aan land te kooken. Ons buskruid wierd ook aan wal gebragt om gedroogd te worden, en het walrusſen-ſpek, waarvan beiden de ſchepen zig in het Noorden overvloedig voorzien hadden, wierd tot traan gekookt, dat eene noodzaaklijke behoefte voor ons geworden was, zijnde onze kaerſen reeds lang verbruikt geweest. De kuiper was ook druk bezig, en op deeze wijze bleef het volk van beiden de ſchepen elk aan zijn werk tot ſaturdag agtermiddag, wanneer al het volk behalven de timmerlieden vrijheid kreeg om hun linnen te wasſchen en om hunne plunje wat in orde te brengen, opdat zij des zondags wat betaamlijk voor den dag zouden kunnen koomen.

Des zondags agtermiddags beweezen wij den laatſten dienst aan Kapitein CLERKE. De officiers en het volk van beiden de ſchepen gongen in ſtatie naar het graf, terwijl de ſchepen elke minuut eene kanon-ſchoot losten, en, toen de dienst gedaan was, deeden de ſoldaaten drie ſalvos. Hij wierd begraaven onder eenen boom, ſtaanden op eenen rijzenden grond, in de vallei aan de noord-zijde van de haven, daar het zieken-huis en de magazijnen ſtaan, naardien Kapitein GORE deeze plaats het overeenkomſtigst met de laatſte begeerte van den overledenen oordeelde om de reeds aangevoerde

redenen, en omdat de priester van *Peratounca* deeze plek voor zijn graf had aangewezen, die, zeide hij, zoo veel hij konde gisſen, in het middenpunt van de nieuwe kerk zou zijn. Deeze eerwaerdige kerkdienaar gong in den trein met den geenen van ons, die den dienst las, en alle de Rusſen van de bezetting waren verzameld en waren 'er met groote eerbied en plechtigheid tegenswoordig.

Den dertigſten gong het volk weder elk aan zijn werk, en den tweeden September hadden de timmerlieden de rotte en beſchadigde planken door andere vervangen en de dubbeling van den boeg aan bakboord herſteld en gekalefaat, waarop zij voortgongen met de dubbeling, die door het ijs beſchadigd was, aan ſtuurboord weg te neemen. Hier ontdekten zij ook weder vier voeten van eene plank in de derde laag onder den buik zoo los, dat 'er noodzaaklijk eene andere in de plaats moest gezet worden. Dit geſchiedde dan ook, en den derden was de dubbeling herſteld. In den agtermiddag van dien dag namen wij enige ballast in, hongen het roer uit, en zonden het naar land, vermits het lood van de hengzels gantsch uitgeſleten was en een groot deel van de dubbeling 'er was afgewreeven. Alzoo de timmerlieden van *de Reſolutie* op dat ſchip nog niet nodig waren, kreegen wij dit den volgenden dag in orde; doch het roer veel te zwaar bevindende, zelfs zwaarer dan dat

van

van *de Reſolutie*, lieten wij het aan wal blijven om te droogen en ligter te worden.

Den zelfden dag kwam 'er een vaendrig van *Bolcheretsk* met eenen brief van den bevelvoerer aan Kapitein GORE, welken wij den ſerjeant ter hand ſtelden, die ons uit denzelven te verſtaan gaf dat 'er bevel was gegeeven omtrent het rundvee, en dat wij het binnen weinige dagen konden verwagten, en daarenboven dat Kapitein SHMALEFF, de tegenswoordige bevelhebber, ons zelf een bezoek zoude koomen geeven, zoo dra eene ſloep, die dagelijks van *Okotzk* verwagt wierd, zoude aangekoomen wezen. De jonge officier, die den brief bragt, was de zoon van den Kapitein Luitenant SYND, die, elf jaaren geleden, het bevel voerde op eene ontdekking-reis tusſchen Aſia en Amerika en thans te *Okotzk* woonde (*). Hij zeide ons dat

(*) Zie alles wat van zijne reis bekend is en eene kaart van zijne ontdekkingen in het *bericht van* COXE *van de ontdekkingen der Ruſſen tusſchen Aſia en Amerika*. Wij konden van de Ruſſen in *Kamtſchatka* niets meer van SYND verneemen dan wij nu bevinden dat door COXE van hem gezegd is, ſchoon zij geneigd ſchoenen alles wat zij wisten aan ons mede te deelen. De Major BEHM kon ons ſlechts over het algemeen berichten dat de togt mislukt was in het voornaamſte doel, en dat de bevelhebber zeer berispt was. Het bleek klaar dat hij op de kust van Amerika geweest was ten Zuiden van *Prins van Wales Kaap* tusſchen 64° en 65° Breedte, en het is zeer waarſchijnlijk dat de oorzaak van zijne ſchande en de verachting, met welke de

dat hij gezonden was om onze bevelen te verneemen en om zorg te draagen dat wij van alles voorzien wierden, dat wij nodig mogten hebben, en dat hij bij ons zou blijven tot de bevelhebber zelf in ſtaat ware *Bolcheretsk* te verlaaten, wanneer hij terug zou keeren, opdat de bezetting aldaar niet zonder officier zoude gelaaten worden.

Den vijfden keerde het volk, dat aan land was, terug, en wierd aan het ſchrappen van den bodem van het ſchip gezet en aan het inneemen van agt tonnen ballast aan ſparren. Wij heisten ook twee van onze ſtukken geſchut, die in het voor-hol geſtouwd waren, boven en plaatſten die op het verdek, alzoo wij nu natieën gongen bezoeken, bij welke het onthaal, dat wij zouden genieten, veel zoude afhangen van de ontzagverwekkende vertooning, die wij zouden maaken.

De

de Ruſſen altijd van dien togt van deezen officier ſpraken was dat hij te verre Noordwaarts geſtevend was, om zeeotters te vinden, welke de Ruſſen, in alle hunne ontdekkingreizen, voornamelijk in het oog ſchijnen te hebben, en dat hij teruggekoomen was zonder enige ontdekking te doen, die voordeelen voor den handel beloofden.

De groep eilanden, op SYNDS kaart tuſſchen 61° en 65° Breedte geplaatst, is ongetwijfeld dezelfde met het eiland, door BERRING *St. Laurens* genoemd, en die, welke wij *Clerkes-*, *Anderſons-* en *Kings-Eilanden* genoemd hebben; maar hunne grootte en betreklijke ligging zijn ten uiterſten gebrekkig.

De Reſolutie haalde den agtſten tegens het land, om enige ſchade te herſtellen, die zij ook in het ijs bekoomen had aan haar galjoen, en onze timmerlieden wierden haar nu ook te hulp gezonden.

Omtrent deezen tijd begonnen wij een ſterk afkookzel te maaken van eene ſoort van dwergpijnboom, die hier in grooten overvloed groeit, in de meening dat het ons naderhand te ſtade zoude koomen, om bier te brouwen, en dat wij waarſchijnlijk te *Canton* ſuiker of ſuiker-ſchuim zouden kunnen bekoomen, om in hetzelve te laaten gisten. Ik was in alle gevallen zeeker dat het dienſtig zoude zijn als een geneesmiddel tegens den ſcheurbuik, en ik wilde 'er mij des te meer, zoo veel mij mogelijk was, van voorzien, omdat de meeste der behoed-middelen, die wij medegebragt hadden, of verbruikt, of door het bewaaren bedorven waren. Toen wij 'er een oxhoofd van klaar gemaakt hadden, bevonden wij dat de ſchips koperen ketel zeer dun was en op verſcheiden plaatſen berſtede. Dit noodzaakte mij 'er mede uit te ſcheiden en bevel te geeven dat hij voortaan zoo min zoude gebruikt worden als mogelijk was. Het zou misſchien eene nuttige voorzorg zijn voor degeene, die hierna langduurige reizen van deezen aart onderneemen, zig van eenen tweeden ketel te voorzien, of toe te zien dat de koperen ketel, die gemeenlijk geleverd wordt, van de ſterkſte ſoort zij.

zij. De verſchillende buitengewoone dienſten, waartoe men het nodig zal vinden dezelve te gebruiken, en bijzonderlijk de gewigtige dienst van antiſcorbutieke afkookzels te bereiden, ſchijnt deeze voorzorg volſtrekt noodzaaklijk te maaken; en ik zou liever het eerſte aanbeveelen, wegens de grooter hoeveelheid brandhout, dat verbruikt zoude worden om in dikke koperen ketels te kooken.

In den morgen van den tienden wierden de ſloepen van beiden de ſchepen afgezonden om een Rusſisch galjoot van *Okotzk* de haven in te boegſeeren. Zij was vijf en dertig dagen onder weg geweest en was reeds voor veertien dagen van het vuur-baken gezien, naar den mond van de baai op laveerende. Op dien tijd had het volk de eenigſte ſloep, die zij hadden, naar land gezonden om water, aan welk zij groot gebrek begonnen te krijgen, en den wind opſteekenden, was de ſloep in het terugkeeren vergaan, en het galjoot, weder naar zee gedreven zijnde, had zeer veel geleden.

Daar waren vijftig ſoldaaten in met hunne vrouwen en kinderen, en nog verſcheiden paſſagiers, behalven het ſcheeps-volk, dat uit vijf en twintig mannen beſtond, zoo dat zij meer dan honderd zielen aan boord waren, een groot aantal voor een ſchip van tagtig tonnen, en dat nog zwaar met ſcheeps-behoeften en proviand gelaaden was. Dit galjoot en de ſloep, die wij hier in Meij zagen, zijn

zijn als de Hollandſche bommen gebouwd. Kort na dat het ten anker gekoomen was, ontvongen wij een bezoek van eenen *Put-parouchick* (*) of Onder-luitenant, die in het galjoot overgekoomen was en afgezonden om het bevel over de plaats over te neemen. Een gedeelte van de ſoldaaten was, naar wij vernamen, beſtemd om de bezetting te verſterken, en daar wierden twee kleine ſtukjens geſchut geland tot verdediging van de ſtad. Uit deeze omſtandigheden ſcheen het dat ons bezoek alhier de aandacht van de Ruſſiſche bevelhebbers in Siberië op den ſlegten ſtaat van verdediging van de plaats getrokken had, en de eerlijke ſerjeant zeide mij met een veelbeduidend ophaalen der ſchouderen dat, zoo als wij in het land hadden geweeten te koomen, andere natieën 'er ook koomen konden, van welke enige misſchien niet zoo welkoom zouden wezen.

Den volgenden morgen haalde *de Reſolutie* van wal, hebbende nu de ſchade herſteld, die zij van het ijs ontvangen had, en wij kreegen, in den loop van den dag, van het galjoot eene kleine hoeveelheid pik, teer, touw-werk en zeil-garen; zeildoek was het eenigst, dat zij ons op onze aanvraag, wegens hunnen bekrompen voorraad, niet geeven konden. Wij ontvongen ook van hetzelve hon-

(*) Denklijk *Podporutſchnick*.

G. FORSTER.

honderd veertig zakken meel, bedraagende dertien duizend, zeven honderd, twee en tagtig ponden Engelsch gewigt, na aftrek van vijf ponden voor de zwaarte van elke zak.

Wij hadden aanhoudend droog weder gehad tot deezen dag, wanneer 'er een zwaare regen kwam, verzeld van ſterke wind-vlaagen, die ons noodzaakten onze ſtengen en raas te ſtrijken.

Den twaalfden, zijnde een zondag, wierd 'er rust-dag gehouden; doch het ongelukkiglijk ſlegt weder blijvende, kon het volk 'er dat gebruik niet van maaken dat wij wenschten, en de bezieën gaan plukken, die in groote menigte en verſcheidenheid op de kust groeiden, en andere tijdkortingen aan land genieten. Denzelfden dag verliet ons de vaendrig SYND, om weder naar *Bolcheretsk* te keeren met de overige ſoldaaten, die in het galjoót gekoomen waren. Hij had geduurende zijn verblijf alhier dagelijks bij ons gegeeten; wij konden hem ook, om zijns vaders wille, niet anders beſchouwen dan enigermaate tot ons, tot het geſlacht der ontdekkers, behoorende, en dus als gerechtigd tot een-aandeel in onze vriendſchap.

Wij hadden den ſerjeant tot hier toe ook aan onze tafel toegelaaten, uit aanmerking dat hij het bevel in de plaats voerde, en ook omdat hij een vlug verſtandig man was en beter dan iemand anders de weinige Ruſſiſche woorden, die wij geleerd hadden, verſtond. De vaendrig SYND had

de

de beleefdheid gehad hem, geduurende zijn verblijf alhier, hetzelfde voorrecht te laaten genieten; doch, bij de aankomst van den nieuwen bevelvoerer van *Okotsk*, geraakte de ſerjeant, om de eene of andere reden, die wij niet te weeten konden koomen, in ongenade, en mogt niet meer gaan zitten in het bijzijn van zijne eigen officieren. Het ware te vergeeſsch geweest zig moeite te geeven om daarin enige verandering te bewerken, die, ſchoon zij ons ten hoogſten aangenaam zoude geweest zijn, ongetwijfeld met hunne krijgstucht onbeſtaanbaar was.

Des woensdags was het hol der ſchepen geſtouwd, al ons hout en water aan boord gebragt en wij waren gereed om, op eenen dag waarſchuuwing, in zee te ſteeken. Ik moet egter aanmerken dat, ſchoon alles aan boord klaar was, het vee egter nog niet van *Verchnei* was aangekoomen, en, alzoo verſche levensmiddelen de gewigtigſte van onze behoeften waren en grootlijks noodzaaklijk voor den welſtand van het volk, konden wij 'er niet aan denken om zonder dezelve op reis te gaan. Wij vonden dit dan eene gunſtige gelegenheid (bijzonderlijk alzoo het weder beloofde fraai te zullen zijn) om enige tijdkorting aan wal te neemen, en een weinig kennis van het land te krijgen. Kapitein GORE ſtelde ons dan eene beeren-jagt voor, waartoe wij alle zeer gereedlijk onze bewilliging gaven.

Wij vertrokken egter niet op deezen togt voor vrijdag den zeventienden, om den *Hospodin* IVASKIN, eene nieuwe kennis, die van ons gezelschap zoude zijn, en die hier des woensdags gekoomen was, eenen dag te laaten uittrusten. Deeze heer, die, naar wij vernamen, gemeenlijk te *Verchnei* zijn verblijf houdt, was door den Major BEHM verzogt zig bij onze terugkomst in de haven, bij ons te begeeven, om ons voor tolk te dienen, en de berichten, die wij, voor zijne aankomst, van hem gehoord hadden, hadden ons zeer nieuwsgierig gemaakt om hem te zien.

Hij is van een aanzienlijk geslacht in Rusland. Zijn vader was een Generaal in dienst der Keizerin, en hij zelf was, na gedeeltelijk in Frankrijk, gedeeltelijk in Duitschland zijne opvoeding genoten te hebben, page bij de Keizerinne ELISABETH en vaenderig onder haare lijfwagten geweest. Zestien jaaren oud zijnde, was hij met de *knout* gestraft, men had hem den neus opgespleten, en bij was eerst naar Siberië en toen naar *Kamtschatka* gebannen, daar hij nu een en dertig jaaren geweest was. Hij was een zeer lang rank man, met een gezigt, geheel met diepe rimpels doorploegd, en vertoonde in zijn gelaat de sterkste tekenen van ouderdom, schoon hij naauwlijks zijn vier en vijftigste jaar bereikt had.

Tot onzen grooten spijt had hij zijn hoogduitsch en fransch zoo geheel vergeeten, dat hij niet

in

in ſtaat was 'er een woord van te ſpreeken, noch te verſtaan dat hem in die twee taalen gezegd wierd. Wij vonden ons dus ongelukkiglijk verſtooken van hetgeen wij ons gevleid hadden eene gunſtige gelegenheid te zullen opleveren om verdere onderrigting omtrent dit land te erlangen. Wij hadden ons zelven ook veel vermaak beloofd uit de geſchiedenis van deezen buitengewoonen man, die hij waarſchijnlijk wel op ons verzoek zoude verhaald hebben aan vreemdelingen, die hem misſchien enigen kleinen dienst zouden kunnen doen, doch die geen belang konden hebben om hun voordeel te doen met hetgeen hij zoude kunnen zeggen, om hem te benadeelen. Niemand alhier wist de reden van zijne ballingſchap; doch men hield het daar voor dat hij eene zeer zwaare misdaad moest bedreven hebben, bijzonderlijk omdat twee of drie bevelhebbers van *Kamtſchatka* hun best gedaan hebben om zijne ballingſchap te doen eindigen, zedert de tegenswoordige Keizerin regeert; doch verre van hier in te ſlaagen, zijn zij zelfs niet in ſtaat geweest om de plaats zijner verbanning veranderd te krijgen. Hij zeide ons dat hij in de eerſte twintig jaaren geen brood geproefd had en geen onderhoud, van welken aart ook, genoten had; maar dat hij al dien tijd onder de Kamtſchadaalen geleefd had van hetgeen zijne eigen vlijt en arbeid hem op de jagt had opgeleverd; dat hij naderhand een klein jaargeld bekoomen had,

en dat zedert de Major BEHM het bevel gekregen had, zijn toeſtand aanmerklijk verbeterd was. De oplettendheid, welke die waerdige man op hem gewend had, en zijne beleefdheid om hem dikwijls ten eeten te verzoeken, hadden aanleiding gegeeven dat andere zijn voorbeeld gevolgd waren, en door hem was ook zijn jaargeld vermeerderd geworden tot honderd roebels 's jaars, dat de gewoone ſoldij van een vaendrig is in alle deelen van het rijk der Keizerin, uitgezonderd in deeze provintie, daar de ſoldij van alle de officieren dubbel is. De Major BEHM zeide ons dat hij verlof bekoomen had hem naar *Okotsk* te brengen, daar voor het toekoomende zijne verblijfplaats zou zijn, maar dat hij hem thans nog agter zou laaten, in de meening dat hij, bij onze wederkomst in de baai, ons als tolk van nut zoude kunnen wezen. (*)

Na dat wij den eerſten luitenant van beiden de ſchepen bevel gegeeven hadden dat hij het wand zoude laaten herſtellen voor zoo verre het touwwerk dat wij laatst ontvangen hadden, ſtrekken zoude, vertrokken wij op onze jagt-partij, onder geleide van den korporaal van de Kamtſchadaalen, voorneemens zijnde, voor wij naar het wild begon-

(*) IVASKIN is door ALEXANDER I, in zijnen zes en zeventigjaarigen ouderdom, in het jaar 1801, uit zijne ballingſchap verlost.

VERTAALER.

gonnen om te zien, regtſtreeks naar den bodem van *Behms-Haven* te gaan. Het is een kanaal aan de west-zijde van de baai, dat wij naar dien officier genaamd hadden, omdat hij die plaats zeer beminde, en omdat die door hemzelven was opgenoomen; doch bij de inboorlingen wordt het *Tareinska* genoemd.

Op onzen weg naar deeze haven ontmoeteden wij den *Toion* van *St. Pieter en St. Paulus* in eene kano met zijne vrouw en twee kinderen en eenen Kamtſchadaal. Hij had twee robben gedood op een rond eiland, dat in den mond van de haven ligt, met welke, benevens eene groote hoeveelheid bezieën, die hij geplukt had, hij t'huiswaarts keerde. Alzoo de wind naar het Zuid-Westen geloopen was, veranderden wij nu op zijnen raad van koers, en, in plaats van de haven op te vaaren, ſtuurden wij Noordwaarts naar eene water-poel, die omtrent den mond van de rivier *Paratounca* ligt, en daar het bekend was dat de beeren verkeerden. Naauwlijks waren wij geland, of de wind liep ongelukkiglijk naar het Oosten en vernietigde ten tweede maale alle onze hoop van ons wild te zullen vinden, want de Kamtſchadaalen verzeekerden ons dat het te vergeefsch was beeren te wagten, zoo lang wij boven den wind waren, alzoo zij zulk eene ſcherpe reuk hebben, dat zij hunne vervolgers ruiken, als zij nog op eenen zeer grooten afſtand zijn. Wij keerden

dan naar onze ſloep terug en bragten den nacht op het ſtrand door, tot welk einde wij eene tent met ons gebragt hadden, en den volgenden dag voeren wij, op raad van onze gidſen, de baai over en begaven ons naar het opper-eind van de *Rakoweena-Haven.*

Na de ſloepen alhier vast gelegd te hebben, gongen wij met al ons reis-goed te voet voort, en kwamen, na vijf of zes Engelſche mijlen afgelegd te hebben, aan den zee-kant, eene mijl ten Noorden van de *Vuur-toren Kaap.* Van hier is, zoo verre wij zien konden, naar *Cheponskoi Noſs* langs de zee eene doorgaande ſmalle ſtrook laage effen grond, die met heide bedekt is en grooten overvloed van bezieën voortbrengt, bijzonderlijk die, welke patrijzen- en kraaien-bezieën genaamd worden. Men zeide ons dat wij niet misſen zouden verſcheiden beeren te vinden, die op deeze bezieën koomen aazen; maar dat het weder buijig zijnde ongunſtig voor ons was.

Wij namen onzen weg dan langs deeze vlakte, en, ſchoon wij van verre verſcheiden beeren zagen, konden wij hen, welke listen wij ook gebruikten, niet binnen ſchoot krijgen. Onze tijdkorting veranderde dan van voorwerp en wij gongen aan het harpoenen van zalm, die wij in groot aantal door de branding in een klein riviertjen zagen ſchieten. Ik kon niet nalaaten op te merken hoe veel minder bekwaam onze Kamtſchadaalen

in

in deeze wijze van visschen waren dan het volk van *Oonalashka*; ook waren hunne werktuigen, schoon van ijzeren punten voorzien, op verre na zoo goed niet voor dat werk, noch in netheid bij die van de Amerikaanen te vergelijken, schoon deeze slechts met been gepunt zijn. Toen ik naar de reden van deeze mindere bekwaamheid vroeg, wierd mij door den korporaal, die veele jaaren onder de Amerikaanen gewoond had, gezegd dat de Kamtschadaalen voorheen van dezelfde soort van spietsen en werpschichten gebruik maakten als de Amerikaanen, met punten en weêrhaaken van been, en dat zij niet minder behendig in het gebruik van dezelve waren dan deeze. Wij konden elkanderen niet genoeg verstaan dat ik begrijpen konde welke de oorzaak van die verandering ware geweest; waarschijnlijk was het eene van de niet ongewoone uitwerkzelen van een gedwongen en onvolkoomen staat van verbetering. Het was gelukkig dat het water ons wat vangst opleverde, want behalven dat onze land-jagt zoo slegt uitviel, waren wij ook te leur gesteld in onze verwagting van wild gevogelte te schieten, waarop wij enigermaate gerekend hadden voor ons onderhoud; en toen dit ons ook mislukte, begonnen wij te denken dat wij reeds al te lang van ons hoofd-kwartier afwezig geweest waren.

Onze Kamtschadaalen ontdekten nu dat de reden dat wij geen wild vonden daarin moest

gezogt worden dat ons gezelſchap te groot was en in het onvermijdlijk gerugt, dat daaruit volgde. Wij beſlooten dan ook van malkanderen te ſcheiden. IVASKIN, de korporaal en ik maakten de eene partij uit, Kapitein GORE en de overige van het gezelſchap de andere.

Na dan den nacht onder onze tent doorgebragt te hebben, vertrokken wij des morgens van den negentienden langs verſchillende wegen, meenende eenen omweg door het land te neemen en elkanderen te *St. Petrus en St. Paulus* weder te vinden. De partij, tot welke ik behoorde, nam haaren weg langs de rivier, aan welker mond wij naar zalm gevischt hadden, en, na doornat geworden te zijn van den zwaaren regen, welke den geheelen morgen viel, kwamen wij omtrent ten drie uuren in den agtermiddag, aan enige oude *balagans*, daar voorheen een Kamtſchadaalsch dorp gelegen had, zonder, geduurende eenen langen en verveelenden togt, eenen enkelen beer ontmoet te hebben. Eerst was ons voorneemen hier den geheelen nacht te blijven, om den volgenden morgen vroeg onze jagt te hervatten, maar de lucht opklaarende en tegelijk een fris koeltjen opkoomende uit eene ſtreek, die niet gunſtig was voor ons doel, begon de Hospodin, wien voorig lijden zeer ongeſchikt gemaakt had om veel vermoeienisſen te ondergaan, en die, voor het tegenswoordige, te meer in verlegenheid was omdat zijn

ſnuif-

ſnuifdoos ledig was, ſterk bij ons aan te houden om naar huis te keeren. Het leed enigen tijd eer de oude korporaal zijne toeſtemming daartoe wilde geeven, zeggende dat wij op eenen grooten afſtand van de haven waren, en dat wij, wegens de ſlegtheid van den weg, waarſchijnlijk van den nacht overvallen zouden worden, voor wij aan het eind van onze reis waren. Eindelijk evenwel liet hij zig door IVASKINS aanhouden overhaalen, en geleidde ons langs verſcheiden kleine meirtjens, waarvan 'er overal in de platte ſtreeken van dit land veele ſchijnen gevonden te worden. Deeze meiren zijn van eene halve Engelſche mijl tot twee Engelſche mijlen lang, en omtrent eene halve Engelſche mijl breed; het water is zoet en helder, en zij zijn vol van eenen roodenvisch, die in grootte en gedaante naar eenen kleinen zalm gelijkt, van welken ik hierna eene omſtandiger beſchrijving zal geeven. De oevers van deeze meiren waren bedekt met ſtukken visch, welke de beeren half hadden opgegeeten en die eenen onverdraaglijken ſtank van zig gaven. Wij kwamen dikwerf op plaatſen, die zoo even door de beeren verlaaten waren, maar konden 'er zelfs geen eenen in het gezigt krijgen.

Het was avond voor wij de ſchepen bereikten en wij waren toen twaalf uuren op de been geweest. De arme IVASKIN bevond zig zeer vermoeid en afgemat; misſchien was hij daar te ge-

voeliger aan omdat hij gebrek aan ſnuif-tabak had; want, op elken ſtap, dien hij deed, gong zijne hand werktuiglijk in zijn' zak, en haalde 'er zijne zwaare ledige doos uit. Wij waren naauwlijks in de tent gekoomen of het weder begon zeer ruuw en vogtig te worden. Wij wenschten onszelven geluk dat wij niet nog eenen dag uitgebleven waren, des Hospòdins ſnuif-doos wierd gevuld, en wij vergaten onze vermoeienisſen en het ſlegt ſlaagen van onze jagt bij een goed avondmaal.

Het ſpeet mij zeer den volgenden dag te verneemen dat onze vriend de ſerjeant, geduurende onze afwezigheid, op bevel van den ouden *Putparouchick*, eene lighaamlijke ſtraf had ondergaan. Niemand van ons volk had kunnen te weeten koomen welke de reden van zijn ongenoegen was; maar men dagt dat het ontſtaan ware uit een weinigjen jaloezij tuſſchen hen, wegens de beleefdheid, die wij den eerſten bewezen hadden. Naardien wij echter alle reden hadden om te denken dat de misdaad, welke die dan ook zijn mogt, geene zoo ſchandelijke ſtraffe vereischte, konden wij niet nalaaten daarover zeer misnoegd en verſtoord te zijn, alzoo de voet, waarop wij met hem geleefd hadden, en het belang, hetwelk men wist dat wij in zijne zaaken ſtelden, ons enigermaate in dien hoon deeden deelen; want ik heb nog niet gezegd dat wij den gewezen waerdigen be-

bevelvoerer, den Major BEHM, die ook zijn vriend was, geraadpleegd hadden hoe wij hem best enigen dienst zouden kunnen doen, voor de goede orde, die hij geduurende ons verblijf in de *oſtrog* gehouden had, en voor zijne gewilligheid om ons bij alle gelegenheden te verplichten. De Major raadde ons eenen brief van aanbeveeling aan den Gouverneur Generaal te zenden, welken Kapitein CLERKE hem dan ook gegeeven had, en dien de Major door zijne eigen aanbeveeling ondersteund had, zoo dat hij niet twijfelde of de ſerjeant zou eenen graad hooger bevorderd worden.

Wij verkoozen niet enige vertoogen hier over te doen voor de terugkomst van den Kapitein SHMALEFF; ook maakte onze onkunde in de taal dit het raadzaamst, alzoo het ons onmogelijk was in enige woordenwisſeling daaromtrent te koomen. Toen de *Put-parouchick* ons wederom kwam bezoeken, konden wij egter niet nalaaten ons verdriet te laaten blijken door hem zeer koel te ontvangen.

Den twee en twintigſten de verjaardag van zijner Majeſteit krooning zijnde, wierden 'er een en twintig kanon-ſchooten gelost, en daar wierd het fraaist feest gereed gemaakt, dat onze toeſtand ons vergunde, ter eere van deezen dag. Terwijl wij ons aan het middagmaal gongen plaatſen, wierd de aankomst van Kapitein SHMALEFF aangediend.

Dit

Dit was eene alleraangenaamſte verraſching, voor-eerst, omdat hij zoo wel te paſſe kwam om deel aan de vergasting en vreugde van het feest te neemen, en ten anderen, omdat men ons in de laatſte berichten omtrent hem had te verſtaan gegeeven dat hij, wegens eene zwaare ziekte, buiten ſtaat was de reis te doen. Wij waren verheugd te verneemen dat dit enkel eene verſchooning geweest was; maar dat het eigenlijk kwam dat hij verlegen was met leege handen te koomen, wetende dat wij groot gebrek moesten hebben aan thee, ſuiker en diergelijke, en dat hij daarom zijn vertrek telkens had uitgeſteld, alzoo hij dagelijks de ſloep van *Okotsk* verwagtte; doch geene tijding van haar krijgende en vreezende dat wij onder zeil zouden gaan, zonder dat hij ons een bezoek gegeeven had, had hij eindelijk het beſluit genoomen van te vertrekken, ſchoon ons niets aan te bieden hebbende dan verſchooningen voor de armoede van *Bolcheretsk*. Hij berichtte ons te zelfden tijd dat het niet ontvangen van de zestien ſtuks rundvee, die wij verzogt hadden dat ons toegezonden zouden worden, was toe te ſchrijven aan den zeer zwaaren regen te *Verchnei*, die derzelver vertrek belet had. Wij gaven het best antwoord dat in ons vermogen was op zoo veel beleefdheid en edelmoedigheid, en den volgenden dag wierd de Kapitein, aan boord van *de Reſolutie* koomende, met elf ſchooten begroet; wij booden hem van al-

alle onze merkwaerdigheden aan, en Kapitein GORE deed 'er een goud 7$^{1}_{2}$-uurwerk en een jagt-roer bij.

Den volgenden dag wierd hij op *de Ontdekking* onthaald, en den vijf en twintigſten nam hij afſcheid van ons, om naar *Bolcheretsk* terug te keeren. Hij kon niet overgehaald worden om zijn bezoek te verlengen, alzoo hij, naar hij ons zeide, enige verwagting had dat de Onder-Gouverneur Generaal, die thans eene reize door alle de provintieën van den Gouverneur Generaal van *Jakutzk* deed, in de ſloep zoude koomen, welke dagelijks van *Okotzk* verwagt wierd. Voor zijn vertrek, en zonder dat wij 'er ons mede bemoeiden, herſtelde hij den ſerjeant in het bevel over deeze plaats, beſloten hebbende den *Put-parouchick* met zig te neemen; wij vernamen ook dat hij zeer op hem verſtoord was, wegens de ſtraf, den ſerjeant aangedaan, voor welke 'er geen de minſte grond bleek geweest te zijn.

Kapitein SHMALEFFS gewilligheid om ons alle mogelijke blijken te geeven van zijne begeerte om ons te verplichten, moedigde ons aan om eene kleine gunst te verzoeken voor eenen anderen van onze Kamtſchadaalſche vrienden. Het was om eenen ouden ſoldaat, wiens huis te alle tijden voor de onder-officieren had open geſtaan, en die en hun en al het volk duizend goede dienſten gedaan had, te beloonen. De Kapitein willigde ons

zeer

zeer beleefdlijk ons verzoek in en bevorderde hem op ſtaanden voet tot korporaal, hetwelk al was wat hij wenschte, hem beveelende de Engelſche officieren voor zijne groote bevordering te danken. Het zal hier niet te onpas zijn aan te merken dat, in de Ruſſiſche legermacht, de laagere klaſſe van officieren een voorrecht boven de gemeene genieten, die, in onzen dienst, grootendeels onbekend is. Wij waren niet weinig verwonderd eenen ſerjeant alle de ſtatie te zien ophouden, en den eerbied van alle die beneden hem waren te zien vorderen, die eenen ſtaf-officier toekoomen. Verder kan men nog aanmerken dat 'er veel meerdere trappen van rang onder hen zijn dan men in andere landen ontmoet. Tuſſchen eenen ſerjeant en eenen gemeenen zijn niet minder dan vier trappen, en ik twijfel niet of de voordeelen, uit dit ſtelzel voortvloeiende, zullen zeer aanmerklijk zijn. De heilzaame uitwerkingen van veele kleine rangen in onzen zee-dienst kunnen niet in twijfel getrokken worden. Dit verwekt veel naijver, en de opper-officieren worden daardoor in ſtaat geſteld om, bij ſchier elken mogelijken graad van verdienſte, eene belooning te verleenen, die daaraan geëvenredigd is.

Toevallig op dit onderwerp geraakt zijnde, zij het mij vergund 'er ſlechts nog eene enkele aanmerking bij te voegen, namelijk, dat de krijgstucht van het Ruſſiſch leger, ſchoon op zoo groot eenen af-

afſtand van den zetel der Regeering, van den naauwkeurigſten en geſtrengſten aart is, van welke zelfs de ſtaf-officieren niet uitgezonderd zijn. De ſtraf van de laatſte voor kleine misſlagen is gevangenis op water en brood. Een vaenderig, een goed vriend van ons alhier, zeide ons dat hij, bij eene dronken mans partij geweest zijnde, die enige baldaadigheden bedreven had, voor drie maanden in een donker gat gezeten had op water en brood, dat, zeide hij, zijne zenuwen zoo ſterk had aangedaan, dat hij zedert niet meer kracht gehad had eene gewoone gasterij bij te woonen.

Ik verzelde Kapitein SHMALEFF tot aan den mond van de rivier *Awatska*, en hem aldaar vaarwel gezegd hebbende, nam ik deeze gelegenheid waar om bij den priester van *Paratounca* een bezoek af te leggen. Op zondag den zes en twintigſten verzelde ik hem naar de kerk. De gemeente beſtond uit zijn eigen huisgezin, drie Kamtſchadaalen, en drie jongens van dat volk, die een gedeelte van den dienst hielpen zingen, die op eene zeer plechtige en ſtichtelijke wijze verrigt wierd. De kerk is van hout en verre het best gebouw van deeze ſtad en van die van *St. Pieter en St. Paulus*. Zij is met verſcheiden ſchilderijen verſierd, bijzonderlijk met twee afbeeldingen van Petrus en Paulus, door BEERING aan dezelve geſchonken, die, in wezenlijke rijkheid van kleding, den prijs zouden behaalen boven de beste van onze

Eu-

Europiſche ſchilderijen, want de voornaamſte deelen van dezelve zijn van dikke plaaten vast zilver, op het doek vastgemaakt, en tot plooien gevouwen, die de tabbaarden van deeze beelden uitmaaken.

Den volgenden dag legde ik eene nieuwe jagtpartij aan en begaf mij onder beſtier van den koſter van het dorp, die een beroemde beeren-jager was. Wij kwamen bij zonne-ondergang op den rand van eene der grootſte meiren; wij verſtaken ons zoo veel mogelijk, dat wij zeer wel doen konden onder het lang gras en kreupel-hout, die digt aan den water-kant groeiden. Wij hadden niet lang in hinderlaag gelegen of wij hadden het vermaak van hier en daar rondom ons het grommen van beeren te hooren, en onze verwagting wierd weldra voldaan door het zien van eenen van hun in het water, die regt naar de plaats ſcheen te zwemmen, daar wij verborgen lagen. De maan ſcheen helder, en toen het dier ons tot op omtrent vijf en veertig voeten genaderd was, vuurden drie van ons tegelijk op hetzelve. De beer draaide onmiddelijk op zijne eene zijde en gaf een geſchreeuw, dat eigenlijk noch brullen, noch grommen, noch huilen kon genoemd worden, maar een mengzel was van alle drie, en zoo ijslijk, dat het niet te beſchrijven is. Wij zagen duidlijk dat hij zwaar gewond was en dat hij met moeite den oever bereikte en zig in dikke ſtruiken op eenen kleinen

heh afſtand verborg; daar bleef hij hetzelfde luid en verſchriklijk geluid ſlaan, en ſchoon de Kamtſchadaalen overtuigd waren dat hij doodlijk gekwetst was en niet verder koomen konde, vonden zij het egter raadzaamst hem voor het tegenswoordige niet op te jaagen. Het was nu over negen uuren, en de lucht betrokken wordende en verandering van weder dreigende, vonden wij het voorzigtigst naar huis te keeren, en het voldoen van onze nieuwsgierigheid tot den morgen uit te ſtellen, wanneer wij 'er weder naar toe gongen en den beer dood vonden op de plaats, daar wij hem hadden zien gaan. Het was een wijfjeh en boven de gewoone grootte.

Alzoo het verhaal van onze eerſte jagt-partij den Leezer misſchien een verkeerd denkbeeld zal geeven van de wijze, waarop die jagt doorgaans geoefend wordt, zal het niet ondienſtig zijn 'er nog iets over te zeggen, waartoe ik mij zedert de laatſte jagt te beter in ſtaat bevind.

Als de inboorlingen op de plaats koomen, daar de beeren verkeeren, welke zij bij zonne-ondergang maaken te bereiken, gaan zij eerst naar hun ſpoor zoeken, zien welk het verschst is en welk best gelegen is om zig 'er bij te verbergen en op het dier aan te leggen, hetzij als het voorbij gaat, hetzij als het nadert, of zig verwijdert. Deeze ſpooren worden meest gevonden van de bosſchen naar de meiren loopende en onder het lang riet-

gras en varenbosſen aan den water-kant. De plaats voor de hinderlaag verkozen hebbende, ſteeken de jagers de ſtandaarts in den grond, waarop zij hunne geweeren laaten rusten, dezelve in die rigting plaatſende als zij hunne ſchoot meenen te doen. Dit gedaan zijnde, gaan zij neder knielen of leggen, naar de gelegenheid van hunne hinderlaag vereischt, en wagten, met hunne beerſpeeren aan hunne zijde, naar het wild. Deeze voorzorgen, die hoofdzaaklijk genoomen worden om zeeker te zijn van wel te mikken, zijn, in verſcheiden opzigten, zeer noodig; want, in de eerſte plaats, is het kruid en lood op *Kamtſchatka* zoo duur, dat men voor den prijs van eenen beer niet meer kan koopen dan voor vier of vijf laadingen van eenen ſnaphaan, en, dat nog van meer gewigt is, zoo de beer niet door de eerſte ſchoot buiten ſtaat geſteld wordt om den jager aan te vallen, zijn de gevolgen dikwijls noodlottig. Hij loopt dan onmiddelijk naar de plaats, daar de ſlag en de rook van daan koomen, en valt zijnen vijand met eene groote woede aan. Deeze kan niet weder laaden, alzoo het dier zelden op meer dan veertig of vijftig voeten afſtand is, als op hetzelve gefchooten wordt, zoo dat zij, indien hij niet valt, zig onmiddelijk in poſtuur ſtellen om hem op hunne ſpeeren te ontvangen, en hunne veiligheid hangt grootlijks daarvan af dat zij hem eenen doodlijken ſteek geeven,

als

als hij eerst op hen aan koomt. Weert hij den steek af (dat zij door de buitengewoone kracht en gaauwheid van hunne pooten dikwijls in staat zijn te doen) en breekt hij dus op zijne vijanden in, dan wordt de strijd zeer ongelijk, en men mag zig gelukkig achten, als slechts een van het gezelschap 'er het leven bij in schiet.

Daar zijn twee tijden in het jaar wanneer deeze tijdkorting, of liever bezigheid, gevaarlijkst is; in de lente, wanneer de beeren eerst te voorschijn koomen, na, gelijk hier algemeen gezegd wordt, den winter door beslaan te hebben van het zuigen aan hunne pooten, en vooral zoo de vorst gestreng is, en het ijs in het meir niet kan gebrooken worden, waardoor zij van hun gewoon voedzel, dat zij verwagten aldaar te vinden, beroofd worden. Bij deeze omstandigheden worden zij weldra sterk uitgehongerd en naar evenredigheid woest en wild. Zij zullen den inboorlingen op den reuk vervolgen, en, alzoo zij nu buiten hunne gewoone paden rond dwaalen, overvallen zij hen dikwijls onvoorziens; als dit gebeurt, worden de beeren-jagers, alzoo de Kamtschadaalen geen het minste denkbeeld hebben van in de vlugt, noch zelfs op een loopend dier te schieten, of op enige andere wijze dan met hunne snaphaanen op een vast steun-punt, dikwijls de slagtoffers van derzelver hongerigheid. Het ander jaarsaizoen, waarin het gevaarlijk is hen te ontmoeten, is als zij aan het

koppelen zijn, dat gemeenlijk in deezen tijd van het jaar is.

Wij hebben reeds gewag gemaakt van een buitengewoon voorbeeld van natuurlijke liefde van deeze dieren. De jagt levert eene verſcheidenheid van diergelijke voorbeelden op, die niet minder aandoenlijk zijn, van welke mij veele verhaald wierden. De Kamtſchadaalen trekken op de jagt veel voordeel uit deeze omſtandigheid. Nooit waagen zij het op eenen jongen beer te ſchieten, als de moeder nabij is; want als het jong valt, wordt zij woedend, bijna tot dolheid toe, en krijgt zij dan den vijand in het gezigt, zal zij haare wraak alleen met haar leven opgeeven; wanneer daarentegens de moeder dood geſchoten wordt, zullen de jongen haare zijde niet verlaaten, zelfs na dat zij reeds lang dood geweest is, maar blijven haar bij, door verſchillende aandoenlijke beweegingen blijken geevende van de diepſte droefheid, waardoor zij een gemaklijke prooi voor de jagers worden.

Ook is de ſchranderheid van de beeren, zoo men de Kamtſchadaalen gelooven mag, niet minder buitengemeen en niet minder aanmerkingswaerdig dan hunne natuurlijke liefde. Hiervan weeten zij duizend gevallen te verhaalen. Ik zal mij vergenoegen met ſlechts een eenig op te geeven, waarvan de inboorlingen als van eene zeer bekende zaak ſpreeken, dat is de list, waarvan

zij

zij zig bedienen om de wilde ſchaapen (*) te vangen, die veel te ſnel ter been voor hun zijn. Deeze dieren houden zig in groote kudden; zij verkeeren meest op de laage gronden en graazen gaerne aan den voet van rotſen en ſteilten. De beer jaagt hen op den reuk tot hij hen in het gezigt krijgt, wanneer hij hen omzigtig nadert, boven hen op de rotſen klimt en zig in de klooven verbergt, tot hij onmiddelijk over hen en nabij genoeg tot zijn oogmerk is. Dan begint hij met zijne pooten ſtukken van de rots van boven neder, op de kudde, af te ſtooten; doch hij vervolgt hen niet eer voor hij bemerkt dat hij een van de kudde verminkt heeft, wanneer hij het terſtond naloopt, en het lukt hem het ſchaap al of niet te krijgen, naar het letzel, dat het ontvangen heeft, daartoe al of niet genoegzaam is.

Ik kan deezen uitſtap niet beſluiten zonder aan te merken dat de Kamtſchadaalen zeer dankbaar hunne verplichting aan de beeren erkennen voor de weinige vordering, die zij tot hiertoe in de weetenſchappen of beſchaafde konſten gemaakt hebben. Zij bekennen dat zij hun alle hunne bekwaam-

(*) In het Engelsch *bareins*, denkelijk het Ruſsisch woord (*dikoje*) *barani*, wild ſchaap, dat, naar het getuigenis van PALLAS, in menigte in *Kamtſchatka* gevonden wordt.

G. FORSTER.

kwaamheid in de genees- en heelkunde verſchuldigd zijn; dat zij, door op te merken met welke kruiden deeze dieren de wonden, die zij ontvangen hebben, wrijven, en waartoe zij hunne toevlugt neemen, als zij ziek en kwijnende zijn, de meeste eenvoudige geneesmiddelen, die bij hen in gebruik zijn, hebben leeren kennen, zoo die inwendig gebruikt, als die uitwendig opgelegd worden. Doch, dat wat zonderlinger zal voorkoomen, is dat zij de beeren ook voor hunne dans-meesters erkennen; en, waarlijk, het getuigenis van onze zinnen ſtelde dit buiten allen kijf; want de beer-dans van de Kamtſchadaalen is eene naauwkeurige nabootſing van alle de poſtuuren en gebaerden, die dit dier in zijne verſchillende verrigtingen eigen zijn, en dit is de grondſlag van alle hunne andere danſen en van alles, waarop zij zig meest beroemen.

Den agt en twintigſten keerde ik naar de ſchepen terug, zeer wel voldaan over mijn togtjen, alzoo het mij gelegenheid gegeeven had wat meer van het land te zien en de gewoonten en het gedrag der Kamtſchadaalen waar te neemen, als zij bevrijd zijn van dat bedwang, waaronder zij zig baarblijklijk in bijzijn van de Rusſen bevinden.

Daar gebeurde niets meldingswaerdigs tot den dertigſten, toen Kapitein GORE naar *Paratounca* gong, om aldaar in de kerk een wapen op te hangen, door den Heer WEBBER geſchilderd, met

een

een opſchrift, waarin de ouderdom en rang van Kapitein CLERKE en het doel van den togt, dien hij ten tijde van zijn overlijden bezig was te onderneemen, aangetekend ſtonden. Ook ſpijkerden wij aan den boom, waaronder hij begraaven lag, een bord, met een diergelijk opſchrift.

De Heer GORE gaf mij, voor zijn vertrek, bevel dat ik de ſchepen uit de haven in de baai zoude brengen, om gereed te zijn om onder zeil te gaan. Wij wierden egter hierin verhinderd door eenen hevigen wind, die den geheelen dag van den eerſten October duurde. Den tweeden wonden wij egter beiden de ſchepen de haven uit en door de engte en zij kwamen ten anker in zeven vademen water, een vierde eener Engelſche mijl van de *oſtrog*.

Daags voor wij de haven verlieten, kwam het vee van *Verchnei* aan, en, ten einde het volk volkoomen genot van deezen voornaamen en lang gewenſchten voorraad mogt hebben, door dien verſch te gebruiken, kwam Kapitein GORE tot het beſluit van nog vijf of zes dagen langer te blijven; en deeze tijd wierd niet ledig doorgebragt. De ſloepen, pompen, zeilen en het want van beiden de ſchepen wierden daardoor nog in betere orde gebragt. Kapitein [illegible]RE gaf mij ook enige ſuiker-ſchuim, en leende mij de ketel van *de Reſolutie*, waardoor ik in ſtaat was bier voor veertien dagen gebruik voor het volk te brouwen, en

nog eenen voorraad van enige vaten ſterk afkookzel van dennen te maaken. Deeze voorraad was ons des te aangenaamer, omdat ons laatſte vat brandewijn, uitgezonderd eene kleine hoeveelheid, die afgezonderd was voor dringende voorvallen, nu afgetapt wierd.

Den derden was de verjaardag van de Keizerin, en het ontbrak ons aan geene redenen om dien allen mogelijken eerbied te bewijzen. Kapitein GORE nodigde dan ook den priester van *Paratounca*, IVASKIN en den ſerjeant ten eeten, terwijl 'er een onthaal wierd gereed gemaakt voor de onder-officieren der bezetting, voor de twee *Toions* van *Paratounca* en *St. Petrus en St. Paulus*, en voor de andere voornaamſte Kamtſchadaalſche inwooneren. De overige der inboorlingen van alle rangen wierden genodigd om met het ſcheeps-volk te ſpijzen, dat een pond goed vet rundvleesch voor elken man kreeg, en het overſchot van onzen brandewijn wierd met water vermengd en onder hen uitgedeeld. Op het gewoon uur wierd 'er een ſalvo van een en twintig kanonſchooten gelost, en alles wierd (naar het gedeelte van haar rijk daar wij waren) op eene wijze volbragt, die eene zoo beroemde en machtige Keizerin niet onwaerdig was.

Den vijfden ontvongen wij van *Boltcheresk* eenen nieuwen voorraad van thee, ſuiker en tobak. Dit geſchenk was Kapitein SHMALEFF op zij-

zijnen terugtogt ontmoet, en was verzeld van een brief van hem, waarin hij ons berichtede dat de sloep van *Okotzk* geduurende zijne afwezigheid aangekoomen was, en dat Mevrouw SHMALEFF, die geheel in onze belangen was, geenen tijd verzuimd had om eenen boodschapper af te zenden met deeze weinige geschenken, welke wij verzogt wierden aan te n ..e..

Het weder wierd den zesden en zevenden zoo ruuw, dat wij de touwen nog niet los maakten; maar in den morgen van den agtsten zeilden wij uit naar den mond van de baai en heisten alle de sloepen in, wanneer de wind, naar het Zuiden loopende, ons belettede verder te vorderen, en ons noodzaakte het anker in tien vademen water te laaten vallen, de *ostrog* regt Noord eene halve mijl van ons.

Het weder mistig zijnde en den wind in dezelfde streek blijvenden staan geduurende den voormiddag van den negenden, bleeven wij daar wij waren. In den agtermiddag ten vier uuren maakten wij weder los, doch terwijl wij bezig waren met groote moeijelijkheid ons laatste anker op te winden, kreeg ik bericht dat de tamboer van de soldaaten de sloep verlaaten had, die zoo even van het dorp terug gekoomen was, en dat men hem laatst gezien had met eene Kamtschadaalsche vrouw, aan welke zijne kameraats wisten dat hij zeer gehecht was, en die men dikwijls gemerkt had dat

hem zogt over te haalen om agter te blijven. Schoon deeze man ons lang onnut geworden was door eene zwelling aan zijne knie, die hem kreupel maakte, wilde ik hem daarom nog te minder agter laaten, opdat hij geen ellendige last zoude worden zoo voor de Rusſen als voor zigzelven. Ik liet derhalven den ſerjeant volk langs verſchillende wegen uit zenden, om naar hem te zoeken, zerwijl enige van onze matroozen naar een huis in de nabuurſchap gongen, daar zij wisten dat hij gewoon was te verkeeren, en daar zij hem ook met zijne beminde vonden. Zoo dra dit volk met den weglooper was teruggekoomen, ligteden wij het anker, en volgden *de Reſolutie* de baai uit.

Eindelijk van *St. Petrus en St. Paulus Haven* afſcheid genoomen hebbende, zal ik dit hoofdſtuk beſluiten met eene bijzondere beſchrijving van *Awatska-Baai* en de omliggende kust, niet alleen omdat zij, met haare drie kanaalen, misſchien de ruimſte en veiligſte haven uitmaakt, die ooit ontdekt is; maar omdat zij de eenigſte haven in dit gedeelte van de waereld is, waarin ſchepen van aanmerklijke grootte liggen kunnen. De naam *Baai* is misſchien zelfs, eigenlijk geſprooken, niet toepaſſelijk op eene plaats, die zoo wel beſchut is als *Awatska;* doch men moet in aanmerking neemen dat door de losſe, onbepaalde wijze, waarop zee-lieden zekere gelegenheden van zee en land

met

met opzigt tot elkanderen, baaien, reeden, kanaalen (of ſonds) havens enz. genoemd hebben, wij geene bepaalde en vaste denkbeelden aan deeze woorden hechten, die genoeg zijn om ons te gerechtigen eenen gemeenen naam in eenen, die eigenlijker zoude mogen ſchijnen, te veranderen.

De mond van deeze Baai ligt op 52° 51′ Noorder Breedte en op 158° 48′ Ooster Lengte, en is in de bogt van eene andere buiten-baai, ten Noorden door *Cheeponskoi Noſs* en ten Zuiden door *Kaap Gavareea* gevormd wordende. De eerſte van deeze Kaapen ligt twee en dertig mijlen N. O. ten N. ¼ O. van de tweede. De kust neemt van *Kaap Gavareea* tot den mond van de *Awatska-Baai* eene bijna Noordlijke ſtrekking en heeft elf mijlen uitgeſtrektheid. Zij beſtaat uit eene keten van hooge hobbelige kliften, met afzonderlijke rotſen, dikwijls bij dezelve liggende. Deeze kust vertoont van verre op veele plaatſen een ſchijn van baaien of inloopende kanaalen, maar nader bij koomende, vonden wij dat de hooge landen door laage gronden aan malkanderen vast waren.

Cheepoonskoi Noſs ligt O. N. O. ¼ O. van den mond van de baai en is 'er vijf en twintig mijlen van daan. Aan deeze zijde is het ſtrand laag en plat met bergen daar agter tot eene aanmerklijke hoogte oprijzende. In de Breedte van Kaap *Gavareea* is eene dwaaling van een en twintig Engelſche mij-

mijlen op de Ruſſiſche kaarten, zijnde derzelver waare Breedte 52° 21'.

Dit treffend onderſcheid in het land ter wederzijde van *Awatska-Baai* met derzelver onderſcheiden ſtrekkingen zijn de beſte baaken om 'er naar toe te ſtuuren, als men van het Zuiden koomt, en, als men het uit het Noorden nadert, zal *Cheepoonskoi Noſs* zig zeer duidelijk vertoonen; want het is eene hooge vooruitſteekende kaap met eene aanmerklijke uitgeſtrektheid vlakken grond, laager dan de *Noſs*, die het aan het vast land hecht. Het heeft hetzelfde voorkoomen of het uit het Noorden of uit het Zuiden gezien wordt, en zal den zee-man waarſchuuwen zig niet te bedriegen door zig te verbeelden dat *Awatska-Baai* in de bogt ligt, welke de kust ten Noorden van deeze *Noſs* vormt, dat zeer wel zoude kunnen gebeuren door de treffende gelijkenis, die 'er is tuſſchen eenen kegelvormigen berg binnen in deeze bogt of baai en eenen ten Zuiden van *Awatska-Baai*.

Ik heb eene zoo omſtandige beſchrijving van deeze kust gegeeven omdat wij zelve het gebrek 'er aan ondervonden hebben; want, waren wij van een tamelijk goed bericht van de gedaante van de kust ter wederzijde van *Awatska-Baai* voorzien geweest, wij zouden, bij onze eerſte aankomst op dezelve, twee dagen eerder veilig in de baai gekoomen zijn dan wij deeden, en daardoor

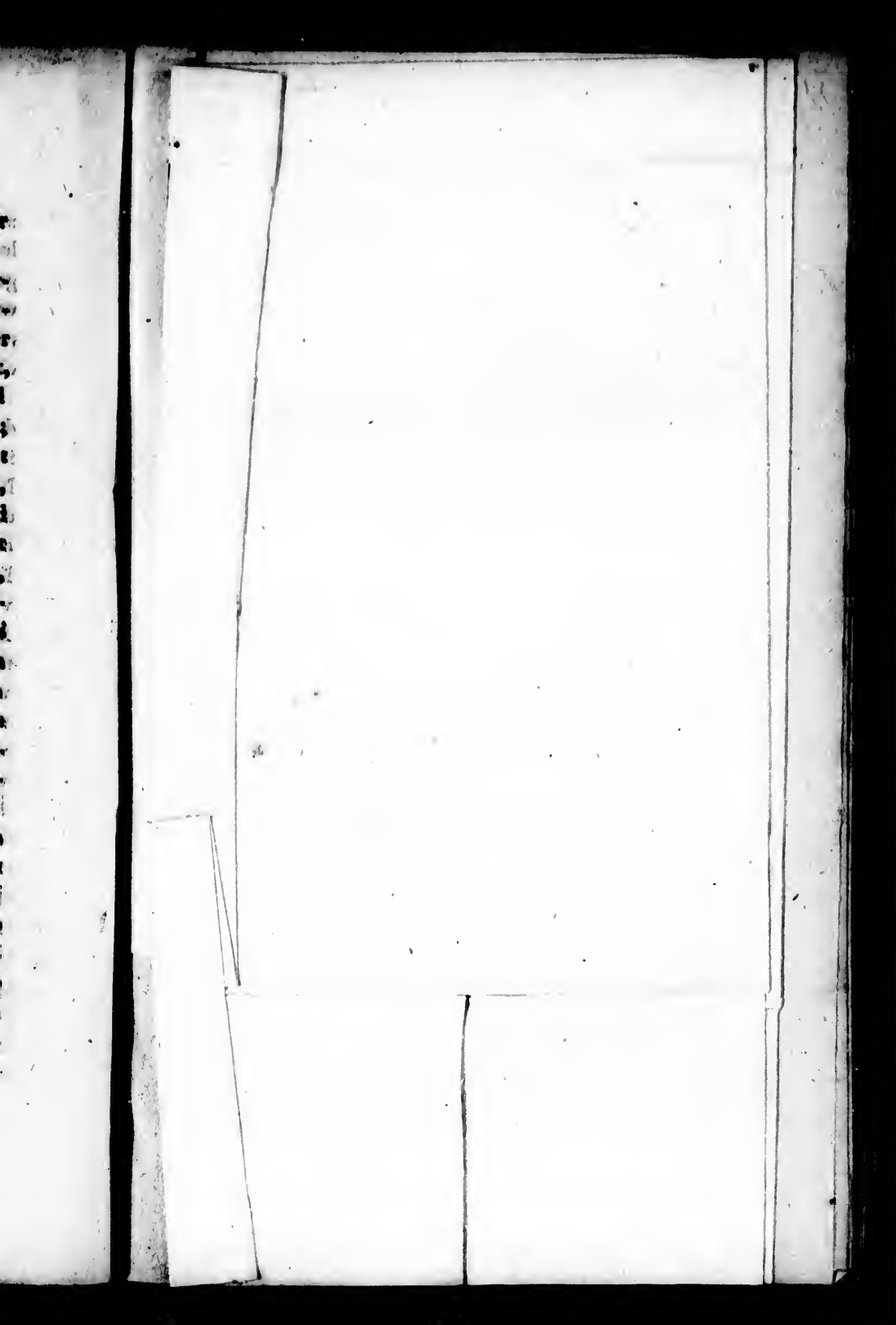

N.W. ¼ W. op 4 Mylen,
Mond van AWATSKA.

Kaap Nord *op 3 Mylen.*

Mond van de BAAI *van* AWATSKA.

Gezigt van den Mond der BAAI *van* AWATSK

UST VAN KAMTCHATKA.

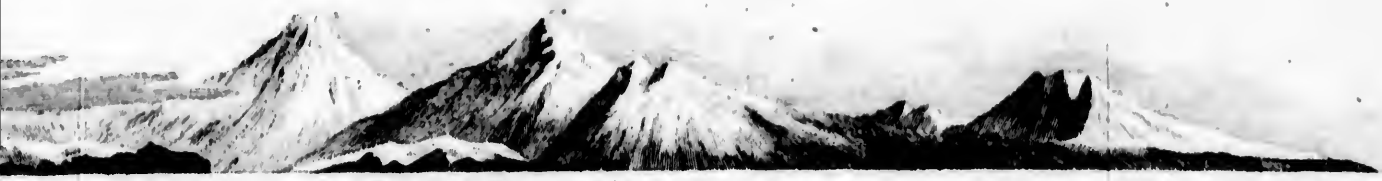

Brandende Berg NW¼W.

van AWATSKA, wanneer de Vuurbaak van Kaap NORD blyft ten Z.O¼Z. op 2 Mylen.

door een gedeelte van het ſtormachtig weder vermijd hebben, dat opkwam toen wij voor den mond van de haven laveerden. Ook moet het, door de heerſchende misten in deeze zeeën, dikwijls gebeuren dat men geene waarneeming kan doen, om zig van de Breedte te verzeekeren, waar bij wij nog voegen kunnen dat het bedrieglijk voorkoomen, dat het land heeft, als het met ſneeuw bedekt is, en door eene dampige lucht gezien wordt, welke beiden omſtandigheden hier het grootst gedeelte van het jaar heerſchen, de kennis van veele onderſcheidende voorwerpen te noodzaaklijker maakt.

Zoo het weder egter helder genoeg was dat men de bergen op de kust in derzelver nabuurſchap zien konde, zullen zij dienen om de ligging van *Awatska-Baai* met veel naauwkeurigheid aan te wijzen; want ten Zuiden van dezelve zijn twee hooge bergen; die, welke digst bij de baai ligt, is van gedaante als een ſuiker-brood; de andere, die verder binnen 's lands is, ſchijnt zoo hoog niet en is plat op de kruin. Ten Noorden van de baai liggen drie zeer aanmerklijke bergen; de westlijkſte ſchijnt de hoogſte, de volgende is de vuur-ſpuuwende berg, die gekend kan worden aan den rook, die uit de kruin oprijst (*), en ook

(*) Het zou egter kunnen gebeuren dat dit teken geene plaats hadde, alzoo die brandende berg in het vervolg of uit-

ook aan enige hooge platte bergen, die 'er aan vast zijn, en naar het Noorden ſtrekken, deeze twee zijn enigzints ſpits. De derde en de noordlijkſte zou misſchien eigenlijker eene groep bergen kunnen genoemd worden, alzoo hij verſcheiden platte toppen aan het gezigt vertoont.

Als de zee-vaarer binnen de kaapen en in de buiten-baai gekoomen is, zal eene ſteile kaap, waarop een vuur-baken gebouwd is, hem den ingang van de Baai van *Awatska* ten Noorden aanwijzen. Ten Oosten van dit hoog land liggen verſcheiden blinde klippen, die zig in zee uitſtrekken tot den afſtand van twee of drie Engelſche mijlen, en die zig zullen vertoonen als 'er ſlechts eene tamelijke zee of dijning is. Vier Engelſche mijlen ten Zuiden van den mond ligt een klein rond eiland, dat zeer wel daaraan te onderſcheiden is dat het voornamelijk uit hooge ſpitſe rotſen beſtaat, met eene van dezelve treffend aanmerklijk, als zijnde veel grooter, veel ſpitſer en ſteiler dan de overige.

Het is niet nodig even omſtandig te zijn in de beſchrijving van de baai zelve als van het land als men

uitgebluscht, of ſtil zoude kunnen wezen. Ook is de gedaante van brandende bergen veranderlijk. Het inſtorten van den top in de vuurkolk kan dezelve van eene ſpitſe eene ſtompe gedaante geeven.

VERTAALER.

men die nadert en derzelver omtrek, naardien geene woorden den zee-man 'er een zoo volkoomen denkbeeld van kunnen geeven als de hierbijgevoegde kaart. Uit deeze zal blijken dat de ingang in het eerst drie Engelſche mijlen breed is en in het naauwſte gedeelte anderhalve, en vier Engelſche mijlen lang in eene N. N. Wester rigting. Binnen den mond is eene ſchoone kom van vijf en twintig Engelſche mijlen in omtrek, met de ruime havens van *Tareinska* in het Westen, van *Rakoweena* in het Oosten, en de kleine van *St. Petrus en St. Paulus*, daar wij lagen, in het Noorden.

Tareinska-Haven is omtrent drie Engelſche mijlen breed, en twaalf lang; zij ſtrekt naar het O. Z. O. en is agter aan van de zee geſcheiden door eene ſmalle ſtrook land. De weg in deeze haven is volmaakt vrij van klippen en banken. Nooit hadden wij minder dan zeven vademen water, zoo verre wij rond voeren om de kusten op te neemen; want wij waren niet in ſtaat tot aan het eind van de haven te koomen wegens het ijs.

De Haven van *Rakoweena* zou de voorkeur boven de andere twee verdienen, zoo derzelver ingang niet belemmerd ware door eene bank, in het midden van het kanaal liggende, die het, over het algemeen, nodig zal maaken zig 'er in te winden, tenzij 'er een gezeilde wind zij. Hij is van anderhalve tot eene halve Engelſche mijl breed,

en drie Engelſche mijlen lang, loopende in het eerst in eene Zuid-Ooster en daarna in eene Oostlijke ſtrekking. Deszelfs diepte is van dertien tot drie vademen.

De *St. Petrus en St. Paulus Haven* is eene van de gemaklijkſte kleine havens, die ik ooit gezien heb. Zij kan met gemak een half dozijn ſchepen bevatten, van vooren en van agteren vertuid, en daar is gelegenheid om dezelve op allerhanden wijzen te herſtellen. De zuid-zijde wordt gevormd door eene laage zandige ſtrook land, die zeer ſmal is, waarop de *oſtrog* gebouwd is, en langs welker punt de ſchepen, die 'er in koomen, ſtrijkelings kunnen henen vaaren, alzoo 'er tegens den kant drie vademen water is. Midden in het kanaal, dat niet meer dan twee honderd agt en zeventig voeten breed is, is zes en een halve vademen water; het diepſte water binnen in is zeven vademen, en overal op eenen modderachtigen grond. Wij ondervonden enig ongemak van de taaiheid van den grond, waardoor geduurig het touw brak en die ons veel moeite gaf om de ankers op te winden. Daar is eene water-plaats in het diepst van de baai.

De kaart toont ook de bank, die te vermijden is, aan de oostlijke haven liggende, zoo wel als de bank binnen den mond liggende, van den zuidwestlijken wal uitſteekende en op welke ſlechts drie vademen water ſtaat. Om vrij van de laatſte

te

te koomen, moet een klein eilandjen (of misschien moet het liever eene groote afzonderlijke klip genoemd worden) aan den wester wal van den ingang liggende, met het land ten Zuiden van hetzelve ingesloten worden; en om van de eerste vrij te stuuren, moeten de *Drie-Naald-klippen*, die aan den oostlijken wal van den mond, bij de Vuur-Baken-Kaap liggen, open gehouden worden met de stompe kaapen, die ten Noorden van de eerste kleine baai of bogt liggen, welke men aan de oost-zijde van den mond ziet. Als men ten Noorden van de Noord-Kaap van de oostlijke haven gekoomen is, is men de bank voorbij.

In het inzeilen van *St. Petrus en St. Paulus Haven* en in het naderen van het dorp is het nodig het digt langs den Ooster-wal te houden, ten einde eene uitsteekende bank te mijden, die van het groot land Zuid-Westwaarts van de stad loopt.

Voor ik overgaa om eene tafel van de uitkomst van onze sterrekundige waarneemingen te deezer plaatse te geeven, zal het voegzaam zijn den Leezer te waarschuuwen dat de tijd-wijzer, dien wij aan boord van *de Resolutie* hadden en welke naauwkeurig naar dien, door den Heer HARRISON uitgevonden, door den Heer KENDAL gemaakt was, den zeven en twintigsten April, enige dagen voor onze eerste aankomst in de *Awatska-Baai*, stil bleef staan. Hij was geduurende de reis altoos

met de oplettendſte zorg gade geſlaagen geweest, zijnde nooit een' oogenblik in andere handen vertrouwd geworden dan die van Kapitein COOK en mij. Daar kon dan ook geen toeval aan gebeurd zijn, aan welk wij dit ſtil ſtaan konden toeſchrijven; ook kon het niet gekoomen zijn van de groote koude, alzoo de thermometer zeer weinig onder het vries-punt ſtond. Zoo dra ik het ontdekte, raadpleegde ik met Kapitein CLERKE wat ons best te doen ſtond, of het te laaten gelijk het was, voor ons geheel onnut, om den liefhebberen in Engeland genoegen te geeven, daar het voorzeeker door bevoegde rechters zoude onderzogt worden, of het te laaten naarzien door eenen matroos, bij ons aan boord, die bij eenen horologiemaaker te London als leerling gewerkt had, en die genoegzaam in dat werk bedreven ſcheen, alzoo hij zedert wij uit geweest waren verſcheiden zak-uurwerken zeer wel ſchoon gemaakt en herſteld had. De voordeelen, die wij uit de naauwkeurigheid van dat uurwerk geraapt hadden, maakten dat wij ons ten uiterſten ongaerne van deszelfs gebruik geduurende het overige van de reis beroofd zagen, en dat doel kwam ons van veel grooter gewigt voor dan de kleine graad van waarſchijnlijkheid, (die wij vernamen dat alles was wat wij verwagten konden) van enige wezenlijke kennis van de werktuiglijke oorzaak van het ophouden te zullen verkrijgen, door het onderzoek van hetzelve uit

uit te ſtellen. Men moet zig hier bij ook herinneren dat het uurwerk reeds genoegzaam beproefd was, zoo op den voorigen togt als geduurende de drie jaaren, welke wij het aan boord gehad hadden, om deszelfs nuttigheid te ſtaaven. Om deeze redenen namen wij den eerſten helderen dag na onze aankomst in de *Awatska-Baai* waar, om het uurwerk te laaten openen, dat in des Kapiteins kajuit en in onze tegenswoordigheid geſchiedde. De horologiemaaker vond niets in het uurwerk gebrooken, maar het niet aan den gang kunnende krijgen, nam hij 'er de plaat en balans af en maakte beiden de ſpil-gaten ſchoon, die hij zeer vuil vond, gelijk ook het overige van het werk; hij nam 'er ook de wijzer-plaat af, en vond tuſſchen twee tanden van het rad, dat den ſecondenwijzer draagt, een ſtuk vuil, dat hij dagt de voornaamſte oorzaak van het ſtil ſtaan te zijn. Het werk weder in malkanderen gezet en zoo min mogelijk geſmeerd hebbende, ſcheen het uurwerk vrij en wel te loopen.

Den volgenden dag bevel gekregen hebbende om naar *Bolcheretsk* te gaan, wierd het uurwerk de zorg van den Heer BAYLY overgelaten, om het met zijn zak-uurwerk en klok te vergelijken, ten einde deszelfs gang te weeten. Bij mijne wederkomst vernam ik dat het enige dagen vrij regelmatig had geloopen, verliezende ſlechts van vijftien tot zeventien ſeconden daags, wanneer het

andermaal ſtil ſtond. Het wierd weder geopend en men bevond dat de oorzaak van deszelfs ſtil ſtaan was dat de man enig gedeelte van het werk ſlegt in een gezet had, toen hij het de eerſte reis geopend had. Wederom in elkander gezet zijnde, bevonden wij dat het meer dan eene minuut daags vooruit liep, en, willende de regelaar en balans-veêr veranderen, brak hij de laatſte. Hij maakte toen eene nieuwe veêr; maar nu gong het uurwerk zoo onregelmaatig, dat wij 'er geen verder gebruik van maakten. De arme jongen was niet minder verdrietig dan wij over deezen ſlegten uitſlag, die ik egter overtuigd was meer te zijn toe te ſchrijven aan het ellendig gereedſchap, met welk hij werken moest, en aan de ſtijfheid, welke zijne handen in zijn gewoon werk hadden aangenoomen, dan aan gebrek aan bekwaamheid.

Tot voldoening van degeene, die een algemeen overzigt van deszelfs gang wenſchen te hebben, heb ik 'er de nevensſtaande tafel bijgevoegd.

De eerſte en tweede kolommen bevatten de dagen wanneer, en de naamen der plaatſen daar deszelfs gang wierd waargenoomen. De derde kolom vervat den dagelijkſen mis-gang, naar den middelbaaren tijd gevonden. De vierde kolom toont de Lengte van elke plaats volgens den gang te *Greenwich*, dat is, berekend op eene onderſtelling dat het uurwerk zijnen gang niet veranderd had

er KENDALL vervaerdigd,

	XI.	XII.	XIII.		XIV.
	volgens den gang.	Tusschen tijd.	Thermometer.		Barometer.
	In tijd.		Groot. Hoogte.	Klein.	
	U. ′ ″	M. D.			
I Jul Oc					
	0 0 13, 0	4 23	84	63	30, 0
I Fe					
	0 2 3, 6	4 9	73	53	30, 0
Me	0 4 7, 8	2 18	83	74	30, 1
Jul	0 4 5, 6	1 3	79	73	30, 15
Jul	0 0 9, 2	0 24	85	69	30, 15
Sep	0 1 6, 6	2 6	90	70	30, 1
Oc	0 0 8, 0	1 18	90½	72	29, 9
No	0 0 0, 0	0 21	92	70	29, 7
I Ap	0 2 34, 8	5 20	57	41	30, 0
Oc	0 1 15, 0	6 13	65	36	30, 15
I Fe					
M	0 1 30, 5	3 27	88	70	29, 8
	0 2 16, 9	3 4			

XIII

TAFEL van den gang en de miswijzing van het zee-horol
hetwelk wij aan boord van *de K*

I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.
Tijd.	Plaatſen.	Dagelijkſche misgang.	Lengte volgens den gang te *Greenwich*.	Lengte volgens den nieuwen gang.	Waare lengte.	Opeengeſtapelde misgang volgens den gang *Greenwich*. In ruimte.	In tijd.
		"	° ′ ″	° ′ ″	° ′ ″	° ′ ″	U. ′
1776.							
Junij 11	*Greenwich* .	— 1, 21	0 0 0	0 0 0 0	0 0 0 0		
Oct. 24	*Kaap de Goede Hoop*, op de reede van de *Tafel-Baai* .	— 2, 26	18 26 30	18 26 30	18 23 15	† 0 3 15	0 0 13,
1777.							
Febr. 22	*Koningin Charlotta-Kanaal*, aan *Nieuw-Zeeland* .	— 2, 91	175 25 0	174 54 25	174 23 31	1 1 29	0 4 5,
Meij 7	*Anamooka* . .	† 0, 52	186 13 26	186 13 15	185 11 18	1 2 8	0 4 8,
Junij 7	*Anamooka* . .	— 0, 54	186 8 28	186 12 43	185 11 18	0 57 10	0 3 48,
Julij 1	*Tongataboo* .	— 1, 78	185 48 50	184 53 0	184 55 18	0 53 32	0 3 34,
Sept. 1	*Otahiti* . .	— 1, 54	211 41 26	210 39 8	210 22 28	1 18 58	0 5 15,
Oct. 17	*Huaheine* . .	— 2, 30	210 14 52	208 50 24	208 52 24	1 22 28	0 5 29,
Nov. 7	*Ulietea* . . .	— 1, 52	209 42 54	208 25 22	208 25 22	1 17 32	0 5 10,
1778.							
April 16	*Nootka* . . .	— 7, 0	235 32 45	233 56 0	233 17 8	2 15 27	0 9 1,
Oct. 14	*Samganoolha* .	— 8, 8	197 44 15	193 12 35	193 31 20	4 12 55	0 16 51,
1779.							
Febr. 2	*Owhyhee* . .	— 9, 6	214 7 35	203 37 22	204 0 0	10 7 35	0 40 30,
Meij 1	*St. Petrus en St. Paulus Kamtſchatka* .	het horologie hield ſtil.	173 36 0	159 20 0	158 43 16	14 52 44	0 59 30,

ng van het zee-horologie door den Heer KENDALL vervaerdigd,
aan boord van *de Resolutie* hadden.

	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.	XIII.		XIV.
	Opeengestapelde misgang volgens den gang te *Greenwich*.		Tusschen tijd.	Miswijzing volgens den nieuwen gang.		Tusschen tijd.	Thermometer.		Barometer.
	In ruimte.	In tijd.		In ruimte.	In tijd.		Groot. Hoogte.	Klein.	
"	° ′ ″	U. ′ ″	M. D.	° ′ ″	U. ′ ″	M. D.			
0 0									
15	† 0 3 15	0 0 13, 0	4 23	† 0 3 15	0 0 13, 0	4 23	84	63	30, 0
31	1 1 29	0 4 5, 3	9 4	† 0 30 54	0 2 3, 6	4 9	73	53	30, 0
18	1 2 8	0 4 8, 5	11 22	† 1 1 57	0 4 7, 8	2 18	83	74	30, 1
18	0 57 10	0 3 48, 6	12 25	† 1 1 25	0 4 5, 6	1 3	79	73	30, 15
18	0 53 32	0 3 34, 1	13 21	— 0 2 18	0 0 9, 2	0 24	85	69	30, 15
28	1 18 58	0 5 15, 8	15 27	† 0 16 40	0 1 6, 6	2 6	90	70	30, 1
24	1 22 28	0 5 29, 8	17 17	— 0 2 0	0 0 8, 0	1 18	90½	72	29, 9
22	1 17 32	0 5 10, 1	18 10	0 0 0	0 0 0, 0	0 21	92	70	29, 7
8	2 15 27	0 9 1, 8	24 2	† 0 28 42	0 2 34, 8	5 20	57	41	30, 0
20	4 12 55	0 16 51, 6	30 15	— 0 18 45	0 1 15, 0	6 13	65	36	30, 15
0	10 7 35	0 40 30, 3	34 14	— 0 22 38	0 1 30, 5	3 27	88	70	29, 8
16	14 52 44	0 59 30, 9	37 18	— 0 36 44	0 2 16, 9	3 4			

I.	II.	III.	IV.	V.

had zedert het *Greenwich* verlaaten had. Dan, alzoo wij dikwerf gelegenheid hadden om de verandering van deszelfs dagelijkſen mis-gang te onderzoeken, of deszelfs nieuwen gang te vinden, heeft de vijfde kolom de Lengte volgens deszelfs laatſten gang, berekend naar de waare Lengte van de plaats, van waar wij laatst vertrokken waren. De zesde is de waare Lengte van de plaats, afgeleid uit ſterrekundige waarneemingen, door onszelven gedaan, en met die, door andere gedaan, vergeleken, zoo dikwijls die konden verkregen worden. De zevende kolom toont het verſchil tusſchen de vierde en zesde kolom in ruimte, en de agtſte hetzelfde verſchil in tijd. De negende toont het getal maanden en dagen, in welke de mis-wijzing, aldus bepaald, opgeſtapeld is. Het verſchil tusſchen de vijfde en zesde kolom wordt in de tiende gevonden, en toont de mis-wijzing van den tijd-wijzer, volgens deszelfs laatst gevonden gang in ruimte, en de elfde dezelfde mis-wijzing in tijd. De twaalfde bevat den tijd, die er verloopen is zedert wij gezeild waren van de plaats, daar de gang laatst wierd onderzogt tot de plaats, welker Lengte laatst bepaald is. De dertiende en veertiende bevatten den ſtaat van de lucht ten tijde van elke waarneeming.

Zij, die niet gewoon zijn aan diergelijke berekeningen, zullen misſchien eenige moeite heb-

ben om de tafel te begrijpen; de twee volgende voorbeelden zullen dezelve meerder ophelderen.

Wij vonden op den vier en twintigſten October 1776 (eerſte kolom) aan de Kaap *de Goede Hoop* (tweede kolom) de dagelijkſe mis-gang 2″, 26 te zijn (derde kolom). De Lengte dier plaats, berekend op eene onderſtelling dat de gang van den tijd-wijzer eveneens gebleven was van den tijd toen wij *Greenwich* verlieten, dat is, dat hij eenen regelmaatigen dagelijkſen mis-gang had van 1″, 21, wordt bevonden 18° 26′ 30″ Oost te zijn (vierde kolom). En alzoo deszelfs gang te *Greenwich*, in dit voorbeeld, zijn laatſte gang is, is de Lengte aldus gevonden, ook dezelfde (vijfde kolom). De waare Lengte van de plaats is 18° 23′ 15″ (zesde kolom). Waaruit blijkt dat in onze overvaart van *Greenwich* naar de *Kaap*, het uurwerk ons in eene dwaaling zoude gebragt hebben van ſlechts 3′ 15″ (zevende kolom) of drie en een vierde Engelſche mijlen; of dat het 13″ in tijd verſchilde (agtſte kolom) in vier maanden en drie en twintig dagen (negende kolom) tijdperk tusſchen ons vertrek van *Greenwich* en onze aankomst aan de *Kaap*. Alzoo de mis-wijzing te *Greenwich* de laatſte is, zijn de tiende, elfde en twaalfde dezelfde met de zevende en negende.

Maar op den twee en twintigſten Februarij 1777 (eer-

(eerſte kolom) in *Koningin Charlotta Kanaal* aan *Nieuw-Zeeland*, (tweede kolom) wierd de dagelijkſe mis-gang bevonden 2″, 91 te zijn (derde kolom). De Lengte van deeze plaats is, volgens den gang te *Greenwich*, 175° 25′ (vierde kolom). Doch aan de Kaap bevonden hebbende dat deszelfs gang veranderd was van eenen dagelijkſen mis-gang van 1″, 21 tot 2″, 26, wordt de Lengte, volgens deezen nieuwen gang, verbeterd, bevonden 174° 54′ 25″ te zijn (vijfde kolom). Naardien nu de waare Lengte van de plaats 174° 23′ 31″ is (zesde kolom) blijkt dat, in onzen overtogt van *Greenwich* naar *Nieuw-Zeeland*, de mis-wijzing ſlechts 1° 1′ 29″ zoude geweest zijn (zevende kolom) of een en zestig en eene halve Engelſche mijlen, zelfs al hadden wij geene gelegenheid gehad om deszelfs dagelijkſen mis-gang te verbeteren; of, in andere woorden, dat het uurwerk 4′ 5″, 3 misgewezen had (agtſte kolom) in negen maanden en vier dagen (negende kolom). Doch de Lengte, gelijk die door deszelfs nieuwen gang opgegeeven wordt, laat ſlechts eene mis-wijzing van 30′ 54″ (tiende kolom) dat is omtrent een en dertig Engelſche mijlen, of, in tijd, 2′ 3″ 6 (elfde kolom); die opgehoopt is geduurende onzen overtogt van de *Kaap* naar *Nieuw-Zeeland*, of in vier maanden, negen dagen (twaalfde kolom). De dertiende en veertiende kolommen vereisſchen geene verklaaring.

Uit dit overzigt van den gang van het uurwerk blijkt dat het, in bijna twee jaaren, zeer weinig in zijnen gang veranderd is, en dus, dat deszelfs mis-wijzing, volgens den gang te *Greenwich*, zoo wij geene gelegenheid gehad hadden, die te verbeteren, ſlechts $2\frac{1}{4}^{o}$ zoude bedraagen hebben. Dat het naderhand, in *Koning Georges* of *Nootka-Kanaal* bevonden wierd zijnen gang aanmerklijk veranderd te hebben; en bij gevolg was de Lengte, volgens den gang van *Greenwich*, aanmerklijk verkeerd geworden. Men moet opmerken dat, omtrent deezen tijd, de thermometer van 65° tot 41° veranderde. De grootſte verandering was in de drie weeken, welke wij met kruiſen naar het Noorden doorbragten, in welken tijd het de Lengte van de Oost-Kaap met een verſchil van agt en twintig Engelſche mijlen opgaf. Ik heb de Lengte van *St. Pieter en St. Paulus* aangetekend gelijk die door den tijdwijzer wierd opgegeeven, ſchoon hij, enige dagen voor wij aldaar aankwamen, gong ſtil ſtaan; dit wierd ik in ſtaat geſteld te doen door het vergelijken van de Lengte, welke het opgaf daags voor het bleef ſtil ſtaan, met die, welke des Heeren BAYLYS uurwerk opleverde, de mis-wijzing van het laatſte 'er afgetrokken zijnde.

Het gebruik van eenen zoo naauwkeurigen tijdmeeter is genoegzaam blijkbaar daaruit dat dit werktuig uit zigzelf de middelen oplevert om de Leng-

Lengte op zee zeer nabij te weeten, gelijk uit de nevensgaande tafel kan gezien worden. Maar, behalven dit, wierden wij door hetzelfde middel in ſtaat geſteld om de waarneemingen op de maan eenen graad van naauwkeurigheid te geeven, waarop zij anders geene aanſpraak kunnen hebben, en, tegelijk, door een aantal van die waarneemingen tot eenen zelfden tijd te brengen, uitkomſten te krijgen, die der waarheid nog meer nabij koomen. In het opneemen van kusten en in het onderzoeken van de waare liggingen van Kaapen en Land-punten bereikt het den uiterſten graad van naauwkeurigheid in de praktijk. Aan den anderen kant moet men in acht neemen dat de waarneemingen op de maan op haare beurt volſtrekt noodzaaklijk zijn om de grootst mogelijke voordeelen van den tijd-wijzer te raapen, wijl zij, door de waare lengte der plaatſen op te geeven, den mis-gang van het uurwerk ontdekken. De oorſpronglijke waarneemingen, die in den loop deezer reize gedaan zijn, zijn, op last van de Commisſie over de Lengte, openlijk uitgegeeven, en naar deeze moet ik den Leezer, die nadere onderrigting over dit ſtuk begeert, henen wijzen.

De tent tot het doen der waarneemingen was aan de west-zijde van het dorp van *St. Pieter en St. Paulus* geplaatst.

Breedte, afgeleid uit middaglijnige zenith afftanden van de zon en van vijf ſterren ten Zuiden en vijf ten Noorden van het Zenith . . .	53°	0′	38″ N.
Lengte, afgeleid uit honderd zes en veertig reekſen van waarneemingen op de Maan .	158	43	16 O.
Lengte naar den tijd-wijzer, volgens deszelfs gang te *Greenwich* . . .	173	36	0
Lengte naar den tijd-wijzer, volgens deszelfs gang te *Owhyhee* gevonden . .	159	20	0
Afwijking van de kompas-naald volgens azimuths, met drie kompaſſen genoomen, door KNIGHT, GREGORY en MARTIN gemaakt . . .	6	18	40 O.
Duiking van de Noord-pool van de kompas-naald, zijnde het gemiddelde van de waarneemingen in Junij en September gedaan . . .	63	5	0

Het was hoog water bij nieuwe en volle maan zes en dertig minuuten over vier uuren, en de grootſte rijzing was van vijf voeten agt duimen.

De

De getijen waren zeer regelmaatig om de twaalf uuren. Op de kust, bij de baai, kwam de vloed uit het Zuiden, en het was aldaar bijna twee uuren vroeger hoog water dan in de *St. Petrus en St. Paulus Haven.*

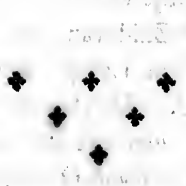

ZES-

ZESDE HOOFDSTUK.

Algemeene Beſchrijving van Kamtſchatka. *Aardrijkskundige beſchrijving van dat land. Deszelfs Rivieren. Grond. Luchtſtreek. Brandende Bergen. Heete Bronnen. Voortbrengzelen. Gewasſen. Viervoetige Dieren. Vogelen. Visſchen.*

Kamtſchatka of (gelijk andere ſchrijven) *Kamſchatka* is de naam van een ſchiereiland, gelegen op de oostlijke kust van Asia, loopende ten naastenbij Noord en Zuid van 52° tot 61° Noorder Breedte, zijnde de Lengte van deszelfs zuidlijk eind 156° 45′ O. De Land-engte, waardoor het ten Noorden met het vast land verbonden is, ligt tusſchen de Golf van *Olutorsk* en de Golf van *Penſhinsk*. Deszelfs zuidlijkst eind is Kaap *Lopatka*, een woord, dat het ſchouder-blad van een mensch betekent, en het wordt zoo genoemd, omdat het onderſteld wordt naar hetzelve te gelijken. De gedaante van het geheel ſchiereiland is niet ongelijk aan die van eenen ſchoen, die van den teen (welken wij onderſtellen mogen *Kaap Lopatka* te zijn) wijder wordt naar het midden, en dan weder ſmaller naar den hiel, terwijl de bovengemelde ſtrook lands het aan het vast land hecht. Deszelfs grootſte breedte is van den mond

van

van de rivier *Tigil* tot dien van de rivier van *Kamtſchatka*, en wordt op twee honderd zes en dertig Engelſche mijlen gerekend, van waar het weder naar elk eind trapswijze ſmaller wordt.

Ten Noorden wordt het begrensd door het land der Koriakken, ten Zuiden en ten Oosten door den Noorder Stillen Oceaan en ten Westen door de zee van *Okotzk*. Daar loopt eene keten hooge bergen door de geheele lengte van het land, van het Noorden naar het Zuiden, die het ten naastenbij in twee gelijke deelen deelt, en waaruit een groot aantal rivieren ontſpringen en zig ter wederzijde in de Stille Zee en de zee van *Okotzk* ontlasten.

Daar zijn drie rivieren, die veel grooter zijn dan de overige, de *Bolchoireka* of de groote rivier, zoo genoemd van *bolchoia*, dat groot betekent, en *reka*, eene rivier, de rivier *Kamtſchatka* en de *Awatska*. De eerſte ontlast zig in de zee van *Okotzk*, en is bevaarbaar voor de Rusſiſche galjooten tot meer dan vijf mijlen van derzelver mond of tot negen Engelſche mijlen van *Bolcheretsk*, eene ſtad, gelegen aan de zaamenvloeijing van de *Goltsoffka* en de *Bistraia*, die hier in de *Bolchoireka* vallen. De *Bistraia* zelve is geene onaanmerklijke rivier. Zij ontſpringt in hetzelfde gebergte als de rivier *Kamtſchatka*, en, eenen regt ſtrijdigen loop neemende, geeft zij den Kamtſchadaalen het middel om hunne goede-

ren

ren in kleine kanos, bijna dwarsch over het geheel ſchiereiland, te vervoeren. De rivier *Kamtſchatka*, na bijna drie honderd Engelſche mijlen van het Noorden naar het Zuiden voortgevloeid te zijn, keert dan naar het Oosten, en ontlast zig in die rigting in den Oceaan een weinig ten Zuiden van *Kamtſchatkoi Noſs*. Bij den mond van de *Kamtſchatka* naar het Noord-Westen, ligt het groot meir *Nerpitsch* genaamd, van *Nerpi*, een Kamtſchadaalsch woord, eene robbe betekenende, welke dieren menigvuldig in dit meir gevonden worden. Omtrent twintig Engelſche mijlen de rivier op, van den mond van het meir gerekend, is eene ſterkte, *Nishnei Kamtſchatka Oſtrog* geheten, daar de Rusſen een zieken-huis en barakken gebouwd hebben, en die, naar men ons zeide, de voornaamſte markt in het land geworden is.

De rivier *Awatska* ontſpringt uit het gebergte, tusſchen de *Bolchoireka* en de *Bistraia* gelegen, en van het Noord-Westen naar het Zuid-Oosten, eene lengte van honderd Engelſche mijlen loopende, valt zij in de baai van *Awatska*. De *Tigil* is insgelijks eene rivier van eene aanmerklijke grootte, uit enige zeer hooge bergen ontſpringende, die onder dezelfde parallel liggen met *Kamtſchatkoi Noſs*, en regt door van het Z. O. naar het N. W. loopende, valt zij in de zee van *Okotzk*.

Okotzk. Alle de andere rivieren van dit ſchiereiland, die bijna ontelbaar zijn, zijn te klein om eene bijzondere opnoeming te verdienen.

Zoo ik over den grond mag oordeelen naar de gewasſen die 'er groeijen, zal ik niet aarſelen om dien ten hoogſten onvrugtbaar te noemen. Ik heb noch in den omtrek van de baai, noch in het land, dat ik op mijnen togt naar *Bolcheretsk* doorreisde, noch op enige van onze jagt-partijen, ooit het minſte plekjen gronds gevonden, dat naar eene goede groene weide geleek, of dat tot enig voordeel ſcheen aangelegd te kunnen worden, hetzij tot weiden of tot den landbouw. Het land was over het algemeen dun met mismaakte ondergebleven boomen bedekt, en de grond was mos, met laage zwakke heide gemengd. Over het geheel geleek het meer naar *New foundland* of *Terre-neuve* dan naar enig ander gedeelte van de waereld, dat ik gezien heb.

Ik moet evenwel ook zeggen dat ik te *Paratounca* drie of vier ſcherven van zeer goed hooi zag, en de Major BEHM zeide mij dat veele ſtreeken van het ſchiereiland, bijzonderlijk de oevers van de rivieren *Kamtſchatka* en *Bistraia*, gras van groote hoogte en ſterkte voortbrengen, dat zij tweemaalen in elken zomer gemaaid worden, en dat het hooi van eene ſappige hoedanigheid is en bijzonderlijk zeer goed tot het vet mesten van vee. Ook zou het aan de grootte en vetheid van de

zes

zes en dertig ſtuks rundvee, die ons van de *Verchnei oſtrog* toegezonden wierden, en die men ons zeide dat in de nabuurſchap gefokt en vet gemaakt waren, ſchijnen dat zij goed voeder en goede weiden moesten gehad hebben; want het is aanmerkenswaerdig dat de eerſte toevoer die wij kreegen, beſtaande uit twintig ſtuks, juist op het eind van den winter tot ons kwam, en voor de ſneeuw van den grond was, zoo dat zij waarſchijnlijk zedert zeven maanden niets dan hooi gegeeten hadden. En dit ſtemt ook overeen met hetgeen door KRASCHENINIKOFF verhaald wordt, dat 'er geene ſtreek in het land is, zoo vrugtbaar als die langs de rivier *Kamtſchatka*, en dat het ten Noorden en Zuiden veel ſlegter is zoo in grond als in luchtſtreek. Hij zegt dat men herhaalde proeven genoomen heeft met het teelen van haver, garst en rogge in verſchillende ſtreeken aan deeze rivier, die over het algemeen wel geſlaagd zijn, dat, in het bijzonder, enige perſoonen, behoorende tot het klooster van *Jakutz*, die zig in dat gedeelte van het land hadden nedergezet, daar rogge gezaaid hadden, die ongemeen geſlaagd was, en hij twijfelt niet of de tarwe zou in veele ſtreeken, bijzonderlijk digt bij de oorſprong van de *Bistraia* en de *Kamtſchatka*, zoo wel groeien als in de meeste landen, op dezelfde breedten liggende. Misſchien kan men van de meerdere vrugtbaarheid van dit land, deeze reden geeven

dat

dat het in dat gedeelte van het ſchiereiland ligt, dat verre het breedst en bij gevolg aan elke zijde verst van de zee verwijderd is. De vogtige, koude misten en de ſtof-regen, die bijna altijd langs de kust heerſchen, moeten de naast bij gelegen ſtreeken noodzaaklijk voor alle ſoort van landbouw zeer ongeſchikt maaken.

Het is natuurlijk te onderſtellen dat de geſtrengheid van de luchtſtreek in eene bewonderlijke evenredigheid met de algemeene onvrugtbaarheid van den grond moet ſtaan, van welke zij waarſchijnlijk de oorzaak is. Wij zagen dit land voor de eerſte reis in Meij 1779, wanneer het geheel met ſneeuw bedekt was, van zes tot agt voeten diep. Den zesden hadden wij ſneeuw met den wind uit het Noord-Oosten. Den agtſten Meij, op den middag, ſtond de thermometer op 32°, en denzelfden dag wierden enige van ons volk naar land gezonden, om te beproeven of zij hout konden kappen; maar de ſneeuw was nog zoo diep op den grond, dat alle hunne poogingen te vergeefsch waren. Het was ons ook niet mogelijk met dit noodzaaklijk werk voort te gaan, ondanks alle de poogingen van een deel zeer wakker volk, tot den twaalfden, wanneer de dooi trapswijze begon te vermeerderen. De zijden van de bergen waren nu op ſommige plaatſen vrij van ſneeuw, en in het begin van Junij was zij veelal op de laage landen geſmolten. Den vijftienden

IMAGE EVALUATION
TEST TARGET (MT-3)

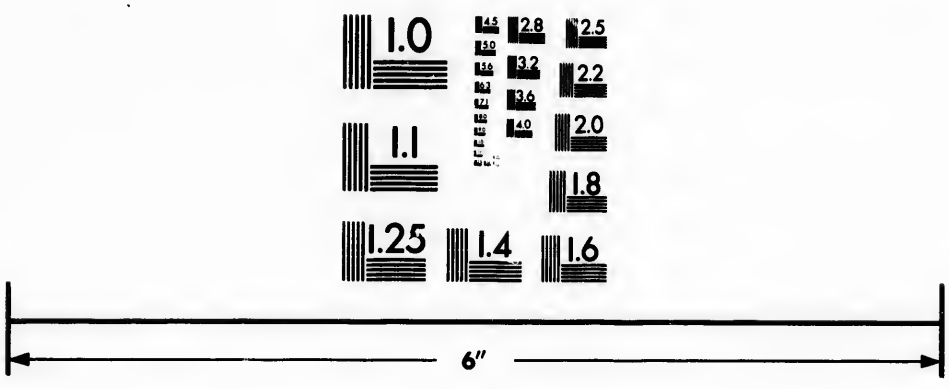

Photographic Sciences Corporation

23 WEST MAIN STREET
WEBSTER, N.Y. 14580
(716) 872-4503

Junij, den dag, waarop wij uit de haven zeilden, was de thermometer nog nooit hooger gerezen geweest, dan 58°, noch de barometer hooger dan 30°, 04'. De wind woei bijna altoos uit het Oosten, zoo lang wij daar verbleeven, en de Zuid-Oosten wind heerschte meer dan een andere.

Bij onze wederkomst, op den vier en twintigsten Augustus, scheen het ieof van het geboomte en alle andere soorten van gewassen in hunnen grootsten staat van volmaaktheid. Het overig gedeelte van deeze maand, en geduurende de maand September, was het weder zeer veranderlijk, maar geenzints gestreng. De winden waren in het begin van de maand meestendeels Oostlijk, waarna zij naar het Westen omliepen. De grootste hoogte van den thermometer was 65°, de laagste 40°. De grootste hoogte van den barometer 30° en de laagste 29, 3.; zoo dat 'er, geduurende deeze maand, over het geheel, een gelijke en maatige graad van getemperdheid heerschte; maar in het begin van October waren de toppen van de bergen weder met versch gevallen sneeuw bedekt en de wind bleef in het Westen.

In het optellen van de jaargetijden moet men voorzeeker de lente niet mede rekenen. De zomer is eigenlijk van het midden van Junij tot het midden van September. October kan reeds als eene herfst-maand beschouwd worden; van dien tijd

tijd tot het midden van Junij is het volkoomen winter. Het was tegens het einde van Meij dat wij onze reis tusschen *Bolcheretsk* en *Awatska* in sleden over de sneenw deeden.

Men zegt dat de luchtstreek in het land langs de rivier *Kamtschatka* niet minder maatig en stil is dan in veele streeken van Siberie, die onder dezelfde breedten liggen. Deeze verandering koomt waarschijnlijk van dezelfde oorzaaken, aan welke de meerdere vrugtbaarheid van den grond in deeze streeken te vooren is toegeschreeven. Maar het is niet in de onvrugtbaarheid van den grond alleen dat de Kamtschadaalen de ongunstige getemperdheid van hunne luchtstreek gevoelen. De wisselvalligheid van het zomer-saizoen belet hen somtijds eenen genoegzaamen voorraad van gedroogden visch voor den winter op te leggen, en de vogtigheid van de lucht doet 'er wormen in broeden, die niet zelden het grootst gedeelte bederven.

Ik herinner mij niet dat wij, geduurende ons verblijf alhier, donder of blikzem gehad hebben, behalven in den nacht toen de uitbarsting van den brandenden berg voorviel, en, volgens bericht van de inwooners, worden zij zeer zelden door zulke buien ontrust, en zij zijn nooit zwaar. Aan de algemeene gestrengheid van den winter, en aan de vreeslijke buien van wind en sneeuw, welke dat jaargetijde mede brengt, is niet te

twijfelen uit de onderaardſche wooningen, in welke de inwooners genoodzaakt zijn zig te begeeven, voor de warmte en om hunne veiligheid. De Major BEHM verhaalde ons dat de koude en onguurheid van den winter van het jaar 1779 zoo groot was, dat alle gemeenſchap tuſſchen de inwooners, enige weeken lang, geheel afgeſneden was, daar ieder bevreesd was zelfs van het een huis naar het ander te gaan, uit vrees van te zullen bevriezen. Van deeze buitengemeene koude deezer luchtſtreek, in eene zoo laage breedte, kan men tot reden geeven dat het ten Oosten van eene onmeetlijke onbebouwde ſtreek lands ligt, en dat 'er de westlijke winden heerſchen, die over een zoo uitgeſtrekt koud land waaien. De buitengemeene hevigheid en onſtuimigheid der winden wordt toegeſchreven aan het onderaardsch vuur, de zwavelachtige uitwaasſemingen, en de algemeene vulkaniſche geſteldheid van het land.

Op dit ſchiereiland zijn verſcheidene brandende bergen, van welke ſlechts drie, voor enigen tijd, aan uitbarſtingen zijn onderhevig geweest. Wij hebben reeds geſprooken van dien, welke in de nabuurſchap van *Awatska* ligt. Behalven deezen zijn 'er andere niet minder aanmerkli[illegible] volgens het bericht, door KRASCHENINIK[illegible] van dezelve gegeeven.

De brandende berg *Tolbatchick* ligt op eene ſtrook lands tuſſchen de rivier *Kamtſchatka* en

Tol-

Tolbatchick. De berg, uit welkers top de brand koomt, is van eene aanmerklijke hoogte, en eindigt in ſpitſe rotſen. In het begin van het jaar 1739 kwam 'er een wervelwind van vlammen uit, die de bosſchen op de nabuurige bergen tot asch verteerden. Zij wierden gevolgd van eene wolk van rook, die zig over het geheel land verſpreidde en het in duisternis bragt, tot zij verdreven wierd door eene bui van uitgebrande asch, die den grond tot op den afſtand van dertig Engelſche mijlen bedekte. KRASCHENINIKOFF, die op dien tijd op weg van *Bolchoireka* naar de *Kamtſchatka oſtrog* was, op geenen grooten afſtand van den berg, verhaalt dat de uitbarſting vooraf wierd gegaan door een beangſtigend gedruis in de bosſchen, welk hij meende de voorbode te zijn van eenen vreeslijken ſtorm of orkaan, tot dat drie ſchuddingen van aardbeeving, tusſchen elke van welke omtrent eene minuut verliep, hem de waare oorzaak deed begrijpen; maar dat hij belet wierd den berg digter te naderen door de uitgebrande asch, die nederviel en hem belettede zijne reis te vervorderen.

De derde brandende vuurkolk is op den top van eenen berg van *Kamtſchatka*, die als verre de hoogſte in het ſchiereiland word opgegeeven. Daar rijst altijd een dikke rook uit deszelfs top, zonder ooit op te houden, en zij heeft dikwijls uitbarſtingen van den hevigſten en vreeslijkſten

aart, van welke ſommige dikwijls opgehaald wierden en den Kamtſchadaalen nog versch in het geheugen lagen.

Men zegt ook dat het land veele bronnen van heet water bevat. De eenigſte, die ik gelegenheid had te zien, was te *Natcheekin oſtrog* en is reeds beſchreven geworden. KRASCHENINIKOFF maakt gewag van verſcheiden andere, en ook van de twee buitengewoone putten of wellen, op welker bodem men het water ziet kooken als in een ketel, met eene verbaazende kracht en onſtuimigheid, terwijl 'er een vreeslijk gedruis uit koomt, en een zoo dikke damp, dat men 'er niet door kan zien.

Van de boomen, die ons onder het oog vielen, zijn de voornaamſte de berk, de populier en de els (met welkers bast zij hun leder verwen) veele ſoorten van willigen, maar alle klein, en twee ſoorten van dwergachtige pijn- of cederboomen.(*) Een van deeze groeit aan de kust, kruipt langs den grond en is zelden hooger dan twee voeten. Het was van deeze ſoort dat wij ons afkookzel voor bier maakten, en wij vonden het uitmuntend daar voor. De andere groeit op de bergen tot eene groote hoogte, en draagt eenen kleinen noot of

(*) KRASCHENINIKOFF zegt dat de boom, van welken hier geſprooken wordt, een dwerg-ceder is, want dat 'er op het geheel ſchiereiland geen pijnboom is.

of appel. De oude *Toion* van *St. Petrus en St. Paulus* zeide ons dat BERING, toen hij eerst in die haven lag, hen de eerſte het gebruik van het afkookzel van de pijnboomen geleerd had, en dat het een uitmuntend middel tegens de ſcheurbuik bevonden was; doch het ſpeet ons te bevinden dat het thans niet langer bij hen in gebruik was, hetzij door de groote ſchaarſchheid aan ſuiker, of om eene andere reden.

De berk was verre de gemeenſte boom, en wij vonden 'er drie ſoorten van. Twee waren goed voor timmerhout en verſchilden alleen in de kleur en het zaamenweefzel van de bast; de derde was dwergachtig. De boom wordt door de inwooneren tot veelerleie gebruiken gebezigd. Het ſap, dat zij aftappen en dat hij in grooten overvloed oplevert, drinken zij zonder mengzel of enige bereiding, gelijk wij meermaalen gelegenheid hadden te zien op onze reis naar *Bolcheretsk*, en wij vonden hetzelve aangenaam en verfriſſende, doch wat los maakend. Den bast maaken zij tot bakken voor huisraad en keuken-gereedſchap, (*) en

(*) KRASCHENINIKOFF zegt dat de inboorlingen ook den bast tot een aangenaam en gezond voedzel maaken, door denzelven af te ſchillen, als hij nog jong en groen is, en dien in lange ſmalle reepen te ſnijden, gelijk *vermicelli*, zien te droogen en vervolgens met hunne caviaar te ſtooven.

en het is ook van het hout van deezen boom dat de ſleden en kanos gemaakt worden.

De berken, en alle andere ſoorten van boomen in de nabuurſchap van de baai, waren klein en mismaakt, en zij zijn verplicht verre het land in te gaan om hout te vinden, dat zwaar genoeg is om tot kanos verwerkt te worden, om tot de voornaamſte balken voor hunne *balagans* te dienen en tot diergelijke gebruiken.

Behalven de bovengemelde boomen verhaalt KRASCHENINIKOFF dat ook de lorkenboom op de oevers van de *Kamtſchatka* groeit, gelijk ook op die van de andere rivieren, die zig in dezelve ſtorten, doch nergens anders, en dat 'er dennen in de nabuurſchap van de rivier *Berezowa* ſtaan; dat 'er ook de ſorbenboom is (*padus foliis annuis*) en twee ſoorten van witte doorn, de eene met eene roode en de andere met eene zwarte bezie.

Van heesters, als de geneverboom, den kleine of berg-els, wilde roozenboomen en braamboozenſtruiken, brengt het land grooten overvloed voort, gelijk ook eene groote verſcheidenheid van bezieën, als blaauwe bezien van tweeërleie ſoorten, ronde en eironde, patrijzen-bezieën, kraanbezieën, kraaien-bezieën en zwarte bezieën. Deeze plukken de inboorlingen in hunne eigene jaargetijden en bewaaren die tot eene dikke brei gekookt zonder ſuiker. Zij maaken geen onaanzienlijk gedeelte van hunnen winter-voorraad uit,

en

en worden als ſaus bij hunne gedroogden en gezouten visch gebruikt, welk voedzel zij onbetwistbaar gezonder maaken. Zij eeten die ook alleen in taarten en op verſchillende andere wijzen, en maaken 'er afkookzels van tot hunnen gewoonen drank.

Wij vonden verſcheiden gezonde gewasſen in eenen wilden ſtaat en in groote menigte, als wilde celery, angelica, kervel, knoflook en uien. Op enige vakken gronds in de valleien vonden wij uitmuntende knollen en knol-radijs. Hunne moestuinkonst gaat niet verder; doch ik beſluit 'er uit dat veele van de ſterke ſoorten van groenten (ten minſten dezulke die hunne wortelen naar beneden ſchieten) gelijk wortelen, pinſternakelen, beete en misſchien aardappelen hier vrij wel tieren zouden. De Major BEHM zeide mij dat men enige andere ſoorten van moes-groenten beproefd had, maar dat zij niet geſlaagd waren, dat geene van de ſoorten van kool of ſalade ooit wilden ſluiten, en dat erweten en boonen ſterke ſtengels opſchooten, bloeiden en zetteden, doch dat 'er nooit vrugten in de peulen waren. Hij zeide mij ook dat, in de proeven, door hemzelven te *Bolcheretsk* met verſchillende ſoorten van meel-gewasſen gedaan, 'er gemeenlijk een zeer hooge ſterke ſtengel opkwam, die eene air kreeg, maar dat de airen nooit meel opleverden.

Dit kort bericht van de gewasſen betreft alleen

die deelen des lands, die onder ons oog kwamen. Langs de rivier *Kamtſchatka*, daar (gelijk reeds gezegd is) de grond en de luchtſtreek verre de beste zijn van het geheel ſchiereiland, tuint men waarſchijnlijk met veel vrugt; gelijk daaruit blijkbaar is dat wij met de tweede drift vee van *Verchnei* een geſchenk van komkommers, van zeer groote fraaie knollen, celery en enige andere moes-groenten, van welke ik mij de ſoorten niet meer herinner, ontvongen.

Daar zijn twee planten, die, om het groot gebruik, dat 'er van gemaakt wordt, eene bijzondere melding en beſchrijving verdienen. De eerſte wordt bij de inboorlingen de *Saranne*, en bij de kruidkundigen *Lilium Kamtskatienſe flore atro rubente* (*) geheten. De ſtengel is omtrent van de dikte van die van de tulp en groeit tot de hoogte van vijf duimen, is van onderen van eene purperen kleur, en hooger op groen, en uit denzelven ſchieten twee reien van bladeren van eene eironde gedaante, de onderſte uit drie bladeren beſtaande, en de bovenſte uit vier, in de gedaante van een kruis: op den top van den ſtengel groeit eene enkele bloem van eene zeer donker roode kleur, in gedaante naar de bloem van den narcis gelijkende, maar veel kleiner zijnde; uit het midden

(*) GMELIN, p. 41. STELLER telt vijfderleie ſoorten van deeze plant op.

den van den bloem ſteekt een ſtijl van eene drie-hoekige gedaante, en ſtomp aan het eind, dat door zes witte draadjens omringd is, welker einden geel zijn. De wortel is een bol en gelijkt in gedaante naar die van knoflook, zijnde omtrent van dezelfde grootte, maar ronder, en hebbende, gelijk die, vier of vijf klaauwtjes, die aan malkanderen hangen. De plant groeit wild en in aanmerklijken overvloed; de vrouwen worden gebruikt om de wortelen op te zamelen in het begin van Augustus, die dan in de zon gedroogd, en tot gebruik opgelegd worden. Bij onze tweede aankomst was deeze oogst even voorbij en had zoo veel niet opgeleverd als gewoonlijk. Het is eene gemeene waarneeming onder de Kamtſchadaalen dat de goedheid van de Voorzienigheid hen nooit begeeft, want dat de jaaren, die het nadeeligst voor de *Saranne* zijn, altijd de voordeeligſte zijn voor de visch-vangst, en dat, daarentegens, eene ſlegte visch-maand altoos weder goed gemaakt wordt door de vrugtbaarheid van den *Saranne*-oogst. Zij wordt op verſchillende wijzen in de keuken gebruikt. In de asch gebraaden vervult zij de plaats van brood beter dan enig ander voortbrengzel des lands. In een oven gebakken en geſtampt, kan zij zeer wel voor bloem en meel gebruikt worden en koomt onder deeze gedaante in alle hunne ſoppen en in de meeste van hunne andere geregten. Zij wordt

voor

voor zeer voedzaam gehouden, heeft eene aangenaame bittere ſmaak en kan dagelijks gegeeten worden zonder te walgen. Wij waren gewoon deeze wortelen te kooken en als aardappelen te eeten, alleen of met ons vleesch, en wij vonden dezelve zeer aangenaam en gezond. Ik heb reeds gezegd dat deeze nuttige plant ook op *Oonalashka* groeit, daar derzelver wortelen gebruikt worden en een groot deel van het voedzel der inwooneren uitmaakt, zoo wel als op *Kamtſchatka*.

De andere plant, die zoo even bedoeld wierd, wordt *zoet gras* genoemd: de kruidkundige beſchrijving van dezelve is *Heracleum Sibericum foliis pinnatis, foliolis quinis, intermediis ſeſſilibus, corollulis uniformibus. Hort. Upſal.* 65. De tijd, toen ik 'er bijzonder acht op ſloeg, was in Meij, wanneer zij omtrent anderhalven voet hoog was, veel naar riet geleek; en met een wit dons of ſtof bedekt was, dat het voorkoomen had als of 'er ruige vorst op lag, en 'er afgewreven kon worden; zij ſmaakte zoo zoet als ſuiker, maar was heet en ſcherp. De ſtengel is hol en beſtaat uit drie of vier geledingen, uit elke van welke groote bladeren ſpruiten, en als zij volwaſſen is, is zij zes voeten hoog.

Deeze plant kwam voorheen in de meeste Kamtſchadaalſche geregten als een voornaam artijkel; doch zedert de Ruſſen bezit van het land genoomen

men hebben, wordt zij bijna alleen gebruikt om te distilleeren. De wijze, waarop zij geplukt, bereid, en gedistilleerd wordt is als volgt: als men die ſtengels heeft afgeſneden, waaraan bladeren zijn van eenen voegzaamen ouderdom (alzoo de voornaame ſtengel, wanneer de plant haaren volkoomen groei bereikt heeft, daartoe te droog geworden is) en het dons 'er met eene ſchulp heeft afgeſchraapt, worden zij op kleine hoopen gelegd tot zij beginnen te zweeten en te rieken. Als zij dan weder droog worden, doet men die in zakken, van matwerk gemaakt, daar zij, enige dagen gelegen hebbende, trapswijze met een zoet ſuikerachtig poeder bedekt worden, dat uit de holte van den ſtengel zweet. Van zes en dertig ponden van de plant in deezen ſtaat verkrijgen zij niet meer dan een vierde pond poeder. De vrouwen, wier werk het is dezelve te verzamelen en te bereiden, zijn genoodzaakt haare handen met handſchoenen te bedekken terwijl zij de ſtengels afſchrappen, alzoo de baſt, dien zij 'er af haalen, van eenen zoo ſcherpen aart is, dat hij overal daar hij raakt, blaeren trekt en zelfs zweeren veroorzaakt.

Zij wordt vervolgens op deeze wijze gedistilleerd. Zij ſtapelen bundels van dezelve in den hier boven beſchreven ſtaat in heet water, en bevorderen derzelver gisting in een klein vat, door mid-

middel van bezieën van de *gimoloſt*, (*) of van de *golubitſa*, (†) terwijl men zorg draagt de opening van het vat wel te ſluiten en het op eene warme plaats te houden, zoo lang de gisting geſchiedt, die gemeenlijk zoo hevig is, dat zij ruischt en het vat ſchudt. Nadat men 'er nu dat eerſte vogt af gegooten heeft, giet men 'er meer heet water op, en maakt op dezelfde wijze een tweede. Dan doen zij het vogt en de kruiden in eenen koperen distilleer-ketel en distilleeren 'er het geestrijk vogt uit op de gewoone wijze. Het vogt, dat men dus verkrijgt, is van de ſterkte van brandewijn en wordt door de inboorlingen *raka* genaamd. De *pood*, dat is twee en zeventig ponden, van de plant, levert gemeenlijk eene *vedro*, of vijf en twintig pinten, *raka* op.

STELLER zegt dat het geestrijk vogt, dat uit deeze plant gedistilleerd wordt als zij ongeſchrapt is,

(*) *Loniceræ pedunculis biſloris, floribus infundibiliformis, bacca ſolitaria, oblonga, anguloſa*, GMEL. *Flor. Sib.* (*)

(*) In de *Flor. Sib.* vinde ik deeze benaaming nergens. Misſchien wordt hier de Pyreneeſche hondbezië bedoeld, welke PALLAS in Siberie aangetroffen heeft. Den naam van *ſchimoloſt* geeft GMELIN aan de gemeene honds-bezië.

G. FORSTER.

(†) *Myrtillus grandis cæruleus* (*Vaccinium uliginoſum*) LINN.

is, zeer nadeelig voor de gezondheid is, en terſtond de verſchriklijkſte zenuw-trekkingen veroorzaakt.

Behalven deeze maakt KRASCHENINIKOFF nog gewag van verſcheiden andere planten, waaruit de inwooners verſcheiden afkookzels bereiden, en die, met hunne visch vermengd zijnde, ſmaaklijke en gezonde geregten uitmaaken, gelijk de *kipri*, (*a*) die, gebrouwen zijnde, eenen aangenaamen gewoonen drank oplevert, en, als men deeze plant en het zoet gras te zaamen kookt in de evenredigheid van een deel van de eerſte tegens vijf van de laatſte, en het vogt op de gewoone wijze laat gisten, krijgt men ſterken en uitmuntenden azijn: De bladeren worden in plaats van thee gebruikt, en het merg van de plant wordt gedroogd en onder veele van hunne geregten gemengd; de *morkovai*, (*b*) die veel naar angelika gelijkt; de *kotkorika*, (*c*) welker wortel zij groen en gedroogd eeten; de *ikoum*; (*d*) de *utchichlei*, (*e*) die veel bij visch gegeeten wordt, en veele andere.

Men zegt dat de Kamtſchadaalen, voor zij kennis aan vuur-wapenen hadden, hunne ſpeeren en

(*a*) *Epilobium.*
(*b*) *Chærophyllum ſeminibus levibus.*
(*c*) *Tradescantia fructu molli edulo.*
(*d*) *Biſtorta foliis ovatis, oblongis, acuminatis.*
(*e*) *Jacobæa foliis cannabis*, STELLER.

en pijlen met het ſap van den wortel van de *zgate* (*) vergiftigden, en dat de wonden, door dezelve veroorzaakt, even doodlijk zijn voor land- en zee-dieren. Men zegt dat de *Tchutski* het thans ook tot dat einde gebruiken.

Ik zal dit gedeelte van de natuurlijke hiſtorie van *Kamtſchatka* beſluiten met een bericht uit denzelfden ſchrijver van drie planten, die de werkſtoffen voor alle hunne manufactuuren opleveren. De eerſte is de *triticum radice perenni ſpiculis binis lanuginoſis*, (†) die in overvlóed langs de kust groeit. Van het ſtro van dit gras maaken zij eene ſterke ſoort van mat-werk, dat zij niet alleen gebruiken om op de vloeren te leggen, maar voor zakken, bed-lakens, gordijnen, en eene menigte andere huislijke ſtoffen. Zij maaken 'er ook zeer nette kleine zakjens en mandjens van, van verſchillende gedaanten en tot verſchillende gebruiken.

De plant *bolotnaia* genoemd, die in de moerasſen groeit, en naar *cyperoides* gelijkt, wordt in den herfst opgezameld en als wol gekaard met een' kam van de beenderen van de zee-zwaluw gemaakt; deeze gebruiken zij in plaatſe van linnen en wollen luieren om hunne eerstgeboren kinderen te bakeren, en doen hun dezelve op het bloot lijf

(*) *Anèmonoides & ranunculus.*

(†) GMELIN Sib. T. I. p. 119. Tab. XXV.

lijf aan, terwijl zij jong zijn. Zij wordt ook tot eene ſoort van watten gebruikt, om hunne klederen warmer te maaken. (*)

Daar is nu nog eene gemeene en wel bekende plant overig, die, alzoo zij meer tot hun onderhoud toebrengt dan alle de andere met elkaêr, niet met ſtilzwijgen moet voorbij gegaan worden. Deeze is de brand-netel, die, alzoo het land noch hennip, noch vlas voortbrengt, hun dient om hunne viſch-netten te breien, zonder welke zij met geene mogelijkheid zouden kunnen beſtaan. Hiertoe ſnijden zij dezelve in Augustus, hangen die, aan bosſen, in de ſchaduw, onder hunne *balangans* geduurende het overige van den zomer, en behandelen die voorts als hennip. Dan ſpinnen zij die met hunne vingeren aan draaden, en winden dezelve om een haspel, waarna zij verſcheiden draaden te zaamen twernen, naar de verſchillende einden, waartoe zij het willen bezigen.

Schoon 'er weinig aan te twijfelen is of veele ſtreeken van dit ſchiereiland zouden vatbaar zijn voor eene bebouwing, die zeer veel zou toebrengen tot gerief van deszelfs inwooneren, zullen

(*) Misſchien bedoelt men hier eene ſoort van wolgras, *Eriophorum* LINN. dat ook bij ons gebruikt zoude kunnen worden.

G. FORSTER.

len deszelfs wezenlijke rijkdommen egter altoos beſtaan in het aantal wilde dieren, welke het voortbrengt, en geen arbeid kan meer rekening geeven dan die aan hunne pelterijen beſteed wordt. De dieren, welke deeze opleveren, moeten dan in de volgende plaats in aanmerking genoomen worden, en deeze zijn de gemeene vos, de hermelyn, het zabeldier, de isatis of blaauwe vos, de veranderlijke haas, de berg-rot, de marmot zonder ooren, de wezel, de veelvraat of wolverene, de argali of het wild ſchaap, het rendier, beeren, wolven en honden.

De vos (*) is het algemeenst voorwerp van de jagt, en zij worden in groot aantal en van verſchillende kleuren gevonden. De gemeenſte is van dezelfde ſoort als die uit Europa, met die verandering dat zijne kleuren helderer en ſchitterender zijn; ſommige zijn donker kaſtanjebruin, andere zijn met donkere banden geſtreept; andere hebben den buik zwart en het overige van het lijf ligt kaſtanjebruin; ſommige zijn weder zeer donker bruin, andere zwart, andere ſteen-kleurig, en daar zijn enige, die geheel wit zijn, maar deeze laatſte zijn zeer zeldzaam. Hunne vagt is zeer dik en fijn en van eene veel betere hoedanigheid dan die van Siberië of Amerika. De jagers gebruiken verſcheidenerleie listen om dit dier te van-

(*) *Canis vulpes.*

vangen, dat, in alle luchtſtreeken, denzelfden aart van loosheid ſchijnt te behouden. Onder deeze listen zijn verſcheidenerleie ſoorten van vallen, de gemeenſte zijn zoo gemaakt, dat zij hun op het lijf vallen, andere zoodanig, dat zij hen bij de pooten, andere bij den kop, vangen, waarbij gevoegd kunnen worden verſcheiden ſchrandere uitvindingen om hen in netten te vangen. Men gebruikt ook vergiftigd aas, en de *nux vomica* of braak-noot word voornamelijk daartoe gebezigd. Voor hunne kennis aan de Ruſſen, door welke zij met vuurwapenen zijn bekend geworden, droegen zij ook boogen en pijlen op de jagt; doch zedert dien tijd is bijna elke Kamtſchadaal van een getrokken ſnaphaan voorzien, en, ſchoon hij verre is van 'er behendig mede te kunnen omgaan, wil hij de meerdere uitneemendheid van denzelven boven de voorige werktuigen gaerne erkennen.

De zabel-dieren (*) van *Kamtſchatka* zijn, zegt men, veel grooter dan die in Siberië, en hun bont is veel dikker en helderer, ſchoon niet zoo fraai zwart als van die omſtreeks *Olekma* en de *Vitime*, (†) eene omſtandigheid, die derzelver waerde vermindert en niet door derzelver meerdere

(*) *Muſtela zibillina.*

(†) Rivieren, die zig in de *Lena* digt bij haaren oorſprong ontlasten.

dere voortreflijkheid in andere opzigten vergoed wordt. De zabel-dieren van den *Tigil* en *Ouka* worden voor de beste in *Kamtſchatka* gehouden en men verkoopt ſomtijds een paar van dezelve voor meer dan vijftig guldens. Die van het zuidlijk eind zijn de ſlegtſte. De toeſtel van de zabeljagers beſtaat in een ſnaphaan met een zeer naauwen getrokken loop, een net en enige tigchelſteenen; met den ſnaphaan ſchieten zij dezelve, als zij hen in de boomen zien zitten; met het net omſpannen zij de holle boomen, waarin zij vlugten, als zij vervolgt worden, en de tichel-ſteenen worden heet gemaakt en in de holligheden, waarin zij zitten, geſtooken, om 'er hen door den damp uit te doen koomen.

Voor eene beſchrijving van den Isatis of blaauwen vos (*) moet ik den Leezer naar het werk van den Heer PENNANT over de dieren der Noorder Pool-landen verwijzen, alzoo ik noch het dier, noch het vel gezien heb, waarop zij, hoor ik, geen prijs ſtellen. Om dezelfde reden wordt ook de veranderlijke haas (†) verwaarloosd. Zij zijn 'er in groote menigte, en worden in den winter geheel wit. Onze jagers zagen in het begin van Meij veele van die kleur, maar vonden hen zoo ſchuuw, dat zij hen niet binnen ſchoot konden krijgen. De

(*) *Canis lagopus.*

(†) *Lepus timidus, variabilis.*

De Berg-rot of marmot zonder ooren (*) is een fraai diertjen, veel kleiner dan een inkhoortjen, en aast, gelijk dat, op wortelen, bezieën, ceder-appelen enz., die het eet terwijl het op zijne agterſte pootjens zit en met zijne voorſte pootjens aan zijnen bek brengt. Zijn bont wordt bij de Kamtſchadaalen zeer veel gewaardeerd, is warm en ligt, en van eene heldere blinkende kleur, die, als de pluimaadjen van enige vogelen, een weêrſchijn heeft als het op verſchillend licht gehouden wordt.

De Hermelyn (†) is hier niet geacht en trekt dus de aandacht van de jagers niet, omdat zijn bont, naar ik vernam, van eene gemeene ſoort is. Ik zag veele van deeze diertjens loopen, en wij kogten verſcheiden van hunne vellen, die lelijk wit waren en naar den buik vuil geel. De gemeene wezel (§) wordt ook verwaarloosd en om dezelfde reden.

Daarentegens is het vel van den Veelvraat of Wolverene (*) hier in den grootſten roem, zoo dat

(*) De ſizel of ſuslic, *Mus citellus.*

(†) *Muſtela erminea.*

(§) *Muſtela nivalis.*

(*) De Schrijver onderſcheidt hier den wolverene *Urſus luscus* niet van den veelvraat *U. gulo*; zij worden egter door goede natuurkundigen voor tweeërleie dieren gehouden.

VERTAALER.

dat een Kamtſchadaal zig als rijk uitgedoscht beſchouwt, als hij maar een weinig van dit bont aan zijn lighaam heeft. De vrouwen verfieren haar hair met zijne pooten, die wit zijn, en als een buitengewoon ſtuk van opſchik beſchouwd worden; zij hebben zelfs een bijgeloovig denkbeeld dat de engelen met de vellen deezer dieren gekleed zijn. Men zegt dat dit dier gemaklijk getemd wordt en dat men het veele aardige konstjens kan leeren. (*)

Reeds gelegenheid gehad hebbende van de beeren en van de beeren-jagt te ſpreeken, zoo verre mijne eigen ondervinding 'er van ſtrekt, zal ik hier alleen aanmerken dat alle die ik zag van eene graauwbruine kleur waren, dat zij meest in troeppen van vier of vijf bij elkaêr gezien worden, dat zij meest loopen ten tijde dat de visch, die hun voornaamſte voedzel is, uit zee de rivieren in trekt, en dat zij zelden in de winter-maanden gezien worden. (†)

Hun-

(*) KRASCHENINIKOFF verhaalt dat dit diertjen dikwijls herten en de wilde berg-ſchaapen op de volgende wijze doodt; het ſtrooit aan den voet van een' boom ſtukken bast en mos, waarop deeze dieren zeer gezet zijn, en, terwijl zij dit opeeten, ſtort het eensklaps op hen neder, houdt zig met zijne klaauwen aan den nek vast en zuigt hun de oogen uit.

(†) De Koriakken maaken gebruik van een zeer eenvoudig middel om beeren te vangen. Zij hangen tusſchen een

Hunne vellen zijn zeer nuttig. Zij dienen en voor uitmuntende warme matrasſen en voor beddekens; men maakt 'er goede mutſen en wanten van en goede hals-banden voor het tuig van de honden. Hun vleesch en vooral hun vet wordt voor eene groote lekkernij gehouden.

Wolven ziet men 'er alleen in den winter, wanneer zij, naar men mij gezegd heeft, in groote troepen rond loopen, om prooi te zoeken.

Daar zijn, in verſcheiden ſtreeken van het ſchiereiland, rendieren, zoo wilde als tamme, maar daar worden 'er geene in de nabuurſchap van *Awatska* gevonden. Het is wat vreemd dat dit volk de rendieren nooit gebruikt heeft om te trekken, gelijk hunne nabuuren, zoo naar het Noorden als naar het Oosten. Het is waar dat hunne honden genoeg zijn voor alle de benodigdheden van de inboorlingen in hunnen tegenswoordigen ſtaat, en het ras van de Ruſſiſche paerden zal waarſchijnlijk toeneemen, naarmaate van de toekoomende behoeften van het land; doch als men in aanmerking neemt dat het gebruik van honden hen grootendeels het voordeel beneemt van

een gaffel van een' boom een glijdenden ſtrik, binnen welken zij aas vast maaken; als het dier dit krijgen wil, wordt het ſomtijds bij den hals en ſomtijds bij zijn poot gevangen.

van andere huisdieren op te brengen, zal het des te wonderlijker schijnen dat zij den dienst van een zoo zagter en sterker dier niet aangenoomen hebben.

De Argali of het wilde berg-schaap, een dier, dat, geloof ik, in Europa onbekend is (uitgenoomen in Corsika en Sardinië) is hier in grooten overvloed. Deszelfs vel is als dat van het hert, maar in gang en algemeen voorkoomen gelijkt het meer naar den geit. Het heeft twee groote gedraaide hoornen, die somtijds, als het volwassen is, van vijf en twintig tot dertig ponden weegen, en die het, in het loopen, agter over op zijn rug legt. Deeze dieren zijn uitermaate vlug en behendig, onthouden zig alleen in de bergachtigste en rotsachtigste streeken, en weeten over de steilste klippen te koomen met eene vlugheid, die verwonderenswaerdig is. De inboorlingen bewerken derzelver hoornen tot lepels, kleine bekertjens en schotels, en hebben dikwijls eenen van de kleinste aan eenen gordel hangen, die hun dient om uit te drinken, als zij op de jagt zijn. Dit dier loopt bij troepen. Dikwijls heb ik van hun vleesch geproefd, dat mij zeer zoet en lekker van smaak voorkwam; maar nooit heb ik gelegenheid gehad om 'er een leevend te zien. Ik moet dan den Leezer voor eene bijzondere beschrijving van dit fraai dier

(want

(want men zegt dat het fraai is) verwijzen naar de Verhandelingen van de Petersburgſche Akademie T. IV, tab. XIII.

Ik heb reeds aangemerkt dat de honden van dit land in gedaante en voorkoomen veel naar het Pommersch ras gelijken, met dit onderſcheid dat zij veel grooter en wat grover van hair zijn. Zij zijn van verſcheidenerleie kleuren; maar de gewoonſte is ligt geel graauw, of vuil room-kleur. Tegens het laatst van Mèij worden zij alle losgelaaten en moeten geduurende den zomer de kost voor zigzelven zoeken; zij keeren weder naar huis als de ſneeuw begint te vallen. Hun voedzel geduurende den winter beſtaat geheel uit de koppen, ingewanden en ruggegraaten van de zalmen, die tot dat oogmerk opgelegd en gedroogd worden, en nog worden zij maar ſchraal daarmede gevoederd. Het aantal van honden moet noodzaaklijk zeer groot zijn, naardien 'er vijf voor eene ſlede geſpannen worden en eene ſlede maar eenen perſoon voert, zoo dat wij op onze reis naar *Bolcheretsk* niet minder dan honderd negen en dertig honden nodig hadden op de twee pleisterplaatſen *Karatchin* en *Natcheekin*. Ik moet ook nog aanmerken dat zij nooit teeven gebruiken om te trekken, noch ook reuen dan die geſneden zijn. Om de jonge honden tot dit werk op te leiden bindt men hen aan paalen met ligte lederen riemen, die rekken kunnen, en men plaatst hun

eeten op eenen afſtand buiten hun bereik, zoo dat zij, door aanhoudend te trekken en te werken, om bij hun eeten te koomen, en die ſterkte van leden verkrijgen, en de gewoonte van te trekken aanneemen, die nodig zijn tot hunne toekomſtige beſtemming.

De kusten en baaien van dit land worden door allerleie ſoorten van zee-vogelen bezogt, waaronder zee-arenden, maar niet, gelijk op *Oonalashka*, in groote menigte. De binnenlandſche rivieren worden (zoo ik mag oordeelen naar hetgeen ik op onze reis naar *Bolcheretsk* zag) van talrijke troepen van wilde eenden van verſchillende ſoorten bewoond, van welke eene ſoort in het bijzonder eene zeer fraaie pluimaadjen heeft en door de inwooners *a-an-gitche* genoemd wordt, een woord, dat zijn geſchreeuw moet betekenen, dat niet minder zonderling dan aangenaam is, beſtaande uit drie onderſcheiden nooten, op gelijke tusſchenſtanden boven elkanderen rijzende, van welke de Heer STELLER de volgende ſchaal gemaakt heeft: (*)

a-an-gitche a-an-gitche.

Daar

(*) Zie eene omſtandiger beſchrijving van deezen vogel bij KRASCHENINIKOFF vol. II. p. 4.

Daar is nog eene andere ſoort, de Berg-eend genaamd, (*) welke STELLER zegt dat *Kamtſchatka* bijzonder eigen is. De waerd heeft eene buitengewoon fraaie pluimaadjen. Behalven deeze zagen wij eene verſcheidenheid van andere watervogelen, die, naar hunne grootte, ſoorten van wilde ganzen ſcheenen te zijn.

In de bosſchen, door welke wij reisden, wierden verſcheiden Arenden van eene vervaarlijke grootte gezien, maar van welke ſoort zij waren kan ik niet bepaalen. Zij worden gezegd van drie verſchillende ſoorten te zijn, de zwarte Adelaar met eenen witten kop, ſtaert en pooten, (†) van welke de jonge zoo wit als ſneeuw zijn; de zoogenaamde witte Adelaar, ſchoon hij indedaad ligt graauw is, en de lood- of ſteenkleurige Adelaar, (§) die de gemeenſte is; en waarſchijnlijk waren die, welke ik zag, van deeze ſoort. Van havikken, valken en trapganzen zijn verſcheiden ſoorten.

Dit land levert ook houtſnippen, ſnippen, en twee ſoorten van ſneeuw- of moerhoenderen. Zwaanen zijn 'er, zegt men, ook in grooten overvloed, en zij maaken bij hunne feesten een gedeelte van den maaltijd uit, ſchoon ik mij niet her-

(*) *Anas picta capite pulchre fasciato* STELLER.
(†) *Falco leucocephalus.*
(§) *Vultur albiulla.*

herinner een eenigen gezien te hebben. Dat 'er een zeer groote overvloed van wild gevogelte is, bleek uit de menigvuldige geſchenken, die wij van den *Toion* van *St. Petrus en St. Paulus* ontvongen, die ſomtijds uit twintig paaren beſtonden.

Wij ontmoeteden geene andere tweeſlachtige dieren op de kust dan robben, waarvan de *Awatska-Baai* krielde, alzoo zij thans de zalm vervolgden, die zig tot ſchoolen verzamelde en gereed was de rivieren op te zwemmen. Sommige vervolgen, zegt men, de visch in het zoet water, en worden in de meeste meiren gevonden, die gemeenſchap met de zee hebben.

De Zee-otters (*) zijn van dezelfde ſoort, welke wij te *Nootka-Kanaal* gevonden hadden, die reeds naauwkeurig beſchreven, en aldaar in groote menigte te vinden zijn. Men zegt dat zij voorheen hier even overvloedig waren; doch zedert de Ruſſen eenen handel met hunne vellen naar China geopend hebben, daar zij veel duurer dan enige andere peltery verkogt worden, zijn zij bijna geheel uit het land gejaagd. Aan de *Kurile-Eilanden* worden 'er nog gevangen, ſchoon niet veele; maar zij zijn van eene betere hoedanigheid dan die van *Kamtſchatka*, of op de kust van Amerika. Men berichtte ons dat op *Mednoi* en *Bee-*

(*) *Muſtela lutris.*

Beering-Eiland thans naauwlijks een zee-otter te vinden is, ſchoon uit MULLER blijkt dat zij 'er in zijnen tijd in overvloed waren.

De Rusſiſche reizigers maaken gewag van verſcheidenerlei tweeſlachtige zee-dieren, welke men zegt dat op deeze kusten verkeeren; de reden dat wij geene andere ſoorten zagen was misſchien dat het thans de tijd hunner verhuizing was.

Naardien ik niet in ſtaat ben volgens eigen waarneemingen dit ſtuk uitvoeriger te behandelen, zal ik den Leezer verwijzen tot de volgende lijst van de zoogende dieren en vogelen van dit ſchiereiland, door den Heer PENNANT in zijne *Beſchrijving van de dieren van de Noorder Poollanden* medegedeeld.

Lijst van de zoogende Dieren en Vogelen die in *Kamtſchatka* gevonden worden, volgens PENNANT, in zijne *Arctic Zoology* of *Beſchrijving van de dieren in de Noorder Poollanden.* (*) (†)

ZOOGENDE DIEREN.

* De Argali of het wilde Schaap. *Ovis ammon.*

De

(*) Die, van welke in den loop van het werk wordt gewag gemaakt, zijn met eene * getekend.

(†) Ik heb de latijnſche naamen deezer dieren verbeterd en

De Steenbok. *Capra ibex.* (*)
* Het Rendier. *Cervus tarandus.*
* De Wolf. *Canis lupus.*
* De Hond. *Canis familiaris.*
* De witte en blaauwe Vos, de Steenvos, de Isatis. *Canis lagopus.*
de zwarte.
de gekruiste.
* De Europiſche Vos. *Canis vulpes.*
* De Pool-Beer, (alleen in de IJs-zee). *Urſus maritimus.* (†)
* De Beer. *Urſus arctos.* (§)
* De Wolfsbeer, de Wolverene. *Urſus luscus.*
* De gemeene Wezel, de witte. *Muſtela vulgaris, nivalis.*
* De Hermelyn. *Muſtela erminea.*
* Het Zabeldier. *Muſtela ſibelina.*
De gemeene Otter. *Muſtela lutra.*

* De

en ingevuld naar de laatſte uitgave van LINNÆUS, *Syſth. Nat.* namelijk die van GMELIN, Lipſ. 1788.

VERTAALER.

(*) Daar ſtaat de *wilde Bok*, dien men toen nog aanzag voor hetzelfde dier met den ſteenbok; de wilde Bok wordt thans met den naam van *caprus Ægragus* van den ſteenbok onderſcheiden.

VERTAALER.

(†) (§) In het werk zijn de Pool- of ijs-beer en de landbeer ook voor eenzelfde dier gehouden, ſchoon het twee verſchillende ſoorten zijn.

VERTAALER.

* De Zee-Otter. *Muſtela lutris.*
* De veranderlijke Haas. *Lepus variabilis.*
De Alpen-Haas. (*)
* De Marmot zonder ooren (de Siſel of Suslic) *Arctomys citellus.*
De Bobak-marmot. *Arctomys Bobak.*
De Water-rot. *Mus amphibius.*
De gemeene Muis. *Mus musculus.*
De ſpaarzaame Muis. *Mus oeconomus.*
De roode Muis. *Mus rutilus.*
De Ichelag Muis. (†)
De Spits-muis. *Sorex araneus.*
* De Walrus (in de IJs-zee). *Trichechus rosmarus.*
* De Zee-hond of gemeene Robbe. *Phoca vitulina.*
De groote Robbe. *Phoca barbata?*
De Haazen-Robbe. (§)
De Harp-Robbe. *Phoca Groenlandica.* (*)

De

(*) Waarſchijnlijk hetzelfde dier met het vootige.
VERTAALER.

(†) Tschelag muis. Beſchrijving van *Kamtſchatka.*
G. FORSTER.

(§) Van LEPECHIN; zij is nog onbepaald.
VERTAALER.

(*) *Phoca oceanica* LEPECHIN.
G. FORSTER.

De gebande Robbe, op de Kurilſche Eilanden. (*)
De Zee-Beer. *Phoca urſina.*
De Zee-Leeuw. *Phoca leonina.*
* De Manati met den walvisch-ſtaert. *Trichechus manatus.*

Daar waren geene huis-dieren in *Kamtſchatka* voor zij 'er door de Rusſen ingevoerd wierden. De honden, die van den wolf ſchijnen af te ſtammen (†), zijn het land oorſpronglijk eigen.

LAND-VOGELEN.

De Zee-Adelaar. *Falco oſſifragus.*
* De aschgraauwe Adelaar. *Vultur albiulla.*
* De wit-koppige Adelaar. *Falco leucocephalus.*
De Schreeuw-Adelaar. LATHAM I, 38.
De Visch-Adelaar. *Falco haliætus.*
De Trek-Valk. *Falco peregrinus.*
De Havik. *Falco palumbarius.*
De groote Hoorn-uil. *Stryx bubo.*
De Sneeuw-uil. *Stryx nyctea.*
De Raaf. *Corvus corax.*

De

(*) *Rubbon ſeal* van PENNANT, nog onbepaald.
VERTAALER.

(†) Men moet dit voor niets minder dan als zeeker aanneemen.
VERTAALE

De Aakſter. *Corvus pica.*
De Nootenkraaker. *Corvus caryocatactes.*
De Koekkoek. *Cuculus canorus.*
De Draaihals. *Yunx torquilla.*
De Blaauw-ſpecht. *Sitta Europæa.*
Het Sneeuwhoen. *Tetrao lagopus.*
De Oerhaan. *Tetrao urogallus.*
De Water-ſpreeuw. *Sturnus cinclus.*
De Kramsvogel. *Turdus pilaris.*
Het Koperwiekjen. *Turdus iliacus.*
De Kamtſchatkaſche Lyster. *Turdus camtſchatkenſis.*
De Groenling. *Loxia chloris.*
De Geelvink. *Emberiza citrinella*, (LATH. *golden bunting*).
De Vlasvink. *Fringilla linaria*, (*Leſſer red-headed Linnet* LATH.)
De bruine Vliegen-vanger. *Muscicapa ſibirica*, (LATH. *dun fly-catcher*).
De Akker-leeurik. *Alauda arvenſis.*
De Boom-leeurik. *Alauda arborea.*
De witte Kwikſtaert. *Motacilla alba.*
De geele Kwikſtaert. *Motacilla flava.*
De Tchutschiſche Kwikſtaert. *Motacilla Tschutschenſis.*
Het Loopertjen. *Motacilla trochilus.*
De Muur-nagtegaal. *Motacilla phœnicurus.*
De langſnavelige Kwikſtaert. *Motacilla Camtſchatkenſis.*

Het Zwart-keeltjen, de Spaanſche Kwikſtaert. *Motacilla ſtapazina.*
De Awatskaſche Kwikſtaert. *Motacilla Awatcha.*
De Riet-mees. *Parus paluſtris.*
De Huis-zwaluw. *Hirundo ruſtica.*
De Boeren-zwaluw. *Hirundo urbica.*
De Strand-zwaluw. *Hirundo riparia.*
De Europiſche Geiten-melker. *Caprimulgus Europeus.*

WATER-VOGELEN,

met geheel geſcheiden vingeren.

De Kraan-vogel. *Ardea grus.*
De gemeene Wulp. *Scolopax arquata.*
De kleine Wulp. *Scolopax phæopus.*
Het Hairſnepjen. *Tringa hypoleucos.*
De roode Ruiter. *Tringa gambetta.*
De Goud-plevier. *Charadrius pluvialis.*
De bonte Oestervanger. *Hæmatopus oſtralegus.*

met gelobde vingeren.

Het Waterhoen. *Fulica atra.*

met eene zwemheid aan de vingeren.

De Albatros. *Diomedea exulans.*
De Alk. *Alca torda.*

De

De Puffin. *Alca arctica.*
De Gryzaart. *Alca antiqua.*
De Dwerg-papegaai-duiker. *Alca pygmæa.*
De gehoornde Papegaai-duiker. *Alca cirrhata.*
De Zee-papegaai. *Alca psittacula.*
De gekuifde Papegaai-duiker. *Alca criſtatella.*
De Hoender-Alk, de donkerbruine Papegaai-duiker. *Alca tetracula.*
De domme Duiker of Lomme. *Colymbus troile.*
De Groenlandſche Duif. *Colymbus grylle.*
De gemarmerde Duiker. *Colymbus marmoratus.*
De Ember Duiker. *Colymbus immer.*
De geſpikkelde Duiker. *Colymbus ſtellatus.*
De roodkeel-Duiker. *Colymbus ſeptentrionalis.*
De groote Zee-zwaluw. *Sterna hirundo.*
De gevlekte Zee-zwaluw. *Sterna nævia.*
De roodpootige Lach-meeuw. *Larus ridibundus.*
De IJslandſche Meeuw. *Larus riſſa.*
De witte Meeuw. *Larus eburneus.*
De Strontjager. *Larus paraſiticus.*
De Winter-meeuw. *Larus tridactylus.*
De groote aschgraauwe Meeuw. *Larus cinerarius.*
Het Zee-paerd. *Procellaria glacialis.*
De Storm-zwaluw. *Procellaria pelagica.*
De Kuriliſche Storm-vogel.
De blaauwe Storm-vogel. *Procellaria cærulea.*

De Duiker-gans. *Mergus merganſer.*
De witte Non. *Mergus albellus.*
De wilde Zwaan. *Anas cygnus.*
De groote Gans. *Anas grandis.*
De Zwaan-gans. *Anas cygnoides.*
De Sneeuw-gans. *Anas hyperborea.*
De Rot-gans. *Anas bernicla.*
De Eider-vogel. *Anas molliſſima.*
De graauwkoppige Eend. *Anas ſpectabilis.*
De bruine Eend. *Anas fusca.*
De Slobbe. *Anas clypeata.*
De Kwaker-eend. *Anas clangula.*
De Kraag-eend. *Anas hiſtrionica.*
De gemeene wilde Eend. *Anas boſchas.*
Stellers Eend. *Anas Stelleri.*
De Pijlſtaert. *Anas acuta.*
De IJs-Eend. *Anas glacialis.*
Het Bruinetjen. *Anas glaucion.*
De Brand-gans. *Anas tadorna.*
Het Toppertjen. *Anas fuligula.*
De Sikkel-eend. *Anas falcaria.*
De Winter-taling. *Anas querquedula.*
De Schijf-taling. *Anas crecia.*
De Kormoran. *Pelecanus carbo.*
De paerſche Kormoran. *Pelecanus violaceus.*
De krasſende Kormoran of de Kormoran met een rood aangezigt. *Pelecanus uriſe.*

Visch kan aangemerkt worden als het voornaamst

naamst artijkel van voedzel, met welk de Voorzienigheid de bewooneren van dit schiereiland heeft verzorgd, die, over het algemeen, nooit verwagten moeten enig aanmerklijk gedeelte van hun onderhoud van het graan of van het vee te trekken. Het is waar, de grond levert, gelijk gezegd is, enige goede en voedende wortelen en het land geeft overvloed van bezieën; doch schoon deeze alleen ongenoegzaam zouden zijn tot onderhoud van het volk, zijn zij egter ook nodige tegenmiddelen tegens de rottende eigenschap van hunne gedroogde visch. In kort, visch kan hier met grooter recht de staf des levens genoemd worden dan brood in andere landen, naardien het blijkt dat noch de inwooners, noch het eenigst huis-dier, dat zij hebben, de hond, zonder dezelve zouden kunnen leeven.

Walvischen ziet men 'er dikwijls, zoo in de zee van *Okotzk* als aan den kant van den Oosterschen Oceaan, en worden, gevangen zijnde, tot veelerleie gebruiken gebezigd. Van hun vel maaken zij zoolen van hunne schoenen, en riemen en banden tot verschillende andere einden. Het vleesch eeten zij en de traan wordt zorgvuldig bewaard, zoo voor de keuken als om in de lampen te branden. De baard-borstels worden best bevonden om de naaden van hunne kanos aan elkanderen te naaien; zij maaken 'er ook netten van voor de grootere soorten van visch, en van de

onderkaaken worden de ſchinkels van hunne ſleden gemaakt. Zij verwerken de beenderen ook tot meſſen, en voorheen waren de ketenen, waaraan zij hunne honden vast leggen, van die ſtoffe gemaakt, ſchoon 'er thans algemeen ijzeren gebruikt worden. De darmen maaken zij ſchoon, blaazen die op, en droogen die als blaazen en bewaaren 'er hunne traan en hun vet in; en van de zenuwen en aderen, die ſterk zijn en gemaklijk glijden, maaken zij zeer goede ſtrikken, zoo dat 'er niets aan den walvisch is dat hier niet van enig gebruik is.

Van het midden van Meij tot ons vertrek op den vier en twintigſten Junij vongen wij veel uitmuntende plat-visch, forellen en haring. Den vijfdienden Meij haalden wij met eenen trek van den zegen meer dan drie honderd van de eerſte, behalven eene menigte zee-forellen, op. Deeze plat-viſchen zijn hard van visch en goed van ſmaak; op den rug hebben zij ronde ſtekelige knobbels, als de tarbot, en zijn met donker bruine ſtreepen getekend, die van den kop naar den ſtaert loopen. Omtrent den eerſten van Meij begint de haring-tijd. Zij naderen met groote ſchoolen, maar blijven niet lang op de kust. Zij hadden de baai geheel verlaaten voor wij 'er de eerſte reis uitzeilden, maar begonnen 'er in October weder in te koomen. Ik heb reeds aangemerkt dat de haring zeer fraai en groot was,

en

en dat wij 'er veele van onze ledige vaten mede vulden. In het begin van Junij wierd 'er veel uitmuntende kabeljaauw gevangen, waarvan wij insgelijks een gedeelte inzouteden. Wij vongen ook, op verſcheiden tijden, veel kleine visch, die veel naar ſpiering geleek, en eens haalden wij eenen zee-wolf op.

Ondanks deezen overvloed van plat-visch, kabeljaauw en haring, verlaaten zig de Kamtſchadaalen egter alleen op de zalm-visſcherij voor hunnen winter-voorraad. De Natuurkundigen zeggen dat op deeze kust alle de ſoorten van zalmen gevonden worden, die men weet dat beſtaan, en welke de inboorlingen voorheen onderſcheidden naar de verſchillende maanden, waarin zij de rivieren opzwemmen. Zij zeggen ook dat, ſchoon de ſchoolen van verſchillende ſoorten op denzelfden tijd de rivieren op zwemmen, zij zig egter nooit onder malkanderen vermengen, dat zij altijd weder naar dezelfde rivier keeren, waarin zij geboren zijn, maar nooit voor den derden zomer, dat alsdan noch het mannetjen noch het wijfjen zoo lang leeven dat zij de zee weder bereiken, dat zekere ſoorten in zekere rivieren verkeeren en nooit in andere gevonden worden, ſchoon zij zich ten naastenbij op dezelfde plaats in zee ontlasten.

De eerſte ſchoolen zalm beginnen den mond van de rivier *Awatska* in te loopen omtrent het

midden van Meij, en deeze ſoort, die bij de Kamtſchadaalen *Tchavitſi* genoemd wordt, (*) is de grootſte en meest geachte. Hunne lengte bereikt gemeenlijk omtrent vierdehalf voeten; zij zijn naar evenredigheid zeer hoog, en weegen door elkanderen van dertig tot veertig ponden. De ſtaert is niet gevorkt, maar regt. De rug is donker blaauw, met zwart geſpikkeld; in andere opzigten gelijken zij naar onzen gemeenen zalm. Zij zwemmen de rivier met eene ongemeene ſnelheid op, zoo dat het water door hunne beweeging merklijk beroerd wordt, en de Kamtſchadaalen, die altoos op hen loeren wanneer zij verwagt worden, zien daardoor hunne nadering, en laaten terſtond hunne netten voor hun vallen. Men bood ons eenen van de eerſte die gevangen wierden aan, en men gaf ons te verſtaan dat dit de grootſte beleefdheid was, die men ons bewijzen kon. KRASCHENINIKOFF verhaalt dat de Kamtſchadaalen voorheen de gewoonte hadden den eerſten viſch, dien zij vongen, met groote vreugdebetooningen en veelerleie bijgeloovige plechtigheden te eeten, en dat het, toen de Ruſſen hunne meesters geworden waren, langen tijd altoos een ſtuk

(*) In de inleiding voor de Beſchrijving van de dieren der Noorder Poollanden (*arctic Zoology*) vindt men een volledig verſlag van de ſoorten van zalm, die op de kusten van *Kamtſchatka* verkeeren.

ſtuk van geſchil tusſchen hen was, wien de eerſte toekwame. De tijd om naar die ſoort te visſchen duurt van het midden van Meij tot het einde van Junij.

De andere ſoort is kleiner, weegende ſlechts van agt tot zestien ponden; zij is bekend bij den algemeenen naam van rooden visch, en begint zig in de baaien en aan de monden der rivieren te verzamelen in het begin van Junij, van welken tijd tot het einde van September zij in groote menigten gevangen worden, zoo op de oost- als west-kust, daar maar enig zoet water in zee vloeit, en ook de rivieren langs tot haare oorſprong toe. De wijze, waarop zij hunne netten in de *Awatska-Baai* uitzetten, is als volgt. Zij binden een eind van het net aan eenen grooten ſteen aan den waterkant, en dan ſteeken zij af in eene kano omtrent vijf roeden verre in eene regte lijn, hun net laatende vallen terwijl zij voort vaaren, waarna zij keeren en het overige van het net uitwerpen in eene lijn, die evenwijdig met den kant loopt; dus blijven zij wagten, zigzelve zeer zorgvuldig in de boot verbergende, en ſcherp naar de visch uitkijkende, die altijd hunne koers digt langs den kant neemen, en welker aannadering wordt aangeduid door eene kabbeling van het water, tot zij bemerken dat de ſchool de boot voorbij is gezwommen, wanneer zij met hunne kano regt naar land ſteeken, en nooit misſen hun-

pen buit in te ſluiten. Zelden worden 'er meer dan twee mannen aan een net gebruikt, die op deeze wijze zegens, grooter dan de onze, waaraan wij een dozijn gebruiken, gemaklijk trekken. In het eerst vongen wij zeer weinig op onze wijze van den zegen te trekken; doch toen de Kamtſchadaalen de vriendlijkheid gehad hadden van ons op den weg te helpen, vongen wij niet minder dan zij. In de rivier ſchieten zij een net dwarsch over en haalen een tweede den ſtroom af naar hetzelve toe.

De meiren, die gemeenſchap met de zee hebben, gelijk alle die ik zag, hebben overvloed van visch, die zeer naar kleine zalmen gelijken, en van vier tot zes ponden weegen. Ik kon niet merken dat de inwooners het der moeite waerdig achteden 'er naar te visſchen. Alzoo deeze meiren niet diep zijn, wordt deeze visch eene gemaklijke prooi voor de beeren en honden, geduurende den zomer, en, naar de groote menigte graaten op de oevers te oordeelen, moeten zij 'er ontzagchelijk veel van verſlinden.

De inwooners droogen, voor het grootſte gedeelte, hunne zalm, en zouten 'er zeer weinig van. Elke visch wordt in drie ſtukken geſneden; eerst neemt men 'er het buik-ſtuk af, en dan een reep ter wederzijde van de rugge-graat. De buikſtukken worden gedroogt en gerookt, worden voor het beste gedeelte van den visch gehouden,

en

en wierden, toen wij in de *St. Pieter en St. Paulus Haven* waren, voor een roebel het honderd verkogt. De andere ſtukken worden in de lucht gedroogd, en of geheel, als brood, gegeeten of tot poeder gemaakt, waarvan zij deeg en koeken maaken, die niet onſmaaklijk zijn. De kop, de ſtaert en de graaten worden opgehangen en gedroogd tot winter-voorraad voor de honden.

ZEVENDE HOOFDSTUK.

Vervolg van de algemeene beſchrijving van Kamtſchatka. *Van de inwooneren. Oorſprong van de Kamtſchadaalen. Ontdekking van dezelve door de Ruſſen. Kort begrip van hunne Geſchiedenis. Hun aantal. Hun tegenswoordige ſtaat. De Ruſſiſche koophandel in* Kamtſchatka. *Wooningen en kleedij der Kamtſchadaalen. De* Kuriliſche Eilanden. *De* Koreki. *De* Tschutski.

De tegenswoordige inwooners van *Kamtſchatka* zijn drieërlei. 1. De inboorlingen of Kamtſchadaalen. 2. De Ruſſen en Koſakken. En 3. een mengzel van deeze twee door huwelijken.

De Heer STELLER, die zig enigen tijd in dit land heeft opgehouden, en die veel moeite ſchijnt genoomen te hebben om onderrigtingen dien aangaande in te winnen, is overtuigd dat de echte Kamtſchadaalen een zeer oud volk zijn en dit ſchiereiland veele eeuwen bewoond hebben, en dat zij oorſpronglijk afſtammen van de Mongolers, en noch van de Tonguſiſche Tartaaren, gelijk ſommige, noch van de Japanners, gelijk andere gemeend hebben.

De voornaamſte bewijzen, waarmede hij dit gevoelen ſtaaft, zijn: dat 'er onder hen geen ſpoor

van

MAN VAN KAMTSCHATKA.

VROUW VAN KAMTSCHATKA.

van overlevering beſtaat dat zij uit enig ander land zijn overgekoomen; dat zij gelooven door hunnen God *Koutkou* in dit land geſchapen en geplaatst te zijn, de meest begunſtigde van zijne ſchepzelen, de gelukkigſte en gezegendſte van alle wezens te zijn, en dat hun land alle andere overtreft, en middelen van genot oplevert, verre boven alles wat ergens elders te vinden is; dat zij eene volkoomen kennis hebben van alle de planten des lands, en van derzelver gebruik en krachten, die niet in korten tijd kon verkregen worden; dat hun gereedſchap en huisraad grootlijks van dat van andere natieën verſchilt en met buitengemeene netheid en behendigheid gemaakt zijn, hetgeen te kennen geeft dat zij van hunne eigen uitvinding zijn, en langen tijd werk gehad hebben om tot zulk eene volmaaktheid te koomen; dat zij voor de aankomst van de Ruſſen en Koſakken onder hen geene de minſte kennis van enig ander volk hadden dan van de Koreki; dat het nog maar zeer kort geleden is dat zij gemeenſchap met de Kuriles gehad hebben, en nog korter (en wel bij geval door een ſchip, dat op hunne kust ſchipbreuk geleden heeft) met de Japanners, en laatstlijk dat het land zeer volkrijk was, ten tijde toen de Ruſſen 'er eerst voet gekregen hebben.

De redenen, welke hij aanvoert, om te bewijzen dat zij oorſpronglijk van de Mongolen af-

afſtammen zijn dat veele woorden in hunne taal uitgangen hebben gelijk die van de Mongolſche Chineezen, als *ong*, *ing*, *oing*, *tching*, *tha*, *tchoing*, *ksi*, *ksung* enz., en daarenbovên dat hetzelfde beginzel van buiging of afleiding in beiden taalen plaats grijpt; dat zij over het algemeen klein van geſtalte zijn, gelijk de Mongolen, dat hunne kleur, gelijk die van de Mongolen, bruin is; dat zij zwart haar, weinig baard, een breed aangezigt, eenen korten platten neus, kleine diep ingezonken oogen, dunne wenkbraauwen, eenen hang-buik en kleine beenen hebben, alle eigenſchappen, die bij de Mongolen gevonden worden. Uit welk alles hij dan het gevolg trekt dat zij veiligheidhalven naar dit ſchiereiland gevlugt zijn voor de ſnelle vorderingen van de Oosterſche overmeesteraars, gelijk de Laplanders, de Samojeden en andere volkeren door de Europeaanen gedwongen zijn geworden naar het uiterſte Noorden te wijken.

De Ruſſen hunne veroveringen uitgebreid, en posten en volkplantingen geplaatst hebbende langs die onmeetlijke uitgeſtrektheid van kusten van de IJs-zee, van de *Jeneſei* tot de *Anadir*, ſtelden commisſarisſen aan, ten einde de nog verder Oostwaarts gelegen landen te onderzoeken en aan zig te onderwerpen; welhaast wierden zij bekend met de zwervende Koriakken, de Noord- en Noord-Oost-kust van de zee van *Okotzk* bewoonende,

en

en legden hun zonder veel moeite ſchatting op. Naardien deeze de naaste nabuuren van de Kamtſchadaalen waren, en ook gewoon waren met hun te handelen, kreegen zij natuurlijk van zelve kennis aan *Kamtſchatka*.

De eer van de eerſte ontdekking wordt toegewezen aan FEODOT ALEXEIEFF, eenen koopman, die gezegd wordt uit de rivier *Kovyma* te zijn uitgezeild, en het ſchiereiland der *Tſchutski* te zijn omgevaaren, in gezelſchap van zeven andere ſchepen, omtrent het jaar 1648. De overlevering zegt dat hij, bij de *Tſchukotskoi Noſs* door eenen ſtorm van de andere afgeſcheiden zijnde, op de kust van *Kamtſchatka* wierd gedreven, daar hij overwinterde, en dat hij den volgenden zomer de Kaap *Lopatka* langs de kusten omvoer in de zee van *Okotzk* en den mond van de *Tigil* inliep; maar dat hij en zijne reisgenooten door de Koriakken wierden afgeſneden, terwijl zij van daar, over land, naar de *Anadirsk* wilden reizen. Dit wordt gedeeltelijk bevestigd door de berichten van SIMON DESHNEFF, die een van de zeven ſchepen voerde, en die aan den mond van de *Anadir* op ſtrand geraakte. Dit zij zoo het wil, naardien deeze ontdekkers, zoo zij zulks geweest zijn, niet geleefd hebben om verſlag te geeven van hetgeen zij gedaan hebben, ſtaat VOLODIMIR ATLASSOFF, een Koſak, te boek voor

voor de eerſte erkende ontdekker van *Kamtſchatka.* (*)

Deeze man wierd in het jaar 1697 van het fort *Jakutzk* naar de *Anadirsk* gezonden, in hoedanigheid van Commisſaris, met bevelen om de hulp van de Koriakken te verzoeken, om ontdekkingen te doen van landen agter het hunne gelegen en om dezelve aan ſchatting te onderwerpen. In het jaar 1699 drong hij, met omtrent zestig Rusſiſche ſoldaaten en hetzelfde getal Koſakken, in het hart van het ſchiereiland, bereikte de *Tigil*, en reisde het van daar over tot de rivier *Kamtſchatka*, eene ſchatting in pelterijen heffende, op welke rivier hij de opperſte Kamtſchatkaſche *oſtrog* bouwde, *Verchnei* genaamd, daar hij eene bezetting van zestien Koſakken liet, en hij keerde in het jaar 1700 naar *Jakutzk* terug met eene ontzagchelijke menigte zeldzaame en kostbaare pelterijen, die hij als ſchatting geheven had. Hij was verſtandig en ſtaatkundig genoeg om die zelf naar *Moskou* te gaan brengen, en wierd,

(*) Het is nodig hier aan te merken dat ATLASSOFF eene bende, onder bevel van eenen onder-officier, LUCAS MOLOSKOFF genoemd, vooruit zond, die voorzeeker tot in *Kamtſchatka* is doorgedrongen en met een bericht dat hij geſlaagd was wederkeerde voor ATLASSOFF vertrok, waarom hij ook niet t'onrecht als de ontdekker van *Kamtſchatka* genoemd wordt.

wierd, tot belooning van zijne dienſten, tot bevelhebber van het fort van *Jakutzk* aangeſteld, met verdere bevelen van wederom naar *Kamtſchatka* te trekken, na uit de bezetting van *Tobolsk* eene verſterking van honderd Koſakken geligt te hebben, met krijgs-voorraad en alles wat zijne laatſte ontdekkingen volledige vastigheid en ſterkte konde bijzetten. Met deeze macht naar de *Anadirsk* trekkende, ontmoette hij op de rivier *Tunguska* (*) eene bark, met Chineeſche koopwaaren gelaaden, die hij plonderde; de eigenaars beklaagden zig hier over bij het hof van Rusland, waarop hij te *Jakutzk* gevat en in gevangenis geworpen wierd.

Onderwijlen bleef POTOP SERIOUKOFF, die door ATLASSOFF was agtergelaaten, in vreedzaam bezit van de bezetting van *Verchnei*, en, ſchoon hij geene macht genoeg had om de inboorlingen tot het betaalen van ſchatting te dwingen, bleef hij egter door zijn beleid en zijne zagte geaartheid met hun als koopman eenen voordeeligen handel drijven. Op zijne terugreis naar de *Anadirsk* met de algemeene genegenheid van de inboorlingen van *Kamtſchatka* wierden hij en zijn volk door de Koriakken aangevallen en ongelukkiglijk alle gedood. Dit gebeurde omtrent het jaar 1703, en daar wierden geduuriglijk verſchei-

(*) Deeze rivier ontlast zig in de *Jeneſei*.

ſcheiden Commisſariſſen naar *Kamtſchatka* gezonden, met verſchillenden uitſlag, geduurende de ongenade en terechtſtelling van ATLASSOF.

In het jaar 1706 wierd ATLASSOF weder in zijn bevelhebberſchap herſteld en benoemd om eenen tweeden togt naar *Kamtſchatka* te beſtieren, met bevel van de inboorlingen door alle vreedzaame middelen over te haalen, maar, wat 'er ook gebeuren mogt, geen toevlugt te neemen tot dwang en geweld; doch in plaats van zijne bevelen in acht te neemen, maakte hij niet alleen de inboorlingen, door herhaalde daaden van wreedheid en onrechtvaerdigheid, zeer afkeerig van en tegens hunne nieuwe regeering; maar vervreemde de genegenheid van zijn eigen volk zoo zeer van zig, dat het op eenen opſtand van de Koſakken uitliep, die om eenen anderen bevelhebber riepen. De Koſakken hunnen wil verkregen hebbende van ATLASSOFF van het bevel te ontzetten, maakten zig meester van zijne goederen, en, toen zij de zoetigheid van het plonderen en van zonder krijgstucht of dwang te leeven eens geſmaakt hadden, was het zijnen opvolgeren niet meer mogelijk hen wederom onder krijgstucht en tot ondergeſchiktheid te brengen. Daar wierden drie bevelhebbers na elkanderen door hen vermoord, en de Koſakken, aldus in openlijken opſtand tegens de Ruſſiſche regeering zijnde, en met de wapenen in handen, gongen op de inboorlingen los. De historie

van

van dat land van deezen tijd af tot den grooten opſtand van de Kamtſchadaalen in 1713 vertoont een onafgebrooken tafereel van moorden, opſtanden, en wilde en bloedige gevegten tuſſchen kleine benden, van het een eind van het ſchiereiland tot het ander.

Hetgeen tot deezen opſtand aanleiding gaf was de ontdekking van eenen doortogt van *Okotzk* naar de *Bolchoireka*, die eerst ontdekt wierd door COSMO SOKOLOFF in het jaar 1715. Tot hiertoe hadden de Ruſſen geenen toegang in het land dan aan den kant van *Anadirsk*, zoo dat de inboorlingen dikwijls gelegenheid hadden om de ſchatting te plonderen, die langs eenen zoo langen weg het land uitgebragt wierd, en de troepen in hunnen togt naar hetzelve te ontrusten. Doch door de ontdekking van deeze gemeenſchap was 'er een veilig en ſpoedig middel, zoo om de ſchatting uit te voeren als om troepen en krijgsbehoeften in het hart van het land te brengen, hetgeen de inboorlingen ligt beſpeurden dat den Ruſſen een zoo groot voordeel gaf, dat het hunne overheerſching weldra zoude beveſtigen; waarom zij het beſluit namen om eene groote en onmiddelijke pooging te doen om hunne vrijheid weder te krijgen. De tijd, door hen bepaald om hun oogmerk ter uitvoer te brengen, was als BEERING onder zeil zoude gegaan zijn, die op dien tijd op de kust was met een klein

ſmaldeel, en die alle de troepen, die in het land konden gemist worden, afgezonden had om zig bij POWLOUTSKI te voegen, die eenen togt tegens de *Tschutski* moest onderneemen. De gelegenheid was wel uitgekozen, en het is zeer te verwonderen dat deeze zaamenzweering, die zoo algemeen was, dat men zegt dat alle inboorlingen op het ſchiereiland 'er deel aan hadden, zoo geheim belegd wierd, dat de Ruſſen geenen den minſten agterdogt hadden, dat 'er iets vijandigs tegens hunne belangen broeide. Hunne andere maatregelen waren even wel genoomen. Zij hadden eene ſterke macht in gereedheid om alle gemeenſchap met het fort *Anadirsk* af te ſnijden, en de Oost-kust was ook met kleine benden bezet, met oogmerk om de Ruſſen, die bij toeval van *Okotzk* mogten koomen, op te ligten. In deezen ſtaat waren de zaaken, wanneer de Commisſaris CHEEKHAERDIN met zijne ſchatting van *Verchnei*, onder bedekking van de benden van het fort, naar den mond van de rivier *Kamtſchatka* trok, daar een vaartuig gereed lag om die naar *Anadir* te voeren. Behalven dat men wagten wilde tot na het vertrek van BEERING, moest de opſtand ook nog uitgeſteld worden tot dit ſchip in zee zoude zijn, waarvan aan alle de hoofden bericht zoude gegeeven worden. Zoo dra het dan buiten het gezigt was, begonnen zij alle de Ruſſen en Koſakken, die zij ontmoeteden, dood te ſlaan,

en

en hunne huizen in brand te ſteeken. Een groote troep voer de rivier *Kamtſchatka* op, maakte zig meester van het fort en de *oſtrog*, welke de Commisſaris zoo even verlaaten had, doodde alle die 'er in waren, en legde alles, behalven de kerk en het fort, in de asch. Hier vernamen zij het eerst dat het Rusſisch ſchip, waarin de Commisſaris zig had ingeſcheept, nog op de kust was, hetgeen hen deed beſluiten zig in het fort te verdedigen. De wind bragt het ſchip gelukkig welhaast weder terug in de haven; want had hetzelve zijne reis voortgezet, zou waarſchijnlijk niets de geheele uitroeijing van de Rusſen hebben kunnen voorkoomen. De Koſakken, bij hunne landing bevindende dat hunne huizen tot den grond toe afgebrand, en hunne vrouwen en kinderen of vermoord, of gevangen weggevoerd waren, wierden dol van woede. Zij trokken terſtond op het fort aan, dat zij woedend aantasteden, en dat door de inboorlingen even dapper verdedigd wierd, tot eindelijk het kruid-magazijn in brand vliegende, het fort in de lucht ſprong met de meeste, die 'er zig in bevonden. Op deeze gebeurtenis volgden verſcheiden gevegten, waarin te wederzijde veel bloed vergoten wierd; eindelijk twee van de voornaamſte hoofden geſneuveld zijnde, en den derden, na zijne vrouw en kinderen afgemaakt te hebben, opdat zij niet in handen van den vijand zouden vallen, zig

het leven benoomen hebbende, wierd de vrede herſteld.

Van dien tijd af gong alles zeer vreedzaam tot het jaar 1740, wanneer enige Ruſſen hun leven verlooren in eenen oploop, die geene verdere gevolgen had, en behalven den opſtand te *Bolcheretsk* in het jaar 1770 (waarvan reeds geſprooken is) is 'er zedert geene onrust geweest.

Schoon het dempen van den opſtand in het jaar 1731 verzeld gong van het verlies van een groot getal inwooneren, wierd ik evenwel onderrigt dat het land weder bekoomen, en volkrijker dan ooit geworden was, wanneer, in het jaar 1767, de kinderpokken, door eenen ſoldaat van *Okotzk* aldaar gebragt, voor de eerſte reis onder hen uitbraken, haaren voortgang tekenende met verwoestingen, niet minder dan die van de peſt, en hen met eene geheele uitroeijing dreigende. Zij rekenen dat 'er in *Kamtſchatka*, het land van de *Koreki* en de *Kurile Eilanden* omtrent twintig duizend zielen aan deeze ziekte ſtierven. De inwooners van geheele dorpen wierden weggemaaid. Hier van hadden wij genoegzaame bewijzen voor oogen. Daar leggen niet minder dan agt *oſtrogs* rondom de baai van *Awatska*, welke alle, naar men ons zeide, vol bewoond waren geweest, maar die nu geheel ontvolkt zijn, behalven *St. Pieter en St. Paulus*, en zelfs deeze bevat niet meer dan zeven Kamtſcha-

ſchadaalen, die ſchatting opbrengen. Te *Paratounca oſtrog* zijn ſlechts zes en dertig inboorlingen, mannen, vrouwen en kinderen, ſchoon het, voor het door de kinderpokken bezogt wierd, naar men ons zeide, drie honderd zestig zielen bevattede. Op onzen weg naar *Bolcheretsk* reisden wij door vier groote *oſtrogs*, waarin geen een inwooner was. In den tegenswoordigen verminderden ſtaat van de inboorlingen, terwijl 'er aanhoudend nieuwe toevoer van Ruſſen en Koſakken koomt, die zig door huwelijken met hun vermengen, is het waarſchijnlijk dat 'er in minder dan eene halve eeuw zeer weinige meer van hun zullen overblijven. Volgens het zeggen van den Major [illegible] zijn 'er thans niet meer dan drie duizend die ſchatting betaalen, de inwooners van de *Kuriliſche Eilanden* 'er onder begrepen.

Ik vernam dat 'er tegenswoordig in de vijf forten van *Nichnei*, *Verchnei*, *Tigil*, *Bolcheretsk* en *St. Pieter en St. Paulus* aan krijgsvolk omtrent vier honderd Ruſſen en Koſakken, en te *Ingiga* even zoo veel zijn, welk laatſte fort, ſchoon in het Noorden van het ſchiereiland, thans, naar ik vernam, onder den bevelhebber van *Kamtſchatka* ſtaat; hierbij moeten nu nog gevoegd worden de Ruſſiſche kooplieden en uitgewekene, welker getal niet zeer aanmerklijk is.

De Ruſſiſche regeering, die over dit land geſteld is, is, als militaire regeering beſchouwd,

ten hoogſten zagt en billijk. De inboorlingen mogen hunne eigen overheden uit hun midden verkiezen, op de wijze en met dezelfde macht, als zij altijd gewoon geweest zijn. Een van deeze, die den tijtel van *Toion* voert, heeft het opzigt over elke *oſtrog*, is de ſcheidsman in alle geſchillen, legt boeten en ſtraffen op voor alle misdaaden en overtreedingen, terwijl hij de zoodanige, welke hij, om hunne moeijelijkheid of zwaarheid zelf niet wil oordeelen, naar den bevelhebber van *Kamtſchatka* verwijst. De *Toion* heeft ook de aanſtelling van eenen burgerlijken beampte, Korporaal genaamd, die hem in de uitvoering van zijn ampt behulpzaam is, en die, bij zijne afwezigheid, zijn plaatsbekleeder is.

Volgens een edict van de tegenswoordige Keizerinne mag geene misdaad hoegenaamd met den dood geſtraft worden; maar men zeide ons dat, in gevallen van moord (die zeer zeldzaam zijn) de ſtraf van de *knout* zoo geſtreng wordt uitgevoerd, dat de misdaadiger 'er meestentijds onder ſterft.

De eenigſte ſchatting, die men heft, en die als weinig meer beſchouwd kan worden dan als eene erkentenis van de Ruſſiſche oppermacht over hen, beſtaat, in ſommige diſtricten, in een vosſen vel, in andere in een ſabel vel, en op de *Kuriliſche Eilanden* in een zee-otters vel; doch alzoo deeze verre de kostbaarſte zijn, dient een vel om

de

de ſchatting van verſcheiden perſoonen te betaalen. De *Toions* verzamelen de ſchatting in hunne bijzondere diſtricten. Behalven de zagtheid hunner regeering, zijn de Rusſen te prijzen wegens de moeite, die zij genoomen hebben, en met zeer veel vrugt, om hen tot het Christendom te bekeeren, zijnde 'er thans zeer weinige afgodendienaars onder hen overgebleven. Zoo wij over de andere zendelingen mogen oordeelen naar den gastvrijen en weldaadigen priester van *Paratounca* (wiens moeder eene inboorling van het land was) konden 'er geene geſchikter menſchen tot dit werk gebruikt worden. Het is niet nodig te zeggen dat de godsdienst, die 'er geleerd wordt, die van de Griekſche Kerk is. In veele *oſtrogs* zijn ook ſchoolen, daar de kinderen zoo van de inboorlingen als van de Koſakken om niet in de Rusſiſche taal onderwezen worden.

De handel van dit land bepaalt zig, wat den uitvoer betreft, geheel tot pelterijen, en wordt voornamelijk door eene maatſchappij kooplieden, door de tegenswoordige Keizerinne ingeſteld, gedreven. Deeze maatſchappij beſtond in het begin uit twaalf, en korten tijd geleden is zij met nog drie vergroot. Men heeft hun enige voorrechten vergund, en zij onderſcheiden zig door het draagen van eene gouden penning, als een blijk van de aanmoediging van de Keizerin en haare beſcherming van den pelterij-handel. Behalven

deeze zijn, 'er nog veele kleinere kooplieden (voornamelijk onder de Koſakken) door het land verſpreid. De voornaame kooplieden houden zig, zoo lang zij hier zijn, te *Bolcheretsk* of te *Nichnei oſtrog* op, in welke twee plaatſen het middenpunt van ſchier den geheelen handel is. Voorheen wierd deeze handel geheel bij wijze van ruiling gedreven, doch zedert de laatſte jaaren wordt alles alleen voor gereed geld gekogt en verkogt, en wij waren verwonderd over de menigte gereed geld, dat in omloop was, in een zoo arm land. De pelterijen worden duur verkogt en de toeſtand en levens-wijs van de inwooneren eisſchen weinig artijkelen terug. Onze matroozen bragten eene groote menigte pelterijen mede van de kust van Amerika, en waren niet minder verwonderd dan verheugd over de menigte zilver, die de kooplieden 'er hun voor betaalden; maar geene kroegen vindende om jenever te gaan drinken, noch tabak-winkels, noch iets anders, waarop zij geſteld zijn, voor geld te krijgen, wierden de roebels weldra laſtige medgezellen, en dikwijls zag ik hen die langs het verdek ſchoppen. De koopman, van welken ik reeds geſprooken heb, gaf ons volk in het eerst dertig roebels voor een zee-otters vel, en voor andere naar evenredigheid; maar ziende dat zij 'er zeer veele te verkoopen hadden, en dat hij met lieden te doen had, die hunne waar niet op prijs wisten te hou-

houden, kogt hij hun die naderhand voor veel minder af.

De artijkelen van invoer zijn hoofdzaakkijk Europiſche, maar niet tot Rusſiſche manufactuuren bepaald; daar zijn veele Engelſche en Hollandſche onder; veele koomen ook uit Siberië, Bucharië, van de Kalmuk- en uit China. Zij beſtaan in grove w..n e..innen ſtoffen, ga.. kouſen, mutſen en wanten, ligte Perſiaanſche zijden, katoenen, en ſtukken Nankins linnen, zijden en katoenen neusdoeken, koperen ketels en pannen, ijzeren kagchels, vijlen, ſnaphanen, kruid en lood, ijzer-waaren, als bijlen, haaken, meſſen, ſchaaren, naalden, gelijk ook ſpiegels, meel, ſuiker, getaande huiden, laerzen enz. Wij hadden gelegenheid eene groote hoeveelheid van deeze artijkelen in handen van eenen koopman te zien, die in der Keizerinne galjoot van *Okotzk* kwam; en ik zal ſlechts in het algemeen aanmerken dat zij driemaal zoo veel golden als waarvoor men die in Engeland koopen kan. En ſchoon de kooplieden een zoo groot voordeel op deeze ingevoerde goederen hebben, winnen zij nog meer op de pelterijen te *Kiachta*, op de grenzen van *China*, daar de groote markt voor dezelve is. De beste zee-otter vellen gelden gemeenlijk in *Kamtſchatka* omtrent dertig roebels het ſtuk. De Chineeſche koopman te *Kiachta* geeft 'er meer dan tweemaal zoo veel voor, en verkoopt die te *Pekin* we-

wederom met eene groote winst, daar een verdere voordeelige handel met een gedeelte derzelve op *Japan* wordt gedreven. Daar dan een vel in *Kamtſchatka* dertig roebels waerdig is, om eerst naar *Okotzk* gebragt te worden, en van daar te land vervoerd te worden naar *Kiachta*, een afſtand van dertien honderd vier en zestig Engelſche mijlen, en van daar naar *Pekin*, nog zeven honderd zestig Engelſche mijlen verder, en dan nog naar *Japan* gevoerd te worden, wat zou 'er dan een verbaazend voordeelige handel kunnen gedreven worden tuſſchen deeze plaats en *Japan*, dat ſlechts omtrent veertien dagen of op zijn best drie weeken zeilens is!

Alle de pelterijen, die van hier over de zee van *Okotzk* uitgevoerd worden, betaalen tien ten honderd aan uitgaande rechten, en ſabel vellen twaalf. Alle ſoorten van koopwaaren hoegenaamd, die van *Okotzk* ingevoerd worden, betaalen eene halve roebel voor elk *pood* of zes en dertig Engelſche ponden.

De uit- en inkoomende rechten, waarvan ik het beloop niet kon te weeten koomen, worden te *Okotzk* betaald; maar de ſchatting wordt te *Bolcheretsk* ingezameld en beloopt, naar mij door den Major BEHM onderrigt wordt, jaarlijks de waerde van tien duizend roebels.

Daar worden door de Keizerin zes ſchepen van veertig tot vijftig tonnen lasts tuſſchen *Okotzk* en

en *Bolcheretsk* gebruikt, van welke vijf tot het overbrengen van mond- en krijgsbehoeften van *Okotzk* naar *Bolcheretsk* dienen, behalven dat enige van dezelve eens in twee of drie jaaren omvaaren naar *Awatska* en de rivier *Kamtschatka*; de zesde wordt slechts als een paket-boot gebruikt en wordt altijd gereed en volkoomen uitgerust gehouden om brieven over te brengen. Behalven deeze worden 'er omtrent veertien schepen door de kooplieden in den pelterij-handel gebruikt onder de eilanden Oostwaarts. Een van deeze vonden wij bevroren in de *St. Pieter en St. Paulus Haven*, die op eenen handel-togt naar *Oonalashka* moest uitzeilen, zoo dra het jaargetijde het zoude toelaaten.

Ik moet hier aanmerken dat het aanmerklijkst en kostbaarst deel van den pelterij-handel gedreven wordt op de eilanden, die tusschen *Kamtschatka* en *Amerika* liggen. Deeze wierden eerst ontdekt door BEERING in het jaar 1741, en toen men bevond dat 'er overvloed van zee-otters waren, wierden de Russische kooplieden zeer gretig om naar de andere eilanden te zoeken, welke die Zee-reiziger gezien had ten Zuid-Oosten van *Kamtschatka*, op MULLERS kaart: de *Eilanden van Verleiding*, *St. Abraham* enz., genoemd. Op deeze togten ontmoeteden zij drie groepen van eilanden. De eerste omtrent vijftien graaden ten Oosten van *Kamtschatka* op 53° Noorder Breed-

Breedte; de tweede omtrent twaalf graaden ten Oosten van de eerste, en de derde *Oonalashka* en deszelfs nabuurige eilanden. Deeze handelende reizigers ſtevenden ook Oostwaarts tot *Shumagins-Eilanden* (dus door BERING genoemd) waarvan de grootſte *Kodiak* genoemd wordt. Doch hier, zoo wel als op het vast land van *Alashka*, wierden zij zoo heet ontvangen in hunne poogingen om het volk tot het betaalen van ſchatting te dwingen, dat zij zig nooit meer zoo verre waagden. Zij overmeesterden egter de drie bovengemelde groepen en maakten dezelve ſchattingplichtig.

Op de Rusſiſche kaarten is de geheele zee tusſchen *Kamtſchatka* en *Amerika* met eilanden bedekt; want de reizigers op deeze togten dikwijls land ontmoetende, dat zij zig verbeeldden niet overeen te koomen met de ligging van ander land, door voorige reizigers op de kaarten geplaatst, beſlooten terſtond dat het eene nieuwe ontdekking moest zijn, en gaven het bij hunne terugkomst als zoodanig op, en naardien de ſchepen, die op deeze togten gebruikt wierden, gemeenlijk drie of vier jaaren, en dikwijls langer, uit waren, waren deeze dwaalingen niet ſchielijk te verbeteren. Het is egter thans vrij zeeker dat de eilanden, die reeds opgenoemd zijn, alle zijn welke tot nog toe door de Rusſen in die zee ontdekt zijn ten Zuiden van 60° Breedte.

Het

Het is van deeze eilanden dat de zee-otter vellen, het kostbaarst artijkel van den pelterijhandel, voor het grootst gedeelte getrokken worden; en alzoo zij volkoomen onder de Rusſiſche heerſchappij gebragt zijn, hebben de kooplieden 'er komptoiren, daar hunne factoors woonen, om met de inboorlingen te mangelen. Het was met oogmerk om deezen handel verder te vermeerderen en uit te breiden dat de admiraliteit van *Okotzk* ſchepen uitrustede om ontdekkingen te doen ten Noorden en Noord-Oosten van de bovengemelde eilanden, waarover zij, gelijk reeds vermeld is, het bevel aan den luitenant SYND opdroeg. Deeze, te verre Noordwaarts geſtevend zijnde, miste het doel van zijne reize; want, alzoo wij den zee-otter nooit ten Noorden van *Briſtol-Baai* gezien hebben, ſchijnt het waarſchijnlijk dat zij die breedten ſchuuwen, daar de grootere ſoorten van tweeſlachtige dieren gevonden worden. Deeze was de laatſte togt door de Rusſen ondernoomen om ontdekkingen in het Oosten te doen; doch zij zullen nu ongetwijfeld een behoorlijk gebruik maaken van de voordeelen die wij hun, door de ontdekking van *Cooks-Rivier*, aan de hand gegeeven hebben.

Ondanks de algemeene gemeenſchap, die 'er, in de laatſte veertig jaaren, tuſſchen de inboorlingen, de Rusſen en Koſakken heeft plaats gehad, zijn de eerſte niet meer in gezigts-trekken en

en algemeene gedaante van de laatſte onderſcheiden dan in hunne gewoonten en karakter. Ik heb reeds eene beſchrijving gegeeven van de perſoonen der inboorlingen, en ik zal 'er alleenlijk bijvoegen dat hunne geſtalte verre beneden de gewoone grootte is. Dit ſchrijft de Major BEHM grootendeels toe aan hun jong trouwen; want beiden kunnen begeeven zig reeds in haar dertiende of veertiende jaar in het huwelijk. Hunne nijverheid zou zelfs overvloedig blijkbaar zijn, al ware het dat zij niet uitſtak bij de luiheid van hunne Ruſſiſche of Koſakſche gasten, die gaerne met hun huwelijken, en, naar het ſchijnt, om geene andere reden dan om in luiheid en werkloosheid onderhouden te worden. Aan dit gebrek van lighaams-oefening kunnen die vreeslijke ſcorbutieke ongemakken, van welke niemand hunner vrij is, toegeſchreven worden, terwijl de inboorlingen, door hunne aanhoudende lighaamsbeweeging en arbeid in de open lucht, 'er geheel vrij van zijn.

Omtrent de zeden, gewoonten en bijgeloovigheden van de Kamtſchadaalen ten tijde toen de Ruſſen eerst met dit land bekend wierden, zal ik den Leezer naar KRASCHENINIKOFF verwijzen, en tot eene beſchrijving van hunne wooningen en kledij overgaan.

De huizen, zoo zij deezen naam verdienen, zijn drieërlei *jourts*, *balagans* en *isbas*. De eerſte zijn

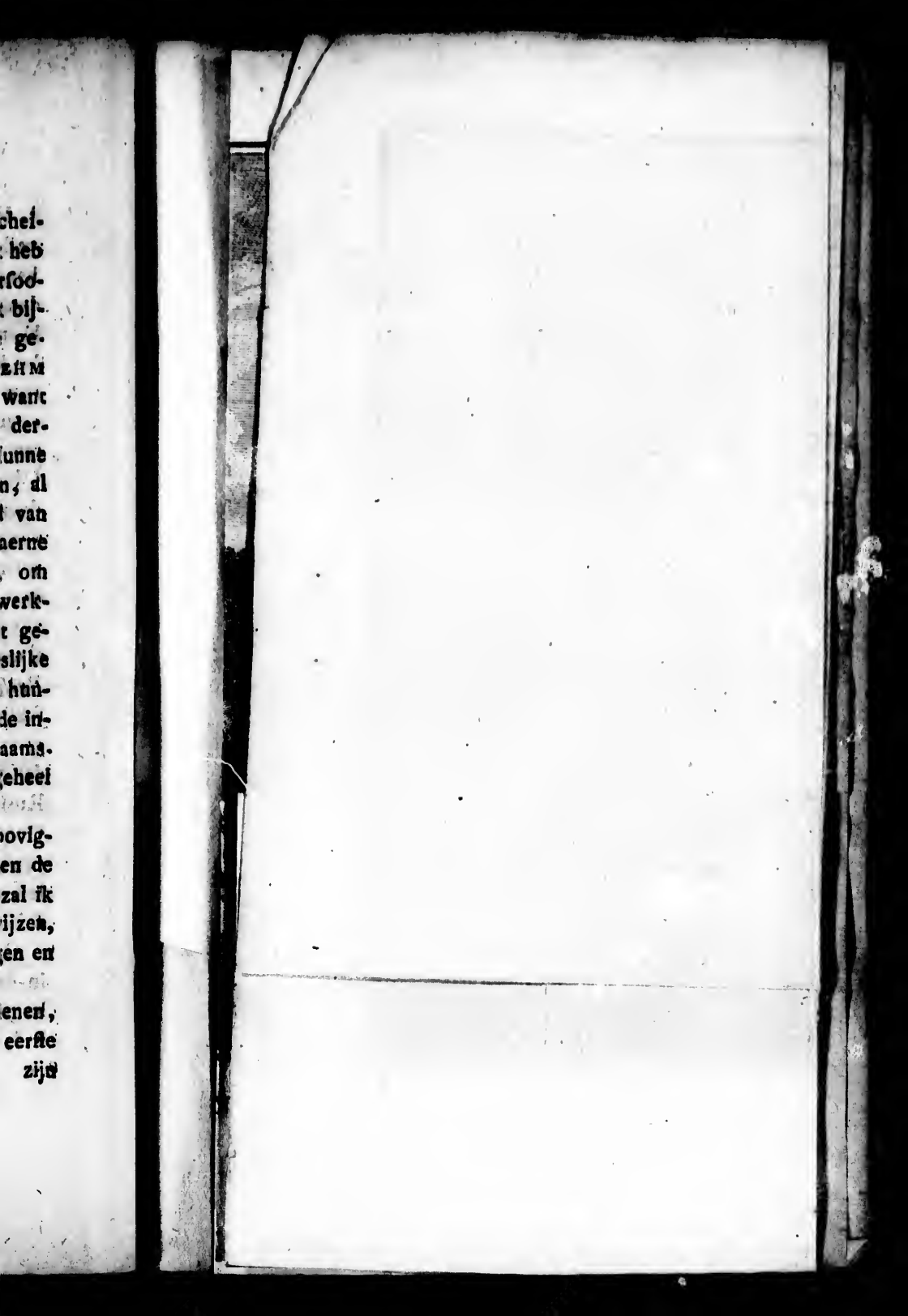

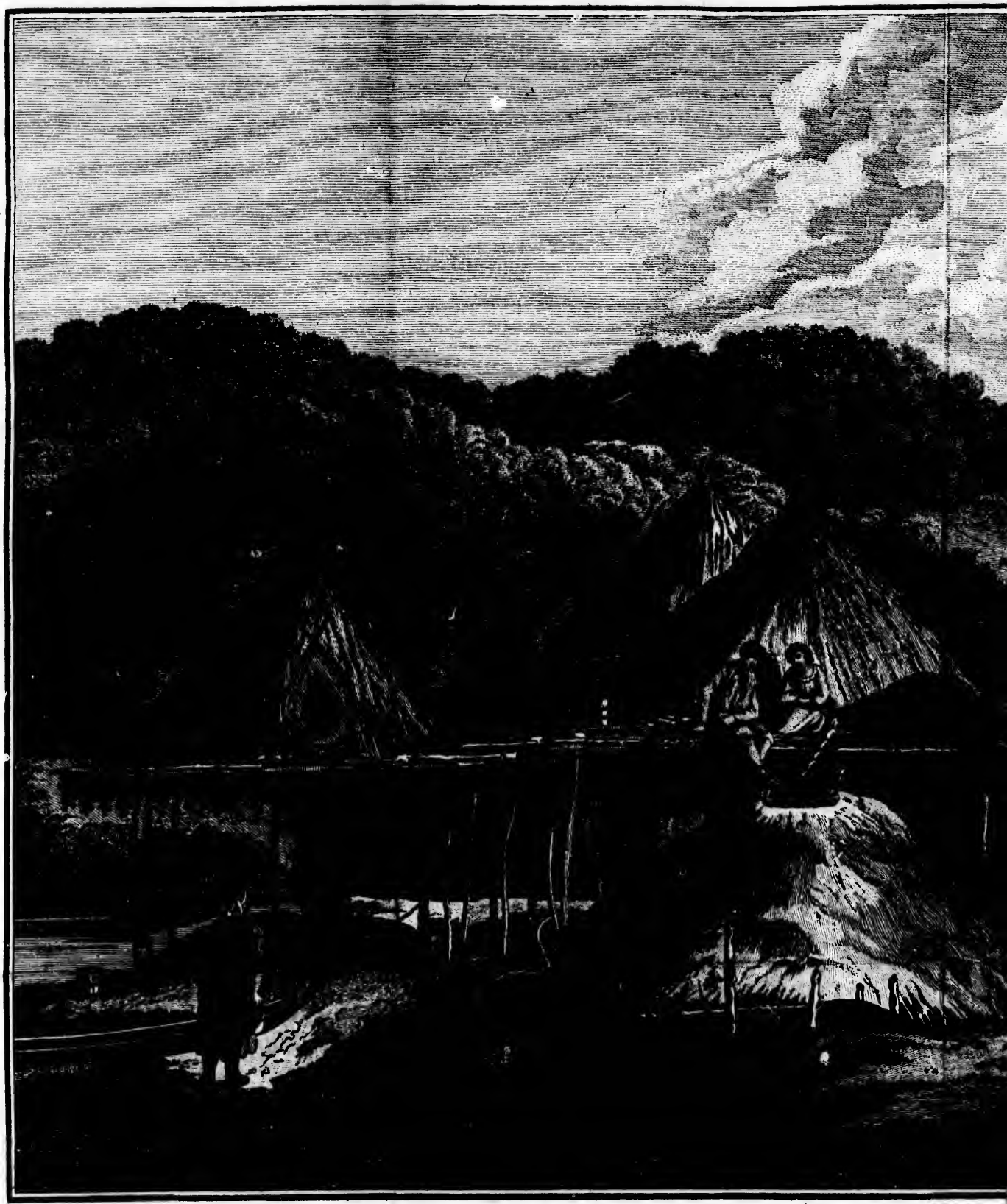

ZOMER-EN WINTER-WOONIN

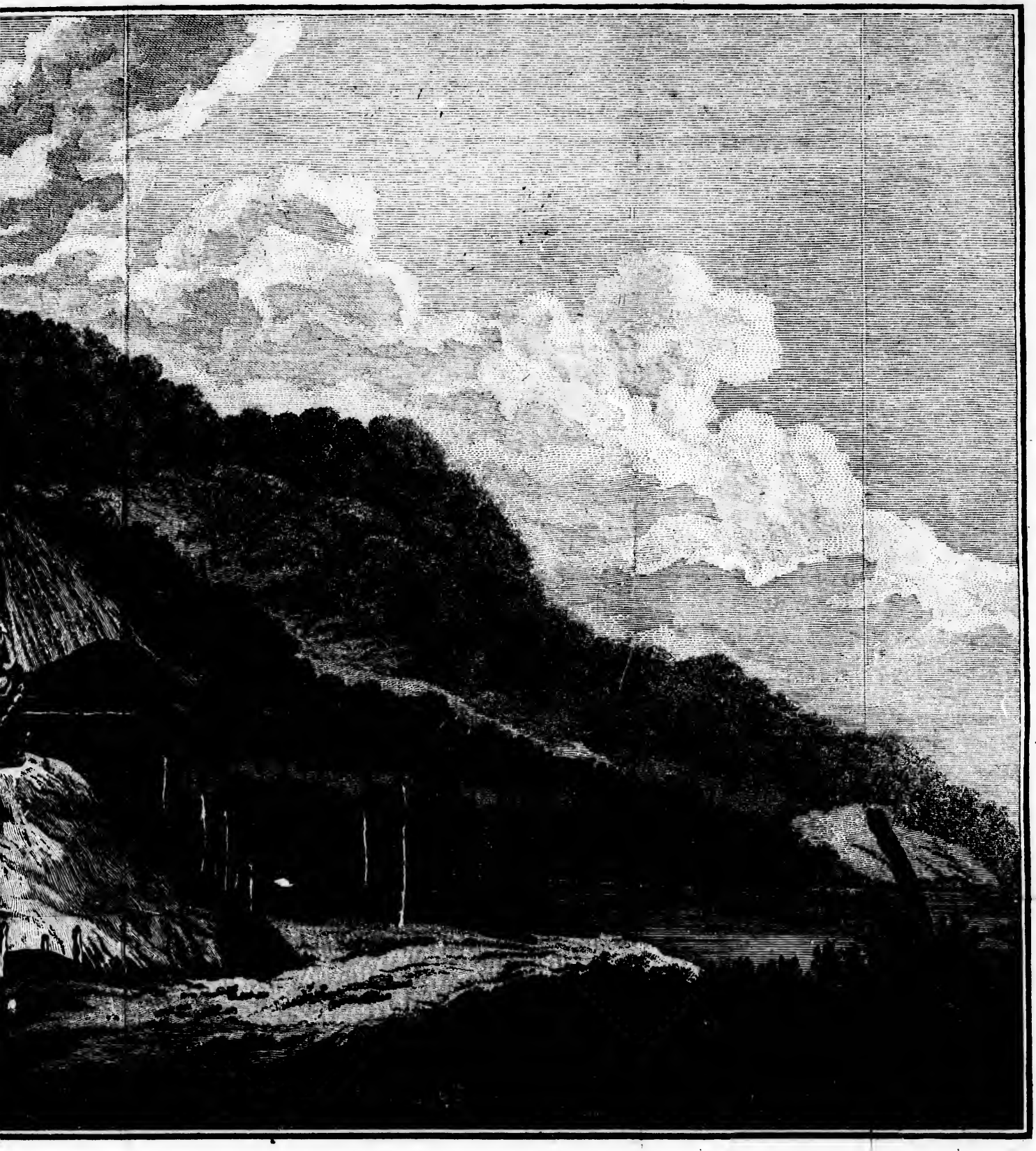

R.--WOONINGEN TE KAMTSCHATKA.

zijn hunne winter- en de tweede hunne zomer-wooningen; de derde zijn hier eerst door de Russen in trein gebragt en worden alleen door de aanzienlijkste en rijkste bewoond.

De *jourts* of winter-wooningen zijn op de volgende wijze gebouwd. Daar wordt een langwerpig vierkant, naar het getal persoonen, voor welke zij bestemd zijn (want daar woonen verscheiden huisgezinnen bij malkanderen in dezelfde *jourt*) in den grond gegraaven, ter diepte van omtrent zes voeten. Binnen deeze ruimte worden sterke houten paalen, op behoorlijken afstand van malkanderen, in den grond gezet, waarop de balken, die het dak moeten draagen, gelegd worden, dat uit sparren bestaat, die met het een eind op den grond, en met het ander op de balken rusten. De tusschen-ruimten tusschen de sparren zijn gevuld met een sterk teen-werk, en alles wordt met zooden gedekt, zoo dat een *jourt* van buiten het voorkoomen heeft van eenen platten ronden heuvel. In het midden wordt een gat gelaaten, dat tot schoorsteen, vengster en deur dient, door welke de bewooners in en uit gaan langs eene sterke paal (in plaats van ladder) die zoo diep is ingekeept, dat de teen in de keep een steunpunt kan vinden. Daar is op zijde nog een andere ingang, gelijks gronds, tot gemak voor de vrouwen, maar als een man daar gebruik van maakt, haalt hij zig dezelfde schande en spot-

ternij op den hals als een matroos, die door het gat van het ezelshoofd afklimt. De *jourt* beſtaat uit maar een vertrek van de gedaante van een langwerpig vierkant. Langs de wanden loopen breede britſen, van planken gemaakt, en omtrent zes duimen van den grond hoog, die zij tot zit-plaatſen gebruiken, en waarop zij zig te rusten leggen, na dezelve met matten en vellen belegd te hebben. Aan de eene zijde is de haard, en over dezelve de plaats daar men den voorraad en het keuken-gereedſchap bergt. Hoe heeter de *jourt* op hunne feesten en plegtige gastmaalen tot ontvangst van de gasten geſtookt wordt, hoe beleefder men is. Wij vonden dezelve altijd zoo heet, dat het ons onmogelijk was 'er enigen tijd in te blijven. Half October betrekken zij de *jourts*, en blijven die meest tot half Meij bewoonen.

De *balagans* ſtaan op negen paalen, in drie reien in den grond geplant, op gelijke afſtanden van elkanderen, en omtrent dertien voeten van den grond hoog. Op de hoogte van tuſſchen negen en tien voeten zijn latten van de eene paal tot de andere gelegd en vast gebonden door ſterke touwen. Op deeze latten liggen de ſparren, en alles met zooden belegd zijnde, hebben zij het plat of den vloer van de *balagan*. Hier op word een dak gebouwd van eene kegelachtige gedaante, door middel van dunne paalen, aan het een einde

aan

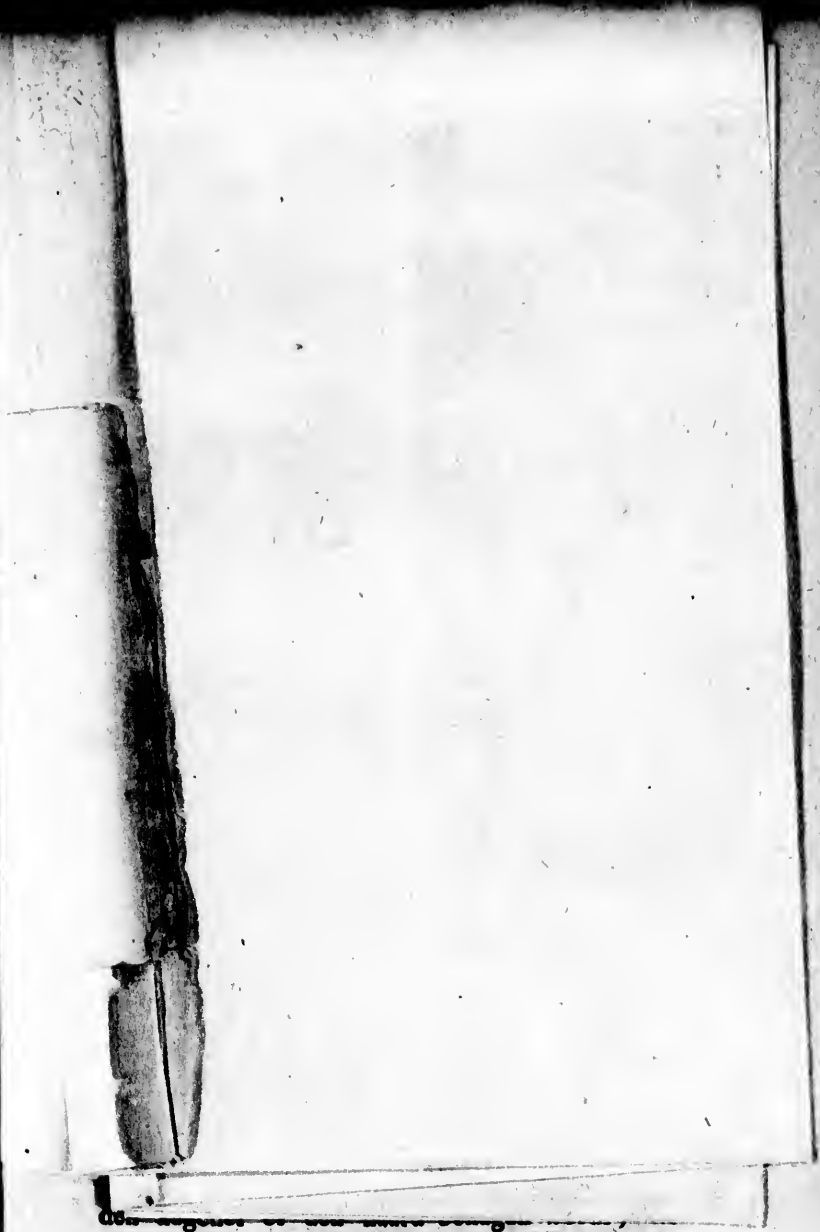

zoo is aangelegd, dat hij, in den muur, die de

WINTERWOONING VAN KAM

G VAN KAMTSCHATKA VAN BINNEN.

door middel van dunne paalen, aan het een ein

aa

aan de ſparren vastgemaakt, aan den top in een punt bij elkanderen koomende, en met ſterk groſ gras gedekt. De *balagans* hebben twee deuren, over malkanderen geplaatst, en zij klimmen 'er langs even zulke ladders naar toe als in de *jourts*. Het onderst gedeelte wordt geheel open gelaaten, en daar binnen droogen zij hunne visch, wortelen, gewasſen en anderen winter-voorraad. De evenredigheid van de *jourts* tot de *balagans* is als een tot zes, zoo dat 'er gemeenlijk in eene *jourt* zes huisgezinnen bij malkanderen woonen.

De *isbas* worden gebouwd van lange ſtukken hout, die horizontaal op malkanderen geſtapeld worden, de einden worden in malkaêr gevoegd en de naaden met mos gekalefaat. Het dak is hellende, gelijk van onze gemeene boerenhuizen, en met groſ gras of riet gedekt. Van binnen beſtaan zij uit drie vertrekken. Aan het een eind is een vertrek, dat men het voorhuis kan noemen, dat de geheele breedte en hoogte van het huis beſlaat, en daar hunne ſleden, tuigen en ander omſlagtig goed en huisraad geplaatst worden. Dit heeft gemeenſchap met het middenst of best vertrek, dat van breede banken voorzien is, die, gelijk reeds gezegd is, dienen om op te ſlaapen en te eeten. Hier uit gaat eene deur in de keuken, waarvan de eene helft door den kagchel of den haard beſlagen wordt, die zoo is aangelegd, dat hij, in den muur, die de

keuken van de binnen-kamer ſcheidt, inſpringende, beiden de vertrekken tegelijk kan verwarmen. Boven de binnen-kamer en keuken zijn twee zolders, waarnaar zij klimmen langs een ladder, die in het voorhuis ſtaat. In elk vertrek zijn twee kleine venſters, van moskovisch glas gemaakt, en in de huizen van geringe lieden van visch-huiden. De balken en planken van den zolder zijn met een' bijl glad gehakt (want de ſchaaf kennen zij niet) en zij zijn zoo zwart en blinkende als git van den rook.

Eene Kamtſchatkaſche ſtad wordt eene *oſtrog* genaamd en beſtaat uit verſcheiden van de drie boven beſchreven ſoorten van huizen, doch van welke de *balagans* verre de talrijkſte zijn, en ik moet ook aanmerken dat ik nooit enigerlei huis gevonden heb, dat van een *oſtrog* verwijderd ſtond. *St. Pieter en St. Paulus* beſtaat uit zeven *isbas*, negentien *balagans*, en drie *jourts*. *Paratounca* is omtrent van dezelfde grootte. *Karatchin* en *Natcheekin* bevatten minder *isbas*; doch even zoo veele *jourts* en *balagans* als de voorige plaats, waaruit ik beſluit dat dit de gewoone grootte van de *oſtrogs* is.

Reeds gelegenheid gehad hebbende van de kledij der Kamtſchadaalſche vrouwen te ſpreeken, zal ik mij hier bepaalen tot eene beſchrijving van die der mannen.

Hun opperkleed is van maakzel als een voer-

mans

mans kiel. Die zij in den zomer draagen zijn van Nankins linnen; in den winter hebben zij andere aan van vellen gemaakt, meest van het rendier of den hond, aan de eene zijde bereid, en aan de andere met het hair 'er op, dat naar binnen gedraagen wordt. Onder deeze draagen zij een fluitend wambuis van Nankins linnen of ander katoen, en daar onder een hemd van dunne Perfiaanfche zijde van eene blaauwe, roode of geele kleur. Het overig gedeelte van hunne kleeding beftaat uit een paar enge lange lederen broeken, die tot onder de kuiten reiken, uit een paar laerzen van honden of rendieren vellen, met het hair naar binnen, en uit eene bonte muts, met twee kleppen, die gemeenlijk digt tegens het hoofd opgebonden worden, maar die zij bij flegt weder op de fchouderen laaten nederhangen.

Het bont kleed, mij door eenen zoon van den Major BEHM aangeboden (gelijk reeds gezegd is) is een van die, welke bij plechtige gelegenheden, door de *Toions* gedraagen worden. Het gelijkt in maakzel naauwkeurig naar het gemeen opperkleed, zoo even befchreven. Het is gemaakt van kleine driehoekige ftukjens bont, wit en bruin gefchakeerd, en zoo net aan een gevoegd, dat zij maar een enkel vel fchijnen. Om den onderften zoom is een rand van zes duimen breedte, van ftrooken van verfchillend gekleurd leder gewerkt, dat eene pragtige werking doet, en daar hangt

nog een breede rand van zee-otter vellen aan. De opſlagen zijn van hetzelfde bont, en daar is ook dusdanig een rand om den kraag en langs de opening voor de borst. De voering is van een glad wit vel. Eene muts, een paar handſchoenen, en laerſen, met de grootſte netheid gewerkt, en van dezelfde ſtoffen gemaakt, maaken het overige van dit ſtel van klederen uit. De Ruſſen in *Kamtſchatka* draagen de Europeaanſche kleding, en de monteering van de troepen, die alhier in bezetting liggen, is donker groen met roode opſlagen.

Alzoo het volk dat ten Noorden en ten Zuiden van dit land woont, onvolkoomen bekend is, zal ik de beſchrijving v. *Kamtſchatka* beſluiten met de narichten, welke ik omtrent de *Kuriliſche Eilanden* en de *Koreki* en *Tſchutski* heb kunnen bekoomen.

De keten eilanden, die in eene zuid-westlijke rigting van het zuidlijk voorgebergte van *Kamtſchatka* naar *Japan* loopt, en zig van 51° tot 45° uitſtrekt, wordt de *Kuriles* genaamd. Zij verkreegen dien naam van de inwooneren van de nabuurſchap van *Lopatka*, die, zelve *Kuriles* genaamd zijnde, deezen eilanden hunnen naam gaven, toen zij dezelve eerst leerden kennen. Zij zijn, volgens SPANBERG, twee en twintig in getal, zonder de zeer kleine mede te rekenen. Het noordlijkst, *Shoomska* genaamd, ligt niet

meer

meer dan drie mijlen van het voorgebergte *Lopatka*, en deszelfs bewooners zijn een mengzel van inboorlingen en Kamtschadaalen. Het zuidlijkst, *Paramoufir* genaamd, is veel grooter dan *Schoomska* en wordt door de echte inboorlingen bewoond, welker voorouders, volgens eene overlevering onder hen, van een eiland gekoomen waren, dat wat meer naar het Zuiden ligt, *Onecutan* genoemd. Deeze twee eilanden wierden eerst door de Rusfen bezogt in het jaar 1713 en te zelfden tijd onder hun gebied gebragt. Den anderen daarop volgenden, tot *Ooshefheer* ingefloten, is thans fchatting opgelegd, gelijk ik gehoord heb van den waerdigen priester van *Paratounca*, die hun zendeling is, hen eens in drie jaaren bezoekt, en met den grootften lof van de eilanders fpreekt, hen befchrijvende als een vriendlijk, gastvrij, edelmoedig, menschlievend geflacht van menfchen, hunne Kamtfchadaalfche nabuuren niet alleen overtreffende in maakzel van lighaam maar ook in leerzaamheid en vlugheid van verftand. Schoon *Ooshefheer* het zuidlijkst eiland is, dat de Rusfen nog aan hun gebied onderworpen hebben, verneem ik egter dat zij handel drijven tot *Ooroop*, dat het agttiende is, en, volgens hun zeggen, het eenigst, daar eene goede haven voor zwaare fchepen is. Agter dit, meer naar het Zuiden, ligt *Nadeegsda*, dat ons door de Rusfen befchreven wierd als bewoond wordende door een

geſlacht van menſchen, dat aanmerklijk ruig is, en welke, gelijk die van *Ooroop*, in eenen geheel onafhanglijken ſtaat leeven. (*)

In dezelfde rigting, doch wat meer naar het Westen ſtrekkende, ligt eene groep eilanden, welke de Japanners *Jeſo* noemen, een' naam, dien zij ook geeven aan de geheele keten eilanden tusſchen *Kamtſchatka* en *Japan*. Het zuidlijkst, *Matnai* genaamd, is langen tijd den Japanners onderworpen geweest, en is aan de zijde naar het vaste land verſterkt en van bezetting voorzien.

De

(*) SPANBERG plaatst het eiland, waarvan hier geſprooken wordt, op 43° 50′ Noorder Breedte, en zegt dat hij 'er water heeft ingenoomen, en dat zijne waterhaalers agt van de inboorlingen mede bragten, van welke hij de volgende omſtandigheden verhaalt: Dat hunne lighaamen geheel met hair begroeid waren, dat zij eenen losſen geſtreepten zijden' mantel droegen, welke hun tot op de enkels nederhong, en dat ſommige zilveren ringen in de ooren hadden; dat zij, eenen leevenden haan op het verdek beſpeurende, voor dezelve op hunne knieën vielen, gelijk ook voor de geſchenken, die tot hen gebragt wierden, hunne handen t'zaamen vouwende en vooruit ſtrekkende, en tegelijk hunne hoofden tot den grond nederbuigende; dat zij, behalven in de bijzondere hoedanigheid van zeer ruig te zijn, in gedaante en wezens-trekken naar de andere bewooners der *Kurile eilanden* geleeken, en ook dezelfde taal ſpraken. In het dagverhaal van het ſchip *Caſtricum* wordt ook melding gemaakt dat de inwooners van het land, door hen ontdekt, en *Jeſo* genaamd, over hun geheel lighaam ruig waren.

De twee eilanden ten Noord-Oosten van *Matmai*, *Kunachir* en *Zellany*, en ook de drie nog verder naar het Noord-Oosten, *de drie Zusters* genaamd, zijn volkoomen onafhanglijk.

Tusschen *Matmai* en de laatstgenoemde eilanden wordt koophandel bij mangeling gedreven, en ook weder tusschen deeze en de *Kuriliſche* naar het Noorden, waarbij de laatſte voor pelterijen, gedroogden visch en olie, zijde, katoen, ijzer en Japansch huisraad inruilen. (*)

De bewooners van alle de eilanden, die onder het Rusſisch gebied gebragt zijn, zijn thans tot het Christendom bekeerd; en waarſchijnlijk is de tijd niet verre af dat 'er eene vriendſchaplijke en voordeelige gemeenſchap tusſchen *Kamtſchatka* en deeze geheele keten eilanden zal tot ſtand gebragt worden, die eene gemeenſchap met *Japan* zelf ten gevolge zal hebben. Dit zal misſchien groot-

(*) Dit geeft reden van hetgeen KRASCHENINIKOFF zegt dat hij van *Paramouſir* eene Japanſche tafel en vat, een ſabel en eenen zilveren ring kreeg, die hij naar het konst-kabinet van Haare Majeſteit te Petersburg zond. En zoo men geloof mag ſlaan aan hetgeen de Heer STELLER zegt, op gezag van eenen Kuriel, die SPANBERG op zijne reis naar *Japan* tot tolk diende, dat op *Kunashir* en *Paramouſir* ten naastenbij dezelfde taal geſprooken wordt, kan 'er geen twijfel zijn of daar moet altijd enige gemeenſchap tusſchen de inwooneren van deeze uitgeſtrekte keten eilanden beſtaan hebben.

grootlijks bevorderd worden door eene omſtandigheid, welke mij door den Major BEHM verhaald is, namelijk dat verſcheiden Rusſen, die de Japanſche taal geleerd hadden, van twee mannen, tot een ſchip van die natie behoorende, dat op de kust van *Kamtſchatka* ſchipbreuk geleden had, naar deeze eilanden gezonden waren. (*)

Ik

(*) Het ſchip, waarvan hier geſprooken wordt, was van *Satsma*, eene haven in *Japan*, naar eene andere Japanſche haven beſtemd, *Azaka* genoemd, en met rijst katoen en zijde geladen. Het vertrok met eenen gunſtigen wind, maar wierd, voor het de plaats zijner beſtemming bereikte, door eenen hevigen ſtorm naar zee gedreven, die deszelfs maſt en roer wegnam.

Toen de ſtorm bedaarde, wist niemand van het volk, dat uit zeventien mannen beſtond, die waarſchijnlijk nooit andere reizen dan langs de kusten gedaan hadden, waar zij waren, of welke koers zij ſtuuren moesten. Na zes maanden aldus gezwalkt te hebben, wierden zij, bij Kaap *Lopatka*, op het ſtrand gezet, en, een anker uitgeworpen hebbende, begonnen zij die dingen aan land te brengen, die tot hun beſtaan nodig waren. Vervolgens ſloegen zij eene tent op, en hadden 'er drie en twintig dagen in gewoond, zonder een menschlijk ſchepzel te zien, wanneer het geval eenen Koſakſchen officier, ANDRIES SCHINNIKOFF genaamd, met enige Kamtſchadaalen, aan hunne wooning bragt. De arme ongelukkige Japanners, overſtelpt van blijdſchap op het zien van natuurgenooten, deeden de nadruklijkſte tekenen, die zij bedenken konden, van vriendſchap en toegenegenheid, en booden hunnen bezoekeren zijden, ſabels, en een gedeelte van alles wat zij van boord ge-

Ik heb reeds aangemerkt welke voordeelen een regtſtreekſe handel op *Japan* den Ruſſen zoude aangebragt hadden, aan. De verraaderlijke CHINNIKOFF beantwoordde dit met vriendlijkheid en goedwilligheid, en, na zoo lang bij hen gebleven te zijn als hij nodig had om de waarneemingen te doen, die met zijn voorneemen ſtrookten, verliet hij hen in den nacht. De Japanners, ziende dat hunne bezoekers niet weder kwamen, wisten niet welken weg te neemen. Wanhoopende bemanden zij hunne ſloep, en roeiden langs de kust, om eene woonplaats te zoeken, wanneer zij aan hun ſchip kwamen, dat aan land gedreven was, en CHINNIKOFF en zijn volk bezig vonden het te plonderen, en, om het ijzer, te ſloopen. Dit gezigt deed hen beſluiten hunne koers te vervolgen. Zoo dra CHINNIKOFF dit bemerkte, beval hij zijn volk hen te vervolgen en te vermoorden. De ongelukkige Japanners, ziende zig door eene kano vervolgd, welke zij niet ontſnappen konden, vreesden voor hetgeen 'er zoude volgen. Sommige ſprongen in zee, andere namen hunne toevlugt tot bidden en ſmeeken, maar vergeefſch. Zij wierden alle vermoord, op twee na, met dezelfde fabels, die zij, enige dagen te vooren, aan hunne onderſtelde vrienden gegeeven hadden. Een van die twee was een jongen van omtrent elf jaaren, *Gowga* genoemd, die zijnen vader, den loots van het ſchip, verzeld had, om de ſcheepvaart te leeren; de ander was een man van middelbaaren ouderdom, de *ſupercargo* en *Sofa* genaamd.

CHINNIKOFF kreeg weldra de ſtraf, die zijne misdaaden verdiend hadden. De twee vreemdelingen wierden naar Petersburg gevoerd, daar zij in de academie geplaatst wierden, onder bekwaame leermeesters en opzigters, terwijl verſcheiden jonge lieden bij hen geplaatst wierden, om de Japanſche taal te leeren.

Zij

aanbrengen, en zij zijn te menigvuldig en te baarblijklijk dan dat ik die weder zoude behoeven op te haalen.

Het land der Koriakken bevat twee onderſcheiden natieën, de zwervende en de gezeten Koriakken genaamd. De eerſte bewoonen het noordlijk gedeelte van het ſchiereiland van *Kamtſchatka* en de geheele kust van den Ooster Oceaan, van daar tot de *Anadir* toe. Het land der zwervende Koriakken ſtrekt langs het Noord-Oostlijk gedeelte van de zee van *Okotzk* tot de rivier *Penskina* en westwaarts tot de rivier *Kovyma*.

De gezeten Koriakken gelijken zeer veel naar de Kamtſchadaalen, en leeven, gelijk zij, geheel van de visſcherij. Hunne kleding en wooningen zijn van hetzelfde maakzel. Zij brengen den Russen ſchatting op, en zijn onder het diſtrict van de *Ingiga*.

De zwervende Koriakken houden zig geheel bezig met rendieren te fokken en te weiden, van welke men zegt dat zij een ontzagchelijk aantal bezitten, en dat het voor een Opperhoofd niet ongewoon is 'er eene kudde van vier of vijf duizend

Zij waren in het jaar 1730 op de kust van *Kamtſchatka* geworpen. De jongſte overleefde zijn afzijn uit zijn vaderland vijf, de andere zes jaaren. Hunne afbeeldingen zijn te zien in het konst-kabinet van de Keizerin te Petersburg. Ziet KRASCHENINIKOFF, II D. 4 B.

zend ſtuks van te hebben. Zij verachten viſchſpijzen en leeven alleenlijk van rendieren-vleesch. Zij hebben geene *balagans*, en hunne eenigſte wooningen gelijken naar de Kamtſchadaalſche *jourts*, met dit onderſcheid dat zij in den winter met ruuwe rendieren-vellen gedekt zijn, en in den zomer met bereide. Hunne ſleden worden door rendieren getrokken, en niet door honden, die, gelijk de laatſte, ook altijd geſneden zijn, om tot dat werk opgeleid te worden. De trek-rendieren weiden onder de andere, en, als men hen nodig heeft, maaken de wagters gebruik van eene zekere ſchreeuw, aan welke zij onmiddelijk gehoorzaamen en uit de kudde koomen.

De priester van *Paratounca* zeide mij dat de twee natieën der Koriakken en der Tschutski verſchillende tongvallen van dezelfde taal ſpreeken, en dat die taal geene de minſte overeenkomst heeft met de Kamtſchadaalſche.

Het land der *Tschutski* wordt ten Zuiden begrensd door de *Anadir* en ſtrekt zig langs de kust uit tot de *Tschutskoi Noſs*. Gelijk de zwervende Koriakken houden zij zig voornaamelijk op met hunne rendieren, van welke hun land groote menigten oplevert, zoo tamme als wilde. Zij zijn een groot, wel gevormd, wakker, oorlogszugtig ras van menſchen, vreeslijke nabuuren voor beiden de natieën der Koriakken, die dikwijls de uitwerkingen van hunne ſtroop-partijen gevoelen.

De

De Rusſen hebben reeds veele jaaren alles aangewend om hen aan hun gebied te onderwerpen, maar hebben het, na zeer veel volk op hunne togten tegens hen verloren te hebben, op moeten geeven.

Ik zal dit artijkel hier beſluiten, wijl alles wat wij, naar eigen ondervinding, van dat volk zeggen kunnen, reeds in een voorgaand gedeelte van dit werk is te boek geſteld.

AGTSTE HOOFDSTUK.

Ontwerp tot onze verdere reis. Koers Zuidwaarts langs de kust van Kamtſchatka. Kaap Lopatka. *Wij vaaren voorbij de eilanden* Shoomska *en* Paramouſir. *Wij worden ten Oosten van de* Kuriles *gedreven. Wij bevinden ons tusſchen de gewaande Ontdekkingen van vorige reizigers in. Vrugtlooze pogingen om de eilanden ten Noorden van* Japan *te bereiken. Aardrijkskundige redeneeringen. Men krijgt de Japanſche Kust in het gezigt, langs welker Oost-zijde wij ſtevenen. Wij ontmoeten twee Japanſche vaartuigen. Wij worden door tegenwind van de kust gedreven. Buitengewoone uitwerking van ſtroomen. Wij ſtuuren naar de* Bashees-Eilanden. *Wij zien veel puimſteen. Wij ontwaaren het* Zwavel-Eiland. *Wij vaaren voorbij de* Pratas. *Het eiland* Lema *en* Dieven-Eiland. De Reſolutie *neemt eenen Chineeſchen loots aan boord. Den officieren en het volk worden hunne aantekeningen afgeëischt.*

Naardien onze inſtructiën van den Raad ter Admiraliteit den bevelvoerenden officier van den togt volkoomen vrijheid lieten, in geval men niet ſlaagde in het vinden van eenen doortogt van den

Stil-

Stillen in den Atlantiſchen Oceaan, langs dien weg naar Engeland terug te keeren, welke hij zoude meenen best geſchikt te zijn tot bevordering van de aardrijkskunde, vroeg Kapitein GORE den voornaamſten officieren hunne gedagten in geſchrift, omtrent de wijze, waarop deeze bevelen best konden ter uitvoer gebragt worden. Het beſluit van onze denkbeelden, welke hij het genoegen had eenſtemmig en geheel met de zijne overeenkomſtig te vinden, was dat de ſtaat van het ſchip, de zeilen en het touwwerk het onveilig maakte, in dit gevorderd jaar-ſaiſoen, de zee tusſchen *Japan* en *Aſia* te bevaaren, dat anders het wijdſte veld voor ontdekkingen zoude geopend hebben, dat het daarom raadzaamst was het ten Oosten van dat eiland te houden, en op onzen weg derwaarts langs de *Kuriles* te loopen, en de eilanden, die naast aan de Noordlijke kust van *Japan* liggen, die opgegeeven worden van eene aanmerklijke grootte te zijn en onafhanglijk van de Rusſiſche en Japanſche regeeringen, nader op te neemen. Zouden wij zoo gelukkig zijn van aan deeze enige veilige en gemaklijke havens te vinden, begreepen wij dat die van gewigt zouden kunnen zijn, of als ſchuilplaatſen voor toekoomende zeevaarers, die deeze zeeën mogten koomen doorzoeken, of als middelen om eenen handel-gemeenſchap te openen tusſchen de nabuurige landen van de twee rijken. Ons volgend doel

was

was de kusten van de Japansche eilanden op te neemen, en dan de kust van *China* te bereiken, zoo verre noordwaarts als ons mogelijk ware, en dezelve langs te loopen tot *Macao*.

Dit ontwerp aangenoomen zijnde, kreeg ik van Kapitein GORE bevel, in geval van scheiding, onmiddelijk naar *Macao* te zeilen, en den negenden October, des avonds ten zes uuren, den mond van de *Awatska-Baai* uit zijnde, stuurden wij Z. O. met den wind N. W. en ten W. Te middernacht hadden wij dood-stilte, die tot des middags van den tienden aanhield; op dien tijd was het vuur-baken vijf mijlen N. ¼ W. van ons, en *Kaap Gavareea* Z. ten W. ¼ W. Gelukkig zestig of zeventig vademen diepte hebbende, besteedden wij onzen tijd zeer voordeelig met kabeljaauw te vangen, die zeer schoon en overvloedig was, en des namiddags ten drie uuren kwam 'er een koeltjen uit het Westen op, met welk wij Zuidwaarts langs de kust stuurden. Nu liep een voorgebergte, dat Z. ten W., en omtrent zeven mijlen agter Kaap *Gavareea* lag, met de laatste uit elkander; tusschen dezelve zijn twee smalle, maar diep inloopende kanaalen, die zig waarschijnlijk zullen vereenigen agter hetgeen een hoog eiland schijnt te zijn. De kust van deeze kanaalen is steil en klipachtig. De bergen breeken steil af en vormen spleeten en diepe valleien, die wel met hout bezet zijn. Tusschen Kaap

Gavareea, die op 52° 21′ Breedte en op 158° 38′ Lengte ligt, en de *Awaiska-Baai* vertoonen zig blijken van verſcheiden kanaalen, die op het eerſte gezigt den zeeman kunnen vleien met de hoop van aldaar eene ſchuil- en veilige ankerplaats te zullen vinden; maar de Ruſſiſche lootſen verzeekerden ons dat 'er geen een is, die zelfs den kleinſten ſchepen toegang kan verleenen, alzoo het laag land de tusſchenruimten vult, die tusſchen de hooge vooruitſteekende kaapen open ſchijnen. Tegens den avond wierd het weder ſtil; maar te middernacht hadden wij een ligt koeltjen uit het Noorden, dat trapswijze tot eenen ſterken ſtooker aangroeide; en den volgenden dag op den middag bevonden wij ons op 52° 4′ Breedte en op 158° 31′ Lengte, wanneer *Kaap Gavareea* N. ten W. ¼ W. lag, het zuidlijk eind Z. W. ½ W. Wij waren thans omtrent drie mijlen van den naasten wal af en zagen het geheel land naar binnen met ſneeuw bedekt. Eene land-punt in het Zuiden, die wij op 51° 54′ Breedte plaatſen, vormde de Noord-zijde van eene diepe baai, *Achachinskoi* genaamd, in welker bodem, die zeer verre binnenwaarts lag, wij onderſtelden dat zig eene groote rivier ontlastede, omdat het land daar agter zoo ongewoon laag was. Ten Zuiden van *Achachinskoi-Baai* is het land niet zoo oneffen en onvrugtbaar als dat, hetwelk wij te vooren voorbij gezeild waren.

In

In den nacht hadden wij veranderlijke winden en regen; maar ten vier uuren in den morgen van den twaalfden begon het zoo sterk uit het N. O. te waaien, dat wij genoodzaakt waren dubbele reeven in de top-zeilen te leggen, en het raadzaam vonden het verder van de kust te houden. Ten zes uuren wierd het weder bedaarder en fraaier, wanneer wij de zeilen weder bij haalden en 't naar land stuurden. Op den middag was onze Breedte 51° 6′ en onze Lengte 157° 25′. Het Noordlijkst land in het gezigt, namelijk de land-punt, die ik gezegd heb dat eerst met *Kaap Gavareea* uit elkanderen liep, lag N. N. O. Eene kaap met eenen platten top, die op 51° 27′ Breedte ligt, en de zuid-punt van een kanaal, *Girowara* genoemd, uitmaakt, lag N. ¼ O. en het Zuidlijkst land in het gezigt W. ¼ N. zes mijlen van ons. Op deezen tijd konden wij even laag land zien, dat zig van het zuidlijk eind uitstrekte, maar den wind naar het N. W. omloopende, konden wij het niet nader in het gezigt krijgen. Ten zes uuren in den agtermiddag zagen wij boven uit de mast Kaap *Lopatka*, het zuidlijkst eind van *Kamtschatka*. Het is eene zeer laage platte kaap, trapswijze afloopende van het hoog effen land, dat wij op den middag gezien hadden, en lag W. ¼ N. omtrent vijf mijlen van ons, en het hoog land N. W. ten W. ½ W.

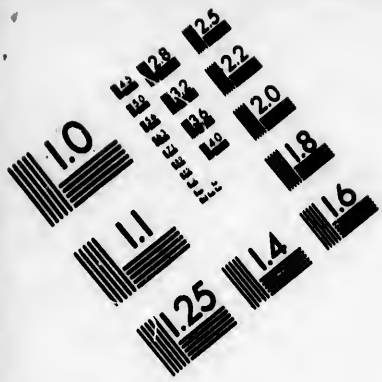

IMAGE EVALUATION TEST TARGET (MT-3)

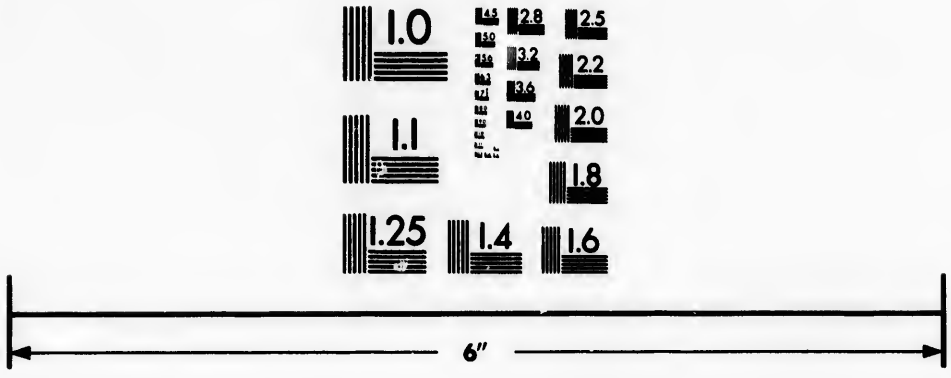

Photographic Sciences Corporation

23 WEST MAIN STREET
WEBSTER, N.Y. 14580
(716) 872-4503

Alzoo deeze land-punt een zoo uitſteekend voorwerp in de aardrijkskunde van de Oost-kust van Aſia uitmaakt, waren wij blijde in ſtaat te zijn door eene naauwkeurige waarneeming en verſcheiden goede hoeken, derzelver juiste ligging te bepaalen, die op 51° o′ Breedte en op 156° 45′ Lengte is. Ten N. W. van dezelve zagen wij eenen merklijken hoogen berg, welkers krnin zig in de wolken verliest, en te gelijken tijd kwam het eerſte van de *Kuriliſche Eilanden*, *Shoomska* genoemd, in het gezigt, liggende W. ¼ Z. Het kanaal tusſchen dat eiland en Kaap *Lopatka* beſchrijven de Rusſen als drie Engelſche mijlen breed en zeer gevaarlijk, wegens de ſnelheid van de ſtroomen en de blinde klippen, die bij de Kaap liggen. Van Kaap *Gavareea* tot *Lopatka* ſtrekt de kust Z. O. Ten Zuiden van *Achachinskoi* is het land niet zoo hoog en afgebrooken als tusſchen die baai en den mond van de *Awatska*, zijnde ſlechts van eene maatige hoogte naar de zee, met bergen, die verder binnenwaarts trapswijze oprijzen. De kust is ſteil en vol witte kalkachtige vakken.

Op den middag wierd het wederom ſtil, zoo dat wij andermaal gelegenheid hadden om ſchoone kabeljaauw te vangen. Wij waren thans op veertig vademen water, en omtrent vijf of zes mijlen van *Kaap Lopatka*. Wij deeden zoo voor als na den

den middag waarneemingen met verſchillende kompaſſen, om de afwijking te vinden, die wij 5° 20′ O. bevonden.

Wij zeilden den gantſchen nacht onder klein zeil Z. Z. W. met eenen Westlijken wind. Te middernacht peilden wij en hadden zestig vademen water, en den dertienden, met het aanbreeken van den dageraat, zagen wij het tweede van de *Kuriliſche Eilanden*, bij de Rusſen *Paramouſir* genaamd, zig van N. W. ten W. tot W. ¼ Z. uitſtrekkende. Dit land is zeer hoog en bijna geheel met ſneeuw bedekt. Op den middag lagen de einden van N. N. W. ¼ W. tot W. N. W. ¼ W. en een hooge ſpitſe berg, uit welken ſommige dagten rook te zien oprijzen, N. W. ten W. ¼ W. omtrent twaalf of veertien mijlen van ons. Op deezen tijd was onze Breedte, volgens waarneeming, 49° 49′, en onze Lengte 157° 0′. In den loop van deezen dag zagen wij veele meeuwen en albatrosſen en verſcheiden walviſchen.

Paramouſir is het grootst van de *Kuriles* onder het Rusſisch gebied, en verdient wel naauwkeuriger opgenoomen te worden, dan het ons thans vergund wierd; want in den agtermiddag de koelte uit het Westen aanwakkerende, waren wij niet in ſtaat het digter te naderen dan wij op den middag gedaan hadden, en konden daarom niet anders doen dan deszelfs ligging op dien afſtand tragten te bepaalen. Wij plaatſten het zuid-

lijk eind van het eiland op 49° 58′ Breedte en het noordlijk eind op 50° 46′ Breedte en 10′ Westlijke Lengte van *Lopatka*, en alzoo wij bevonden dat deeze ligging niet merklijk verſchilt van die, welke 'er de Ruſſen aan toeſchrijven, koomt zij waarſchijnlijk de waarheid zeer nabij. Terwijl wij voor dit eiland waren, hadden wij eene zeer zwaare deining uit het N. O., ſchoon de wind enigen tijd uit het Westen gewaaid had; eene omſtandigheid, die wij in den loop van onze reis reeds meer dan eens waargenoomen hebben. In den nacht peilden wij, maar vonden geen' grond met vijftig vademen.

Den veertienden en vijftienden, den wind fris en geſtadig uit het Westen waaienden, waren wij genoodzaakt Zuidwaarts te ſtuuren, en gevolglijk konden wij geene van de andere *Kuriliſche Eilanden* in het gezigt krijgen. Den zestienden, op den middag, was onze Breedte volgens waarneemingen 45° 27′, en onze Lengte, afgeleid uit een aantal waarneemingen op de maan, geduurende de voorleden drie dagen gedaan, 155° 30′. De afwijking 4° 30′ O. Op deeze plaats waren wij, om zoo te ſpreeken, midden onder de gewaande ontdekkingen van voorige reizigers en onzeeker naar welke wij ons wenden zouden. Ten Zuiden en Zuid-Westen was op de Franſche kaarten eene groep van vijf eilanden geplaatst, genaamd *de drie Zusters*, *Zellany* en *Kunashir*. Wij waren, vol-

volgens dezelfde kaarten, omtrent tien mijlen ten Westen van het Land van DE GAMA, dat wij in April laatstleden ten Oosten voorbij gezeild waren, op eenen wat minderen afstand dan nu, zonder 'er enigen schijn van te zien, uit welke omstandigheid wij nu mogen afneemen dat, zoo dat land al bestaa, het een eiland moet zijn van eene zeer onbeduidende grootte. (*) Als wij aan den anderen kant geloof geeven aan de oorspronglijke plaatsing van dit land, door TEXEIRA (†) bepaald, lag het in het W. ten Z., en, alzoo het *Compagnies Land*, (§) *Staaten Eiland* (*) en

(*) Uit MULLERS bericht van de koers, die Kapitein SPANBERG gestuurd heeft op zijne reis van *Kamtschatka* naar *Japan*, blijkt dat hij ongetwijfeld ook *De Gamas Land* moet gezien hebben, zoo het waarlijk de uitgestrektheid heeft, die 'er op de kaarten van D'ANVILLE aan gegeeven wordt. WALTON, die een schip op deezen zelfden togt voerde, schijnt ook te vergeefsch naar dit land uitgezien te hebben op zijne terugreis van *Japan*, en drie jaaren daarna, gong BERING, om enige twijfelingen, die ontstaan waren betreffende SPANBERGS koers, 'er regtstreeks naar zoeken tot op de Breedte van 46°. Ziet *Voyages & Decouvertes* &c. p. 210 enz.

(†) Ziet VI B. I H. p. 180.

(§) Dit land wierd door de Hollanders gezien, die in de schepen *Castricum* en *Breskes* zeilden, en zij dagten dat het een gedeelte van het vast land van Amerika was. Thans is 'er naauwlijks enige twijfel of het waren de Eilanden *Ooroop* en *Nadeegsda*. Ziet de Journaalen van de *Castricum* en *Breskes*, door WETZER uitgegeeven.

(*) Dit land is ook ontdekt door de *Castricum*, en

en het berugte land van *Jeſo* (*) alle onderſteld wierden ten naastenbij in dezelfde ſtreek te liggen met

ſchijnt, naar deszelfs ligging, gelijk die in het Journaal van dat ſchip beſchreven wordt, de eilanden *de drie Zusters* geweest te zijn.

(*) Het land van *Jeſo*, dat zoo lang een ſtruikelblok voor onze nieuwere aardrijksbeſchrijvers geweest is, wierd den Europeaanen eerst bekend gemaakt door de Hollanders van de ſchepen, waarvan in de voorgaande aantekeningen geſprooken is. De naam ſchijnt, uit de vroegſte berichten, den Japanners en den Kamtſchadaalen wel bekend geweest te zijn en door hen onverſchillig gebruikt te zijn geweest voor alle de eilanden, tuſſchen *Kamtſchatka* en *Japan* liggende. Hij is zedert gegeeven geworden aan een groot gewaand eiland of vast land, dat men onderſtelde door de *Castricum* en *Breskes* te zijn gevonden, en daarom zal het niet ongepast zijn de gronden van deezen misſlag te overweegen, zoo verre die uit de Journaalen van dien togt kunnen opgemaakt worden. Het doel van de reis van deeze ſchepen was de oost-kust van Tartarijë op te neemen; doch op de hoogte van de zuid-oost punt van *Japan* door eenen ſtorm van malkanderen geſcheiden wordende, zeilden zij in verſchillende koerſen langs de oost-zijde van dat eiland, en deszelfs noordlijk eind voorbij zijnde, voeren zij elk op zigzelf op den voorgenoomen togt.

De *Castricum*, onder bevel van DE VRIES, noordwaarts ſtuurende, ontmoette op den derden dag land op 42°. Hij zeilde omtrent zestig mijlen de zuid-oost kust langs in eene geſtadige mist, en, op verſchillende plaatſen geankerd hebbende, hield hij eenen vriendlijken omgang met de inwooners. Dus verre het dag-verhaal. Naardien nu de eilanden *Matimai*, *Kunashir* en *Zellany*, volgens Kapitein SPANBERGS ontdekkingen, juist deeze ligging ſchijnen

te

met de eerstgemelde groep, volgens de Rusſiſche kaarten, meenden wij dat deeze koers den voorrang

te hebben, kan 'er geen twijfel zijn of zij zijn hetzelfde land, en de omſtandigheid van de mist geeft genoegzaam reden van de dwaaling van DE VRIES, daar hij zig verbeeldde dat het een vast land was, zonder dat men zijne toevlugt behoeft te neemen tot de onderſtelling van eene aardbeeving, door welke MULLER, het algemeen aangenoomen gevoelen met de laatſte Rusſiſche ontdekkingen willende overeenbrengen, begrijpt dat de verſchillende deelen van een geſcheiden zijn. Dan gaat het dag-verhaal voort bericht te geeven van de ontdekking van *Staaten-Eiland* en *Compagnies-Land*, over welke ik reeds mijn gevoelen gezegd heb en van welke ik nog gelegenheid zal hebben hier agter te ſpreeken. De Straat van DE VRIES doorgevaaren zijnde, zegt het dag-verhaal, kwamen zij in eene groote woeste onſtuimige zee, waarin zij, door mist en duisternis, tot 48° Noorder Breedte voortſteevenden, waarna zij door tegenwinden Zuidwaarts gedreven wierden en wederom naar het Westen land vonden op 45°, welk zij nog zonder reden voor een gedeelte van het vaste land van *Jeſo* hielden, terwijl al wie JANSENS kaart van hunne ontdekkingen (die zeer naauwkeurig ſchijnt zoo verre zijne berichten gongen) nagaat, niet zal twijfelen, geloof ik, of zij waren op deezen tijd op de kust van Tartarijë. Dit land vier graaden Noordwaarts gevolgd zijnde, keerden zij weder Zuidwaarts door de Straat, die zij te vooren doorgevaaren waren.

Het is niet nodig den Leezer laſtig te vallen met het dag-verhaal van de *Breskes*, alzoo het niets nieuws bevat en reeds weder door MULLER uitgegeeven en beredeneerd is.

rang verdiende, en gevolglijk loefden wij rond naar het Westen, zijnden den wind, in den agtermiddag, naar het Noorden geschoten. Geduurende deezen dag zagen wij groote vlugten van meeuwen, albatrossen, graauwe onweêrsvogelen en veele visschen, die onze matroozen *grampusses* of Noord-kaapers noemden; doch voor zoo verre wij konden zien aan die, welke digt bij het schip langs zwommen, dagten wij dat het de *Kasatka* of zwaard-visch was, door KRASCHENINIKOFF beschreven, bij welken de Leezer de merkwaerdige wijze kan zien, waarop zij de walvisschen aantasten. In den avond deed een bezoek van een klein land-vogeltjen, omtrent van de grootte van een' goudvink, en in gedaante en pluimaadjen naar dien vogel gelijkende, ons stipt naar land uitkijken; egter te middernacht wisselende peilen, vonden wij geen' grond met eene lijn van vijf en veertig vademen.

Den zeventienden, op den middag, bevonden wij ons volgens waarneeming op 45° 7′ en op 154° 0′ Lengte. De wind, nu wederom Westwaarts schietende, noodzaakte ons eene, meer Zuidlijke, koers te stuuren, en te middernacht woei het uit die streek een frisse stooker, van zwaaren regen verzeld. In den morgen zagen wij wederom eenen land-vogel en veele vlugten meeuwen en onweêrsvogelen, die naar het Z. W. vloogen. De zwaare Noord-Wester zee, met welke wij ze-

zedert ons vertrek van *Lopatka* aanhoudend gekampt hadden, ſtilde nu en veranderde eensklaps in eene Zuid-Oostlijke. In den voormiddag van den agttienden voeren wij voorbij veel rots-wier, waaruit en uit de bovengemelde vlagten van vogelen wij beſlooten dat wij niet verre van het Zuidlijkſte van de *Kurile-Eilanden* waren, en den wind te zelfden tijd naar het Zuiden omloopenden, waren wij in ſtaat om 'er naar toe te ſtuuren. Ten twee uuren zetteden wij lei-zeilen bij en ſtuurden Westwaarts; maar de wind, tot eene ſtijve koelte aanwakkerende, noodzaakte ons dra dubbele reeven in de top-zeilen te leggen, en te middernacht vonden wij nodig het dieplood uit te werpen. Wij maakten dan een bijlegger; doch geenen grond vindende met vijf en zeventig vademen, wierden wij daardoor aangemoedigd om maar voort te zeilen en ſtuurden wederom West, met den wind uit het Z. O. Wij hielden deeze koers tot twee uuren in den morgenſtond, wanneer het mistig weder wordende, wij op loefden en Zuid-West ſtuurden tot vijf uuren, toen een hevige ſtorm ons noodzaakte wederom niet meer dan onze onderzeilen te voeren.

Schoon het ongunſtig weder ons weinig vooruitzigt liet van het land in het gezigt te zullen kunnen krijgen, hielden wij egter dit voorwerp angſtig in het oog, en waagden het, toen het dag was, W. ten Z. te ſtuuren, in welke koers wij

bles-

bleeven vol houden tot tien uuren voor den middag, wanneer de wind, eensklaps Z. W. loopende, helder weder medebragt. Naauwlijks hadden wij hier ons voordeel mede gedaan met de top-zeilen bij te haalen en de reeven uit onze zeilen te doen, of het begon uit deeze ſtreek zoo ſterk te waaien, dat wij wederom genoodzaakt waren 'er alle de reeven in te leggen, en op den middag den wind twee ſtreeken Westlijk loopenden, was het vergeefsch het langer over deezen boeg te houden. Wij wendden dan en ſtuurden Zuid. Onze Breedte was thans, bij waarneeming, 44° 12' en onze Lengte 150° 40', zoo dat wij, na alle onze poogingen, den ſpijt hadden ons, volgens de Rusſiſche kaarten, op de middaglijn van *Nadeegsda* te vinden, welk zij voor het Zuidlijkst der *Kuriliſche Eilanden* houden, en omtrent twintig mijlen Zuidlijker.

Schoon nu de hevige tegenwinden, welke wij de laatſte zes dagen gehad hadden, ons belettede bij deeze eilanden te koomen, is egter de koers, die wij genoodzaakt geweest waren te ſtuuren, niet zonder aardrijkskundige voordeelen geweest; want de groep eilanden, beſtaande uit *de drie Zusters*, *Kunashir* en *Zellany* (die op D'ANVILLES kaarten in de koers geplaatst worden, over welke wij thans gezeild waren) hier door baarblijklijk verplaatst zijnde, heeft men een nieuw bewijs dat zij meer Westlijk liggen, daar

SPAN-

SPANBERG dezelve indedaad ook plaatst, tusschen de Lengte van 142° en 147°. Dan alzoo deeze ruimte op de Fransche kaarten door een gedeelte van het onderstelde Land van *Jesso* en *Staaten-Eiland* beslaagen wordt, wordt MULLERS gevoelen, dat deeze alle een en dezelfde landen zijn, ten uitersten waarschijnlijk, en, alzoo 'er geene reden schijnt om aan SPANBERGS naauwkeurigheid te twijfelen, hebben wij het gewaagd in onze algemeene kaart *de drie Zusters*, *Zellany* en *Kunashir* weder hunne waare plaats te geeven, en hebben 'er de andere in 't geheel niet op getekend. Als de Leezer zig herinnert hoe de Russen de eilanden in den Noorder Archipel vermenigvuldigd hebben, uit gebrek aan naauwkeurigheid in het bepaalen van derzelver waare ligging, en de begeerte, welke de menschen natuurlijk gevoelen om nieuwe ontdekkingen bekend te maaken, zal hij niet verwonderd zijn dat dezelfde oorzaaken dezelfde uitwerkingen gehad hebben. Dus zijn de Landen van *Jesso*, die, en volgens de berichten der Japanners, en volgens de vroegste Russische overleveringen, geene andere schijnen dan de Zuidlijke *Kurile-Eilanden* onderstelt geworden van de laatste onderscheiden te wezen. Het land van *de Gama* volgt daarop en wierd oorspronglijk ten naastenbij in dezelfde ligging geplaatst met de evengemelde; maar is verplaatst, gelijk reeds opgegeeven is, om

om plaats te maaken voor *Staaten-Eiland* en *Compagnies-Land*, en, alzoo *Jeſo* en het zuidlijkſt van de *Kurile-Eilanden* ook reeds in bezit van deeze ruimte waren, zorgde men ook voor deeze, opdat 'er tog niets mogt verloren gaan, en plaatſte het eerſte een weinig naar het Weſten en de andere naar het Oosten.

Alzoo de eilanden *Zellany* en *Kunashir*, volgens de Ruſſiſche kaarten, nog Zuidwaarts lagen, waren wij niet zonder hoop dat wij in ſtaat zouden wezen die in het gezigt te loopen, en hielden dan ook den ſteven zoo veel Westwaarts als de wind toeliet. Den twintigſten waren wij, op den middag, op 43° 47′ Breedte en op 150° 30′ Lengte en ſtuurden W. ten Z. met eene maatige koelte uit het Z. O., en waarſchijnlijk niet meer dan vier en twintig mijlen ten Oosten van *Zellany*, wanneer ons goed geluk ons andermaal verliet, want des agtermiddags ten drie uuren begon de wind naar het N. W. om te loopen, en zoo ſterk te waaien, dat wij niet meer dan onze fok en een bezaan ſtag-zeil konden bij houden. Wij hadden zeer ſterke vlaagen en zwaaren regen, geduurende de volgende vier en twintig uuren, waarna, de lucht wat opklaarende en het weder bedaarende, wij in ſtaat geraakten de top-zeilen te voeren; doch de wind, nog uit het N. W. blijvende waaien, ſtelde alle onze poogingen om bij het land te koomen te leur, en noodzaakte

ons

ons eindelijk om alle verdere gedachten van ontdekkingen ten Noorden van *Japan* op te geeven. Wij onderwierpen ons met des te grooter tegenzin aan deeze teleurstelling, omdat de berichten, die van de inwooneren van deeze eilanden opgegeeven worden, gelijk die in het eind van het laatste hoofdstuk zijn te boek gesteld, onze nieuwsgierigheid te meer opgewekt hadden om dezelve een bezoek te geeven.

In den agtermiddag sprong het lijk van het voor-mars-zeil van *de Resolutie*, en het zeil scheurde. Alzoo dit ongeluk ons dikwijls was overgekoomen bij het leven van COOK, had hij bevoolen dat de lijken van de mars-zeilen 'er afgenoomen, en zwaarere in derzelver plaats zouden gesteld worden, en alzoo deeze ook voor de kracht, die 'er op gedaan wierd, niet bestand waren, is het klaar dat de behoorlijke evenredigheid van sterkte tusschen deeze touwen en het zeil in onzen dienst in het geheel niet wel berekend is. Deezen dag kwam 'er een land-vogel in het wand zitten en wierd gevangen; hij was grooter dan eene musch, maar geleek 'er in andere opzigten zeer veel naar.

Nu bedaarde de wind trapswijze, zoo dat wij in den morgen van den twee en twintigsten de reeven uit de top-zeilen lieten en meerder zeil voerden. Wij waren op den middag op 40° 58′ Breedte en 148° 17′ Lengte, terwijl de afwijking 3° Oost-

3° Oostlijk was. In den agtermiddag kwam 'et wederom een vogeltjen van het land op het schip zitten en was zoo afgemat dat het zig terstond liet vangen en enige uuren daarna stierf. Het was niet grooter dan een winter-koningjen, had eene kuif van geele vederen op den kop, en het overige van zijne pluimaadjen geleek naar dat van de vlasvink. De musch, sterker zijnde, leefde eenen langen tijd. Naardien deeze vogelen duidlijk beweezen dat wij niet zeer verre van land konden zijn, en de wind, na wat heen en weder geloopen te zijn, in den avond in het Noorden staan bleef, wierd onze hoop van land te vinden wederom levendig en wij loefden W. N. W. op, in welke rigting de Zuidlijkste eilanden, door SPANBERG gezien, en die men zegt dat door ruige menschen bewoond worden, op den afstand van omtrent vijftig mijlen lagen. Maar de wind, onze wenschen niet verzellende, woei met zulke ligte zugtjens, dat wij weinig vorderden tot den volgenden morgen ten agt uuren, wanneer wij eene frisse koelte uit het Z. Z. W. hadden, met welke wij W. N. W. bleeven stuuren tot in den avond. Wij waren op den middag op 40° 35′ Breedte en op 146° 45′ Lengte, welke laatste uit verscheiden waarneemingen op de maan, in den nacht gedaan, waren afgeleid. De afwijking van de kompas-naald bevonden wij 17′ O. te zijn. In den avond hadden wij sterke wind-vlagen, van re-

regen verzeld, en, in den loop van den dag, veele vakken van groen gras voorbij gevaaren zijnde, en eene zee-raaf of kormoran, veele kleine land-vogeltjens en vlugten meeuwen gezien hebbende, achteden wij het niet raadzaam, met alle deeze tekenen van nabijheid van land, het den geheelen nacht door te laaten ſtaan. Wij wendden dan te middernacht, en ſtuurden enige uuren Zuid-Oostwaarts, en ten vier uuren in den morgen van den vier en twintigſten rigteden wij onze koers wederom W. N. W. en voerden zoo veele zeilen wij konden tot des avonds ten zeven uuren, wanneer de wind van Z. Z. W. naar het N. liep en eenen friſſen ſtooker woei. Wij waren thans op 40° 57′ Breedte en op 145° 20′ Lengte.

Deeze tweede teleurſtelling in onze poogingen om naar het N. W. te koomen, het onſtuimig weder, dat wij gehad hadden, en de weinige waarſchijnlijkheid op deezen tijd van het jaar dat het gunſtiger voor onze voorneemens zoude zijn, deeden Kapitein COOK beſluiten om thans alle verdere poogingen om naar de eilanden ten Noorden van *Japan* te zoeken, en zijne koers W. Z. W. naar het Noordlijk gedeelte van dat eiland te neemen, op te geeven. In den nacht liep de wind naar het N. O. en woei een friſſen ſtooker met ſterken regen, en dampig weder, dat ons den vijf en twintigſten op den middag op de Breedte van 40° 18′ en op de Lengte van 144° 0′ bragt. Deezen dag zagen

wij vlugten van wilde eenden, daar kwam eene duif in ons wand zitten, en daar vloogen veele vogelen, als vlasvinken, rondom ons, met eene kracht, die ſcheen te bewijzen dat zij niet lang op de vlugt geweest waren. Wij voeren ook vakken lang gras voorbij, en een ſtuk ſuiker-riet of bamboes. Deeze tekenen dat wij niet verre van land waren, deeden ons het dieplood uitwerpen, maar wij vonden geen' grond met negentig vademen lijn. Tegens den avond liep de wind trapswijze om naar het Zuiden, met welke wij nog W. Z. W. bleeven ſtuuren, en den zes en twintigſten, met het aanbreeken van den dag, hadden wij het genoegen van hoog land in het Westen te ontwaaren, dat bleek *Japan* te zijn. Ten agt uuren ſtrekte het van N. W. tot Z. ten W. op den afſtand van drie of vier mijlen. Eene laage platte kaap lag N. W. ¼ W. en ſcheen het zuidlijk gedeelte van den ingang van eene baai uit te maaken. Naar het zuidlijk eind lag een kegelvormige berg Z. ten W. ¼ W. Ten Noorden van deezen berg ſcheen een zeer diep inloopend kanaal te zijn, welks mond aan de Noordzijde gevormd wordt door eene laage land-punt, en bij welke, zoo veel wij met onze verrekijkers zien konden, ten Zuiden een klein eiland lag.

Wij bleeven voortſtevenen tot negen uuren, wanneer wij binnen twee mijlen van land waren, dat W. ¼ Z. lag, en grond peilden met agt en vijftig va-

N°. XLIX.

Gezigt van de Ijlende de Haavel A

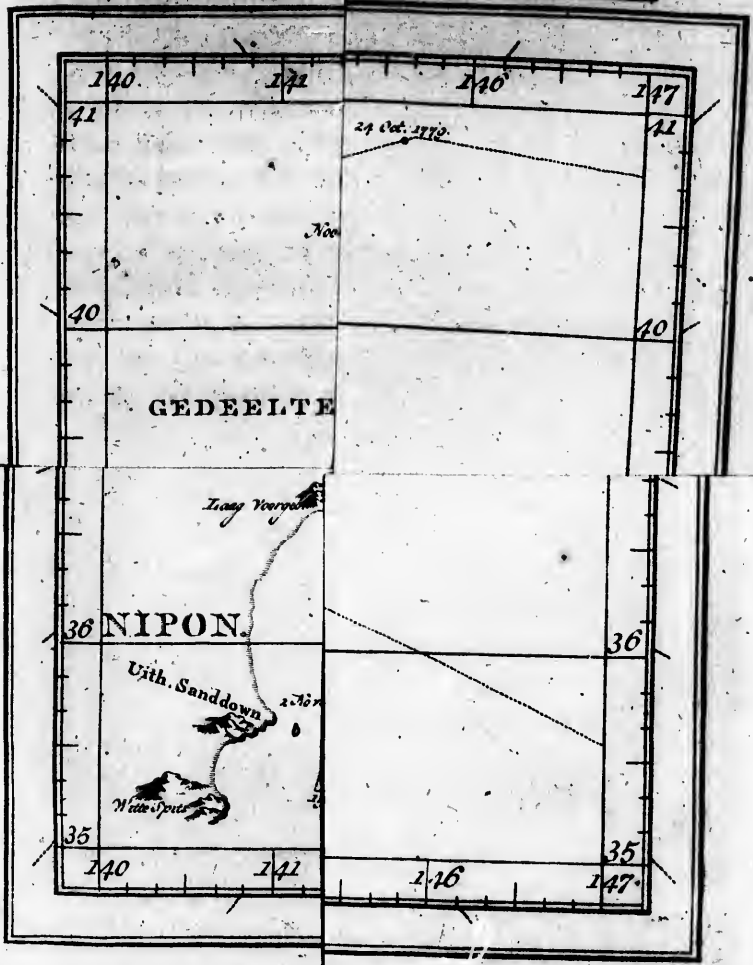
140
141
146
147
41
40
36
35
24 Oct. 1779.
GEDEELTE
NIPON.
Uith. Sanddown
White Spits

Gezigt van de Kust van JAPAN, waneer wy haar voo
ten W. op 3 Myl

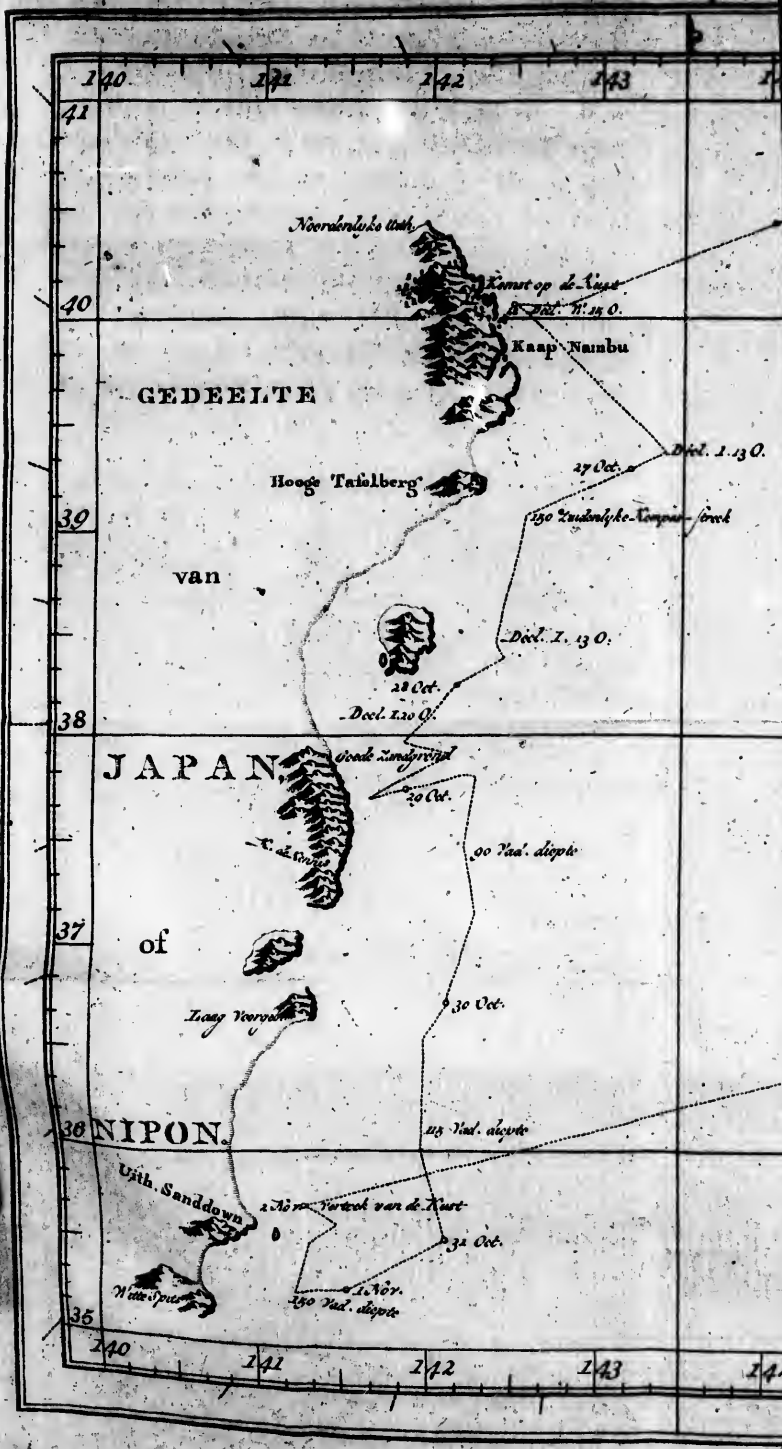
140
141
142
143
41
40
39
38
37
36
Noordelyke Uitk.
Komst op de Kust
Kaap Nambu
GEDEELTE
Hooge Tafelberg
27 Oct.
Decl. 1. 13 O.
150 Zuidelyke Kompas-streek
van
Decl. 1. 13 O.
28 Oct.
Decl. 120 O.
JAPAN,
20 Oct.
90 Vad. diepte
of
30 Oct.
NIPON.
115 Vad. diepte
Uith. Sanddown
2 Nov. Verzicht van de Kust
31 Oct.
1 Nov.
150 Vad. diepte

wanneer wy haar voor het eerst zagen, blyvende de Hoorel A
ten W. op 3 Mylen.

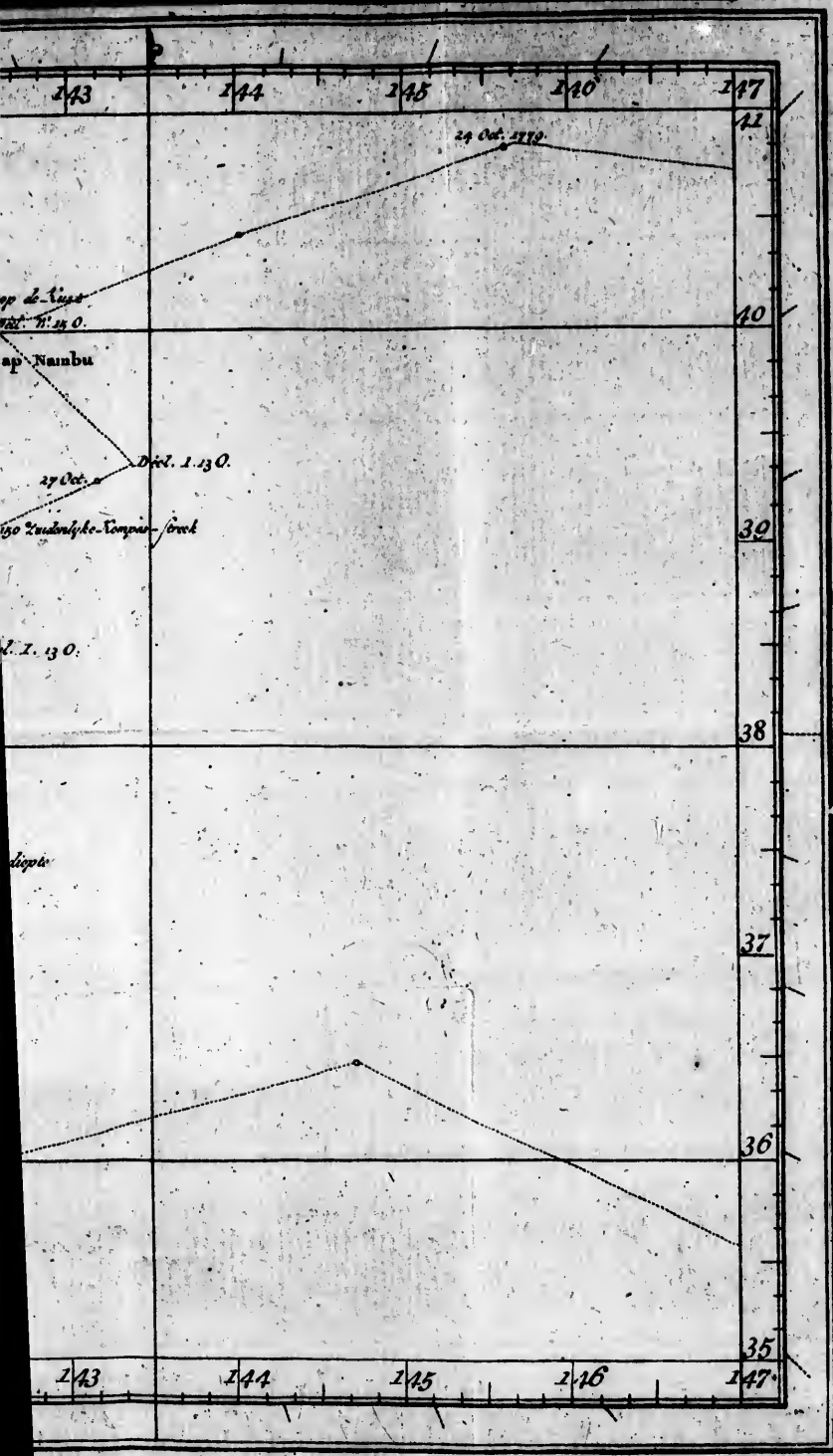
143
144
145
146
147
41
40
39
38
37
36
35
24 Oct. 1719
op de Kust
ist. N. 14 O.
ap Nambu
Decl. 1. 13 O.
27 Oct.
150 Zuidelyke Kompas-streek
l. 1. 13 O.
diepte

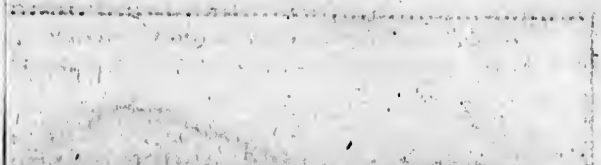

vademen, met een bodem van zeer fijn zand. Nu wendden wij en hielden van land; maar den wind verflaauwende, waren wij op den middag niet verder gekoomen dan drie mijlen van de kust, die van N. W. ten N. ¼ W. tot Z. ¼ O. uitſtrekte, en voor het grootſte gedeelte ſteil en klifachtig was. De laage kaap in het Noorden lag zes mijlen N. W. ten W. en de Noord-punt van het Kanaal Z. ¼ W. Onze Breedte was volgens waarneeming 40° 5′ en onze Lengte 142° 28′. Het Noordlijkſte land in het gezigt hielden wij voor het Noordlijk eind van *Japan*. (*) Het is laager dan enig ander gedeelte, en naar den loop van de hoogten, die over herzelve boven uit de maſt gezien wierden, ſcheen de kust baarblijklijk naar het Westen om te loopen. De Noord-punt van het Kanaal hielden wij voor *Kaap Nambu*, en de ſtad meenden wij gelegen te zijn in eene gaa-

(*) De eenigſte echte opneeming van de Oost-kust van *Japan* die mij bekend is, is die, welke door JANSEN in zijn *Atlas* is uitgegeeven, en die met groote naauwkeurigheid uit de kaarten en dagverhaalen van de *Casstricum* en *Breskes* is overgenoomen. Ik heb dan ook, overal daar men ten naasstenbij zeeker kon zijn dat het dezelfde plaatſen waren, de naamen, welke in die kaart aan de punten en kaapen, door ons langs de kust gezien, gegeeven zijn, overgenoomen.

JANSEN plaatst het Noordlijk eind van *Japan* op 40° 15′ Breedte. De punt, door ons gezien, lag op 40° 27′.

gaaping van het hoog land, naar welk het Kanaal ſcheen te loopen. (*) Het land is van eene tamelijke hoogte, beſtaat uit eene dubbele keten bergen, heeft veel hout en eene aangenaame afwisſeling van bergen en dalen. Wij zagen den rook van verſcheiden ſteden en dorpen en veele huizen digt aan het ſtrand in aangenaame en wel bebouwde ſtreeken.

Onzen tijd geduurende de kalmte zoo veel als ons mogelijk was willende beſteeden, wierpen wij onze visch-lijnen over boord in zestig vademen water, doch zonder iets te vangen. Alzoo deeze de eenigſte tijdkorting was, welke onze omſtandigheden ons toelieten, gevoelden wij deeze teleurſtelling altijd zeer levendig, en zij deed ons met verdriet terugdenken aan de kabeljaauw-banken van de woeste ſtreeken, welke wij verlaaten hadden, die ons zoo menig een gezond maal opgeleverd, en, door het vermaak, dat zij ons gaven, de verveelende opeenvolging van koelten en kalmten, en de laſtige herhaaling van dezelfde ſcheepvaartkundige waarneemingen afgewisſeld hadden. Ten twee uuren na den middag wakkerde het koeltjen uit het Zuiden op en had ons ten vier uuren onder onze geheel gereefde top-zeilen gebragt, en ons genoodzaakt naar het Z. O. af te houden. Door deeze koers en

(*) Deeze ſtad wordt bij JANSEN *Nabo* genoemd.

en de dampigheid van de lucht verdween het land weldra uit ons gezigt. Wij hielden het dus den geheelen nacht gaande, en tot den volgenden morgen ten agt uuren, wanneer den wind naar het Noorden loopenden en bedaarenden, wij de zeilen bij haalden, en W. Z. W. naar land ſtuurden, maar het niet zagen voor des agtermiddags ten drie uuren, wanneer het zig van N. W. ½ W. tot W. uitſtrekte. Het Noordlijkſt eind was eene verlenging van het hoog land, dat het Zuidlijkſt was, dat wij den voorigen dag gezien hadden; het land in het Westen begreepen wij de *Hooge Tafel-Berg* van JANSEN te zijn. Tuſschen de twee einden was de kust laag en naauwlijks merkbaar, dan van boven uit de mast. Wij ſtuurden naar de kust toe tot agt uuren, wanneer wij 'er omtrent vijf mijlen van daan waren, en tegens den nacht zeil geminderd hebbende, ſtuurden wij Zuidwaarts, alle vier uuren peilende, maar wij vonden geen' grond met honderd zestig vademen.

Den agt en twintigſten, des morgens ten zes uuren, zagen wij wederom land twaalf mijlen ten Zuiden van dat, hetwelk wij den voorigen dag gezien hadden, zig van W. Z. W. tot W. ten N. uitſtrekkende. Wij ſtuurden Z. W. ſchuinsch met de kust, en zagen ten tien uuren nog meer land open in het Z. W. Ten Westen van dit land, dat laag en plat is, zijn twee eilanden, daar wij

dezelve voor hielden, schoon 'er enige twijfel was of zij niet wel met het naast bij liggend land verbonden waren. Het dampig weder, gevoegd bij onzen verren afstand, belettede ons ook te bepaalen of 'er enige kanaalen of havenen tusschen de uitsteekende punten waren, die hier eene goede schuilplaats schijnen te beloven. Op den middag lag het Noordelijk eind N. W. ten N. en een hooge spitse berg over eene steile kaap vijf mijlen W. ten N. Onze Breedte was volgens waarneeming 38° 15′ en onze Lengte 142° 9′. Het gemiddelde der afwijking van het kompas, volgens waarneemingen, en voor en na den middag gedaan, was 1° 20′ O.

Ten half drie uuren na den middag verlooren wij het land uit het gezigt, en, het zoo in eens ziende afbreeken, gisten wij dat hetgeen wij deezen dag gezien hadden een eiland is, of misschien eene groep eilanden, bij het groot land van *Japan* liggende; dan alzoo de eilanden, door JANSEN *de Schildpadden* en bij D'ANVILLE *Matsima* genaamd, schoon hier omtrent geplaatst, niet zoo groot zijn als het land door ons gezien, moeten wij dit stuk onbeslist laaten. Geduurende het overige van den dag eene Zuid-Westlijke koers gehouden hebbende, bevonden wij ons te middernacht op zeventig vademen water over eenen grond van fijn donker bruin zand. Wij loefden dan Oostwaarts op tot den morgen, wanneer wij an-

andermaal het land zagen, omtrent elf mijlen ten Zuiden van dat, hetwelk wij daags te vooren gezien hadden, en ten agt uuren waren wij op minder dan zes of zeven Engelſche mijlen van wal, hebbende regelmaatige diepten gehad van vijf en zestig tot twintig vademen over grof zand en gruis-zand. Ongelukkiglijk was 'er eene mist over het land, die ons belettede kleine voorwerpen op hetzelve te onderſcheiden. De kust is regt en onafgebrooken, en loopt ten naastenbij in eene Noordlijke en Zuidlijke rigting. Naar zee is de grond laag, maar rijst trapswijze tot bergen van eene tamelijke hoogte, welker toppen vrij effen en met hout bedekt zijn.

Ten negen uuren den wind naar het Zuiden loopenden en de lucht onluimig ſtaande wendden wij en hielden Oostwaarts af, en kort daarop zagen wij een ſchip digt aan land, noordwaarts langs de kust ſtevenende, en een ander in volle zee, vóór den wind op ons af koomende. Alle voorwerpen, tot een zoo belugt land, dat nog zoo weinig bekend is, behoorende, moesten, waar men gemaklijk begrijpen kan, eene algemeene nieuwsgierigheid opwekken; ook ſtonden alle die aan boord waren in een' oogenblik op het verdek om 'er naar te kijken. Naarmaate het ſchip, dat te loefwaart van ons was, ons naderde, loefde het verder van den wal, waarop wij, vreezende dat wij hen ontrusten zouden door het voorkoomen

van hen te vervolgen, tegens brasten, en het voer ons voor den boeg voorbij op den afstand van omtrent eene halve Engelsche mijl. Wij zouden het gemaklijk hebben kunnen praalen, maar aan hun zeilen ziende dat zij zeer bevreesd voor ons waren, wilde Kapitein COOK hunne vreeze niet vermeerderen, en, denkende dat wij genoeg gelegenheid zouden hebben van betere gemeenschap met dit volk te houden, liet hij het gaan zonder het op te houden. Onze afstand liet ons niet toe enige bijzonderheden betreffende het volk aan boord, dat omtrent zes in getal scheen, op te merken, vooral omdat de dampigheid van het weder ons belettede van onze verrekijkers gebruik te maaken. Volgens de beste gissingen, die wij maaken konden, was het schip van omtrent veertig tonnen lasts. Het had slechts eene mast, waaraan een vierkant zeil hong, door eene ra van boven uitgespannen, welker brasen naar vooren werkten. Halver weg van het zeil waren drie stukken zwart doek, op gelijke afstanden van elkanderen. Het schip was voor en agter hooger dan in het midden, en wij gisten uit deszelfs voorkoomen en maakzel dat het onmogelijk anders dan ruimschoots kon zeilen.

Op den middag wakkerde de wind aan en bragt een goed deel regen mede; ten drie uuren was hij zoo toegenoomen dat wij alleen onze onderzeilen konden voeren; ondertusschen liep de zee

zoo

zoo hoog als iemand aan boord zig herinnerde dezelve ook gezien te hebben. Zoo de Japansche schepen aan den agterſteven open waren, gelijk KÆMPHER die beſchrijft, zou het die, welke wij zagen, niet mogelijk geweest zijn de woede van deezen ſtorm door te ſtaan; doch alzoo het voorkoomen van het weder, het voorig gedeelte van den dag, deszelfs nadering aankondigde, en eene van de ſloepen desniettegenſtaande verre in zee was geloopen, mogen wij veilig beſluiten dat zij volkoomen in ſtaat zijn eenen harden wind uit te ſtaan. SPANBERG beſchrijft wel twee ſoorten van Japanſche vaartuigen, eene die met de voorgemelde beſchrijving van KÆMPHER overeenkoomt, de andere, die hij buizen noemt, en in welke hij zegt dat zij hunne reizen naar de nabuurige eilanden doen, koomt naauwkeurig overeen met die, welke wij zagen. (*)

Des avonds ten agt uuren liep de wind naar het Westen, zonder het minst in hevigheid te verminderen; hij veroorzaakte eene ſchielijke deining, in eene ſtrijdige rigting met die, welke te vooren heerschte, waardoor de ſchepen uitermaate ſlingerden en werkten. Geduurende deezen ſtorm wierden 'er verſcheiden zeilen op *de Reſolutie* geſcheurd; ook hadden zij zoo lang geſpannen geſtaan, en waren zoo uitgeſleten, dat dit ongeluk ons op beiden de ſchepen bijna dagelijks gebeurde, voor-

(*) Zie MULLER Fr. Uitg. p. 215.

vooral wanneer zij, ſtijf en zwaar van den regen zijnde, minder geſchikt wierden om de ſchokken van de hevige en veranderlijke winden, die wij gehad hadden, te wederſtaan. Den wind eindelijk bedaarenden, en in het Westen ſtaan blijvenden, hielden wij het bij den wind Zuidwaarts, en des morgens van den dertigſten, ten negen uuren, zagen wij land op den afſtand van omtrent vijftien mijlen, ſtrekkende van W. ten N. tot N. W. $\frac{1}{4}$ W. Het vertoonde zig in afgebrooken deelen; doch of het kleine eilanden dan wel gedeelten van *Japan* waren, liet onze afſtand ons niet toe te bepaalen. Op den middag ſtrekte het zig van N. W. tot W., zijnde het naaste land omtrent dertien mijlen van ons, agter welk de kust in eene Westlijke rigting ſcheen te loopen. Onze Breedte was bij waarneeming 36° 41′ en onze Lengte 142° 6′. De punt in het Noorden, die wij onderſtelden bij het Zuidlijkst land te zijn, dat wij daags te vooren gezien hadden, gisten wij Kaap *de Kennis* te wezen, en de gaaping ten Zuiden van deeze punt, de mond van de rivier, waarop men zegt dat de ſtad *Giſſima* legt. De volgende kaap is waarſchijnlijk die, welke op de Hollandſche kaarten *Boomtſens-Punt* genoemd wordt, en de Zuidlijkſte, voor welke wij op den middag waren, gisten wij digt bij de *Laage Hoek* te zijn (die door JANSEN op 36° 40′ geplaatst is) en dat wij te verre af waren om het laag land

land te zien, waarin zij waarſchijnlijk naar het Oosten eindigt.

In den agtermiddag, den wind naar het N. O. omloopenden, ſtuurden wij Zuidwaarts, op den afſtand van omtrent agttien mijlen van land, onder het zeilen ſteeds het dieplood uitwerpende, doch geen grond vindende met honderd vijftien vademen lijn. Den volgenden morgen ten twee uuren liep hij West, vergezeld van regen en weêrlicht, en met zwaare rukwinden waaiende. Geduurende deezen dag hadden wij verſcheiden kleine vogeltjens, bruin van vederen, naar eene vlasvink gelijkende, rondom ons vliegen, die door de ſterke Westlijke winden van het land gedreven waren; maar tegens den avond, den wind N. W. loopenden, namen wij onze koers met dezelve W. Z. W. om weder aan de kust te koomen. In den morgen van den eerſten November liep de wind wederom Z. O. en fraai weder medebrengende, namen wij twee en veertig reekſen afſtanden van de maan, van de zon en ſterren, met vier verſchillende quadranten, elke reeks van zes waarneemingen; deeze, vrij wel met elkanderen overeenſtemmende, bepaalen onze Lengte dien dag met zeer veel naauwkeurigheid op 141° 32′; onze Breedte was volgens waarneeming 85° 17′. Wij vonden eene misrekening in de Breedte voor den voorigen dag van agt Engelſche mijlen, en in die van deezen dag van zeventien, waaruit wij, als

als ook daaruit dat wij veel verder Oostwaarts waren dan wij verwagteden, beſlooten dat 'er een ſterke ſtroom uit het Z. W. geweest was.

Des agtermiddags ten twee uuren kreegen wij het land wederom in het gezigt in het Westen, op den afſtand van omtrent twaalf mijlen; het Zuidlijkst land in het gezigt, dat wij voor *Witten Hoek* hielden, (door JANSEN op 35° 24′ Breedte geplaatst) lag W. Z. W. ½ W.; een heuvel ten Noorden, die het voorkoomen van een eiland had, lag N. N. W ½ W., binnen welken wij van boven uit de mast laag land zagen, dat wij voor *Zand-duin-Hoek* hielden (door JANSEN op 35° 55′ geplaatst). Wij hielden naar land tot half zes, wanneer wij Zuidwaarts oploefden. Op deezen tijd zagen wij een aantal Japanſche vaartuigen digt bij land, van welke verſcheiden aan het viſſchen ſcheenen te zijn, en de andere zeilden langs de kust. Nu ontdekten wij in het Westen eenen zeer hoogen berg, met eenen ronden top, diep in het land oprijzenden. Daar is geen hooge grond digt bij, zijnde de kust tamelijk hoog, en, zoo verre wij door de dampigheid van den horizont konden oordeelen, veel afgebrooken door kleine kanaalen. Maar ten Zuiden van het bovengenoemd *Heuvel-Eiland* vertoonde zig op eenen grooten afſtand binnen 's lands, eene reeks bergen, in eene rigting naar den berg loopende en zig waarſchijnlijk met denzelven vereenigende.

Al-

Alzoo deeze de aanmerklijkſte berg op de kust is, hadden wij gewenscht deszelfs ligging naauwkeuriglijk te kunnen bepaalen; doch 'er alleen dit een gezigt van gehad hebbende, waren wij genoodzaakt ons te vreden te houden met die naauwkeurigheid, welke onze omſtandigheden ons toelieten. Wij hielden dan deszelfs Breedte 35° 20′ te zijn, en deszelfs Lengte, naar deszelfs afſtand van de ſchepen, zijnde op deezen tijd vijftien mijlen, gisten wij op 140° 26′.

Alzoo de Hollandſche kaarten de kust van *Japan* omtrent tien mijlen ten Z. W. van *Witten-Hoek* doen uitſtrekken, wendden wij ten agt uuren, en hielden af naar het Oosten, om den hoek te boven te zeilen. Te middernacht wendden wij wederom naar het Z. W., verwagtende naar het Zuiden de kust te zullen ontmoeten, maar wij waren des morgens ten agt uuren verwonderd den heuvel, op den afſtand van ſlechts drie mijlen, in het W. N. W. te zien. Wij begonnen in het eerst te twijfelen aan hetgeen wij zagen, en naderhand te vermoeden dat wij ons bedroogen door een gelijk voorkoomen van het land; maar op den middag bevonden wij bij waarneeming dat wij indedaad op 35° 43′ Breedte waren, op een' tijd wanneer onze rekening ons 34° 48′ gaf, zoo dat wij in de agt uuren, waarin wij meenden negen mijlen naar het Z. W. afgelegd te hebben, in de daad agt mijlen in eene

regt

regt ſtrijdige koers terug waren gedreven, dat, over het geheel, in dien korten tijd, een verſchil in onze rekening maakte van zeventien mijlen. Uit deeze misrekening beſlooten wij dat de ſtroom N. O. ten N. geloopen was met eene ſnelheid van ten minſten vijf Engelſche mijlen in een uur. Onze Lengte was 141° 16′.

Naardien de lucht 'er nu even dreigend uit zag als op den negen en twintigſten October, toen 'er eensklaps zoo een hevige ſtorm op volgde, en de wind in het Z. Z. O. bleef, oordeelden wij het voorzigtig de kust te verlaaten en naar het Oosten af te houden, om niet op het land te vervallen. Onze voorſpelling wierd ook bewaarheid; want kort daarop begon het, en bleef tot den volgenden dag, een hevige ſtooker waaien, van dampig en regenachtig weder verzeld. In den morgen van den derden bevonden wij ons naar onze rekening meer dan vijftig mijlen van land, welke omſtandigheid, en de zeer buitengewoone ſtroomen, die wij laatst gevonden hadden, het laate jaargetijde, de ongeſtadigheid van het weder, en de weinige waarſchijnlijkheid dat het beteren zoude, Kapitein GORE deeden beſluiten *Japan* geheel te verlaaten en naar *China* te zeilen, hoopende, alzoo de koers, die hij meende te zeilen, nog nooit bevaaren was, in ſtaat te zullen wezen door de eene of andere nieuwe ontdekking, de te leur ſtelling, die wij op

op deeze kust ondergaan hadden, te zullen vergoeden.

Zoo de Leezer van gedagten mogt zijn dat wij dit voorwerp te haastig lieten vaaren, moet men bij de reeds opgenoemde omſtandigheden, ook in aanmerking neemen dat KÆMPHER de kust van *Japan* als de gevaarlijkſte van de geheele waereld beſchrijft, (*) dat het even gevaarlijk zoude geweest zijn, in geval van nood, in eene van hunne havenen binnen te loopen, daar wij uit de beste berichten weeten dat de afkeer van de inwooneren van allen omgang met vreemdelingen hen de barbaarſchſte wreedheden heeft doen bedrijven, dat onze ſchepen lek waren, dat onze zeilen verſleten en buiten ſtaat waren eenen ſterken wind te wederſtaan, en dat ons wand zoo verrot was, dat 'er aanhoudend aan herſteld moest worden.

Alzoo de ſterke ſtroomen, die langs de Oostlijke kust van *Japan* gaan, gevaarlijk zouden kunnen zijn voor zee-vaarers, die niet verdagt zijn op derzelver buitengemeene ſnelheid, zal ik van dat eiland afſcheid neemen, met een kort bericht van derzelver kracht en ſtreek, gelijk die door ons van den eerſten tot den agtſten November zijn waargenoomen. Den eerſten, wanneer

(*) Zie KÆMPHER *Beſchrijving van Japan* Ned. Vert. bl. 44 enz.

neer wij omtrent agttien mijlen ten Oosten van den *Witten Hoek* waren, liep de ſtroom N. O.; en N. O. ten N. met eene ſnelheid van drie Engelſche mijlen in een uur; den tweeden vonden wij, het land naderende, denzelven in dezelfde rigting loopen, maar verſneld tot vijf Engelſche mijlen in een uur; toen wij de kust verlieten, wierd hij weder traager, en neigde naar het Oosten; den derden, op den afſtand van zestig mijlen, liep hij naar het O. N. O., drie Engelſche mijlen in een uur; den vierden en vijfden draaide hij Zuidwaarts, en, op honderd twintig mijlen van land, was deszelfs koers Z. O. en deszelfs ſnelheid niet meer dan anderhalve Engelſche mijl in een uur; den zesden en zevenden liep hij weder om naar het N. O., met eene ſteeds verminderende kracht tot den agtſten, wanneer wij in het geheel geen ſtroom meer konden bemerken.

Den vierden en vijfden vervolgden wij onze koers Zuid-Oostwaarts, hebbende zeer ongeſtadig weder, van veel weêrlicht en regen verzeld. Beiden die dagen voeren wij veel puimſteen voorbij, waarvan wij verſcheiden ſtukken opvischten, die wij bevonden van eene once tot drie ponden te weegen. Wij gisten dat deeze ſteenen in zee geworpen waren door uitbraakingen van verſchillende tijden, alzoo veele met lepaden bedekt waren en andere geheel kaal. Wij zagen ook twee wilde eenden en verſcheiden kleine land-

vo-

vogelen, en daar ſpeelden veele bruinviſchen rondom ons.

Den zesden, met het aanbreeken van den dag, veranderden wij onze koers naar het Z. Z. W.; maar des avonds ten agt uuren wierden wij terug gedreven en genoodzaakt Z. O. te ſtuuren. Den zevenden, op den middag, zagen wij een klein land-vogeltjen, terwijl onze Breedte, volgens waarneeming, 33° 52′ en onze Lengte 148° 42′ was. Den negenden waren wij op 31° 46′ Breedte en op 146° 20′ Lengte, wanneer wij wederom een klein land-vogeltjen, een keerkring-vogel, bruinviſchen en vliegende viſchen zagen, terwijl wij eene zwaare zee uit het O. Z. O. hadden. Wij bleeven onze koers Zuid-Westwaarts houden, hebbende de winden uit het Noorden zonder enig aanmerklijk voorval tot den twaalfden, wanneer wij eenen allerhevigſten wind kreegen uit dezelfde ſtreek, dat ons belettede meer dan de fok, en het bezaans-ſtag-zeil te voeren; alzoo het weder zoo dampig was, dat wij niet in ſtaat waren eene kabels lengte voor uit te zien, en, in dit gedeelte van den Oceaan, veele banken en kleine eilandjens op onze kaarten getekend ſtonden, legden wij bij met den ſteven om de Z. W. Op den middag was onze Breedte, naar rekening, 27° 36′ en onze Lengte 144° 25′. In den morgen van den dertienden liep de wind om naar het N. W. en bragt fraai weder mede;

doch ſchoon wij thans ten naastenbij op de plaats waren, die aan het *Eiland St. Juan* wordt toegewezen, zagen wij egter geen' ſchijn van land. Nu ſtuurden wij Z. W. en zetteden de bram-zeilen bij, terwijl het nog zeer hevig bleef waaien. Op den middag was onze Breedte, naar waarneeming, 26° 0′, en onze Lengte 143° 40′, terwijl de afwijking van de naald 3° 50′ Oost was. In den agtermiddag zagen wij vliegende visſchen en dolphynen, gelijk ook keerkring-vogelen en albatrosſen. Wij voeren nog voorbij veel puim-ſteen; de ontzagchelijke menigte van deeze zelfſtandigheid, die in de zee drijft tusſchen *Japan* en de *Bashee-Eilanden*, ſchijnen te kennen te geeven dat 'er in dit gedeelte van de Stille Zee eene groote uitbarſting van brandende bergen moet plaats gehad hebben, en gevolglijk het gevoelen van MULLER enige waarſchijnlijkheid bij te zetten, van welke ik reeds gelegenheid gehad heb te ſpreeken, betreffende de ſcheiding van het vaste land van *Jeſo* en het verdwijnen van *Compagnies-Land* en *Staaten-Eiland*.

Ten zes uuren na den middag veranderden wij onze koers, naar het W. Z. W., alzoo Kapitein GORE het nutloos achtte langer Z. Z. W. te ſtuuren, naardien wij nu bij de middaglijn van de *Dieven-Eilanden* of *Marianne-Eilanden* en op geen' grooten afſtand van de koers van de Manillaſche ſchepen waren. In den morgen van den veertien-

tienden wierd het weder ſchoon, en de wind, die maatig was, liep langzaamerhand naar het N. O. en bleek de paſſaat-wind te zijn. Ten tien uuren ontwaarde de Heer TREVENEN, een van de jonge lieden, die met mij in *de Ontdekking* overgekoomen waren, land, zig als eenen ſpitſen berg vertoonende, en Z. W. liggende. Op den middag was onze Breedte volgens waarneeming 24° 37′ en onze Lengte 142° 2′. Het land, dat wij nu ontdekten een eiland te zijn, lag agt of tien mijlen Z. W. ½ W. van ons, en des agtermiddags ten twee uuren zagen wij nog een ander in het W. N. W. Dit tweede eiland had, op een' afſtand gezien, het voorkoomen van twee; de zuidlijke punt beſtond uit eenen hoogen kegelachtigen berg, door eene ſmalle ſtrook land aan het Noordlijk land, dat van eene maatige hoogte is, vastgehecht. Alzoo dit baarblijklijk van grooter uitgeſtrektheid was dan het eiland in het Zuiden, veranderden wij onze koers naar hetzelve toe. Ten vier uuren lag het N. W. ten W., doch geen dag genoeg meer hebbende om de kust op te neemen, bleeven wij geduurende den nacht laveeren.

Den vijſtienden, des morgens ten zes uuren, ſtuurden wij naar den Zuidlijken hoek van het grootst eiland, wanneer wij een ander hoog eiland ontdekten, liggende N. ½ W., zijnde het Zuid-

lijk eiland in dezelfde ſtreek-lijn en de zuid-hoek van het eiland vooruit W. ten N. Ten negen uuren waren wij voor, en binnen eene Engelſche mijl van het middenſte eiland, maar Kapitein GORE, bevindende dat eene ſloep niet landen konde zonder enig gevaar van de zwaare branding, die op het ſtrand brak, hield zijne koers Westwaarts. Op den middag was onze Breedte, bij waarneeming, 24° 50′ en onze Lengte 140° 56′ O.

Dit eiland is omtrent vijf Engelſche mijlen lang in eene N. N. O. en Z. Z. W. ſtrekking. De Zuid-punt is een hooge dorre berg, van boven platachtig, en vertoont, uit het W. Z. W. gezien, baarblijklijk eene vuur-kolk. De aarde, de klip, of het zand, want het was niet gemaklijk te onderſcheiden uit welke van deeze deszelfs oppervlakte beſtaat, vertoonde verſcheiden kleuren, en wij gisten dat een aanmerklijk gedeelte zwavel was, zoo uit deszelfs voorkoomen voor het oog, als den ſterken zwavel-reuk, welken wij beſpeurden, toen wij de punt naderden. Sommige van de officiers op *de Reſolutie*, die digter langs het land voer, meenden dat zij rook uit den top van den berg zagen oprijzen. Naar deeze omſtandigheid gaf Kapitein GORE het den naam van *Zwavel-Eiland*. Eene laage, ſmalle ſtrook lands hecht deezen berg aan het Noordlijk

N°. I.

Ed. Nord.

NO. Berg van het Zuidelijk Gedeelte.

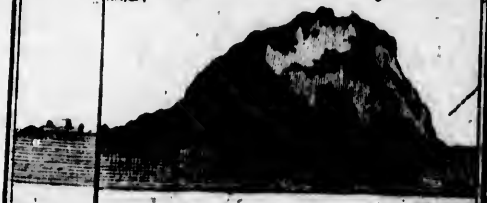

B

5 20

Gezigt van het EIL. SUFFR

Eil. Nord.

EIL. SUFFREN. { Breedte 24° 48 N.
Lengte 141° 12 O.
Decl. 3° 30 O.

Decl. 3. 33. O. 15. Nov. 1779.

Eil. Sud

Schee

1 2 3 4

het MIL. SUFFREN, blijvende ten ONO. Berg van het Zuidelijk Gedeelte.

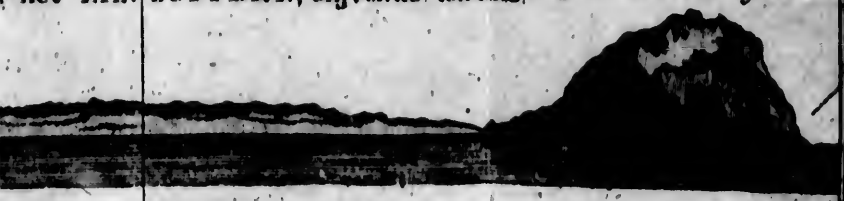

Deel. 3. 250.

Scheeps Mijlen.

2 3 4 5 10 15 20

lijk (*) eind van het eiland, dat zig uitbreidt tot eenen omtrek van drie of vier mijlen en van eene maatige hoogte is. Het gedeelte bij de ſmalle ſtrook land heeft enige ſtruiken en vertoont een groen voorkoomen, maar de ſtreeken naar het Noord-Oosten zijn zeer dor en vol van groote afzonderlijke klippen, van welke veele zeer wit waren. Daar is eene gevaarlijke branding, die zig derdehalf Engelſche mijl naar het Oosten en twee Engelſche mijlen naar het Westen uitſtrekt, aan het middenſte van het eiland, waarop de zee zeer hevig brak.

De Noordlijke en Zuidlijke Eilanden kwamen ons voor als enkele bergen van eene aanmerklijke hoogte; de eerſte ſpits en van eene kegelachtige gedaante, de andere vierkanter en van boven plat. Het *Zwavel-Eiland* plaatſen wij op 24° 48′ Breedte, en op 141° 12′ Lengte. Het Noorder Eiland op 25° 14′ Breedte en 141° 10′ Lengte. Het Zuidlijk Eiland op 24° 22′ Breedte en op 141° 20′ Lengte. De waargenoomen afwijking was 3° 30′ O.

Kapitein GORE nam nu zijne koers W. Z. W. naar de *Bashee-Eilanden*, in hoop van aldaar zoo veel voorraad van ververſchingen te zullen kun-

(*) In het Engelsch ſtaat *Zuidlijk*, dat oogſchijnlijk eene drukfeil is. C. FÖRSTER.

kunnen krijgen, dat hij zig zoo veel te korter te *Macao* zoude behoeven op te houden. Deeze eilanden zijn door DAMPIER bezogt, die een zeer gunſtig naricht geeft zoo van de beleefdheid van de inwooneren als van den overvloed van varkens en groenten, die men in dit land vind; naderhand zijn zij door BYRON en WALLIS gezien, die dezelve voorbij voeren, zonder 'er op te landen.

Om bij dag verder te kunnen zien, verſpreidden zig de ſchepen tuſſchen twee en drie mijlen van elkanderen, en geduurende den nacht maakten wij klein zeil, zoo dat het naauwlijks mogelijk was enig land voorbij te vaaren, dat in de nabijheid van onze koers lag. Op deeze wijze ſtevenden wij voort zonder enig aanmerkingswaerdig voorval met een fris koeltjen uit het N. O. tot den twee en twintigſten, wanneer de wind tot eenen ſterken ſtooker aangroeide, met hevige vlaagen van wind en regen, die ons onder onze digt gereefde top-zeilen bragt.

Den drie en twintigſten op den middag was onze Breedte, naar rekening, 21° 5′ en onze Lengte 123° 20′; ten zes uuren 's avonds, ſlechts een en twintig mijlen van de *Bashee-Eilanden* zijnde, volgens derzelver ligging op de kaart van DALRYMPLE, en het weder buijig van eene dikke mist verzeld, loefden wij naar het N. N. W. op en maakten het voor-bram-zeil digt.

Den

Den vier en twintigſten regende het den geheelen dag onophoudlijk, en het woei nog een ſtorm; daar kwam eene zwaare zee uit het Noorden op ons aan rollen, en wij hadden in den agtermiddag uit dezelfde ſtreek hevige blikzem-ſtraalen. Wij hielden het over deezen boeg naar het N. N. W. tot negen uuren, wanneer wij wendden en Z. Z. O. ſtuurden tot den vijf en twintigſten ten vier uuren in den morgen, en toen wendden wij. In den nacht had 'er eene maan-verduiſtering plaats, maar naardien het regende, konden wij dezelve niet waarneemen; ongelukkiglijk viel 'er, bij de grootſte verduiſtering, een matroos, die bezig was het groot bram-ſtag-zeil digt te maaken, over boord; doch een touw vattende, dat gelukkig uit de voor-rusten in het water hong, en wij het ſchip ſpoedig op den wind laatende loopen, wierd hij binnen boord gehaald zonder ander letzel dan eene ligte kneuzing op zijnen ſchouder. Ten agt uuren, het weder opklaarende, lieten wij het weder voortloopen; maar de wind woei nog zoo ſterk, dat wij geen ander zeil voerden dan de fok, en het groot bramzeil dubbel gereefd. Omtrent deezen tijd zagen wij eenen land-vogel, naar een lyster gelijkende, en een ſtuk ſuiker-riet; op den middag was onze Breedte, volgens waarneming, 21° 35′ en onze Lengte 121° 35′.

Alzoo onze Lengte nu ten Westen van de

Bashee-Eilanden was, volgens DALRYMPLES kaarten, beſpeurde ik dat Kapitein GORE zig in de koers, die hij zeilde, liet beſtieren door de gevoelens van den Kommandeur BYRON en Kapitein WALLIS, met welke hij gevaaren had, toen zij deeze eilanden voorbij ſtevenden; alzoo de eerſte het ten naastenbij 4° Westwaarts plaatst, of op 118° 14′ Lengte. Ingevolge van dit gevoelen, ſtuurden wij ten twee uuren Zuidwaarts, met oogmerk om in dezelfde parallel van breedte te koomen met de eilanden, voor wij onze Lengte afliepen. Ten zes uuren waren wij daar omtrent, en moesten dus in het gezigt van land geweest zijn volgens WALLIS bericht, die de *Bashee-Eilanden* bij de drie graaden Oostlijker plaatst dan BYRON. De wind was nog in het minſte niet verminderd, en Kapitein GORE, altoos begrijpende dat de eilanden ongetwijfeld Westwaarts moesten liggen, deed de ſchepen bijleggen met de ſtevens naar het N. W. onder de fok en met de bezaan levendig.

Den zes en twintigſten, des morgens ten zes uuren, den wind aanmerklijk verminderd zijnde, ſtuurden wij Westwaarts, zetteden de bram-zeilen bij en deeden 'er de reeven uit. Op den middag was onze Breedte, volgens waarneeming, 21° 12′ en onze Lengte 120° 25′. Wij zagen deezen dag eene vlugt eenden en veele keerkring-vogelen, ook dolphynen en bruinviſchen, terwijl wij nog veel

veel puim-ſteen voorbij zeilden. Wij bragten den nacht met laveeren door, en ſtuurden den zeven en twintigſten, ten zes uuren 's morgens, weder Westwaarts, om naar de *Bashee-Eilanden* te zoeken.

Ik begon nu een' weinig bedugt te zijn dat wij, met naar deeze eilanden te zoeken, zoo verre Zuidwaarts zouden geraaken, dat wij zouden genoodzaakt zijn de *Pratas* onder den wind voorbij te zeilen. In dit geval zou het voor zulke ſlegt bezeilde ſchepen als de onze zeer moeijelijk geweest zijn *Macao* te bezeilen, vooral zoo de wind uit het N. N. O. en N. bleef waaien, gelijk hij nu deed. Alzoo ik twijfelde of DALRYMPLES kaarten op *de Reſolutie* waren, haalde ik de zeilen bij en praaide haar, en Kapitein GORE de ligging van die banken opgegeeven, en mijne vrees van Zuidwaarts gedreven te zullen worden te kennen gegeeven hebbende, berichtte hij mij dat hij deezen dag zijne koers zou blijven houden, alzoo hij nog hoop had de Lengte van Admiraal BYRON juist te zullen vinden, waarom hij mij beval mij enige mijlen naar het Zuiden van hem te verwijderen.

Op den middag wierd het weder mistig; volgens onze rekening was onze Breedte 21° 2′ en onze Lengte 118° 30′, en ten zes uuren, ten Westen van de *Bashees* geraakt zijnde, volgens BYRONS bericht, loefde Kapitein GORE N. W. op, met klein zeil, terwijl het zeer ſterk woei, en 'er

alle ſchijn was dat het in den nacht ſlegt en onſtuimig weder zoude zijn. Ten vier uuren in den morgenſtond zagen wij *de Reſolutie*, die toen eene halve Engelſche mijl voor ons uit was, wenden, en op denzelfden oogenblik zagen wij branding digt aan lij. Met den dageraat zagen wij het eiland *Prata*, en ten half zeven wendden wij weder en ſtuurden naar de bank; doch vindende dat wij die niet te boven konden koomen, lieten wij het afvallen en liepen aan lij van dezelve. Toen wij de zuid-zijde van het rif, op minder dan eene Engelſche mijl afſtands, voorbij zeilden, zagen wij twee aanmerklijke vakken op den rand van de branding, die 'er als wrakken uitzagen. Op den middag was onze Breedte, gelijk die door dubbele hoogten gevonden wierd, 20° 39′, en onze Lengte 116° 45′. Het eiland lag drie of vier mijlen N. ¼ O. Aan de zuid-west zijde van het rif, en bij het zuidlijk eind van het eiland meenden wij, boven uit de mast, openingen in het rif te zien, die eene veilige anker-plaats beloofden.

De *Prata-Bank* is van eene aanmerklijke uitgeſtrektheid, zijnde zes mijlen lang van het Noorden naar het Zuiden, en zig drie of vier mijlen ten Oosten van het eiland uitſtrekkende; derzelver eind in het Westen waren wij niet in de gelegenheid te bepaalen. Het Noord-Oostlijk eind plaatſen wij op 20° 58′ Breedte en op 117° Lengte,

en

en het Zuid-Westlijk op 20° 45′ Breedte en op 116° 44′ Lengte.

Het overige van den dag voerden wij zoo veel zeil als wij konden, en loefden bij den wind op, die N. O. ten N. was, om zeeker te zijn *Macao* te zullen kunnen bereiken. Het was gelukkig dat de wind ons tegens den avond gunstig wierd door twee streeken Oostlijker te loopen; want waren wind en weder gebleven als in de voorgaande week, twijfel ik of wij die haven wel zouden hebben kunnen bezeilen, in welk geval wij het naar *Batavia* zouden hebben moeten laaten loopen, eene plaats, die wij alle uitermaate vreesden, om de droevige verwoesting, welke de ongezondheid der lucht aldaar onder het volk van de voorige schepen, die op ontdekkingen uit geweest waren, en dezelve aangedaan hadden, had aangerigt.

In den voormiddag van den negen en twintigsten voeren wij voorbij verscheiden Chineesche visschers vaartuigen, die ons met groote onverschilligheid bekeeken. Zij visschen met een groot sleep-net, van gedaante als eene holle kegel, hebbende eenen platten ijzeren rand aan het onderste gedeelte van den mond. Het net wordt met touwen aan den voor- en agtersteven van het vaartuig vast gemaakt, dat, voor den wind af drijvende, het net agter na trekt, terwijl de ijzeren rand over den grond sleept. Wij zagen met leedwezen de zee met stukken en brokken van de vaartui-

tuigen, die, naar wij gisten, in het laatſte ſtorm-weder gebleven waren, bedekt. Op den middag waren wij naar onze waarneeming op 22° 1′ Breedte, hebbende, zedert den voorigen middag, honderd tien Engelſche mijlen in eene Noord-Wester koers afgelegd. Thans omtrent op de Breedte van de *Lema-Eilanden* zijnde, ſtuurden wij W. ten N., en, na twee en twintig Engelſche mijlen afgelegd te hebben, zagen wij een van dezelve negen of tien mijlen in het Westen. Ten zes uuren lagen de einden van de eilanden in het gezigt N. N. W. ½ W. en W. N. W. ½ W., het naaste vier of vijf mijlen van ons; de diepte was twee en twintig vademen op eenen zagten modderigen grond. Wij minderden nu zeil en bleeven den nacht door laveeren. Volgens het uurwerk van BAYLEY lag *Groot Lema* van het eiland *Prata* N. 60° W. honderd drie en vijftig Engelſche mijlen, en, volgens ons zeilen, honderd zes en veertig Engelſche mijlen N. 57° W.

In den morgen van den dertigſten liepen wij langs de *Lema-Eilanden*, die, gelijk alle de andere eilanden op deeze kust, zonder hout, en, zoo verre wij konden zien, onbebouwd zijn. Ten zeven uuren hadden wij juist hetzelfde gezigt van deeze eilanden als op eene plaat van Lord ANSONS reize verbeeld ſtaat. Ten negen uuren kwam 'er eene Chineeſche ſloep, die te vooren bij *de Reſolutie* geweest was, aan boord, en wilde ons eenen

loots

loots geeven, dien wij egter weigerden, alzoo onze zaak was onzen medgezel te volgen. Kort daarop voeren wij voorbij de klip, die op de plaat van Lord ANSON R. getekend is; maar, in plaats van ten Noorden van het Groot *Dieven-Eiland* op te loeven, gelijk met de *Centurio* gedaan wierd, voeren wij het aan lij voorbij.

Het is naauwlijks nodig den zeeman te waarschuuwen deeze koers niet te neemen, alzoo het gevaar genoegzaam baarblijkelijk is; want zoo het sterk woei, en de stroom met den wind mede was, zou het zeer moeijelijk zijn *Macao* te bezeilen. Wij zouden wel, zeer veilig, op des Heeren DALRYMPLES kaart, of geheel noordwaarts van de *Lema-Eilanden*, of tusschen dezelve door, hebben kunnen zeilen, en een goeden wind naar *Macao* gehad hebben. (*) Onze vrees van deeze ha-

(*) De Heer KING schijnt hier een weinig te onvreden over de maatregelen van Kapitein GORE te zijn, en, naar het mij voorkoomt, niet zonder reden. Dat BYRON en zelfs WALLIS de Lengte der *Bashee-Eilanden* verkeerd opgegeeven hebben, hadd' hij uit veele overeenstemmende omstandigheden kunnen weeten, zelfs zonder DALRYMPLES kaart te raadpleegen, schoon het ongetwijfeld reeds eene groote nalaatigheid was dat hij de beste en met onbeschrijflijke naauwkeurigheid vervaerdigde kaarten van deeze zee niet in handen had, een gevolg van het bij veele Engelsche zee-officieren opwellend vooroordeel tegens alles wat niet van eenen Koninglijke officier herkomstig is. Nog eene andere dwaaling begoeg de Heer GORE daardoor dat hij door hard-

haven te zullen misſen en genoodzaakt te zullen zijn, naar *Batavia* te ſtevenen, gevoegd bij ons ſterk en gretig verlangen om nieuws uit Europa te hooren, deed ons de grootſte blijdſchap gevoelen toen wij *de Reſolutie* kort daarop eene ſchoot zagen doen, en haare vlag opheisſen, als een ſein om eenen loots. Het ſein herhaalende, zagen wij vier Chineeſche booten tegens malkanderen wedijveren, om de eerſte aan boord te zijn; en Kapitein GORE, voor dertig rijksdalers accoord gemaakt hebbende met den man, die eerst aankwam, om het ſchip naar de *Typa* te brengen, zond mij bericht dat, alzoo wij gemaklijk konden volgen, die kosten voor ons beſpaard konden worden. Kort daarna kwam 'er een tweede loots aan boord, die het ſchip wilde lootſen, en, zonder verdere omſtandigheden, het rad vattede en begon te beveelen de zeilen bij te haalen. Dit veroorzaakte een hevig geſchil, dat eindelijk wierd bijgelegd, door eene overeenkomst tusſchen hen van het

hardnekkig geloof te blijven ſlaan aan de opgave van BYRON omtrent deeze eilanden, werklijk in gevaar geraakte de haven van *Macao* te misſen, en nog eene grootere dat hij ook nog aan lij van de *Lema-* en *Dieven-Eilanden* henen ſtuurde, daar hij zig boven den wind van dezelve hadde kunnen houden en zijner zaak zeekerer zijn. Hoe mag dit den geest van den vereeuwigden COOK wel gegriefd hebben, ingevalle hij nog om zijne voormalige reisgenooten zweefde!

G. FORSTER.

het geld te zullen deelen. Op den middag was onze Breedte naar gisſing 21° 57′ N. en onze Lengte 114° 2′ O.; het Groot *Dieven-Eiland* ſtrekte van N. W. ¼ N. tot N. ¼ W. vier Engelſche mijlen van ons. Het land, welks ſtrekking hier gegeeven wordt, begreepen wij een enkel eiland te zijn; maar naderhand vonden wij het westlijk gedeelte het eiland te zijn, dat *Z* getekend is op de kaart van DALRYMPLE van een gedeelte van de kust van China, die wij op dien tijd ongelukkig niet aan boord hadden.

Ingevolge van de inſtructieën, door den Raad ter Admiraliteit aan Kapitein COOK medegegeeven, wierd het nu nodig den officieren en het volk hunne dag-registers en alle andere papieren, die zij onder zig mogten hebben, betreklijk tot de historie van onze reis, af te vraagen. De uitvoering van deeze bevelen ſcheen enige kieschheid, zoo wel als ſtandvastigheid, te vereisſchen. Ik kon niet onbewust zijn dat de meeste onzer officieren, en verſcheiden van de matroozen, zig vermaakt hadden met verhaalen van onze verrigtingen, voor hunne eigen liefhebberij, en tot voldoening van hunne vrienden, te ſchrijven, die zij niet gaerne, zoo als zij uit de pen gevloeid waren, aan het oog van vreemden wilden onderwerpen. Ik kon, aan den anderen kant, volgens de bevelen, die wij ontvangen hadden, ook gee-

geene papieren in hunne handen laaten, die, hetzij door achtloosheid, of met opzet, in handen van drukkers zouden kunnen vallen, en de geboorte geeven aan valsche en onvolkoomen berichten van de reis, tot schande van onzen arbeid en veelligt tot nadeel van officieren, die, schoon 'er onschuldig aan zijnde, onder vermoeden zouden hebben kunnen vallen de schrijvers van zulke werken te zijn. Zoo dra ik dan al het volk op het verdek had laaten koomen, hield ik het de bevelen, die wij ontvangen hadden, voor, en de redenen, welke ik meende dat hen behoorden te noopen om geheellijk daar aan te gehoorzaamen. Ik zeide hun tegelijk dat alle papieren, die zij niet wilden dat aan de Admiraliteit gezonden wierden, in hunne tegenswoordigheid zouden worden verzegeld en onder mij berustende blijven, tot de oogmerken van den Raad, met opzigt tot de gemeenmaaking van de historie der reize, zouden vervuld zijn, waarna zij hun wederom getrouwlijk zouden worden ter hand gesteld.

Met de grootste voldoening kan ik zeggen dat mijn voorstel de goedkeuring en vrolijke toestemming zoo van de officieren als van de gemeene ontvong, en ik ben overtuigd dat tot het minste stukjen papier, dat aantekeningen omtrent de reis bevattede, wierd overgegeeven. Het is ook niet meer

meer dan recht dat ik hier openlijk verklaare, dat het volk van dit ſchip het gehoorzaamſte en geſchiktſte volk was dat ik immer heb bijgewoond, ſchoon zij bijna alle zeer jong waren en nooit te vooren op een oorlogſchip gediend hadden.

NEGENDE HOOFDSTUK.

Wij werken op naar Macao. *Een Chineesche* Comprador. *Wij zenden iemand naar wal om den Portugeesschen Gouverneur te bezoeken. Uitwerkingen van de tijding, die wij van Europa ontvangen. Wij ankeren in de* Typa. *Vaart naar* Canton. Bocca Tygris. Wampu. *Beschrijving van een* Sampane. *Onthaal aan de Engelsche factorij. Voorbeeld van de agterdogtigheid der Chineezen. Van hunne wijze van handel drijven. Van de stad* Canton. *Derzelver grootte, en bevolking; aantal der* Sampanes. *Krijgsmacht. Van de straaten en huizen. Bezoek van eenen Chinees. Wederkomst te* Macao. *Groote vraag naar zee-otter vellen. Ontwerp van eene reize om eenen pelterij-handel op de West-kust van* Amerika *te openen en verdere ontdekkingen in de nabuurschap van* Japan *te zoeken. Vertrek van* Macao. *Prijzen der levensmiddelen in* China.

Wij bleeven op laveeren tot zes uuren in den morgen, wanneer wij ten anker kwamen, op raad van den Chineeschen loots aan boord van *de Resolutie*, die dagt dat het getij ons tegens begon te vallen; hierin bedroog hij zig egter zeer, alzoo wij

AANWIJZING.
Lyn, om in de Haven te
men van den Klip-Uithoek B
gtbaar tusschen den Uithoek C
E Lyn, om te komen in Typa,
de West-kust, tot dat het Kloost
op der Klip-Uithoek G vertoon
E; wordende voords aangelegd
Uithoek der Laage Gronden,
de ankerplaats van 4 va
N.B. De Haven van MACAO
voor het oog kenbaar gemaakt
peiling der diepte is by een
lage zee geschied.
1
7
8
9

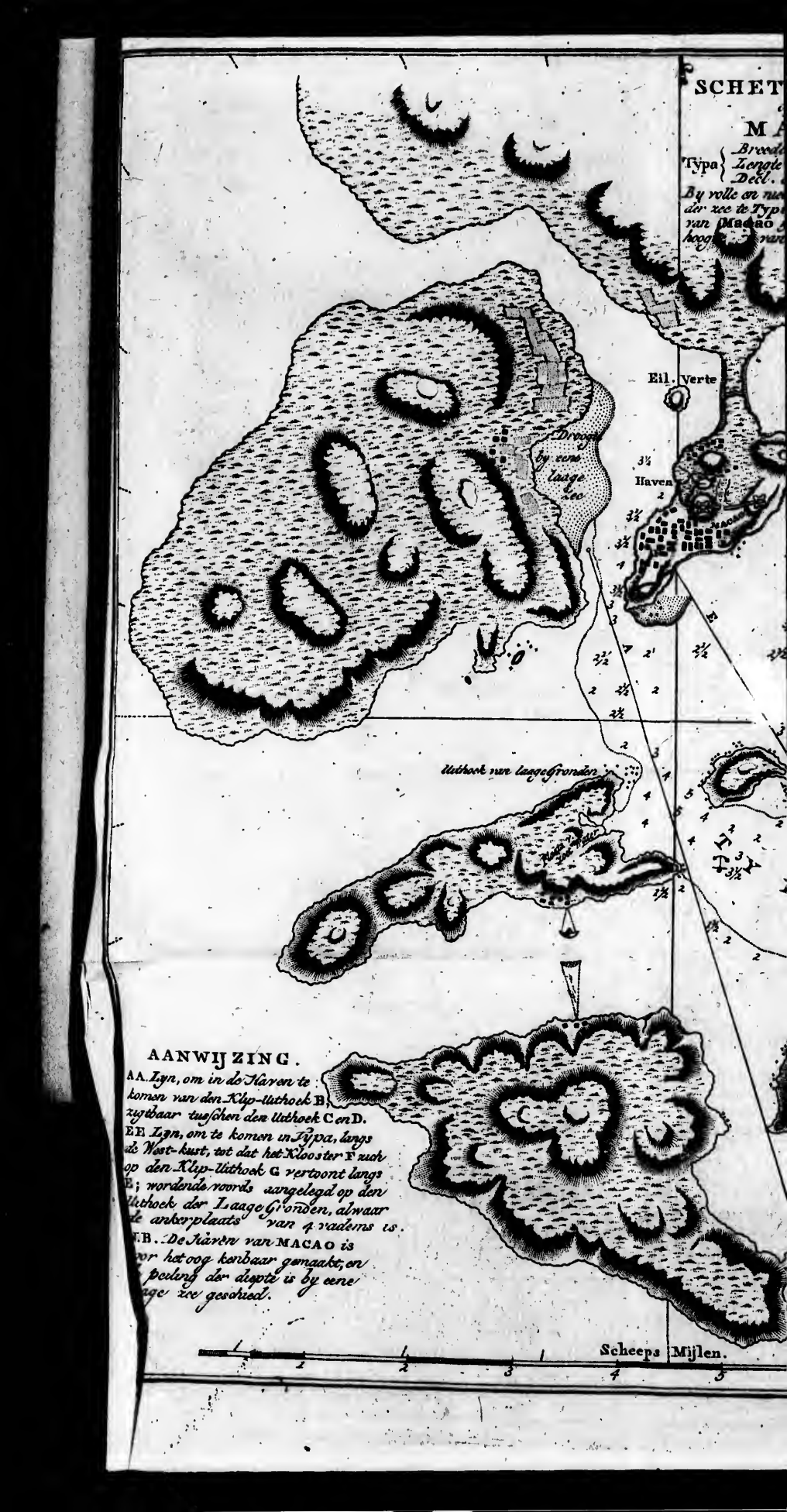
SCHET
M
Typa
Eil. Verte
Droogte
by eene
laage
zee
Haven
Uithoek van laage Gronden
AANWIJZING.
AA. Lyn, om in de Haven te
komen van den Klip-Uithoek B,
zigtbaar tusschen den Uithoek C en D.
EE. Lyn, om te komen in Typa, langs
de West-kust, tot dat het Kloster F zich
op den Klip-Uithoek G vertoont langs
E; wordende voorts aangelegd op den
Uithoek der Laage Gronden, alwaar
de ankerplaats van 4 vadems is.
N.B. De Haven van MACAO is
voor het oog kenbaar gemaakt, en
de peiling der diepte is by eene
laage zee geschied.
Scheeps Mijlen.

SCHETS van TYPA, of van MACAO.

Typa { Breedte 22° 9. N.
Lengte 113° 48. O.
Decl. 0. 9. W. 1780.

By volle en nieuwe Maan was de hoogte der zee te Typa 5. 15. en in de haven van Macao 5. 20. de grootste hoogte van 6 voeten.

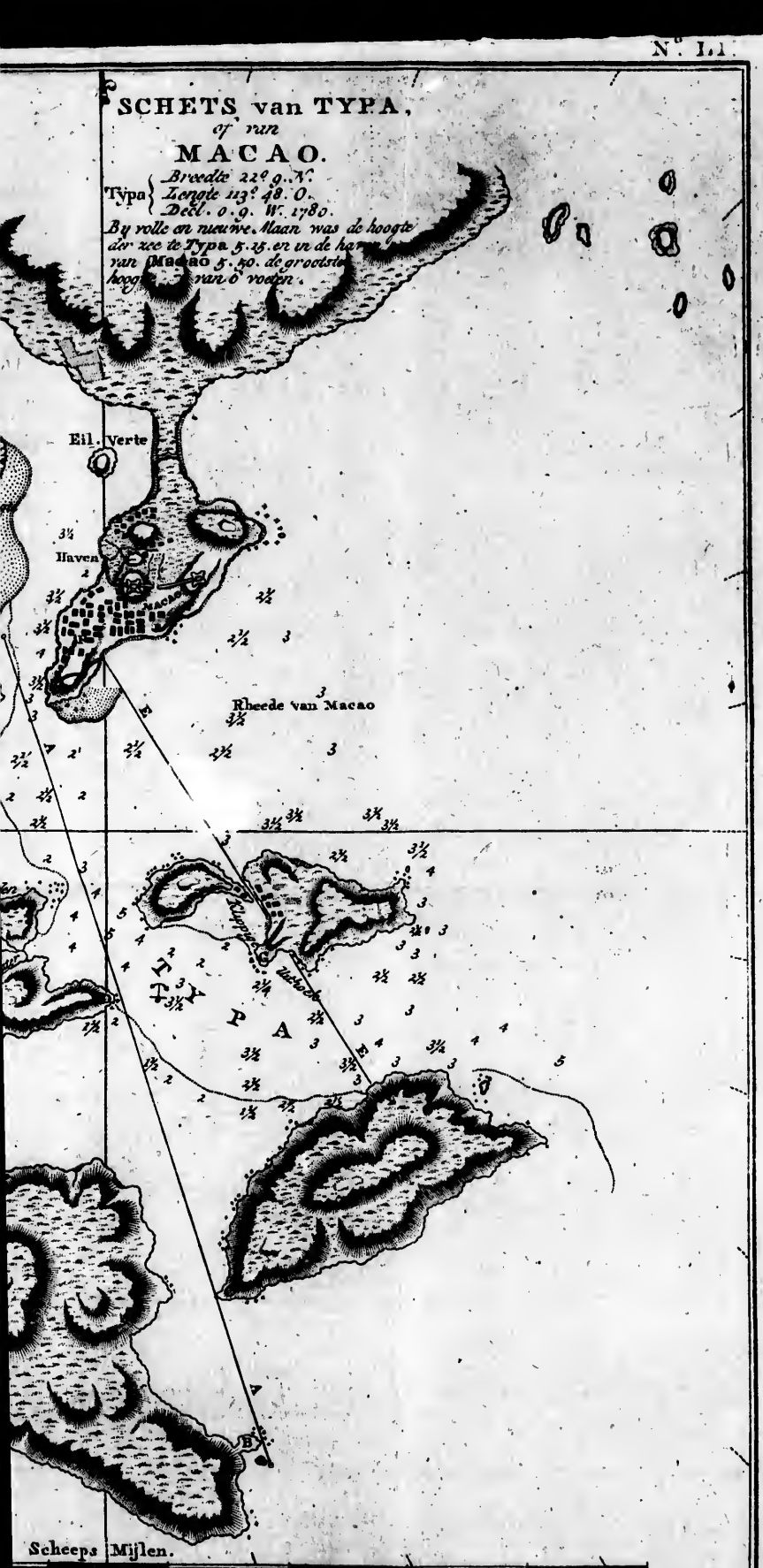

wij 'er de proef van neemende, bevonden dat de ſtroom Noordwaarts liep tot tien uuren. Des anderen daags 's morgens verviel hij in eene diergelijke dwaaling, want ten vijf uuren, wanneer het ſtil water ſcheen, gaf hij bevel om onder zeil te gaan; doch de onkunde, die hij had ten toon geſpreid, ons op onze hoede doende zijn, wilden wij 'er door eigen waarneeming van overtuigd wezen, voor wij het anker ligteden; en, het getij beproevende, vonden wij een ſterk onder-tij, dat ons noodzaakte tot elf uuren te blijven liggen. Hierbij bleek dat het getij twaalf uuren geëbt had.

Wij bleeven geduurende den agtermiddag laveeren, tuſſchen het eiland *Potoe* en het Groot *Ladrone-Eiland*, zijnde het eerſte ten Oosten voorbij gevaaren. Ten negen uuren het getij beginnende te ebben, kwamen wij weder ten anker op zes vademen water, liggende de ſtad *Macao* drie mijlen N. W. van ons, en het eiland *Potoe* twee mijlen Z. ¼ W. Dit eiland ligt twee mijlen ten N. N. W. van het eiland getekend Z op DALRYMPLES kaart, dat wij in het eerst voor een gedeelte van het Groot *Ladrone-Eiland* aanzagen. Het is klein en rotsachtig, en voor de weſtzijde is, zegt men, onzuivere grond, ſchoon wij 'er digt voorbij voeren, zonder 'er iets van te beſpeuren.

In den voormiddag van den tweeden kwam een van de Chineeſche aanneemers, die *Compradors*

genoemd worden, aan boord van *de Reſolutie*, en verkogt Kapitein GORE twee honderd ponden rundvleesch, met eene aanmerklijke hoeveelheid groenten, oranje-appelen en eieren. Daar wierd eene evenredige portie van deezen voorraad aan *de Ontdekking* gezonden, en daar wierd met dien man eene overeenkomst getroffen om ons dagelijks zoodanig eenen voorraad te zenden, voor welken hij egter volſtrekt vooruit wilde betaald zijn.

Onzen gids voorgeevenden de ſchepen niet verder te kunnen brengen, was Kapitein GORE genoodzaakt hem te ontſlaan, en wij wierden aan ons eigen beſtier overgelaaten.

Ten twee uuren in den agtermiddag het getij vloeiende, ligteden wij het anker en laveerden tegens den wind in, en ten zeven uuren ankerden wij in een en een half vadem water, zijnde *Macao* drie Engelſche mijlen West van ons. Deeze plaats was indedaad zeer weinig verkiesbaar, zijnde aan het N. O. open, en hebbende ondiep water, niet meer dan twee en een half vadem diep, aan lij; en alzoo 'er, in Lord ANSONS reize, geene ſcheepvaartkundige beſchrijving gegeeven wordt van de haven, waarin *de Centurio* ankerde, en des Heeren DALRYMPLES algemeene kaart, die de eenigſte aan boord was, op eene te kleine ſchaal was, om ons tot leidraad te kunnen dienen, waren de ſchepen genood-

noodzaakt den gantſchen nacht aldaar te blijven.

In den avond zond Kapitein GORE mij naar land om den Portugeeſchen Gouverneur te bezoeken en zijne hulp te vraagen in het bezorgen van verſchingen voor ons volk, dat hij meende op eenen redenlijker voet te kunnen geſchieden dan dien, op welken de *Compradors* aannamen die te leveren. Ik maakte ook eene lijst op van de ſcheeps-behoeften, aan welke beiden de ſchepen groot gebrek hadden, met oogmerk om onmiddelijk naar *Canton* te gaan, en mij bij de bedienden van de Oost-Indiſche Maatſchappij te vervoegen, die zig daar op dien tijd bevonden. Bij mijne aankomst aan de citadel berichtte mij de Major van het fort dat de Gouverneur ziek, en niet in ſtaat was gezelſchap te zien; maar dat wij verzeekerd konden zijn alle hulp te zullen ontvangen, die in hun vermogen was. Dit verſtond ik egter dat zeer weinig zoude zijn, alzoo zij geheel afhanglijk waren van de Chineezen, zelfs omtrent hun dagelijks onderhoud. Ook verſchafte mij het antwoord, dat ik ontvong op het eerst verzoek dat ik deed, een genoegzaam bewijs van den vervallen ſtaat van de Portugeeſche macht; want, toen ik den Major mijn verlangen te kennen gaf om onmiddelijk naar *Canton* te gaan, zeide hij mij dat zij het niet waagen durfden mij eene boot te geeven, tot 'er verlof zoude gekoomen

zijn van den *Hoppo* of officier van de tollen, en dat het verzoek daarom aan de Chineesche regeering te *Canton* moest geschieden.

De spijt, dien ik gevoelde op het ontmoeten van dit onverwagt uitstel kon alleen geëvenaard worden door de groote onverduldigheid, waarmede wij zoo lang naar eene gelegenheid gewagt hadden om tijding uit Europa te hooren. Het gebeurt dikwijls dat men, in het gretig haaken naar een voorwerp, de gemaklijkste en baanblijklijkste middelen om hetzelve te verkrijgen over het hoofd ziet. Dit was werklijk nu mijn geval; want ik was reeds zeer neêrslagtig weder op weg naar ons schip, wanneer de Portugeesche officier, die mij verzelde, mij vroeg of ik de Engelsche heeren te *Macao* niet meende te bezoeken. Ik behoef niet te zeggen met welke blijdschap ik het bericht ontvong, dat deeze vraag mij mededeelde, noch de angstige hoop en vrees, den strijd tusschen nieuwsgierigheid en bedugtheid, die 'er in mijne ziel omging, terwijl wij ons naar het huis van eenen van mijne landslieden begaven.

In deezen staat van ontroering was het niet te verwonderen dat ons onthaal, schoon geenzints gebrekkig in beleefdheid of vriendlijkheid, koud en stijf scheen. Op onze vraagen, voor zoo verre zij voorwerpen van ons bijzonder belang betroffen, kreegen wij, gelijk ook wel te verwagten was, weinig of geen voldoend antwoord; maar

de

de openbaare gebeurtenisſen, die zedert ons vertrek voorgevallen waren, en nu, voor het eerst, in eens op ons losbarſteden, overſtelpten alle andere aandoeningen, en bragten ons, enigen tijd, bijna buiten ſtaat om te denken. Wij bleeven elkanderen verſcheiden dagen agter een ondervraagen naar de waarheid van hetgeen wij gehoord hadden, als of wij verlangden, in twijfeling en opſchorting, die troost en verligting te zoeken, welke de wezenlijkheid van onze rampen geheel ſche[illegible] te weigeren. Deeze gewaarwordingen wierden opgevolgd door den ſmertlijkſten ſpijt van ons, op zulk een afſtand, afgeſneden te zien van het tooneel, daar wij ons verbeeldden dat het lot van vlooten en legers elken oogenblik beſliſt wierd.

Het bericht, dat wij bekoomen hadden van den ſtaat van zaaken in Europa, maakte ons des te begeeriger om ons vertrek zoo veel mogelijk te verhaasten, en daarom vernieuwde ik mijne pooging om naar *Canton* te mogen opkoomen, maar te vergeefsch. De moeijelijkheid, ſpruitende uit de vastgeſtelde politie van het land, zonde, naar men mij nu zeide, waarſchijnlijk veel vermeerderd worden door een voorval, dat enige weeken voor onze aankomst gebeurd was. Kapitein PANTON was met *het Zee-paerd*, een oorlogsfregat van vier en twintig ſtukken, van *Maâras* gezonden om de betaaling te vorderen van eene

ſchuld, welke de Chineeſche kooplieden van *Canton* aan bijzondere Britſche onderdaanen, zoo in de Oost-Indieën als in Europa, ſchuldig waren, die, met de opgehoopte intereſſen, naar ik verſtond, wel een millioen ſterling beliep. Tot dat einde had hij bevel gehoor bij den Onderkoning van *Canton* te vraagen, dat, na enig draalen, en niet dan na dat men zijne toevlugt tot bedreigingen genoomen had, eindelijk verkregen wierd. Het antwoord, dat hij op het onderwerp van zijne zending verkreeg, was ronduit en voldoende; maar zoo dra hij vertrokken was, wierd 'er een edict aan de huizen der Europeaanen en op de openbaare plaatſen der ſtad aangeplakt, allen vreemdelingen, onder welk voorwendzel ook, verbiedende, aan onderdaanen van den Keizer geld te leenen.

Deeze maatregel had die te *Canton* zeer ernſtig ontruſt. De Chineeſche kooplieden, die de ſchuld tegens de wetten van hun eigen land op het ſtuk van koophandel, gemaakt hadden, en die de billijkheid van de vordering gedeeltelijk ontkenden, waren bevreesd dat dit te *Pekin* bekend zoude worden, en dat de Keizer, die den naam heeft van een rechtvaerdig en geſtreng Vorst te zijn, hen zoude ſtraffen met het verlies van hunne goederen, zoo niet van hun leven. Aan den anderen kant was de uitgekoozen Commisſie, aan welke de zaak van de eisſchers door het Preſident-

ſchap

ſchap van *Madras* ſterk was aanbevoolen, ten uiterſten bedugt dat zij met de Chineeſche regeering van *Canton* in onmin zoude geraaken, en daardoor misſchien de zaaken der maatſchappij in *China* een onherſtelbaar nadeel zoude toebrengen; want men berichtte mij verder dat de Mandaryns altijd gereed waren om gelegenheid te neemen, om, zelfs op de minſte gronden, hunnen handel te ſtuiten, en dat het dikwijls met groote moeite, en nooit zonder zekere kosten was dat zij zulke belemmeringen konden uit den weg geruimd krijgen. Deeze knevelarijen vermeerderden dagelijks; ook vond ik het een heerſchend gevoelen in alle de Europiſche factorijen, dat zij dra tot het uiterſte zouden gedreven zijn van of den handel van dat land te laaten vaaren, of dezelfde onwaerdige behandelingen te verdraagen, waaraan de Hollanders in Japan onderworpen zijn.

De aankomst van *de Reſolutie* en *de Ontdekking* in zulk een' tijd kon niet misſen nieuwe ongerustheid te veroorzaaken, en daarom vindende dat 'er geene waarſchijnlijkheid was dat ik naar *Canton* zoude mogen opkoomen, zond ik eenen brief aan de Engelſche ſupercargas, waarin ik hun kennis gaf van de reden van onze komst in de *Typa*, hunne hulp verzogt om mij een paspoort te doen bekoomen, en hen bad ons met den meesten ſpoed al hetgeen wij nodig hadden, waarvan ik hun eene lijst zond, toe te zenden.

Den volgenden morgen wierd ik naar boord verzeld door onzen landsman, die ons de ligging van de *Typa* wees, waarop wij ten half zeven het anker ligteden en 'er naar toe ſtuurden; maar den wind gaanden liggen, kwamen wij ten agt uuren wederom ten anker in vierdehalve vadem water, met *Macao* drie Engelſche mijlen W.N.W. van ons, het Groot *Ladrone-Eiland* Z. O. ten Z. Hier groetede *de Reſolutie* het Portugeeſche fort met elf ſchooten, die met even zoo veele beantwoord wierden. Den vierden, des morgens vroeg, ligteden wij wederom het anker, ſtevenden de *Typa* in, vertuiden ons met het ſtroom-anker en de kabel naar het Westen.

De *Comprador*, met welken wij in het eerst accoord gemaakt hadden, met eene kleine ſomme gelds, die hem gegeeven was om levensmiddelen te koopen, verdwenen zijnde, maakten wij eene overeenkomst met eenen anderen, die beiden de ſchepen, zoo lang wij daar waren, bleef voorzien. Dit geſchiedde in het geheim en in den nacht, onder voorwendzel dat het tegens de reglementen van de haven was; maar wij vermoedden dat alle deeze voorzorg alleen genoomen wierd, of met inzigt om den prijs van de dingen, die hij leverde, te verhoogen, of om de voordeelen van zijn beroep voor zigzelve te verzeekeren, zonder verplicht te zijn die met de Mandaryns te deelen.

Den

Den negenden ontvong Kapitein GORE antwoord van de Vergadering van de Engelſche ſupercargas te *Canton*, waarin zij hem verzeekerde dat zij hun uiterſte best zouden doen om ons de behoeften, die wij nodig hadden, zoo ſpoedig mogelijk, te bezorgen, en dat 'er een paspoort zou gezonden worden voor eenen van zijne officieren, tegelijk hoopende dat wij genoegzaam bekend waren met den aart van de Chineeſche regeering, om alle uitſtel, dat overmijdlijk mogt zijn, aan deszelfs waare oorzaak te willen toeſchrijven.

Den volgenden dag verzogt een Engelsch koopman van eene van onze volkplantingen in de Oost-Indië Kapitein GORE enig volk, om een ſchip, dat hij te *Macao* gekogt had, naar *Canton* te brengen. Kapitein GORE, dit eene goede gelegenheid voor mij vindende om naar die plaats te koomen, gaf bevel dat ik mijnen tweeden Luitenant, den luitenant der zee-ſoldaaten en tien matroozen met mij zou neemen. Schoon dit juist niet de wijze was, waarop ik gewenscht had *Canton* te bezoeken, aarzelde ik, alzoo het onzeeker was wanneer het paspoort koomen zoude en mijne tegenswoordigheid misſchien veel zoude toebrengen om onzen voorraad te doen afſcheepen, niet om aan boord te gaan, hebbende den Heer WILLIAMSON bevel gelaaten om *de Ontdekking* zoo ſpoedig mogelijk gereed te maaken

om

zee te kiezen, en om die bijvoegzelen en die veranderingen op het verdek te maaken, die haar in beteren ſtaat van verdediging zouden brengen. Opdat de reeks van onze ſterrekundige waarneemingen door mijne afwezigheid niet zoude worden afgebrooken, vertrouwde ik de zorg van die te vervolgen aan den Heer TREVENEN, in wiens naarſtigheid en bekwaamheid ik een volkoomen vertrouwen kon ſtellen.

Wij verlieten de haven van *Macao* op den elfden December, en den zuid-oostlijken hoek van het eiland omzeilende, ſtuurden wij noordwaarts, in onze vaart *Lantao*, *Lintin* en verſcheiden kleiner eilanden aan onze regterhand laatende liggen. Alle deeze eilanden, zoo wel als die van *Macao*, die aan de ſlinkerhand liggen, zijn geheel zonder hout-gewas; het land is hoog en dor en geheel onbewoond, behalven nu en dan door viſſchers. Toen wij de *Bocca Tigris* naderden, die dertien mijlen van *Macao* is, vertoonde zig de Chineeſche kust in het Oosten, in ſteile witte kliften; de twee forten, die den mond van de rivier beſtrijken, zijn nog juist in denzelfden ſtaat als toen Lord ANSON hier was; dat aan de ſlinkerhand is een fraai oud kasteel, door een boschjen van boomen omringd, en heeft een aangenaam romanesk voorkoomen.

Wij kreegen hier een bezoek van een tolbediende, bij welke gelegenheid de eigenaar van het

het ſchip, vreezende dat, zoo wij aan boord ontdekt wierden, dit opſchudding mogt veroorzaaken en van onaangenaame gevolgen zijn, ons verzogt beneden in de kajuit te gaan.

De breedte van de rivier boven deeze forten is veranderlijk; de oevers zijn laag en plat en worden zeer verre door het getij overſtroomd. De grond is te wederzijde effen en tot rijst-velden aangelegd; doch naarmaate wij vorderden, rees hij trapswijze tot heuvelen, die zeer ſchuinsch waren, en welker zijden tot platten zijn afgegraaven en met zoete aardappelen, ſuiker-riet, yams, platanen en katoen-boomen beplant. Wij zagen veele hooge pagoden of tempelen over het land verſpreid, en in het verſchiet verſcheiden ſteden, van welke ſommige van eene aanmerklijke grootte ſcheenen te zijn.

Wij kwamen niet voor den agttienden te *Wampu*, dat ſlechts negen mijlen van de *Bocca Tygris* ligt, alzoo wij vertraagd waren geworden door tegenwinden en de ligtheid van het ſchip. *Wampu* is eene kleine Chineeſche ſtad, voor welke de ſchepen van verſchillende natieën, die hier handel drijven, liggen, om hunne lading in te neemen. De Heer SONNERAT zegt dat de rivier hooger op niet diep genoeg is voor zwaar gelaaden ſchepen, al hadde de ſtaatkunde der Chineezen den Europeaanen toegelaaten dezelve naar *Canton* op te voeren; maar deeze omſtandigheid kan ik niet op

mij

mij neemen te beſlisſen, alzoo ik niet geloof dat men ooit eenen vreemdeling heeft toegelaaten de waarheid daarvan te onderzoeken. De kleine eilandjens, die over de ſtad liggen, zijn aan de verſchillende factorijen vergund, die pakhuizen gebouwd hebben tot berging van de goederen, die van *Canton* afgebragt worden.

Van *Wampu* begaf ik mij onmiddelijk in eene *ſampane* of Chineeſche boot naar *Canton*, dat omtrent derdehalve mijl de rivier hooger op ligt. Deeze booten zijn de netſte en gemaklijkſte voor reizigers, die ik ooit gezien heb. Zij zijn van verſchillende grootten, bijna plat van bodem, zeer breed in het midden, en van vooren en van agteren ſmal, daar zij hoog opſteeken en met verſierzelen opgemaakt zijn; het midden, daar wij zaten, was overdekt met een dak van bamboes, dat, naar goeddunken, verhoogd en verlaagd kan worden; in de zijden waren kleine venſters met blinden, en het kamertjen was met ordentelijke matten, tafels en ſtoelen gemeubileerd. In den agterſteven ſtond een klein afgodjen van wasch, in een kastjen van verguld leder, voor welk een pot ſtond met brandende kaerſen van drooge ſpaanders, of lonten met gom gemaakt. Wij huurden deeze boot voor een' Spaanſchen daaler.

Ik bereikte *Canton* een weinig na dat het donker geworden was en landde aan de Engelſche factorij, daar ik, ſchoon mijne aankomst zeer on-

onverwagt was, met alle blijken van oplettendheid en beleefdheid ontvangen wierd. De uitgekoozen Vergadering beſtond op dien tijd uit den Heer FITZHUGH, den Voorzitter, den Heer BRVAN en den Heer RAPIER. Zij gaven mij terſtond eene lijst van de ſcheeps-behoeften, welke de Indiſche ſchepen ons konden leveren, en ſchoon ik niet in het minst twijfel of de Kapiteins wilden ons gaerne bijſtaan met alles wat zij miſſen konden, zoo veel de zorg voor hunne eigen veiligheid en het belang hunner meesters toeliet, was het egter voor mij eene groote teleurſtelling te bevinden dat 'er op hunne lijsten naauwlijks een artijkel van touw-werk of zeil-doek was, aan welke beiden wij voornamelijk gebrek hadden. Het was mij egter enige troost te vernemen dat de ſcheeps-behoeften gereed waren om gelaaden te worden, en dat de levensmiddelen, die wij vroegen, op een dag waarſchuuwing, konden verkregen worden. Mijn verblijf alhier dan zoo kort doenlijk willende maaken, verzogt ik die heeren mij tegens den volgenden dag jonken of ſloepen te huuren, met oogmerk om *Canton* te verlaaten; maar ik wierd weldra onderrigt dat eene zaak van deezen aart in dit land niet zoo ſpoedig gong; dat 'er eerst verlof moest verzogt worden bij den Onderkoning, dat men naar den *Hoppo* of opperſten tol-bediende moest gaan om *chops* of paspoorten, en dat deeze gunſten niet toe-

toegeſtaan wierden dan na rijpe overweeging, in kort; dat geduld eene onvermijdlijke deugd in *China* was, en dat zij hoopten het vermaak te hebben mij de factorij enige dagen langer aangenaam te maaken dan ik voorneemens geweest was hen met mijn gezelſchap te vereeren.

Schoon ik juist niet in eene geſteldheid was om veel ſmaak in deeze plichtpleeging te vinden, kon ik mij egter niet onthouden van lagchen over een geval, dat zeer wel te paſſe kwam om mij van de waarheid van hun zeggen te overtuigen en van het agterdogtig karakter van de Chineezen. De Leezer zal zig herinneren dat het nu omtrent veertien dagen geleden was dat Kapitein GORE aan de factorij geſchreven had, om hunne hulp te verzoeken om verlof voor eenen van zijne officieren te verkrijgen om naar *Canton* te koomen. Ingevolge van dit verzoek hadden zij eenen van de voornaamſte Chineeſche kooplieden van de plaats overgehaald om deeze zaak voor ons bij den Onderkoning aan te dringen. Deeze man kwam den Voorzitter bezoeken terwijl wij over de zaak ſpraken, en vertelde hem met eene groote voldoening en zelf toejuiching op zijn gelaat, dat het hem eindelijk gelukt was, en dat 'er binnen weinige dagen een paspoort voor eenen van de officieren van het *Ladrone* ſchip (of den Kaaper) zoude gereed zijn. De Voorzitter zeide hem terſtond dat hij zig maar geene verdere moeite zoude geeven,

ven, alzoo de officier, op mij wijzende, reeds aangekoomen was. De ſchrik, die den ouden man bevong, toen hij deeze tijding vernam, is onmogelijk te beſchrijven. Zijn hoofd zonk op zijne borst, en de armſtoel, waarop hij zat, ſchuddede van de hevigheid van zijne ontroering. Of het *Ladrone* ſchip het voorwerp van zijne vrees ware dan wel zijne regeering kon ik niet ontdekken; maar na dat hij enige minuuten in deezen beklaaglijken ſtaat geweest was, bad de Heer BEVAN hem dat hij tog niet zoo wanhoopig zoude zijn, en verhaalde hem op welke wijze ik van *Macao* gekoomen was, de reden van mijne reis naar *Canton* en mijnen wensch om hetzelve zoo dra mogelijk te verlaaten. Dit laatſte ſcheen hem bijzonder aangenaam te zijn, en gaf mij hoop dat ik hem ook bereid zoude vinden om mijn vertrek te verhaasten, en egter, zoo dra hij zoo veel bekoomen was, dat hij weder ſpreeken kon, begon hij de onvermijdlijke vertraagingen op te haalen, welke mijne zaak zoude hebben, de moeijelijkheid van gehoor bij den Onderkoning te verkrijgen, de naijver en agterdogtigheid van de Mandaryns met opzigt tot onze waare oogmerken, die, zeide hij, tot eene buitengewoone hoogte gerezen waren, door het vreemd verſlag, dat wij van onszelven gegeeven hadden.

Na verſcheiden dagen met veel ongeduld op den uitſlag van ons verzoek gewagt te hebben,

zonder nog te verneemen dat de zaak haast een eind zoude hebben, ſprak ik den ſchipper van een Engelsch ſchip, dat op de binnenlandſche vaart voer, aan, die den vijf en twintigſten vertrekken zoude, en die mij aanbood het volk en de goederen aan boord te neemen en voor *Macao*, zoo het weder zulks toeliet, bij te leggen, tot wij ſloepen konden zenden om dezelve over te neemen; maar hij waarſchuuwde mij tevens dat 'er gevaar zoude kunnen zijn dat hij 'er mede naar zee gedreven wierd. Terwijl ik in twijfel ſtond welke maatregelen te neemen, bragt mij de Kapitein van een ander ſchip, op den binnenlandſchen handel vaarende, eenen brief van Kapitein GORE, waarin hij mij meldde dat hij hem had aangenoomen om ons van *Canton* af te haalen, en om de goederen, die wij bekoomen hadden, voor zijne eigen riſico in de *Typa* te leveren. Alle onze zwaarigheden dus opgeruimd zijnde, had ik tijd om het koopen van onze proviand en ſcheepsbehoeften voort te zetten, dat den zes en twintigſten klaar was, en den volgenden dag wierden alle de goederen aan boord gebragt.

Alzoo *Canton* waarſchijnlijk de beste markt voor peltrerijen zoude zijn, had de Heer GORE mij verzogt omtrent twintig zee-otter vellen mede te neemen, meest den eigendom van onze overleden Kapiteins, en die ten besten prijze, dien ik maaken konde, te verkoopen, eene handeling, die mij

mij gelegenheid gaf om een weinig met de Chineesche wijze van koophandel te drijven bekend te worden. Deeze omſtandigheid aan de *ſupercargas* te kennen gegeeven hebbende, verzogt ik hen mij aan den eenen of anderen Chineeſchen koopman van krediet en naam aan te beveelen, die mij in eens eenen goeden en redenlijken prijs zoude bieden. Men wees mij dan naar een lid van de *Hong*, eene maatſchappij van de voornaamſte kooplieden van de plaats, die, volkoomen onderrigt wordende van mijne zaak, de kieschheid van mijnen toeſtand ſcheen te gevoelen, mij verzeekerde dat ik mij op zijne eerlijkheid verlaaten konde, en dat hij zig, in een geval als dit, enkel als een makelaar zoude beſchouwen, zonder op enig voordeel voor zig zelven te zien. Mijne goederen voor hem ten toon geſpreid hebbende, bekeek hij die zeer naauwkeurig over en over, en zeide mij ten laatſten dat hij 'er niet meer voor konde bieden dan drie honderd dalers. Alzoo ik naar den prijs, waarvoor onze vellen in *Kamtſchatka* verkogt waren, wel wist dat hij 'er mij niet de helft van de waerde voor geboden had, vond ik mij in de noodzaaklijkheid van eenen eisch te doen. Ik vroeg 'er dan duizend dalers voor; mijn Chinees kwam toen op tot vijf honderd; toen bood hij mij voor mijzelven een geſchenk van thee en porcelein, dat nog honderd dalers waerdig was, vervolgens dezelfde ſom in

geld, en eindelijk kwam hij op tot zeven honderd dalers, waarop ik op negen honderd daalde. Hier, beiden partijen verklaarende dat zij daar niet af zouden gaan, ſcheidden wij; maar de Chinees kwam weldra terug met eene lijst van Indiſche goederen, die hij mij nu voorſtelde in ruiling aan te neemen, en die men mij naderhand zeide dat, eerlijk afgeleverd wordende, tweemaal zoo veel waerdig zouden geweest zijn als hij eerst geboden had. Vindende dat ik niet verkoos op die wijze te handelen, ſtelde hij, als zijn laatſte bod, voor dat wij het verſchil zouden deelen, dat ik, dit looven en dingen moede, aannam, en de agt honderd dalers wierden mij terſtond betaald.

De ſlegte ſtaat van mijne gezondheid deed mij weinig ſpijt gevoelen dat de politie der Chineezen alle Europeaanen te *Canton* noodzaakt hunne nieuwsgierigheid binnen zeer enge grenzen te bepaalen; anders zou ik zeer groote kwelling gevoeld hebben mij onder de muuren van eene zoo groote ſtad te bevinden, vol voorwerpen, die nieuw voor mij waren, zonder 'er in te mogen koomen. De berichten, door PERES, LE COMTE en DU HALDE van deeze plaats gegeeven, zijn in ieders handen. Deeze ſchrijvers zijn onlangs van ſterke vergrooting beſchuldigd door den Heer DE SONNERAT, waarom de volgende waarneemingen, mij zeer verplichtend medegedeeld door ver-

verſcheiden Engelſche heeren, die zig langen tijd te *Canton* opgehouden hebben, het algemeen misſchien niet onaangenaam zullen zijn.

Canton, de oude en nieuwe ſtad en de voorſteden 'er onder gerekend, heeft omtrent tien Engelſche mijlen omtrek. Wat derzelver bevolking belangt, zoo men 'er over mag oordeelen naar hetgeen men in de voorſteden ziet, zou ik denken dat zij veel minder is dan eene Europiſche ſtad van dezelfde grootte. LE COMTE ſchattede het getal inwooneren op een millioen en vijf honderd duizend zielen; DU HALDE op een millioen; en de Heer SONNERAT zegt dat hij die heeft nagerekend en niet meer dan vijf en zeventig duizend zielen heeft gevonden; (*) doch alzoo deeze Reiziger ons de gronden niet heeft opgegeeven, waarop zijne berekening rust, en daarenboven zoo geneigd ſchijnt alles dat tot de Chineezen betrekking heeft te verkleinen als de Jeſuïten om het te vergrooten, is 'er zeeker reden om aan zijne opgave te twijfelen. De volgende omſtandigheden zullen misſchien den Leezer aanleiding geeven om met tamelijke naauwkeurigheid hier over oordeel te vellen.

Een Chineesch huis beſlaat ongetwijfeld meer ruim-

(*) SONNERAT *Reize naar de Oost-Indiën en China*, Ned. Vert. II D. pl. 192.

ruimte dan 'er gemeenlijk in Europa door een huis beſlagen wordt; maar de evenredigheid, door SONNERAT opgegeeven als van vier of vijf tot een, is voorzeeker verre boven de waarheid. Hier bij moet men voegen dat zeer veele huizen, in de voorſteden van *Canton*, alleen tot komptoiren en pakhuizen gebruikt worden door kooplieden en rijke ambagtslieden, welker huisgezinnen geheel binnen in de ſtad woonen. Aan den anderen kant ſchijnen de Chineeſche huisgezinnen, door elkanderen, uit meer perſoonen te beſtaan dan een Europeesch. Een Mandaryn heeft, naar zijnen rang en zijn inkoomen, van vijf tot twintig vrouwen; een koopman van drie tot vijf. Een van deeze klaſſe te *Canton* had wel vijf en twintig vrouwen en zes en dertig kinderen; maar dit wierd mij als een zeer zeldzaam voorbeeld opgegeeven. Een wel geſteld ambagtsman heeft 'er gewoonlijk twee, en de laagere klaſſe des volks zeer zelden meer dan eene. Hunne bedienden zijn ten minſten eens zoo veele in getal dan die door perſoonen van denzelfden ſtand in Europa gebruikt worden. Als men dan een Chineesch huisgezin een derde grooter, en een Europeaansch huis twee derden kleiner dan de andere onderſtelt, zal eene Chineeſche ſtad ſlechts de helft van het aantal inwooneren bevatten, die in eene Europiſche ſtad van dezelfde grootte leeven. Volgens deeze opgave

gaye zullen de ſtad en de voorſteden van *Canton* waarſchijnlijk omtrent honderd vijftig duizend inwooneren bevatten.

Met opzigt tot het aantal der bewoonde *Sampanes* vond ik dat verſchillende gedagten gekoesterd wierden; doch niemand ſtelde die minder dan veertig duizend. Zij lagen in reien digt tegens elkanderen vertuid, met hier en daar eene naauwe opening, opdat de ſloepen de rivier op en af zouden kunnen vaaren. Alzoo de Tyger-rivier te *Canton* wat breeder is dan de Theems te Londen, en de geheele rivier in de uitgeſtrektheid van ten minſten eene Engelſche mijl op deeze wijze bedekt is, koomt mij dit getal geenzints vergroot voor, en, als men het aanneemt, moet het getal der inwooneren van deeze ſchuiten-ſtad alleen (want elke ſchuit bevat een huisgezin) ten naastenbij driemaal het getal bedraagen, dat door den Heer SONNERAT onderſteld wordt in de geheele ſtad te wezen.

De krijgsmacht van de provintie, van welke *Canton* de hoofdſtad is, bedraagt vijftig duizend mannen. Men zegt dat 'er twintig duizend in en omtrent de ſtad ingelegerd zijn, en tot bewijs hier van, wierd mij verzeekerd dat 'er bij gelegenheid van enige opſchudding, die te *Canton* was voorgevallen, binnen den tijd van enige uuren, derrig duizend mannen wierden bijeengebragt.

De ſtraaten zijn lang en de meeste ſmal en onregelmaatig, maar wel geplaveid met groote ſteenen en zij worden meest zeer zindelijk gehouden. De huizen zijn van gebakken ſteenen gebouwd, en eene verdieping hoog, hebbende gemeenlijk twee of drie plaatſen van agteren, waarop de pakhuizen voor koopgoederen ſtaan, en in de huizen binnen de ſtad de vertrekken voor de vrouwen. Zeer weinige van de geringſte ſoort zijn van hout gebouwd.

De huizen, den Europiſchen factooren toebehoorende, ſtaan op eene fraaie kaai, met eene regelmaatige voorgevel van twee verdiepingen naar de rivier, en zijn van binnen gedeeltelijk naar de Europiſche, en gedeeltelijk naar de Chineeſche wijze ingerigt. Naast deeze ſtaan verſcheiden huizen, aan Chineezen toebehoorende, die aan de ſchippers van de ſchepen en aan kooplieden, die zig hier eenen zekeren tijd op willen houden, verhuurd worden. Alzoo geen Europeaan zijne vrouw mede naar *Canton* mag neemen, woonen de Engelſche ſupercargas bij malkanderen, hebben eene gemeene tafel, die door de maatſchappij onderhouden wordt, en ieder afzonderlijke kamers, beſtaande uit drie of vier vertrekken. De tijd van hun verblijf alhier gaat zelden jaarlijks agt maanden te boven, en alzoo zij, geduurende denzelven, vrij aanhoudend in dienst van de maatſchappij bezig zijn, kunnen zij zig met

met te minder weêrzin aan den dwang, waaronder zij zoo kort gehouden worden, onderwerpen. Zeer zelden doen zij bezoeken binnen de muuren van *Canton*, dan bij openbaare gelegenheden. Waarlijk niets gaf mij een zoo ongunſtig denkbeeld van het karakter der Chineezen dan te bevinden dat zij, onder zoo veele perſoonen van rechtſchapen denkwijze en beminlijken omgang, van welke ſommige vijftien jaaren agter een te *Canton* gewoond hebben, nooit enige vriendſchap gemaakt, of vriendelijke omgang met hun gehad hebben. Zoo haast het laatſte ſchip *Wampu* verlaat, zijn zij alle genoodzaakt zig naar *Macao* te begeeven; maar dat een blijk is van de uitmuntende politie van het land, zij laaten al het geld, dat zij bezitten, in klinkende ſpecie agter, dat men mij zeide ſomtijds honderd duizend ponden ſterling te beloopen, waarvoor zij geene andere zeekerheid hebben dan de zegels van de kooplieden van de *Hong*, den Onderkoning en de Mandaryns.

Geduurende mijn verblijf te *Canton* bragt mij een van de Engelſche heeren te bezoek bij iemand van den eerſten rang in de plaats. Wij wierden in eene lange kamer, of galerij, ontvangen, aan welker opper-eind eene tafel ſtond, met eenen grooten ſtoel 'er bij, terwijl 'er zig eene rei ſtoelen van dezelve ter wederzijde langs de kamer uitſtrekte. Naardien men mij te vooren onderrigt

had dat het punt van beleefdheid daarin beſtond dat men zoo lang overeind bleef als mogelijk was, kweet ik mij gereedlijk van deeze plechtigheid, waarna wij van thee en enige verſche en ingelegde vrugten bediend wierden. Onze gastheer was zeer vet, had een zwaarmoedig dom gezigt en was zeer deftig in houding. Hij ſprak een weinig gebrooken Engelsch en Portugeesch, en, toen wij van zijne ververſchingen wat gebruikt hadden, geleidde hij ons door zijn huis en tuin, en, na dat hij ons alle de verbeteringen, die hij bezig was te maaken, getoond had, namen wij afſcheid.

Ik was tot nog toe voorneemens geweest, zoo wel om de moeite en het tijd-verlies in het vraagen van paspoorten voor te koomen, als om de onnodige onkosten te ſpaaren van een *Sampane* te huuren, die, naar ik vernam, ten minſten op twaalf ponden ſterling beliep, om met de goederen naar *Macao* te gaan in het ſchip, waarvan ik hier voor geſprooken heb; doch eene nodiging ontvangen hebbende van twee Engelſche heeren, die paspoort voor vier ontvangen hadden, nam ik met den Heer PHILIPS hunne aanbieding van plaatſen in eene Chineeſche boot aan, en liet den Heer LANNYON agter, om zorg te draagen voor het volk en de goederen, die den volgenden dag zouden afzeilen. Den zes en twintigſten in den avond nam ik afſcheid van de ſupercargas, na hen bedankt

dankt te hebben voor hunne menigvuldige verplichtende beleefdheden, waaronder ik niet moet vergeeten een fraai geſchenk van thee tot gebruik van het ſcheeps-volk der beiden ſchepen en eene groote verzameling van Engelſche nieuwspapieren. De laatſte waren voor ons van zeer veel waerde, alzoo zij dienden om ons ongeduld bezigheid te verſchaffen geduurende onze verveelende t'huisreize, en ons in ſtaat ſtelden om niet geheel vreemd omtrent hetgeen in ons vaderland gebeurd was t'huis te koomen. Den volgenden morgen ten een uur verlieten wij *Canton* en kwamen daags daarna omtrent op hetzelfde uur te *Macao*, zijnde een kanaal afgevaaren, dat ten Westen van dat ligt, door hetwelk wij op gevaaren waren.

Geduurende onze afwezigheid had 'er eene levendige handel plaats gehad met de Chineezen voor zee-otter vellen, die elken dag in waerde gerezen waren. Een van onze matroozen verkogt zijnen voorraad alleen voor agt honderd dalers, en enige vellen van eerſte hoedanigheid, die ſchoon en wel bewaard waren, wierden elk voor honderd twintig verkogt. Het geheel beloop van de waerde in klinkende ſpecie en goederen, die voor de pelterijen in beiden de ſchepen gemaakt wierd, was niet minder dan twee duizend ponden ſterling, en wij onderſtelden alle dat ten minſten twee derden van degeene, die wij oorſpronglijk van de Amerikaanen gekogt hadden, beſchadigd

en

en afgefleten, of in *Kamtſchatka* weggegeeven of op eene andere wijze weg geraakt waren. Als men hierbij zig nog herinnert dat de pelterijen in het eerst door ons opgezameld wierden zonder dat wij enig denkbeeld van derzelver wezenlijke waerde hadden, dat het grootſte gedeelte door de Indiaanen, van welke wij die gekogt hadden, gedraagen was; dat zij daarna met weinig zorgvuldigheid bewaard en op onzen kruistogt naar het Noorden dikwijls tot bed-dekens en andere gebruiken gebezigd waren, en dat wij 'er waarſchijnlijk in *China* de volle waerde nie voor genoten hadden, dan koomen mij de voordeelen, die men zoude kunnen haalen uit eene reis naar dat gedeelte van de Amerikaanſche kust, met oogmerken van handel te drijven, gewigtig genoeg voor om de aandacht van het algemeen naar zig te trekken.

De dolligheid, waarvan onze matroozen bezeten wierden om weder naar *Cooks-Rivier* te keeren, en door nog eene lading pelterijen in eens hun fortuin te maaken, was niet veel minder dan muiterij, en ik moet bekennen dat ik niet kon nalaaten mijzelven toe te geeven in een ontwerp, welke onze teleurſtelling, in genoodzaakt te zijn den Japanſchen Archipel en de Noord-kust van China onbezogt te laaten, mij eerst ingaf, als ook doordien ik begreep dat dit voorwerp nog gelukkiglijk zoude kunnen volvoerd worden door mid-

middel van de Oost-Indiſche Maatſchappij, niet alleen zonder kosten, maar zelfs met het vooruitzigt van zeer aanmerklijke voordeelen. Schoon de ſtaat van zaaken in Engeland, of misſchien grootere moeijelijkheden in de uitvoering van mijn plan dan ik voorzien had, tot hiertoe deszelfs uitvoering verhinderd hebben, hoop ik egter, daar ik het plan in mijn dagverhaal vind en 'er nog op geſteld ben, dat het niet geheel vreemd van den aart van dit werk zal zijn, zoo ik verlof verzoek om het hier in te laſchen.

Ik zoude dan voorſlaan dat de Chinaasvaarers van de Maatſchappij elk enig volk boven de gewoone equipage mede zouden neemen, in het geheel honderd mannen uitmaakende. Daar konden, naar men mij zeide, als men bij tijds gewaarſchuuwd wierd, te *Canton* gemaklijk twee ſchepen, een van twee honderd en een van honderd vijftig tonnen, gekogt worden, en, alzoo het proviand aldaar niet duurer is dan in Europa, reken ik dat zij volkoomen tot de reis zouden kunnen worden uitgerust, met voor een jaar ſoldij en proviand, voor zes duizend ponden, den koopprijs mede gerekend. De kosten van de nodige waaren om te mangelen zijn naauwlijks meldingwaerdig. Ik zoude vooral aanraaden dat elk ſchip vijf tonnen onbewerkt ijzer, eene ſmidſe, en eenen bekwaamen ſmit met een knegt en een jongen mede zoude hebben, die gereed zouden zijn

om

om het gereedſchap, dat de Indiaanen meest zouden verlangen, te ſmeeden. Want ſchoon wij zes van de fraaiſte vellen voor een dozijn groote groene glazen koraalen gekogt hadden, weet men egter dat de zin van dit volk in het ſtuk van opſchik zeer grillig is, en dat ijzer de eenigſte vast gewilde waare op hunne markt is. Hierbij zouden ook nog enige dozijnen groote puntige meſſen met ſcheden kunnen gevoegd worden, enige baalen grove wollen manufactuuren (linnen wilden zij van ons niet aanneemen) en een vat of twee koperen en glazen ſnuisterijen.

Ik heb hier twee ſchepen voorgeſteld, niet alleen tot veiligheid van den togt, maar ook omdat ik van gedagten ben dat men nooit enkele ſchepen op ontdekkingen uit moet zenden; want daar gevaaren moeten onder de oogen gezien en hachlijke proeven genoomen worden, kan men niet verwagten dat enkele ſchepen zig zoo verre zullen waagen als wanneer 'er tegens een ongeluk gezorgd is.

De ſchepen nu zeilvaerdig zijnde, zullen met den eerſten Zuid-Westlijken paſſaat, die gemeenlijk in het begin van April aanvangt, vertrekken. Met deezen wind zullen zij noordwaarts ſtuuren langs de kust van *China*, dezelve naauwkeuriger beginnende op te neemen van den mond der rivier *Kyana* of de rivier *Nankin*, op 30° Breedte, die ik meen dat de uiterſte grens van deeze kust is, die

die door Europiſche ſchepen bezogt is geworden. Alzoo de uitgeſtrektheid van die diepe golf, *Whang Hay* of de *Geele Zee* genaamd, thans nog onbekend is, moet het aan het goeddunken van den bevelvoerer overgelaaten worden dezelve zoo verre op te vaaren als hij met de voorzigtigheid beſtaanbaar mag rekenen; maar hij moet zorgdraagen zig 'er niet al te verre in te begeeven, opdat hem de tijd tot het voortzetten van het overig gedeelte zijner onderneeming niet ontſchieten zoude. Dezelfde zeemanſchap moet hij gebruiken, als hij in de Straat van *Teſſoi* koomt, met opzigt tot de eilanden van *Jeſo*, welke hij, zoo weêr en wind dienſtig zijn, niet zal nalaaten op te neemen.

Tot 51° 40′ Breedte gekoomen zijnde, daar hij aan de zuidlijkſte punt van het eiland *Sagaleen* zal koomen, agter welke de zee van *Okotz* genoeg bekend is, zal hij Zuidwaarts ſtuuren, waarſchijnlijk in het begin van Junij, en tragten het zuidlijkst van de *Kurile-Eilanden* aan te treffen. *Ooroop* of *Nadeegsda* zullen, volgens de berichten der Ruſſen, den ſchepen eene goede haven aanbieden, daar zij zig van hout en water kunnen voorzien en de ververſchingen inneemen, welke de plaats opleveren kan. Tegens het eind van Junij zullen zij hunne koers naar de *Shummagins* neemen, en van daar naar *Cooks-Rivier*, op hunnen togt zoo veele vellen koopende

pende als zij kunnen, zonder te veel tijd te verliezen, naardien zij weder Zuidwaarts moeten ſtuuren en de kust met groote naauwkeurigheid opneemen van de Breedte van 56° tot 50°, de ruimte daar wij door tegenwinden tot buiten het gezigt van land gedreven wierden. Men moet opmerken dat ik het koopen van pelterijen, op deezen togt, enkel als een bijvoegzel beſchouw, om de kosten goed te maaken, en volgens de ondervinding, die wij op deezen togt hadden, kan men niet twijfelen of men zou twee honderd vijftig vellen, elk honderd dalers waerdig, zonder verlies van tijd, kunnen bekoomen, voornamelijk omdat het waarſchijnlijk is dat men die langs de kust ten Zuiden van *Cooks-Rivier* zal vinden.

Drie maanden op de kust van Amerika doorgebragt hebbende, zullen zij naar *China* terugkeeren vooraan in October, op hunnen togt, zoo veel mogelijk, de koerſen van voorige reizigers vermijdende. Ik heb 'er nog maar alleenlijk bij te voegen dat, zoo de pelterij-handel een bepaald voorwerp van Indiſchen handel wierd, 'er menigvuldige gelegenheden zullen koomen om hetgeen in den togt, van welken ik het gewaagd heb eene ſchets te geeven, nog onafgedaan gebleven is, volledig te maaken. (*)

Het

(*) Deeze wenken zijn in een land, daar alle handel-on-

Het verkoopen van onze zee-otter vellen aan de Chineezen had eene grappige verandering in de kledij van al ons volk te weeg gebragt. Bij onze aankomst in de *Typa* kon niets het haveloos voorkoomen van onze jonge officieren en matroozen evenaaren; want, alzoo onze reis alreeds bijna een jaar langer geduurd had dan wij eerst dagten op zee te zullen blijven, was schier onze geheele oorspronglijke voorraad van Europische klederen reeds lang verfleten, of met vellen en de verschillende stoffen, die wij in den loop van onze ontdekkingen ontmoet hadden, gelapt. Deeze lappen wierden nu weder met de kakelbontste Chineesche zijden en katoenen vermengd en uitgelegd.

Den dertigsten kwam de Heer LANNYON aan met de schips-behoeften en het proviand, die onmiddelijk in behoorlijke evenredigheid aan boord van de twee schepen gelaaden wierden. Den volgen-

onderneemingen die maar mogelijk zijn, ter uitvoer gebragt worden, niet zonder vrugt geweest; verscheiden bijzondere kooplieden hebben schepen op deezen pelterij-handel uitgerust, en sommige met een zeer goeden uitslag; doch het is te denken dat, daar 'er veele schepen om kwamen, deeze waare weldra schaarsch worden moest. De Heer KING miskent de Oost-Indische Maatschappij en haare beampten daarin, dat hij ontdekkingen van haar verwagt. Handelmaatschappijen vaaren alleen om voordeel.

VERTAALER.

genden dag zond ik, volgens een verdrag door den Heer GORE gemaakt, ons plegt-anker naar het ſchip, dat op de binnenlandſche vaart voer, en ontvong van hetzelve daar tegens de kanonnen, waaraan het te vooren ten anker lag.

Terwijl wij in de *Typa* lagen, toonde men mij in een' tuin, eenen Engelſchen heer te *Macao* toebehoorenden, de rots, onder welke, gelijk de overlevering aldaar zegt, de dichter CAMOENS gewoon was te zitten om zijne *Luſiade* te ſchrijven. Het is een hooge boog van eenen enkelen vasten ſteen, en vormt den ingang van eene grot, die uit den rijzenden grond daar agter is uitgegraaven. De rots wordt overſchaduwd door groote wijduitſpreidende boomen, en men heeft uit dezelve een uitgeſtrekt en pragtig gezigt op de zee en de daaromtrent liggende eilanden.

Den elfden Januarij 1780 vonden twee matroozen van *de Reſolutie* middel om met een' kotter van zes riemen te ontloopen, en, niettegenſtaande 'er dien dag en den volgenden ijverig naar hen gezogt wierd, konden wij egter nooit iets meer van hun verneemen. Wij onderſtelden dat zij verleid waren door het heerſchend denkbeeld van hun fortuin te zullen maaken, door naar de pelterij-eilanden terug te keeren.

Alzoo wij, geduurende ons verblijf in de *Typa* niets vernamen van de meeting van de ſchepen, kan men daaruit beſluiten dat het punt, zoo ſterk door

door de Chineezen, in Lord ANSONS tijd, betwist, ingevolge van zijne kloekmoedigheid en ſtandvastigheid, zedert niet meer is gevergd.

De volgende ſcheepvaartkundige waarneemingen wierden 'er gedaan terwijl wij hier lagen:

Noorder Breedte van de Haven van *Macao* . . .	22°	12′	0″
Derzelver Oostlijke Lengte .	113	47	0
Noorder Breedte van de anker-plaats in de *Typa* . .	22	9	20
Derzelver Lengte . .	113	48	34
Gemiddelde Duiking van de Noord-Pool van de kompas-naald .	21	1	0
Westlijke Afwijking van de kompas-naald . . .	0	19	0

Bij nieuwe en volle maan was het in de *Typa* ten 5ᵘ 15′ hoog water, en in de haven van *Macao*, ten 5ᵘ 50′. De grootſte rijzing was zes voeten en een duim. De vloed ſcheen uit het Zuid-Oosten te koomen; maar wij konden dit niet met zeekerheid bepaalen, wegens het groot aantal eilanden, die voor den mond van de rivier van *Canton* liggen.

Mij eene lijst bezorgd hebbende van de prijzen der levensmiddelen te *Canton* in het jaar 1780, zal ik dezelve hier laaten volgen, en heb 'er alleen op aan te merken dat de verſchillende artijkelen onderſteld worden de beste in hunne ſoort

te zijn, en dat de ingezetenen dezelve voor omtrent een derde minder koopen dan den prijs op de lijst, die alleen voor vreemdelingen bepaald is.

Lijst van de prijzen der levensmiddelen te Canton *in het jaar* 1780. (*)

	L.	s.	d.
Ananasſen, de twintig ſtuks	0	4	0
Arak, de flesch	0	0	8
Boter, het *catje* (†)	0	2	$4\frac{4}{5}$
Rundvleesch, te *Canton*, het *catje*	0	0	$2\frac{1}{4}$
Rundvleesch, te *Macao*, het *catje*	0	0	$5\frac{1}{5}$
Vogel-nesten, het *catje*	3	6	8
Biscuit, het *catje*	0	0	4
Becha de mar, (§) het *catje*	0	2	$0\frac{4}{5}$
Kalveren, het ſtuk	1	6	$9\frac{1}{5}$
Gedroogde caravances of klim-boonen, het *catje*	0	0	$2\frac{3}{5}$

Kool

(*) Deeze lijst kan tot eene maatſtaf van de Chineeſche lekkerbekkerij dienen, want het is te verwonderen hoe duur naar evenredigheid de lekker-beetjens aldaar betaald worden.

G. FORSTER.

(†) *Catje* is een Chineesch pond en houdt agttien onçen, en een *pekol* is honderd *catjes*; het *catje* is op Batavia een en een vierde pond.

VERTAALER.

(§) Denklijk de Portugeeſche naam van de zee-kat, *ſepia octopedia*.

G. FORSTER.

	L.	ſ.	d.
Kool uit *Nankin*, het *catje* .	0	0	$4\frac{1}{5}$
Kerry-poeder, het *catje* .	0	1	4
Koffy, het *catje* . .	0	1	4
Kokos-nooten, het ſtuk .	0	0	4
Houtskolen, het *pecol* .	0	3	4
Coxice, (*) het *catje* . .	0	1	4
Cantonſche nooten, het *catje*	0	0	4
Kaſtanjen, het *catje* . .	0	0	$2\frac{2}{5}$
Harten-ſchulpen, (kokhaanen) het *catje*	0	0	$3\frac{1}{5}$
Eendvogels, het ſtuk . .	0	0	$5\frac{1}{5}$
Wilde eendvogels, het ſtuk .	0	1	$0\frac{4}{5}$
Herten-zenuwen, het *catje* .	0	2	$1\frac{3}{5}$
Paling, het *catje* . .	0	0	$6\frac{2}{5}$
Eieren, het honderd . .	0	2	0
Visch, gemeene, het *catje* .	0	0	$3\frac{1}{5}$
Visch, beste, het *catje* .	0	0	$6\frac{2}{5}$
Gezouten visch van *Nankin*, het *catje*	0	0	$9\frac{3}{5}$
Fruit, het *catje* . .	0	0	$1\frac{3}{5}$
Fruit, van *Nankin*, het *catje* .	0	2	0
Kikvorſchen, het *catje* .	0	0	$6\frac{2}{5}$
Meel, het *catje* . .	0	0	$1\frac{76}{100}$
Hoenders, kapoenen enz., het *catje*	0	0	$7\frac{1}{5}$
Visch-maagen, het *catje* .	0	2	$1\frac{3}{5}$
Ganſen, het *catje* . .	0	0	$6\frac{2}{5}$
Moes-groenten, het *catje* .	0	0	$1\frac{3}{4}$

Gras,

(*) Dit en enige andere artijkelen zijn mij onbekend.
VERTAALER.

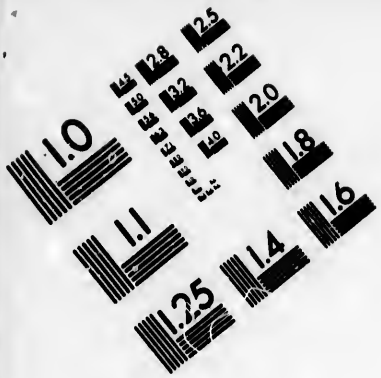

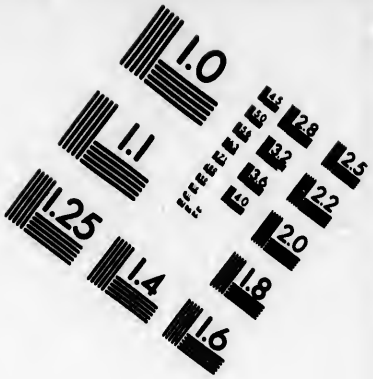

IMAGE EVALUATION TEST TARGET (MT-3)

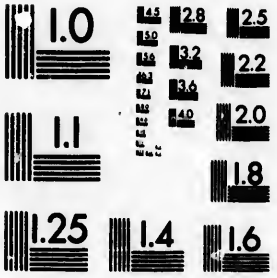

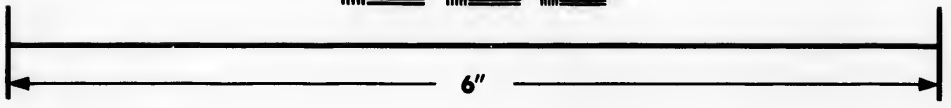

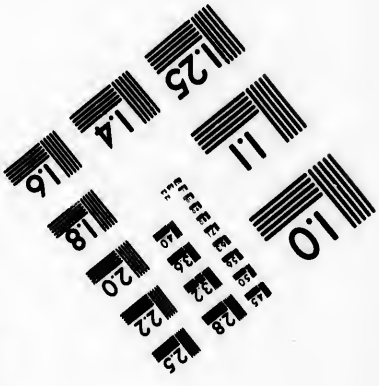

Photographic Sciences Corporation

23 WEST MAIN STREET
WEBSTER, N.Y. 14580
(716) 872-4503

	L.	ſ.	d.
Gras, de bos	0	0	$2\frac{3}{4}$
Druiven, het *catje*	0	1	$0\frac{1}{4}$
Hartshoorn, het *catje*	0	1	4
Ham, het *catje*	0	1	$2\frac{3}{4}$
Spek, het *catje*	0	0	$7\frac{1}{2}$
Lardeer-Spek, het *catje*	0	0	$7\frac{1}{2}$
Leevende varkens, het *catje*	0	0	$4\frac{1}{2}$
Bigge, het *catje*	0	0	$5\frac{3}{4}$
Leevende geitjens, het *catje*	0	0	$4\frac{3}{4}$
Limoenen, het *catje*	0	0	$0\frac{1}{2}$
Gedroogde *Litchis*, het *catje*	0	0	$2\frac{3}{4}$
Lockſoy, het *catje*	0	0	$6\frac{3}{4}$
Lobchoks, het *catje*	0	0	$5\frac{3}{4}$
Lamp-olie, het *catje*	0	0	$5\frac{3}{4}$
Lampen-pitten, het *catje*	0	0	8
Meloenen, het ſtuk	0	0	$4\frac{1}{2}$
Melk, het *catje*	0	0	$1\frac{1}{4}$
Melk, te *Macao*, het *catje*	0	0	$3\frac{1}{4}$
Mostaard zaad, het *catje*	0	0	$6\frac{3}{4}$
Ingelegde paddeſtoelen, het *catje*	0	2	8
Verſche paddeſtoelen, het *catje*	0	1	4
Oesters, het *pecol*	0	3	4
Drooge uien, het *catje*	0	0	$2\frac{3}{4}$
Peper, het *catje*	0	1	$0\frac{3}{4}$
Faiſanten, het ſtuk	0	5	4
Patryzen, het ſtuk	0	0	$9\frac{3}{4}$
Duiven, het ſtuk	0	0	$5\frac{1}{2}$
Granaat-appelen, het ſtuk	0	0	$2\frac{3}{4}$

	L.	*ſ.*	*d.*
Kwartels, het ſtuk	0	0	1½
Konijnen, het ſtuk	0	1	4
Rijst, het *catje*	0	0	2
Paddy (of ongepelde rijst) het *catje*	0	0	0⅘
Roode rijst, het *catje*	0	0	2⅖
Grove rijst, het *catje*	0	0	1⅕
Japanſche rijst, het *catje*	0	0	1
Rozijnen, het *catje*	0	2	0
Schaapen, het ſtuk	3	6	8
Snippen, het *catje*	0	0	1⅕
Steur, het *catje*	0	4	9⅗
Kleine Steur, het *catje*	0	2	4⅘
Suiker, het *catje*	0	0	3⅕
Zout, het *catje*	0	0	1⅗
Salpeter, het *catje*	0	2	1⅕
Soja, het *catje*	0	0	1⅕
Specerijen, het *catje*	0	16	8
Confituuren, het *catje*	0	0	6⅖
Sago, het *catje*	0	0	3⅕
Salade, het *catje*	0	0	2⅖
Haaien-vinnen, het *catje*	0	2	1⅕
Samſui-ſoja (ſoja met brandewijn) het *catje*	0	0	2⅖
Taling, het ſtuk	0	0	6⅖
Schildpad, het *catje*	0	0	9⅗
Thee, het *catje*	0	2	0
Curcuma of geelwortel, het *catje*	0	0	2⅖
Tamarinden, het *catje*	0	0	8

	L.	s.	d.
Azijn, het *catje*	0	0	1⅕
Vermicelli, het *catje*	0	0	3⅗
Wasch-kaersen, het *catje*	0	3	0
Walnooten, het *catje*	0	0	4⅘
Hout, het *pecol*	0	1	4
Water, de honderd emmers	0	6	8

Huur van de *Poho* factorij, in 't jaar	400	0	0
Huur van die van *Lunsoon*	316	13	4
Rijst voor de bedienden, in de maand	0	8	0
Loon voor de bedienden, die inwoonen, in de maand	0	19	2⅖

Loon voor de bedienden voor het jaargetij	20 Sp. dalers 's jaars.
Loon van een Hofmeester	80 —— —— ——
Loon van een Keldermeester	80 —— —— ——

Arbeids-loonen.

	L.	s.	d.
Een koeli of draager daags	0	0	8
Een kleermaaker (behalven de rijst)	0	0	5
Een Ambagtsman	0	0	8
Een gemeen arbeider van		0	3
tot	0	0	5

Het arbeidsloon voor vrouwen is aanmerklijk minder.

TIEN-

TIENDE HOOFDSTUK.

Wij verlaaten de Typa. *Bevelen, door het Franſche Hof met opzigt tot Kapitein* COOK *gegeeven. Beſluit daarop genoomen. Peiling van de* Macclesfields Banken. *Wij vaaren voorbij* Pulo Sapata. *Wij ſtuuren naar* Pulo Condore. *Wij ankeren te* Pulo Condore. *Verrigtingen geduurende ons verblijf aldaar. Reis naar de voornaamſte ſtad. Wij ontvangen een bezoek van eenen Mandaryn. Zijne brieven. Ververſchingen, aldaar te krijgen. Beſchrijving van het Eiland en deszelfs tegenswoordigen ſtaat. Deszelfs voortbrengzels. Eene aanmerking van den Heer* SONNERAT *wederlegd. Sterrekundige en ſcheepvaartkundige waarneemingen.*

Den twaalfden Januarij 1780 op den middag maakten wij de touwen los, en bragten het geſchut in orde, dat aan boord van mijn ſchip nu in tien ſtukken beſtond, zoo dat wij, met nog vier poorten, die wij 'er aan gemaakt hadden, als de nood het vereischte, 'er zeven aan een boord gebruiken konden. *De Reſolutie* had ook het getal van haare kanonnen van twaalf tot zestien vermeerderd, en in beiden de ſchepen was

eene ſterke verſchansſing rondom het dek gebragt, en alle andere voorzorgen genoomen, om onze kleine macht een zoo ontzagverwekkend aanzien te geeven als mogelijk was.

Wij achteden het onzen plicht ons van deeze middelen van verdediging te voorzien, ſchoon wij enige reden hadden om te denken dat de edelmoedigheid van onze vijanden die grootendeels overbodig gemaakt had. Wij vernamen te *Canton* dat de nieuwspapieren, die laatst uit Engeland aangekoomen waren, vermeldden dat 'er aan boord van alle de oorlogs-vaartuigen, die in Europa genoomen waren, bevelen waren gevonden, waarbij derzelver Kapiteins gelast wierden dat zij, ingeval zij de ſchepen, die onder bevel van Kapitein COOK uitgezeild waren, ontmoeteden, dezelve hunne reis zouden laaten vervorderen, zonder hen te moeijen. Men zeide dat dezelfde bevelen ook door het Congres van Amerika gegeeven waren aan de ſchepen in deszelfs dienst. Alzoo deeze tijding verder bevestigd wierd door bijzondere brieven aan verſcheiden van de ſupercargas, achtede Kapitein GORE zig verplicht, ter wedervergelding van de edelmoedige uitzonderingen, ten onzen voordeele gemaakt, zig te moeten onthouden van enige prijzen te maaken, zoo zig daartoe in deeze zeeën gelegenheid mogt opdoen, en om gedurende zijnen gantſchen togt, de geſtrengſte onzijdigheid in acht te neemen.

Ten

Ten twee uuren na den middag onder zeil geraakt zijnde, groetede *de Reſolutie* het fort van *Macao* met elf ſchooten, dat met hetzelfde getal ſchooten beantwoord wierd. Ten vijf uuren den wind ſtillenden, weigerde het ſchip over ſtaag te gaan en dreef aan den grond; doch, een anker uitgebragt zijnde, wierd het 'er af gewonden, zonder de minſte ſchade gekregen te hebben. Het weder ſtil blijvende, waren wij genoodzaakt ons ſchip naar den mond van de *Typa* te winden, daar wij ten agt uuren kwamen, en daar wij tot des anderen daags 's morgens ten negen uuren bleeven liggen, wanneer wij, met hulp van een fris koeltjen uit het Oosten, tusſchen *Potoe* en *Wungbo* Zuidwaarts ſtuurden.

Op den middag wierden wij gegroet door een Zweedsch ſchip, dat ons voorbij zeilde naar Europa. Ten vier uuren lag het *Ladrone-Eiland* twee mijlen Oost van ons. Wij ſtuurden nu Z. ¼ O. met een fris koeltjen uit het O. N. O. zonder enig meldenswaerdig voorval tot den vijftienden op den middag, wanneer wij, op 18° 57′ Breedte en 114° 13′ Lengte zijnde, en den wind naar het Noorden loopenden, nog eene halve ſtreek Oostlijker koers hielden, om op de *Macclesfield Bank* te peilen. Dit bragten wij ter uitvoer den zestienden ten agt uuren 's avonds, en vonden de diepte vijftig vademen, over eenen grond van wit zand en ſchulpen. Dat gedeelte

van

van de *Macclesfield Bank* plaatsten wij op 15° 51′ Breedte en op 114° 20′ Lengte, dat zeer naauwkeurig overeenkoomt met de plaatsing op DALRYMPLES kaart, wiens naauwkeurigheid over het algemeen, zoo die nog bewijs nodig had, in dit stuk bevestigd wierd door een groot aantal waarneemingen op de maan, die wij elken dag gelegenheid hadden te doen zedert wij de *Typa* verlaaten hadden. De afwijking bevonden wij in den voormiddag 0° 39′ W. te zijn.

Den zeventienden hadden wij sterke wind-vlaagen uit het O. ten N. met eene ruuwe golvende zee en de lucht betrokken en onstuimig. Den agttienden bleef de wind nog sterk waaien en de zee hoog loopen, waarom wij onze koers naar het Z. W. ten Z. veranderden, en op den middag op 12° 34′ Breedte en op 112° Lengte zijnde, begonnen wij eene streek Westlijker te stuuren naar *Pulo Sapata*, dat wij op den negentienden, des agtermiddags ten vier uuren omtrent vier mijlen in het N. W. ten W. zagen. Dit klein, hoog, en dor eiland wordt *Sapata* genoemd, wegens deszelfs gelijkenis naar een schoen. Onze waarneemingen, met den tijd-wijzer van BAYLY vergeleken, plaatsen het op 10° 4′ Noorder Breedte en op 109° 10′ Ooster Lengte. Thans was de wind zoo hevig geworden, en de zee liep zoo hoog, dat wij genoodzaakt waren alle de reeven in de top-zeilen te leggen. Geduurende de laatste drie

drie dagen waren de ſchepen naar gelang van twintig Engelſche mijlen daags hunne rekening vooruit geloopen, en, alzoo wij dit niet alleen aan de uitwerking van eene ons voortſtuuwende zee konden toeſchrijven, weeten wij zulks gedeeltelijk aan een' ſtroom, die, volgens mijne eigen rekening, tusſchen den negentienden op den middag en den twintigſten op den middag twee en veertig Engelſche mijlen naar het Z. Z. W. was geloopen, en die in rekening gebragt is bij het bepaalen van de ligging van het eiland.

Sapata voorbij zijnde, ſtuurden wij Westwaarts; te middernacht peilden wij en vonden grond met vijftig vademen lijn over eenen fraaien zand-grond. In den morgen van den twintigſten bedaarde de wind wat, zoo dat wij de reeven uit de zeilen deeden en W. ten Z. naar *Pulo Condore* ſtuurden. Op den middag was onze Breedte 8° 46′ N. en onze Lengte 106° 45′ O., en ten half een uur kreegen wij het eiland in het gezigt, liggende in het Westen. Ten vier uuren lagen de uiteinden van *Pulo Condore* en de eilanden, die bij hetzelve liggen, Z. O. en Z. W. ten W., terwijl onze afſtand van de naaſte eilanden twee Engelſche mijlen was. Wij hielden het ten Noorden van de eilanden en ſtuurden naar de haven aan het zuid-west eind van *Condore*, die haaren mond naar het N. W. hebbende, best gedekt is geduurende den Noord-Oostlijken mouſſon. Ten

zes

zes uuren kwamen wij ten anker, met het best boeg-anker in zes vademen water, vierden twee derden van het kabel, en hielden het ſchip vast met een ſtroom-anker en kabel naar het Z. O. Toen wij vertuid lagen, lagen de hoeken van den mond van de haven N. ten W. en W. N. W. ¼ W.; de mond aan het boven-eind Z. O. ten O. ¼ O., en onze afſtand van den naasten wal was een vierde van eene Engelſche mijl.

Zoo dra wij ten anker lagen, loste Kapitein GORE een ſtuk geſchut, met oogmerk om de inboorlingen kennis van onze komst te geeven, en hen naar het ſtrand te lokken, doch vrugtloos. Den een en twintigſten 's morgens vroeg wierd 'er volk uitgezonden om hout te kappen, dat Kapitein GORES voornaamſte oogmerk was met hier te koomen. In den agtermiddag kwam 'er eensklaps eene wind-vlaag, die het ſtroom-kabel, waarop *de Ontdekking* reed, aan ſtuk brak, en ons noodzaakte ons met de boeg-ankers te vertuien.

Naardien 'er zig nog geene inboorlingen vertoond hadden, ſchoon wij eene tweede kanonſchoot gedaan hadden, vond Kapitein GORE het raadzaam te landen en hen te gaan opzoeken, om geen tijd te verliezen en zoo ſpoedig doenlijk de levensmiddelen in te koopen, welke de plaats konde opleveren; met dit inzigt beval hij mij hem den twee en twintigſten in den morgen te ver-

verzellen, en, alzoo de wind ſterk uit het Oosten woei, vonden wij het niet voorzigtig met onze ſloepen de kust langs naar de ſtad te vaaren, die aan de Oost-zijde van het eiland ligt, maar roeiden de Noord-punt van de haven om. Wij waren omtrent twee Engelſche mijlen langs het ſtrand voortgevaaren, wanneer wij een pad ziende, dat een bosch inliep, aan land ſtapten. Hier verliet ik Kapitein GORE, nam eenen zee-kadet mede en vier gewapende matroozen, en volgde het pad, dat regt uit dwarsch over het eiland ſcheen te loopen. Wij gongen door een digt bosch, eenen ſteilen berg op, eene Engelſche mijl verre, wanneer wij, door een bosch van dezelfde uitgeſtrektheid aan de andere zijde naar beneden gedaald zijnde, in een plat, open, zandig land uitkwamen, doorſneden met bebouwde vakken, daar rijst en tobak groeiden en boschjens ſtonden van kool-palmboomen en konosnootenboomen. Hier beſpeurden wij twee hutten, op den zoom van het bosch, naar welke wij onze ſchreden wendden, maar voor wij 'er aan kwamen, wierden wij ontdekt door twee mannen, die onmiddelijk van ons weg liepen, niettegenſtaande alle de vreedzaame en biddende tekenen, welke wij verzinnen konden.

Bij de hutten koomende, beval ik het volk buiten te blijven, opdat het gezigt van zoo veel gewapend volk de bewooneren niet zoude verſchrik-

ſchrikken, terwijl ik 'er alleen ingong om kondſchap te neemen. Ik vond in eene van de hutten eenen man van jaaren, die zeer verſchrikt was, en zig gereed maakte met de beste van zijne goederen, zoo veel hij draagen konde, weg te vlugten. Ik was egter zoo gelukkig in zeer korten tijd zijne vrees zoo geheel te verdrijven, dat hij buiten kwam, en de twee mannen, die wegliepen, toeriep dat zij terug zouden koomen. De oude man en ik begonnen elkanderen nu welras volkoomen te verſtaan. Enige tekenen, bijzonderlijk het veel beduidend van een handvol dalers uit te ſtrekken, en dan op eene kudde buffels en de hoenderen, die in groot getal rondom de hutten liepen, te wijzen, lieten hem buiten allen twijfel omtrent de waare bedoeling van ons bezoek. Hij wees naar eene plaats daar de ſtad lag, en deed ons begrijpen dat, als wij derwaarts gongen, alle onze behoeften zouden kunnen vervuld worden. Nu waren de jonge lieden, die gevlugt waren, reeds weder gekoomen, en de oude man beval eenen hunner ons naar de ſtad te geleiden, zoo dra eene hinderpaal, waarop wij niet verdagt waren, uit den weg zoude geruimd zijn. Zoo dra wij uit het bosch kwamen, kwam 'er eene kudde buffels, ten minſten twintig in getal, naar ons toe loopen, hunne koppen in de hoogte werpende, ſnuivende, en op eene vreeslijke wijze brullende. Zij waren ons naar de hutten gevolgd

en

en ſtonden op eenen kleinen afſtand bij malkanderen; de oude man gaf ons te verſtaan dat het zeer gevaarlijk voor ons zou zijn te vertrekken, voor zij in de bosſchen waren gedreven; maar zoo woedend waren deeze dieren, op het gezigt van ons, dat dit niet kon ter uitvoer gebragt worden dan na veel tijd en moeite beſteed te hebben. De mannen niet in ſtaat zijnde het te doen, waren wij niet weinig verwonderd hen enige kleine jongens te hulp te zien roepen, die hen aanſtonds buiten het gezigt dreeven. Naderhand hadden wij gelegenheid te zien dat men tot het drijven en vasthouden van deeze dieren, hetwelk geſchiedt met een touw door een gat in hunne neusgaten te ſteeken, altoos kleine jongens gebruikt, die hen zonder gevaar konden ſtreelen en behandelen, wanneer de mannen hen niet durfden naderen. Van de buffels ontſlaagen zijnde, wierden wij naar de ſtad gebragt, die eene Engelſche mijl daarvandaan was, terwijl de weg derwaarts door een diep wit zand liep. Zij ligt aan den zee-kant in het diepst van eene afgezonderde baai, die eene veilige reede moet opleveren als de Zuid-West mouſons heerſchen.

De ſtad beſtaat uit tuſſchen de twintig en dertig huizen, digt naast elkanderen gebouwd, behalven zes of zeven andere, die op het ſtrand verſpreid ſtaan. Het dak, de twee einden en

de gevel, die naar het land gekeerd is, zijn net van riet gemaakt; de andere zijde, naar den zeekant ſtaande, is geheel open; doch men kan, door middel van eene ſoort van ſchermen van bamboes, zoo veel van de zon en de lucht inlaaten als men wil. Wij merkten op dat zij ook nog andere ſchermen of afſchutzels hadden, dienende om het enkel vertrek, waaruit het huis, eigenlijk geſprooken, beſtaat, naarmaate de gelegenheid zulks vordert, in afzonderlijke kamers te verdeelen.

Wij wierden naar het grootst huis in de ſtad gebragt, aan hun opperhoofd, of, gelijk zij hem noemen, hunnen Kapitein toebehoorende. Dit huis had aan elk eind eene kamer, die door een afſchutzel van riet van het midden-vertrek waren afgezonderd, dat aan beiden zijden open en met ſchermen voorzien was, gelijk de andere. Ook had het een luifel, dat vier of vijf voeten van het dak uitſtak en ter wederzijde langs de geheele lengte van het huis liep. Aan elk eind van het midden-vertrek hongen enige Chineeſche ſchilderijen, vrouwen en mannen in koddige geſtalten verbeeldende. Wij wierden beleefdlijk verzogt ons hier op matten neder te zetten, terwijl ons betel wierd aangeboden.

Door het vertoonen van mijn geld en het wijzen op verſchillende dingen, die ik zag, had ik geene moeite om eenen man, die de aanzienlijkſte per-

perſoon van het gezelſchap ſcheen, de voornaamſte reden van onze komst te doen begrijpen; en ik verſtond van hem ook even gemaklijk dat het Opperhoofd of de Kapitein afwezig was, maar weldra weder zoude koomen, en dat 'er, zonder zijn verlof, niets hoegenaamd mogt gekogt worden. Wij maakten gebruik van de gelegenheid, welke deeze omſtandigheid ons gaf, om door de ſtad te wandelen, en vergaten niet naar de overblijfzelen van eene ſterkte te zoeken, die door onze landslieden bij de plaats daar wij nu waren in het jaar 1702 gebouwd was, (*) doch wij konden die niet vinden.

Naar het huis van den Kapitein terug keeren.

(*) De Engelſchen zetteden zig hier in het jaar 1702 neder, toen de factorij van *Chuſan*, op de kust van China, opgebrooken was, en bragten enige Macaſarſche ſoldaaten mede, die gehuurd waren om eene ſterkte te helpen bouwen; maar den Voorzitter zijn verdrag met hun niet vervullenden, namen zij eene gelegenheid waar, en vermoordden op eenen nacht alle de Engelſchen in het fort. Die buiten de ſterkte waren, opſchudding hoorende, geraakten in ſchrik en liepen naar hunne ſloepen, ter naauwer nood hun leven bergende; maar niet zonder veel vermoeienis, honger en dorst het land van *Johore* bereikende, daar zij met groote menschlievendheid ontvangen wierden. Sommige van deeze gongen naderhand eene vastigheid op *Banjer maſan*, op het eiland *Borneo*, aanleggen. *East Indian Directory*, p: 86.

rende, deed het ons leed te bevinden dat hij nog niet terug gekoomen was, en te meer omdat de tijd, welken Kapitein GORE bepaald had om naar de ſloep terug te keeren, bijna verſtreken was. De inboorlingen verlangden dat wij ons verblijf verlengen zouden; zij ſtelden ons zelfs voor dat wij aldaar den nacht over zouden blijven, zullende ons zoo goed hun mogelijk was huisvesten. Ik had, toen wij de eerſte reis in het huis waren geweest, opgemerkt, en ik lettede 'er thans nog meer op, dat de man, van welken ik boven geſprooken heb, dikwijls in eene van de kamers aan de einden gong, en daar eenen oogenblik in bleef, voor hij op de vraagen, die hem gedaan wierden, antwoordde, hetgeen mij in het vermoeden bragt dat de Kapitein al dien tijd daar was, ſchoon hij, om redenen, hem best bekend, niet verkoos zig te vertoonen, en in deeze gedagten wierd ik bevestigd doordien men mij tegens hield toen ik in die kamer wilde treeden. Eindelijk bleek klaar dat mijne giſſing wel gegrond was; want, toen wij ons gereed maakten om te vertrekken, kwam de man, die zoo dikwijls in en uit gegaan was, uit de kamer met een papier in de hand, dat hij mij te leezen gaf, en ik was niet weinig verwonderd eene ſoort van getuigſchrift in het fransch te zien, aldus luidende:

(*) PIER-

(*) PIERRE JOSEPH GEORGE *Evêque d'Adran, Vicaire Apoſt. de Cochin-Chine &c. &c.*

Le petit Mandarin, porteur de cet écrit, eſt véritablement Envoyé de la Cour à Pulo Condore, pour y attendre & recevoir tout vaiſſeau Européen, qui auroit la deſtination d'approcher ici. Le Capitaine, en conſequence, pourroit ſe fier où pour conduire le vaiſſeau au port, ou pour faire paſſer les nouvelles, qu'il pourroit croire néceſſaires.

à Sai-Gon, PIERRE JOSEPH GEORGE,
10 *d'Aout* 1779. *Evêque d'Adran.*

Wij gaven het papier terug, met betuiging dat wij des Mandaryns goede vrienden waren, ver-

(*) „ PIETER JOSEPH GEORGE, Biſchop van „ *Adran*, Apoſtoliſche Vicaris van *Cochin-China* „ enz. enz.

„ De kleine Mandaryn, die dit geſchrift in handen heeft, „ is waarlijk een zendeling van het Hof te *Pulo-Condore*, „ om 'er de Europeſche ſchepen af te wagten en te ont„ vangen, welker beſtemming hen deeze plaats zal doen „ naderen. De Kapitein zou zig dan op hem kunnen ver„ trouwen, of om het ſchip in de haven te ſtuuren, of „ om tijdingen af te zenden, die hij nodig zoude mogen „ oordeelen.

„ P. J. GEORGE,
„ Biſchop van *Adran*."

verzoekende dat men hem zoude zeggen dat wij hoopten dat hij ons het vermaak zoude doen ons aan boord te koomen bezoeken, opdat wij hem daarvan mogten overtuigen. Hier mede namen wij affcheid, over het geheel wel voldaan zijnde met hetgeen 'er was omgegaan, maar allerleie gissingen vormende over dit buitengewoon fransch papier. Drie van de inboorlingen booden ons hunnen dienst aan om ons terug te geleiden, dat wij gereedelijk aannamen, en wij keerden wederlangs denzelfden weg, dien wij gekoomen waren. Kapitein GORE was bijzonder blijde ons te zien, want, alzoo wij bijna een uur over onzen tijd waren uitgebleven, begon hij ongerust over ons te worden, en maakte zig reeds gereed om ons op de hielen te volgen. Hij en zijn volk hadden, geduurende ons afzijn, den tijd voordeelig besteed met de sloep vol palm-koolen te laaden, die in deeze baai overvloedig gevonden worden. Onze gidsen waren zeer verheugd toen zij elk een daler van ons voor hunne moeite ontvongen en wij hun eene flesch rum voor den Mandaryn medegaven. Een hunner verkoos ons naar boord te vergezellen.

Ten twee uuren in den agtermiddag kwamen wij weder aan de schepen, en verscheiden van ons volk, die uit schieten geweest waren, kwamen nu ook terug uit de bosschen, daar zij niet veel opgedaan hadden, schoon zij eene groote ver-

verſcheidenheid van dieren en vogelen zagen, van welke enige hier agter zullen beſchreven worden.

Ten vijf uuren kwam 'er eene praauw met zes mannen van het boven-eind van de haven naar het ſchip roeijen, en een man, die 'er zeer ordentelijk uitzag, bood zig Kapitein GORE aan met eene ongedwongenheid en eene beſchaafdheid, die ons overtuigden dat hij zijn' tijd in ander gezelſchap had doorgebragt dan dat eiland opleverde. Hij bragt het bovengemeld fransch papier mede en zeide dat hij de Mandaryn was, van welken in hetzelve geſprooken wierd. Hij ſprak enige Portugeeſche woorden, doch alzoo niemand van ons die taal kundig was, waren wij genoodzaakt onze toevlugt te neemen tot eenen zwarten, dien wij aan boord hadden, die Maleitsch kon ſpreeken, dat de algemeene taal van deeze eilanders is en die de Mandaryn verſtond. Na enige woorden-wisſeling verklaarde hij ons dat hij een Christen was en gedoopt was onder den naam van *Luco*, dat hij in laatſtleden Auguſtus herwaarts gezonden was van *Sai-gan*, de hoofdſtad van *Cochin-China*, en zedert gewagt had op enige Franſche ſchepen, die hij in eene veilige haven moest loodſen, niet meer dan een dag zeilens van hier, op de kust van *Cochin-China*. Wij zeiden hem dat wij geene Franſchen, maar Engelſchen waren, en vroegen

hem of hij niet wist of deeze twee natieën thans met elkanderen in oorlog waren. Hij zeide van ja, ons tegelijk te kennen geevende dat het hem onverſchillig was aan welke natie de ſchepen, die hij last had op te wagten, behoorden, zoo maar hun oogmerk was met het volk van *Cochin-China* handel te drijven. Hier bragt hij nog een ander papier te voorſchijn, dat hij ons verzogt te leezen. Het was een verzegelde brief, met het opſchrift *Aan de Kapiteinen van Europiſche ſchepen, die Condore mogen aandoen.* Schoon wij dagten dat deeze brief voor Franſche ſchepen in het bijzonder beſtemd was, braken wij egter, alzoo het opſchrift alle Europiſche Kapiteins inſloot, en alzoo LUCO verlangde dat wij dien leezen zouden, het zegel open, en vonden dat hij door denzelfden Biſchop geſchreven was, die het getuigſchrift had opgeſteld. De inhoud was als volgt: „ Dat hij, door onlangs uit „ Europa ontvangen tijding, reden hebbende „ te verwagten dat 'er weldra een ſchip naar „ *Cochin-China* zoude koomen, het Hof had „ overgehaald om eenen Mandaryn (den bren„ ger) naar *Pulo Condore* te zenden, om des„ zelfs aankomst af te wagten; dat zoo het „ ſchip aldaar mogt aankoomen, de Kapitein of „ door den brenger hem tijding van zijne komst „ zoude kunnen zenden, of zig aan den Man„ daryn vertrouwen, die hem in eene wel gedekte

„ ha-

„ haven in *Cochin-China*, niet meer dan een „ dag zeilens van *Condore* zou lootſen; dat, zoo „ hij verkoos te *Condore* te blijven tot de terug- „ komst van den boodſchapper, men bekwaame „ tolken zoude medegeeven en alle hulp ver- „ leenen, waar om hij in zijnen brief ſchrijven „ zoude; dat het onnodig was in meerdere bij- „ zonderheden te treeden, gelijk de Kapitein zelf „ begrijpen zoude." Deeze brief had dezelfde dag-tekening als het getuigſchrift en wierd aan LUCO teruggegeeven, zonder dat wij 'er een afſchrift van namen.

Uit deezen brief en uit ons geſprek met LUCO bleef 'er weinig twijfel over of hij wagtede een Fransch ſchip; wij bevonden ook dat hij blijde zoude zijn zoo hij geene vergeefſche reis gedaan had en dat hij ons wel wilde lootſen. Wij konden van den Mandaryn niet naauwkeurig ontdekken tot welk oogmerk het ſchip, waarop hij wagtte, in *Cochin-China* kwam. Het is waar dat onze tolk, de zwarte, zeer dom en onnozel was, waarom het mij leed zou doen, met zulke onvolkoomen middelen van berichten in te winnen, gevaar te loopen den Leezer te misleiden door mijne gisſingen, met opzigt tot het doel van LUCOS reis naar dit eiland. Ik zal 'er ſlechts bijvoegen, dat hij ons zeide dat de Franſche ſchepen misſchien te *Tirnon* zouden ingeloopen zijn en van daar naar *Cochin-China* zouden zeilen;

en, alzoo hij geene tijding van dezelve gehad had, dagt hij dat dit zeer waarſchijnlijk zoo zijn zoude.

Vervolgens begon Kapitein GORE te onderzoeken welke voorraad 'er op het eiland zoude te krijgen zijn. LUCO zeide dat hij twee buffels had, die tot onzen dienst waren, en dat 'er overvloed van op het eiland was, die voor vier of vijf dalers het ſtuk zouden te bekoomen zijn; maar, vindende dat Kapitein GORE dien prijs voor zeer maatig hield en 'er gewillig veel meer voor zoude geeven, wierden zij ons naderhand hooger, en wel voor zeven en agt dalers, toegerekend.

Den drie en twintigſten, des morgens vroeg, wierden de groote ſloepen van beiden de ſchepen naar de ſtad gezonden, om de buffels te haalen, welke wij hadden laaten koopen; maar zij waren genoodzaakt te wagten tot het hoog water was, alzoo zij anders niet door de opening boven in de haven konden koomen. Toen zij aan het dorp kwamen, vonden zij dat 'er zoo eene geweldige branding op het ſtrand ſtond, dat het niet dan met groote moeite was dat elke ſloep in den avond eenen buffel aan boord bragt, en de officiers, die daartoe afgezonden waren, dagten dat het, vermits de hevigheid der branding en de wildheid der buffels, ten hoogſten onvoorzigtig zijn zoude het te beproeven om 'er meer op deeze wijze af

te

te haalen. Wij hadden 'er agt gekogt, en wisten nu niet op welke wijze dezelve aan boord te krijgen. Wij konden 'er geene meer slagten dan juist toereikende was tot verteering van eenen dag, alzoo het vleesch in deeze lucht-streek niet goed blijft tot den volgenden dag. Met LUCO geraadpleegd hebbende, wierd 'er besloten dat de andere door het bosch en over den berg naar de baai zouden gedreven worden, daar Kapitein COOK en ik daags te vooren geland waren, die, tegens den wind gedekt zijnde, vrijer van branding was. Dit ontwerp wierd dan ook gevolgd; maar de onhandelbaarheid en verbaazende sterkte van de buffels maakten zulks een vervoelend en moeijelijk werk. Om hen te geleiden, wierden 'er touwen door hunne neuzen gestooken, en om hunne hoornen gewonden; doch eens in woede geraakt zijnde, op het gezigt van ons volk, wierden zij zoo dol, dat zij somtijds de boomen, aan welke wij hen dikwijls genoodzaakt waren te binden, afbraken; somtijds braken zij het kraakbeen van den neus, waardoor de touwen gestooken waren, door, en liepen op hol. Dan zou alle moeite van ons volk, om hen weder te krijgen, vrugtloos geweest zijn, zonder den bijstand van enige kleine jongens, door welke deeze dieren zig lieten naderen, en die met streelen hunne woede ras deeden bedaaren. En als wij hen dan eindelijk op het strand hadden, lieten wij hun door de jongens

tou-

touwen om de pooten winden, zoo dat wij in ſtaat waren hen omverre te rukken, en hen alzoo in de ſloepen te krijgen; maar dat mij niet minder zonderling van deeze dieren voorkwam dan deeze zagtheid jegens, en, naar het ſchijnen zoude, genegenheid voor kleine kinderen, zij waren geene vier en twintig uuren aan boord geweest of zij wierden de makſte dieren van de waereld. Ik hield 'er twee, eene koe en een ſtier, eenen aanmerkelijken tijd, die zeer in gunſt van de matroozen geraakten, en denkende dat een ras dieren van zulk eene kracht en zwaarte, want ſommige woogen, afgehakt, zeven honderd ponden, eene koſtlijke aanwinning zoude zijn, was ik gevoegen om hen mede in Engeland te brengen; maar ik wierd in mijn voorneemen te leur geſteld door een ongeneeslijk letzel, dat een hunner, toen wij in zee waren, ontvong.

Het was niet voor den agt en twintigſten dat wij alle de buffels aan boord hadden; wij hadden egter geene reden om ons over het verlies van tijd, hetwelk deeze dienſt gekoſt had, te beklaagen, alzoo 'er in dien tuſſchentijd twee wellen van uitmuntend water ontdekt waren, van welk, gelijk ook van hout, een gedeelte van het ſcheeps-volk bezig geweest was eenen goeden voorraad op te leggen, zoo dat wij ons minder tijd in de *Straat Sunda* behoefden op te houden om deeze artijkelen wederom aan te vullen. Een gedeelte had

zig

zig ook bezig gehouden met in het diepst van de haven den zegen te trekken, daar zij veel goede visch gevangen hadden, en een ander gedeelte met kool-palmen om te houwen, die gekookt en met het vleesch geschaft wierden. Ook was, alzoo wij te *Macao* maar spaarzaam van touwwerk waren voorzien geworden, het herstellen van ons wand een voorwerp van onze aanhoudende zorg geworden, dat al den tijd vereischten, dien wij konden uitspaaren.

Pulo Condore is hoog en bergachtig, en van verscheiden kleinere eilanden omringd, van welke sommige minder dan eene Engelsche mijl, en andere twee dier mijlen van de kust liggen. Het heeft zijnen naam van twee Maleitsche woorden, *Pulo*, dat een eiland betekent, en *Condore* eene kalebas, die het in grooten overvloed voortbrengt. Het is van gedaante als eene halve maan, zig van de zuidlijkste punt in eene Noord-Ooster strekking omtrent agt Engelsche mijlen uitstrekkende; maar het is nergens breeder dan twee Engelsche mijlen. Van het westlijk eind strekt het land omtrent vier Engelsche mijlen Z. O., en over dit gedeelte van de kust ligt een eiland, door den Heer D'APRES, in zijn *Neptune Oriental*, *klein Condore* genaamd, dat twee Engelsche mijlen in dezelfde strekking loopt. Deeze ligging van de twee eilanden levert eene veilige en gemaklijke haven, welker ingang uit het N. W. is. De afstand

van

van de twee kusten is drie vierde van eene Engelsche mijl, behalven een zoom van koraal-klip, die langs elke zijde loopt, en zig omtrent drie honderd voeten van de kust uitstrekt. De ankergrond is 'er zeer goed, op eene diepte van elf tot vijf vademen water, maar de grond is zoo zagt en kleiachtig, dat wij groote moeite hadden om onze ankers te ligten. In het diepst van de haven is ondiep water omtrent eene halve Engelsche mijl, waarna de twee eilanden elkanderen zoo digt naderen, dat 'er slechts bij hoog water plaats is voor eene boot om door te vaaren. De gemaklijkste plaats om water te haalen is aan een strand aan de Oost-zijde, daar een klein beekjen is, dat ons veertien of vijftien vaten water daags opleverde.

Dit eiland is zedert DAMPIER hetzelve bezogt aanmerklijk verbeterd met opzigt tot deszelfs dierlijke en groeiende voortbrengzelen. Noch die schrijver, noch de opsteller van de *East Indian Directory* maaken van andere viervoetige dieren gewag dan van varkens, die nog gezegd worden 'er zeer schaarsch te zijn, van hagedisfen en leguaanen, en de laatste zegt, op gezag van den Heer DEDIER, eenen Franschen krijgsbouwkundige, die het eiland omtrent het jaar 1720 opnam, dat hier geene van de vrugten en eetbaare planten, in de andere deelen van Indie zoo gemeen, gevonden worden dan water-meloenen, eni-

enige pataaten, kleine kalebasſen, *chibbols* (eene ſoort van kleine ajuin) en kleine zwarte boonen. Thans kogten wij, behalven de buffels, van welke wij verſtonden dat verſcheiden groote kudden waren, van de inboorlingen enige zeer ſchoone vette varkens van het Chineesch ras. Zij bragten 'er ons drie of vier van eene wilde ſoort, en onze jagers berichtedden dat zij dikwijls hunne ſpooren in de boſchaadjen gevonden hadden, daar ook veele aapen en inkhoorntjens in zijn, maar zoo ſchuuw, dat het moeijelijk was die te ſchieten. Daar was eene ſoort van inkhoorn van eene fraaie blinkende zwarte kleur, en eene andere ſoort wit en bruin geſtreept. Deeze wordt de vliegende inkhoorn genaamd, omdat hij voorzien is van een dun vlies, naar de vleugelen van een' vleder-muis gelijkende, dat zig ter wederzijde van den buik van den hals tot de agterpooten uitſtrekt, en dat, als zij hunne pooten uitſtrekken, uitgeſpannen wordt, en hen in ſtaat ſtelt om van boom tot boom te vliegen tot op eenen aanmerklijken afſtand. (*) Hege-

dis-

(*) Deeze ſoort van vliegende inkhoorn, die zig van de Amerikaanſche daardoor onderſcheidt dat zij de vlieghuid ook van den hals tot de voorpooten heeft, was, gelijk G. FORSTER opmerkt, den Natuur-onderzoekeren, toen deeze reis uitkwam, nog geheel onbekend. Ik heb 'er de beſchrijving en afbeelding van gegeeven in mijne *Beknopte Natuurlijke Hiſtorie der Zoogende Dieren* II Deel bladz.

disſen waren 'er in groote menigte; maar ik weet niet dat iemand van ons een leguaan zag, en nog een ander dier, door DAMPIER (*) beſchreven als naar den leguaan gelijkende, maar veel grooter.

Onder de verbeteringen in het planten-rijk heb ik reeds geſprooken van de rijst-velden, door welke wij gongen; wij vonden 'er ook plataanen, of piſangs, verſcheiden ſoorten van kalebasſen, kokos-nooten, oranjen, pompelmoezen, en granaat-appelen, ſchoon, behalven de plataanen en pompelmoezen, niet in grooten overvloed.

Uit hetgeen reeds omtrent den Biſchop van *Adran* gezegd is, is het waarſchijnlijk dat de Franſchen deeze verbeteringen op het eiland gebragt hebben, ten einde het eene ververſching-plaats te maaken voor hunne ſchepen, die naar *Cambodia* of *Cochin-China* beſtemd zijn. Zoo zij eene volkplanting op het eiland aangelegd hebben, of willen aanleggen, is het voorzeeker daar toe wel gelegen, zoo wel als om, in tijd van oorlog, den koophandel van hunne vijanden afbreuk te doen.

On-

bladz. 320, Pl. 18. fig. 4. Bij GMELIN is hij de *ſciurus ſagitta*.

VERTAALER.

(*) DAMPIER *Voyage* V. I p. 392.

Onze jagers waren zeer ongelukkig in het ſchieten van vliegend wild, waarmede de boſſchen wel bevolkt zijn. Een van onze heeren had egter het geluk eene wilde hen te ſchieten, en alle, die uit ſchieten waren, betuigden dat zij aan alle kanten haanen hadden hooren kraaien, welk gekraai zij beſchreeven als naar dat van onzen gemeenen haan gelijkende, maar ſcheller, dat zij verſcheiden van dezelve zagen vliegen, maar dat zij ten uiterſten ſchuuw waren. De hen, die geſchoten wierd, was geſpikkeld van kleur, en van dezelfde gedaante, ſchoon niet volkoomen zoo groot als een volwaſſen kuiken bij ons. De Heer SONNERAT heeft eene lange verhandeling geſchreven om te bewijzen dat hij de eerſte geweest is, die het land heeft opgegeeven, daar deeze zeer fraaie en nuttige vogel t'huis behoort, en ontkent dat DAMPIER denzelven hier gevonden heeft. (*)

Het

(*) SONNERAT heeft niet ronduit geloochend dat de vogel, welken DAMPIER op *Pulo Condore*, *Timor* en *St. Jago* zag, en voor den wilden Haan uitgaf, werklijk tot dit geſlacht behoore; hij zegt alleen dat DAMPIERS beſchrijving te onvolledig is om daarover iets te beſlisſen, en daarin heeft hij gelijk. Ook daarin heeft hij gelijk dat hij beweert de eerſte het waar vaderland van den haan ontdekt te hebben; want onze hoenderen hebben wij waarlijk niet eerst van *Pulo Condore* bekoomen, al gave men tde dat dit Eiland van ouds her zijne wilde haanen gehad hebbe. Vergelijk SONNERAT *Reize naar O. Ind. en China*, III *D. bl.* 94.

G. FORSTER.

Het land in den omtrek van de haven is een doorgaande hooge berg, rijk verſierd met eene verſcheidenheid van fraaie hooge boomen van den top tot aan den rand van het water. Onder anderen zagen wij den boom, dien DAMPIER (*) den teer-boom noemt, maar vonden 'er geene, die, zoo als hij beſchrijft, afgetapt waren.

De inwooners, die vlugtelingen van *Cambodia* en *Cochin-China* zijn, zijn niet zeer talrijk. Zij zijn kort van geſtalte, zeer bruin en van een zwak, ongezond voorkoomen; maar, zoo verre wij konden oordeelen, zagt van aart.

Wij bleeven hier tot den agt en twntigſten, en, bij het affcheid neemen van den Mandaryn, gaf Kapitein GORE hem, op zijn verzoek, eenen aanbeveeling-brief aan de Kapiteinen van andere ſchepen, welke deeze plaats zouden mogen aandoen, waarbij hij een fraai geſchenk voegde. Hij gaf hem ook eenen brief voor den Biſchop van *Adran*, met een teleskoop, welken hij hem verzogt aan denzelven te overhandigen, als eene erkentenis voor de dienſten, die hij, door middel van hem, te *Condore* ontvangen had.

De Haven van *Pulo Condore* ligt op de Noorder Breedte van . 8° 40′ 00″
Derzelver Oostlijke Lengte, uit een groot

(*) Vol. I p. 390.

groot getal waarneemingen op de maan afgeleid, is . 106 18 46
Duiking van de Noord-pool van de kompas-naald . . 2 1
Westlijke afwijking van de kompas-naald . . . 0 14

Het was bij volle en nieuwe maanen hoog water ten 4ᵘ 16′ ſchijnbaaren tijd; van deezen tijd af bleef het water twaalf uuren lang zonder enige zigtbaare verandering, namelijk tot 16ᵘ 15′ ſchijnbaaren tijd, wanneer het begon te ebben, en ten 22ᵘ 15′ ſchijnbaaren tijd was het laag water. De kentering van de eb in den vloed was zeer ſpoedig, in minder dan vijf minuuten. Het water gong zeven voeten en vier duimen regt op en neder, en alle dagen even hoog, zoo lang wij ons hier bevonden.

ELFDE HOOFDSTUK.

Vertrek van Pulo Condore. *Wij vaaren de* Straat Banca *door*. *Gezigt van het Eiland* Sumatra. *De* Straat Sunda. *Voorvallen aldaar*. *Beſchrijving van het Eiland* Cracatoa. Prinſen-Eiland. *Uitwerkingen van de luchtſtreek van* Java. *Koers naar de* Kaap de Goede Hoop. *Verrigtingen aldaar*. *Beſchrijving van* Baai Fals. *Overvaart naar de* Orcadiſche Eilanden. *Algemeene aanmerkingen*.

Den agt en twintigſten Januarij maakten wij de touwen los, en zoo dra wij de haven uit waren, ſtuurden wij Z. Z. W. naar *Pulo Timoan*. Den dertigſten op den middag, wanneer wij, volgens onze waarneeming, op 5° 0′ Noorder Breedte, en op 104° 45′ Ooster Lengte waren, veranderden wij onze koers naar het Z. ¼ W. hebbende een maatig koeltjen uit het N. O. met ſchoon weder. Ten twee uuren in den morgenſtond peilden wij vijf en veertig vademen, op eenen grond van fijn wit zand, wanneer onze Breedte 4° 4′ Noord was en onze Lengte 104° 29′ O. en de afwijking van het kompas 0° 31′ O.

Ten een uur na den middag zagen wij *Pulo Timoan*, en ten drie uuren lag het tien Engelſche mij-

mijlen in het Z. Z. W. ½ W. van ons. Dit eiland is hoog en houtrijk, en daar liggen bij hetzelve Westwaarts nog verſcheiden kleine. Ten vijf uuren zagen wij *Pulo Puiſang* in het Z. ten O. ½ O., en ten negen uuren, het weder dik en dampig zijnde, en door den een of anderen ſtroom verder geloopen zijnde dan onze rekening, waren wij digt bij *Pulo Aor* op 2° 46′ Noorder Breedte en op 104° 37′ Ooster Lengte, voor wij 'er op verdagt waren, dat ons noodzaakte O. Z. O. op te loeven. Wij hielden deeze koers tot middernacht, en lieten het toen weder Z. Z. O. afvallen, ſtuurende naar de *Straat van Banca.*

Den eerſten Februarij op den middag was onze Breedte, volgens waarneeming, 1° 20′ Noord, en onze Lengte, afgeleid uit een groot aantal waarneemingen op de maan, in den loop van de laatſte twaalf uuren gedaan, 105° Oost, terwijl de lengte, door den tijd-wijzer van BAYLY verbeterd, 105° 15′ Oost was. Nu ſtuurden wij Z. ten O., en bij het ondergaan der zon, toen wij fraai helder weder hadden, zagen wij *Pulo Panjang;* het midden van het eiland lag toen in het W. N. W., en de kleine eilandjens, aan de Zuid-West-zijde van hetzelve liggende, W. ¼ Z. zeven mijlen van ons. Onze Breedte was thans 0° 53′ Noord.

Den tweeden, des morgens ten agt uuren,

wierpen wij het dieplood uit, en bleeven daar om het uur mede voortvaaren, tot wij door de *Straat Sunda* waren, en peilden grond met drie en twintig vademen lijn. Op den middag, volgens waarneeming, op 0° 22′ Zuider Breedte en 105° 14′ Ooster Lengte zijnde, en onze diepte twintig vademen, kwamen wij in het gezigt van de kleine eilandjens *Dominis* genaamd, die aan het Oostlijk eind van *Lingen* liggen en die zig van N. 62° W. tot N. 80° W. uitſtrekten op vijf mijlen afſtands van ons. Wij voeren heden voorbij eene menigte hout, in zee drijvende, en ten een uur zagen wij *Pulo Taya* zeven mijlen in het *Z.* W. ten W. Het is een klein hoog eiland, met twee ronde pieken en twee afzonderlijke klippen, die bij hetzelve naar het Noorden liggen. Toen wij vlak voor dit eiland waren, peilden wij vijftien vademen diepte. Geduurende deezen en den voorgaanden dag zagen wij veel roodachtig gekleurd ſchuim of kuit op het water drijvende naar het Zuiden.

Den derden, met het aanbreeken van den dag, kwamen wij in het gezigt van de *Drie Eilanden*, en kort daarop van den berg *Monopin* op het eiland *Banca*. Op den middag lag deeze berg, die de Noord-Oostlijke punt van den ingang van de Straat maakt, zes mijlen *Z.* O. ¼ *Z.* van ons, terwijl onze Breedte naar waarneeming 1° 48′

Zuid

Zuid was, en onze Lengte 105° 3′ Oost, de diepte zeventien vademen, en geene merkbaare afwijking in het kompas was waar te neemen.

Ten Westen van de bank, *Frederik Hendrik* genaamd, gekoomen zijnde, zeilden wij ten half drie uuren de Straat in, en ſtuurden Zuidwaarts, en, in den agtermiddag, den berg *Monopin* regt ten Oosten van ons liggende, bepaalden wij deszelfs Breedte op 2° 3′ Zuid en deszelfs Lengte op 105° 18′ O. Ten negen uuren kwam 'er eene boot af van het land van *Banca*, en voer, na de ſchepen omgeroeid te zijn, weder weg. Wij praaiden haar in de Maleitſche taal, om haar aan boord te roepen, doch ontvongen geen antwoord. Te middernacht een ſterk getij tegens ons vindende, ankerden wij in twaalf vademen, den berg *Monopin* in het Noorden 29° West van ons.

Den vierden in den morgen, na enige moeijelijkheid ondervonden te hebben in het ligten van onze ankers, door de ſtijve taaie hoedanigheid van den grond, voeren wij met het getij de Straat in, terwijl de weinige wind dien wij uit het Noorden hadden, ſtilde, naarmaate de dag vorderde. Op den middag was het volmaakt ſtil en het getij was ons tegens, waarom wij het anker lieten vallen in dertien vademen water, omtrent drie Engelſche mijlen van hetgeen de *Derde Hoek* op de kust van *Sumatra* genoemd wordt, terwijl de berg *Menopin* N. 54° W. van ons lag. De Breedte

was volgens waarneeming 2° 22′ Z. en de Lengte 105° 38′ O. Ten drie uuren na den middag ligteden wij het anker en ſtuurden door de Straat met een ligt koeltjen, waren ten agt uuren voor den Tweeden Hoek, en voeren denzelven op minder dan twee Engelſche mijlen afſtands voorbij in zeventien vademen water, een genoegzaam bewijs, dat men veilig digt langs deezen hoek heen kan zeilen. Te middernacht kwamen wij andermaal ten anker wegens het getij in dertien vademen, terwijl de berg *Permiſſang* op het eiland *Banca* N. 7° O. en de Eerſte Hoek Z. 54° O. lagen op den afſtand van omtrent drie mijlen.

In den morgen van den vijfden ligteden wij het anker, en ſtuurden Z. O., en ten tien uuren voeren wij voorbij eene kleine bank, in eene lijn liggende met *Luſepara* en den eerſten hoek, op den afſtand van vijf Engelſche mijlen van den laatſten. Op den middag, wanneer het eiland *Luſepara* vier Engelſche mijlen Z. 57½° O. van ons lag, bepaalden wij deszelfs Breedte op 3° 10½′ Z. en deszelfs Lengte op 106° 15′ O. Het verſchil van Lengte tuſſchen *Luſepara*, dat in den Zuider ingang van de *Straat Banca* ligt, en den berg *Monopin*, die de eene zijde van den ingang naar het Noorden uitmaakt, bevonden wij 55′ te zijn, dat maar twee Engelſche mijlen minder is dan op de kaart van D'APRES wordt opgegeeven.

Als

Als men deeze Straat doorzeilt, kan men de kust van *Sumatra* wat digter naderen dan die van *Banca*. Op den afſtand van twee of drie Engelſche mijlen van land zijn tien, elf, twaalf en dertien vademen, vrij van klippen en banken; het dieplood is egter de veiligſte leidsman. Het land is met houtgewas bedekt tot aan den kant van het water, en de ſtranden zijn zoo laag, dat de zee over het land vloeit en de ſtammen der boomen beſpoelt. Aan deeze platte en moerasſige ſtranden kan men die dikke misten en dampen toeſchrijven, die wij elken morgen, niet zonder vrees en ſchrik, over het eiland zagen hangen tot zij door de zonne-ſtraalen verdreven wierden. De kusten van *Banca* zijn veel ſteiler en het land rijst naar binnen tot eene tamelijke hoogte en ſchijnt doorgaans wel met hout-gewas bewaſſen te zijn. Dikwijls zagen wij in den nacht vuuren op dit eiland, maar niet aan den overkant. Het getij loopt door de Straat met de ſnelheid van tuſſchen twee en drie knoopen in een uur.

In den morgen van den zesden voeren wij *Luſepara* ten Westen voorbij op den afſtand van vier of vijf Engelſche mijlen, gemeenlijk vijf of zes vademen water peilende en nooit minder dan vier. Daarna ſtuurden wij Z. ten O., en *Luſepara* regt Noord gebragt, en eene diepte van zeven vademen gekregen hebbende, veranderden wij onze

koers naar *Z.* ten W. het dieplood altoos gaande houdende, en een weinig oploevende, zoo dra wij ondieper water kreegen. Wij vonden de diepten aan de zijde van *Sumatra* nog regelmaatig, en trapswijze minder wordende, naarmaate wij de kust meer naderden. Ten vijf uuren in den agtermiddag zagen wij de *Twee Zusters* in het *Z.* ten W. ½ W. en ten zeven uuren lieten wij het anker vallen in tien vademen waters, omtrent agt Engelsche mijlen ten Noorden van de Eilanden. De lucht was betrokken en drukkend warm, met ligte zugtjens, gemeenlijk uit het N. W., maar somtijds omloopende tot het N. O., en in den nacht zagen wij veel weêrlicht boven *Sumatra*.

Den volgenden morgen ten vijf uuren lichteden wij het anker en waren ten agt uuren digt bij de *Zusters*. Deeze zijn twee zeer kleine eilandjens, wel met hout-gewas bedekt, liggende op 5° 0½′ Zuider Breedte en op 106° 12′ Ooster Lengte, ten naastenbij Noord en Zuid van malkanderen en van een rif koraal klippen omringd, welks geheele omtrek omtrent vier of vijf Engelsche mijlen is. Op den middag kreegen wij het eiland *Java* in het Zuiden in het gezigt, welks Noord-Westlijk eind (kaap *St. Nicolaas*) Zuid van ons lag, *Noord-Eiland* op de kust van *Sumatra* *Z.* 27° W. en de *Zusters* N. 27° O. vier mijlen van ons; onze Breedte was 5° 21′ *Z.* en onze Lengte 105° 57′ Oost.

Des

Des agtermiddags ten vier uuren zagen wij twee zeilen in de *Straat Sunda*, een ten anker liggende bij het eiland *Dwars in den Weg*, het ander digter bij de Javaanſche kust. Niet weetende tot welke natie zij behoorden, ruimden wij het ſchip en maakten het ſlagvaerdig, en kwamen ten zes uuren ten anker op vijf en twintig vademen, vier Engelſche mijlen O. ten Z. van het *Noorder-Eiland*. Hier bleeven wij den geheelen nacht liggen en hadden zeer zwaare donder en blikzem in het N. W., uit welke ſtreek de wind met ligte koeltjes woei, van zwaaren regen verzeld.

Den volgenden morgen ten agt uuren ligteden wij het anker en zetteden onze koers door de Straat voort, terwijl het getij Zuidwaarts liep, gelijk het den geheelen nacht gedaan had; doch omtrent tien uuren het koeltjen gaande liggen, lieten wij het anker weder vallen in vijf en dertig vademen; een hoog eiland, of liever klip, de *Groote Toque* genaamd, lag *Z.* ten O. Wij waren nu nog maar twee Engelſche mijlen van de ſchepen, die de Hollandſche vlaggen opheisten, waarop Kapitein GORE eene ſloep naar boord zond, om kundſchap in te winnen. De regen bleef nog aanhouden met donder en blikzem.

Vroeg in den agtermiddag kwam de ſloep terug, met bericht dat het groot ſchip een Hollandſche

ſche Oost-Indie-vaarer was, naar Europa moetende, en het ander een paket-boot van *Batavia*, met bevelen voor de ſchepen, die in de Straat lagen. Het is de gewoonte bij de Hollandſche ſchepen, zoo dra hunne lading bijna vol is, *Batavia* te verlaaten, ter oorzaake van de groote ongezondheid, en naar het een of ander van de gezonder eilanden in de Straat te vaaren, daar zij op het overige van hunne lading en hunne papieren wagten. Ondanks deeze voorzorg had de Oost-Indisch-vaarer, zedert zijn vertrek van *Batavia*, reeds vier mannen verloren en had 'er nog even zoo veel, aan welker opkomst men wanhoopte. Het had hier veertien dagen gelegen en ſtond nu naar *Cracatoa* te vaaren, om water in te neemen, hebbende zoo even zijne laatſte bevelen met de paket-boot ontvangen.

Den negenden, des morgens ten zeven uuren, ligteden wij het anker en zetteden onze koers door de Straat Zuid-Westwaarts voort, het vrij digt langs de eilanden aan de kust van *Sumatra* houdende, om eene klip te vermijden digt bij *Dwars in den Weg*, die aan onze ſlinker hand lag. Ten half elf ontvong ik bevel van Kapitein GORE om naar een Hollandsch ſchip te zeilen, dat nu in het Zuiden in 't gezigt kwam en dat wij onderſtelden uit Europa te koomen, en, volgens het naricht dat ik van hetzelve zoude opdoen, of bij hem te *Cracatoa* te koomen, daar

hij

hij voorneemens was zig op te houden, om de ſchepen van arak te voorzien, of naar het Zuid-Oost-eind van *Prinſen-Eiland* te zeilen en daar water in te neemen en hem af te wagten.

Ik hield dan op het Hollandsch ſchip aan, dat kort daarop in het Oosten ten anker kwam, wanneer den wind verſlappenden, en den ſtroom nog zeer ſterk door de Straat Zuid-Westwaarts loopenden, wij het onmogelijk vonden het te bezeilen, en dus, zoo nabij hetzelve gekoomen zijnde als het getij toeliet, lieten wij ook het anker vallen. Ik zond terſtond den Heer WILLIAMSON met den kotter af, met bevel van bij hetzelve aan boord te gaan, zoo het mogelijk was; dan alzoo het bijna eene Engelſche mijl van ons af lag, en de ſtroom zeer ſnel liep, beſpeurden wij weldra dat de boot ſterk agteruit dreef. Wij deeden dan ſein dat zij terug keeren zoude, en begonnen terſtond het kabel uit te vieren, en wierpen van agteren eene boei uit, om haar te helpen om weder aan boord te koomen. Onze armoede in touw-werk bleek hier volkoomen; want wij hadden geen eenen ſtrik in de touwkamer om aan de boei te binden, maar waren genoodzaakt daartoe de lij-zeil en top-zeil-vallen en de takel-einden los te maaken, en de ſloep dreef zoo ſterk Zuidwaarts, dat zij niet voor wij twee kabels en bijna al ons loopend wand gevierd hadden de boei kon bereiken.

Ik

Ik was nu in de noodzaaklijkheid van te wagten tot de kracht van het getij zoude gebrooken zijn, dat niet geſchiedde voor den volgenden morgen, wanneer de Heer WILLIAMSON aan boord gong en verſtond dat het over zeven maanden Europa verlaaten had, en over drie maanden de *Kaap de Goede Hoop*, dat voor deszelfs vertrek, Frankrijk en Spanje aan Groot-Brittannie den oorlog verklaard hadden, en dat het EDUARD HUGHES met een ſmaldeel oorlog-ſchepen en eene vloot Oost-Indiſche ſchepen aan de Kaap had gelaaten. Naardien de Heer WILLIAMSON ook vernoomen had dat het water te *Cracatoa* zeer goed was en door de Hollandſche ſchepen altoos wierd verkozen boven dat van *Prinſen-Eiland*, beſloot ik *de Reſolutie* op de eerſte plaats te gaan vinden, en, een fraai koeltjen opkoomende, ligteden wij het anker en voeren over naar het eiland, daar wij haar kort daar op ten anker zagen; maar den wind ſtillenden en het getij ſterk tegens ons zijnde, was ik genoodzaakt het anker te laaten vallen op den afſtand van omtrent vijf Engelſche mijlen van *de Reſolutie*, en zond onmiddelijk eene ſloep naar boord, om Kapitein GORE kennis te geeven van hetgeen wij vernoomen hadden.

Zoo dra *de Reſolutie* zag dat wij ons gereed maakten om te ankeren, loste zij haar geſchut en heiste eene Engelſche wimpel aan de vlaggeſtok, een ſein om vooruit te zeilen. Dit geſchied-

ſchiedde, volgens hetgeen wij daarna verſtonden, opdat wij niet zouden ankeren, om den onzuiveren grond, welken de kaarten, die zij aan boord had, hier opgaven. Naardien wij egter geen ſlegten grond vonden, hebbende eenen modder-grond, die wel hield, met zestig vademen water, bleeven wij liggen tot de terugkomst van de ſloep, die bevelen bragt dat wij den volgenden morgen naar *Prinſen-Eiland* zouden zeilen. Wij waren nu twee Engelſche mijlen van land; de piek van *Cracatoa* lag N. W. ten N.; de hoek van *Bamtam* O. N. O. ½ O. en *Prinſen-Eiland* Z. W. ten W.

Het eiland *Cracatoa* is het Zuidlijkst van eene groep eilanden, liggende aan den ingang van de *Straat Sunda*. Het heeft eenen hoogen piek op het Zuidlijk eind (*) die op 6° 9′ Zuider Breedte en op 105° 15′ Ooster Lengte ligt; de geheele omtrek van het eiland is niet meer dan drie mijlen. Aan het Noord-Oostlijk eind ligt een klein eilandjen, dat de reede vormt daar *de Reſolutie* ankerde, en binnen een rif, dat van het zuidlijk eind van het laatſte uitſteekt, is goede beſchutting te-

(*) Het eiland *Tomaria* of *Sambouricou*, dat omtrent vier mijlen ten Noorden van *Cracatoa* ligt, kan gemaklijk voor *Cracatoa* aangezien worden, alzoo het een' berg heeft van ten naastenbij dezelfde grootte en gedaante, ook bij deszelfs Zuidlijk eind gelegen.

tegens alle Noordlijke winden, met agttien vademen water bij het rif en zeven en twintig midden in het kanaal. Ten Noord-Westen is een naauw kanaal voor ſloepen tusſchen de twee eilanden.

Het ſtrand, dat de west-zijde van de reede vormt, loopt in eene Noord-Westlijke ſtrekking en heeft eene koraal-bank, die omtrent een derde van eene kabels lengte in zee uitſteekt, dat de landing voor ſloepen moeijelijk maakt, behalven bij hoog water; maar de anker-grond is zeer goed en vrij van klippen. De plaats daar *de Reſolutie* water haalde, is eene kleine wel, liggende over het zuidlijk eind van het klein eiland, digt bij den water-kant. Een weinig Zuidlijker is eene zeer heete bron, die door de inboorlingen als een bad gebruikt wordt. Terwijl wij aan het zuidlijk eind van dit eiland lagen, zonden wij eene ſloep met den ſtuurman naar land, om naar water te zoeken; doch, met enige moeijelijkheid geland zijnde, keerde hij terug zonder water gevonden te hebben.

Cracatoa wordt voor zeer gezond gehouden in vergelijking van de nabuurige landen. Het beſtaat uit hoog land, aan alle kanten langzaam van de zee oprijzende, en het is geheel met boomen bedekt, uitgezonderd enige vakken, welke de inwooners hebben opgeruimd om 'er rijst te teelen. Het getal inwooneren op het eiland is zeer klein.

klein. Hun Opperhoofd is, gelijk die van alle de eilanden in de Straat, den Koning van *Buntam* onderworpen. De koraal-klippen leveren overvloed van kleine ſchildpadden; maar andere ververſchingen zijn 'er zeer ſchaarsch, en ontzagchelijk duur.

Zuider Breedte van de reede daar *de Reſolutie* ankerde	8°	6
Oostlijke Lengte volgens BAYLYS uurwerk	104	48
Lengte volgens onze waarneeming	105	36
Duiking van de Zuid-pool van de kompas-naald	26	3
Westlijke afwijking van de kompas-naald	1	0

Het is 'er bij nieuwe en volle maan 's morgens ten zeven uuren hoog water. Het water gaat drie voeten twee duimen op en neder.

Des avonds ten agt uuren begon het fris uit het Westen te waaien, met zwaaren donder, blikzem en regen, en den volgenden morgen ten drie uuren ligteden wij het anker en ſtaken over naar het *Prinſen-Eiland*; maar de Westen wind verflappende, wierd opgevolgd door een koeltjen uit het Z. O., terwijl een ſterk getij, Zuid-Westwaarts loopende, ons belettede het eiland te bezeilen, en ons noodzaakte ten tweo uuren na den middag het anker te laaten vallen op vijf en zestig vademen, in eenen modderigen grond, op

drie mijlen afſtands van hetzelve, liggenden toen den hoogen berg Z. W. ten Z. en de piek op *Cracatoa* N. ten O. Wij hadden ligte zuigtjens en ſtilten tot den volgenden morgen ten zes uuren, wanneer wij het anker ligteden en onder zeil gingen, hebbende in onze pooging om het anker uit den grond te winden tweemaal de oude hoeireep gebrooken en daarna nog eene nieuwe, die uit onze beſte paerden-lijn geſneden was. Dit was egter alleen toe te ſchrijven aan den ſlegten ſtaat van ons touw-werk, alzoo 'er niet ſterk aan getrokken was, en wij het kabel nog verligt hadden met 'er de takel op te zetten. Den wind goed blijvenden, ankerden wij op den middag bij het Z. O. eind van *Prinſen-Eiland* op zes en twintig vademen, in eenen zandigen grond; terwijl het oostlijk eind van het eiland N. N. O., de zuidlijkſte punt in het gezigt Z. W. ten Z., de hooge piek N. W. ½ W., en wij eene halve Engelſche mijl van land lagen.

Zoo dra wij ten anker gekoomen waren, wierd de Luitenant LANNYON, die hier in het jaar 1770 met Kapitein COOK geweest was, met den ſtuurman afgezonden, om naar de water-plaats te zoeken. De beek, uit welke, naar zijn best onthoud, *de Onderneeming* van water voorzien was geworden, wierd geheel brak bevonden. Verder binnen 's lands zagen zij een droog bed, daar in regen-tijden water in ſcheen geſtaan te hebben, en

en omtrent een kabels lengte laager, nog eene beek, die aangevoerd wierd uit eene groote poel; welker bodem zoo wel als oppervlakte met dorre bladeren bedekt was. Dit, schoon wat brakachtig, veel beter dan het ander zijnde, begonnen wij hier des anderen daags 's morgens vroeg water te haalen, waarmede wij nog denzelfden dag gedaan kreegen.

De inboorlingen, die naar ons toe kwamen, zoo dra wij het anker hadden geworpen, bragten ons eenen overvloedigen voorraad van groote hoenderen en enige schildpadden, maar de laatste waren meest zeer klein. In den nacht hadden wij zwaaren regen; en den veertienden zagen wij met het dag-licht *de Resolutie* in het Noorden, naar het eiland stuurende; en ten twee uuren in den agtermiddag liet zij het anker digt bij ons vallen. Deezen dag deeden wij het schip overhellen en schrapten en boenden den bodem, die zeer vuil was, en maakten het schip zeilvaerdig.

Den volgenden dag zond Kapitein COOK, die te *Craatoa* niet genoeg water ingenomen had, zijn volk aan land, dat de beek, waarvan reeds gesprooken is, door den regen volkoomen zoet vond en overvloed van water gevende. Naardien dit een te kostbaare schat was om verwaarloosd te worden, gaf ik bevel, dat men alle de vaten, die wij eerst gevuld hadden, ledig zoude laaten loopen en met het versch water zoude vullen, dat dan

ook den volgenden dag voor den middag geſchiedde, en in den avond ruimden wij de verdekken op en beiden de ſchepen waren zeilvaerdig.

In den voormiddag van den agttienden hadden wij zwaaren regen en veranderlijke winden, dat ons belettede onder zeil te koomen tot des agtermiddags ten twee uuren, wanneer 'er een ligte wind uit het Noorden opkwam; doch denzelven ons kort daar op weder verlaatenden, waren wij genoodzaakt ons anker wederom te laaten vallen des avonds ten agt uuren, in vijftig vademen water, en tot hetzelfde uur des anderen daags 's morgens te wagten. Toen een gunſtig koeltjen uit het N. W. krijgende, ligteden wij, tot ons onuitſpreeklijk genoegen, voor de laatſte maal het anker in de *Straat Sunda*, en den volgenden dag hadden wij het *Prinſen-Eiland* geheel uit het gezigt verloren.

Naardien dit eiland reeds door Kapitein COOK in het dagverhaal van eene voorige reis beſchreven is, (*) zal ik 'er ſlechts bijvoegen dat wij zeer getroffen waren door de groote algemeene gelijkenis van de inboorlingen, in gedaante, kleur, manieren en zelfs taal met de natieën, waarmede wij zoo veel verkeerd hadden in de Zuid-Zee. De uitwerking van de Javaanſche lucht-

ſtreek

(*) Zie de Eerſte Reis III Deel bladz. 445, *en volgg.*

ſtreek (waarvan ik niet miste mijne volle portie te hebben) ſtelden mij buiten ſtaat om de vergelijking zoo naauwkeurig na te gaan als ik wel gewenscht had.

Daar is zoo veel hout in het land dat, niettegenſtaande de menigte, die alle jaaren door de ſchepen, die op deeze reede koomen, wordt omgehouwen, de vermindering niet kan gemerkt worden. Wij wierden wel voorzien van kleine ſchildpadden en hoenderen van eene tamelijke grootte; de laatſte wierden ons verkogt tegens tien voor eenen Spaanſchen daler. De inboorlingen bragten ons ook veel varkens-herten (*) en eene ontzagchelijke menigte aapen, tot ons groot verdriet, alzoo de meeste matroozen zig van een, zoo niet twee, van die laſtige dieren voorzagen.

Alzoo het ons enige moeite zoude gekost hebben om de water-plaats te vinden, indien de Heer LANNYON niet bij ons geweest was, zal het der moeite wel waerdig zijn om, tot nut van toekoomende reizigers, derzelver plaats meer bijzonder te beſchrijven. De piek op het eiland ligt N. W. ten N. van dezelve; regt naar het Noorden ſtaat een aanmerklijke boom, op een koraalrif groeiende en geheel van de nabuurige ſtruiken af-

(*) Babyroeſas. *Sus babyruſſa* LINNEI.

VERTAALER.

afgezonderd, en digt daar bij is eene kleine plek riet-gras, het eenigst van die soort, dat hier omstreeks kan gezien worden. Deeze teekenen zullen de plaats aanwijzen, daar de poel zig in de zee ontlast, maar het water is aldaar gemeenlijk brak, zoo wel als dat in de poel. De vaten moeten dan omtrent zestig voeten hooger op gevuld worden, daar, in drooge jaargetijden, het zoet water, dat van de bergen af koomt, onder de bladeren verdwijnt, en opgezogt moet worden, door dezelve weg te ruimen.

Zuidlijke Breedte van de anker-plaats aan *Prinsen-Eiland* .	6°	36′	15″
Oostlijke Lengte . .	105	17	30
Duiking van de Zuid-pool van de kompas-naald . .	28	15	0
Westlijke afwijking van het kompas .	0	54	0
Gemiddelde stand van den thermometer	83		

Zoo dra wij de *Straat Banca* instevenden, begonnen wij de krachtige uitwerkingen van deeze verpeste luchtstreek te gevoelen. Twee van ons volk wierden gevaarlijk ziek aan kwaadaartige rotkoortsen, welker verdere verspreiding wij egter voorkwamen, door de lijders in de luchtigste plaatsen afgezonderd te leggen; veele wierden van zwaaren hoest overvallen, andere klaagden van hevige pijnen in het hoofd, en zelfs de gezondste onder ons gevoelde eene gewaarwording

van

van verſtikkende hitte, verheld van [illegible]e ondraaglijke loomheid en een geheel verlies van eetenslust; doch ſchoon onze toeſtand voor een' tijd dus ongemaklijk en ontrustend was; hadden wij egter eindelijk het zonderling genoegen van uit deeze noodlottige zeeën te geraaken; zonder eenen eenigen man te verliezen, eene omſtandigheid, waarſchijnlijk ten deele toe te ſchrijven aan de ſterke gezondheid van het volk der twee ſchepen, toen wij hier eerst aankwamen, zoo wel als aan de naauwe inachtneeming, nu bij ons volk eene hebbelijkheid geworden, van de heilzaame gezondheid-regelen, door Kapitein COOK onder ons ingevoerd.

Toen wij het *Prinſen-Eiland* verlieten, en geduurende den gantſchen tijd van onze vaart van daar naar de *Kaap de Goede Hoop* was het volk van *de Reſolutie* in eenen veel ziekelijker ſtaat dan dat van *de Ontdekking*; want ſchoon wel veele van ons nog enigen tijd bleeven klagen over de uitwerkingen van de ongezonde luchtſtreek, die wij verlaaten hadden, herſtelden wij 'er egter alle gelukkig van. Van de twee, die aan koortſen lagen, was een, na op den twaalfden Februarij zwaare ſtuipen gehad te hebben, die ons aan zijn leven deeden wanhoopen, herſteld door het aanleggen van blaartrekkende middelen, en was kort daar na buiten gevaar; de ander herſtelde ook, maar langzaamer. Aan boord van *de Reſolutie*

waren zeer veele, behalven de hardnekkige hoesten en koortſen, waaraan zij algemeen leeden, met buik-loopen gekweld, welker aantal, tegens onze verwagting, tot onze aankomst aan de Kaap bleef toeneemen.

Kapitein GORE ſchreef dit verſchil, waarſchijnlijk met enige reden, gedeeltelijk daaraan toe dat op *de Ontdekking* de kombuizen tusſchen deks waren; hij was van gedagten dat de hitte en rook, die daar door wierd te weeg gebragt, hielpen om de kwaade uitwerkingen van de vogtige nachtlucht te maatigen; doch ik geloof veeleer dat wij den buik-loop ontgingen door de voorzorgen, die genoomen wierden om voor te koomen dat wij dien van andere kreegen; want als ſommige ſoorten van buik-loopen beſmetlijk zijn, gelijk ik vrees dat zij ongetwijfeld zijn, is het niet onwaarſchijnlijk dat *de Reſolutie* deeze ziekte van de Hollandſche ſchepen te *Cracatoa* gekregen had. Om dit gevaar te vermijden, kreeg de Heer WILLIAMSON, toen hij in den mond van de *Straat Sunda* naar den Oost-Indisch-vaarer gezonden wierd, de geſtrengſte bevelen, niet te dulden dat iemand van ons volk, om welke reden ook, aan boord ging, en zoo dikwijls wij naderhand gemeenſchap met *de Reſolutie* moesten hebben, wierd dezelfde voorzorg altijd in acht genoomen.

Naauwlijks waren wij vrij van het *Prinſen-Ei-*

Eiland of wij kreegen een labber koeltjen uit het W. N. W., maar het duurde niet lang; want den volgenden dag wierd de wind weder veranderlijk en bleef zoo tot den vijf en twintigsten op den middag, wanneer het buijig wierd en fris uit het Noorden ging waaien.

Den twee en twintigsten, op den middag, op 10° 28′ Zuider Breedte en op 104° 14′ Lengte zijnde, zagen wij veele gekken, en andere vogelen, die zelden verre van land gaan, waaruit wij beslooten dat wij digt bij het een of ander klein onbekend eiland waren.

In den avond van den vijf en twintigsten liep de wind eensklaps naar het Zuiden, van zwaaren regen verzeld, en begon zeer sterk te waaien. In den nacht scheurden bijna alle de zeilen, die wij bij hadden staan, en de meeste aan flarden; ons want leed ook zeer veel, en den volgenden dag waren wij genoodzaakt ons laatste stel zeilen aan te slaan en het want te knoopen en te splitsen, alzoo al ons touw-werk verbruikt was. Deezen zoo spoedig opgekoomen storm schreeven wij toe aan de verandering van den mousson tot den regelmaatigen passaat-wind; onze Breedte was omtrent 13° 10′ Zuid, en wij hadden, volgens onze rekening, van de punt van *Java* omtrent 41° Westlijke Lengte gezeild.

Van den zes en twintigsten deezer maand tot den agt en twintigsten Maart hadden wij eenen

regelmaatigen pasſaat-wind uit het Z. O. tot het O. ten *Z.* met fraai weder, en in eene oude bevaaren koers zijnde, ontmoeteden ons ook geene voorvallen, die de minſte melding verdienden.

In den morgen van den agt en twintigſten Maart, op 31° 42′ Zuider Breedte en op 35° 26′ Ooster Lengte zijnde, verliet ons de pasſaatwind met eene hevige donder-bui. Van deezen tijd af tot den derden April, wanneer onze Breedte 35° 1′ Zuid en onze Lengte 26° 3′ Oost was, waren de winden maatig en gemeenlijk uit de ſtreeken van het Zuiden. Toen kwam 'er een fris koeltjen op uit het Oosten, dat aanhield tot den vierden in den agtermiddag, waarna wij eene kalmte hadden, die de twee volgende dagen aanhield.

Het was tot hiertoe het voorneemen van Kapitein GORE geweest regtſtreeks naar *St. Helena* te ſtevenen, zonder de Kaap aan te doen, maar het roer van *de Reſolutie* reeds zedert enigen tijd in een ſlegten ſtaat geweest zijnde, en toen het nagezien wierd, in eenen gevaarlijken toeſtand bevonden wordende, beſloot hij onmiddelijk naar de Kaap te ſtuuren, als de verkieslijkſte plaats, zoo tot herſtelling van zijne zieken als om zig een nieuw roer te bezorgen.

Van den een en twintigſten Maart, wanneer wij op 27° 22′ Zuider Breedte en op 52° 25′ Ooster Lengte waren, tot den vijfden April, wanneer

neer wij tot op 36°. 12′ Zuider Breedte en 22° 7′ Ooster Lengte gekoomen waren, hadden wij sterke stroomen, die naar het Z. Z. W. en Z. W. ten W. liepen, somtijds met eene snelheid van tagtig knoopen op een' dag. Den zesden onder lij van de Afrikaansche kust gekoomen zijnde, verlooren wij dezelve geheel en al.

In den morgen van den zesden zagen wij een zeil in het Z. W., dat naar ons toe kwam, en, alzoo de wind kort daarop uit die streek gong waaien, maakten wij de schepen slagvaerdig. Nu ontdekten wij uit de mast nog vijf zeilen aan lij, Oostwaarts stuurende; doch de lucht dampig wordende, verlooren wij die in een uur tijds uit het gezigt. Onze Breedte was op den middag 35° 49′ Zuid en onze Lengte 21° 32′ Oost. Den volgenden morgen ten zeven uuren, ontwaarden wij land in het Noorden op eenen aanmerklijken afstand.

Den agtsten was het weder buijig en het woei fris uit het N. W.; den volgenden dag liep de wind West en wij voeren vrij digt voorbij het schip, dat wij den zesden gezien hadden, maar praaiden het niet; het was een kromp maakzel, en wierd, naar het ons voorkwam, door onbekwame handen gestuurd, en egter zeilde het veel sneller dan wij. De vlag, die het liet waaien, verschilde van alle die wij kenden; sommige hielden die voor de Portugeesche, andere voor eene Keizerlijke.

Den

Den volgenden morgen, met den dageraat, vertoonde zig het land weder N. N. W., en in den voormiddag zagen wij eene ſnaauw, die naar ons toe hield, en eene Engelſche Oost-Indiſche paket-boot bleek te zijn, die drie dagen te vooren uit de *Tafel-Baai* gezeild was, en die kruiſende was met bevelen voor de Chineeſche vloot en andere Oost-Indiſche ſchepen. Zij zeide ons dat, omtrent drie weeken te vooren, het ſmaldeel van den Heer TRONGOLLER, uit zes ſchepen beſtaande, van de *Kaap* gezeild was, en op de hoogte van *St. Helena* op onze Oost-Indiſche vloot gong kruiſen. Deeze tijding deed ons gisſen dat de vijf zeilen, die wij Oostwaarts hadden zien ſtuuren, het Fransch ſmaldeel moest geweest zijn, hetwelk dan van zijnen kruistogt moest hebben afgezien en waarſchijnlijk naar *Mauritius* ſtevende. De paket-boot onze gisſingen medegedeeld hebbende, als ook den tijd, wanneer wij verſtaan hadden dat de Chineeſche ſchepen van *Canton* zouden zeilen, verlieten wij dezelve en ſtuurden naar de Kaap.

In den avond van den tienden lag de *Konſtapels Hoek* N. ten O. en *Kaap Fals* O. N. O.; maar de wind in het Z. W. en veranderlijk zijnde, belettede ons in *Baai Fals* te koomen, tot den avond van den twaalfden, wanneer wij voor *Simons Baai* het anker lieten vallen. Wij vonden eenen ſterken ſtroom, naar het Westen loopen-

penden om de Kaap, dien wij enigen tijd lang maar even dood konden zeilen met een koeltjen, dat ons vier knoopen in een uur zoude hebben kunnen doen vorderen. Den volgenden morgen voeren wij de *Simons Baai* in, en ten agt uuren kwamen wij ten anker, en vertuiden met een kabel voor en agter, het boeg-anker naar het O. Z. O. en het klein boeg-anker W. N. W.; de Zuid-Oost punt van de baai lag Z. ten O., de *Tafel-berg* N. O. ¼ N., en wij waren een derde van eene Engelsche mijl van den naasten wal. Wij vonden 'er twee Oost-Indische schepen liggen, de *Nassau* en *Southampton*, op convooi naar Europa wagtende. *De Resolutie* groetede het fort met elf schooten, dat met hetzelfde getal beantwoord wierd.

Zoo dra wij ten anker lagen, kwam de Heer BRANDT, de Gouverneur van deeze plaats, ons bezoeken. Deeze heer had eene sterke genegenheid voor Kapitein COOK opgevat, die altijd zijn gast geweest was, zoo dikwijls hij zig aan de Kaap had bevonden, en, schoon hij de tijding van zijnen droevigen dood reeds enigen tijd geleden ontvangen had, was hij egter zeer aangedaan de schepen zonder hunnen ouden bevelhebber te zien weder keeren. Hij was zeer verwonderd ons volk in eenen zoo wakkeren en gezonden staat te zien, alzoo het Hollandsch schip, dat van *Macao* was afgezeild toen wij aldaar aankwamen, bericht had

aan-

aangebragt dat wij in eenen allerellendigſten ſtaat waren, en ſlechts veertien mannen op *de Reſolutie*, en zeven op *de Ontdekking* overig hadden. Het is onbegrijplijk welke reden dit volk moge gehad hebben om eenen zoo moedwilligen en kwaadaartigen logen te verſpreiden.

Den vijftienden verzelde ik Kapitein GORE naar de Kaap-ſtad, en den volgenden morgen maakten wij onze opwagting bij den Baron VAN PLETTENBERG, den Gouverneur, door welken wij met alle mogelijke oplettendheid en beleefdheid ontvangen wierden. Hij had ook zeer veel genegenheid voor Kapitein COOK, en de grootſte bewondering voor zijn karakter, en hoorde het verhaal van zijn ongeval met veele blijken van ongeveinsde droefheid. In een van de voornaamſte vertrekken van het huis des Gouverneurs toonde hij ons twee afbeeldingen van TROMP en DE RUITER, met eene ledige plaats tuſſchen beiden, daar hij de afbeelding van Kapitein COOK meende te hangen, waarom hij ons verzogt, als wij in Engeland zouden koomen, die voor hem te koopen, hoe veel dezelve ook zoude mogen kosten.

De Gouverneur berichtte ons ook dat alle de Mogendheden, die thans met Engeland in oorlog waren, haaren kruiſers lust gegeeven hadden ons ongemoeid te laaten gaan; dit hadden wij, zoo verre de Franſchen betrof, genoegzaame reden om

om voor waar te houden, alzoo de Heer BRANDT reeds aan Kapitein GORE eenen brief van den Heer STEPHENS had overgegeeven, met eene copij van de bevelen van den Heer DE SARTINES, aan boord van de *Licorne* genoomen. Met opzigt tot de Amerikaanen rustte de zaak nog alleen op gerugten; maar de Baron VAN PLETTENBERG verzeekerde ons dat hem uitdruklijk gezegd was door den Kapitein van een Spaansch schip, dat de Kaap had aangedaan, dat hij en alle de Officiers van zijne natie dezelfde bevelen hadden ontvangen. Deeze verzeekeringen bevestigden Kapitein GORE in zijn besluit van aan zijne zijde een onzijdig gedrag te volgen, waarom hij ook, toen hem bij de aankomst van de *Sybille* om de Oost-Indische schepen t'huiswaarts te geleiden, wierd voorgesteld dezelve op hunnen overtogt te vergezellen, goed vond eene aanbieding af te slaan, welker aanneeming hem, ingevalle wij enige van 's vijands schepen mogten ontmoet hebben, in eenen zeer moeijelijken en belemmerenden toestand zouden gebragt hebben.

Wij ontvongen, gedurende ons oponthoud aan de Kaap, alle blijken van vriendschap zoo van den Gouverneur als van de voornaamste van de plaats, zoo wel Afrikaanen als Europeanen. Bij onze eerste aankomst was de Kolonel GORDON, de bevelhebber over de Hollandsche troepes, met welken ik het geluk had op een' voet van gemeen

meenzaame vriendſchap te zijn, op eene reis in de binnenlanden van Afrika, maar hij kwam terug voor wij vertrokken waren. Hij was, bij deeze gelegenheid, verder het land in geweest dan enig ander reiziger voor hem, en hij had zeer veel aanwinningen gedaan voor de kostbaare verzameling van natuurlijke zeldzaamheden, met welke hij het kabinet van den Prins van Oranje verrijkt heeft. En indedaad, een lang verblijf aan de Kaap, en het groot voorrecht, dat hij uit zijnen rang en ſtaat aldaar trok, gevoegd bij eenen werkzaamen en onvermoeiden geest, en eenen grectigen dorst naar kennis, hebben hem in ſtaat geſteld om eene dieper en volkoomener kennis van dit gedeelte van Afrika te verkrijgen dan iemand anders te beurt zoude hebben kunnen vallen, en het is met groot vermaak dat ik het algemeen kan geluk wenſchen met het bericht dat ik ontvangen heb van zijn voorneemen om der waereld van zijne eigen hand de geſchiedenis van zijne reizen mede te deelen.

Baai Fals, ten Oosten van de *Kaap de Goede Hoop* gelegen, wordt door de ſchepen bezogt zoo lang de Noord-Westen winden waaien, die in Meij beginnen, en het gevaarlijk maaken in de *Tafel-Baai* te liggen. Zij wordt naar het Westen door de *Kaap de Goede Hoop* en naar het Oosten door *Kaap Fals* bepaald.

De mond van de Baai is zes mijlen wijd, en de

de twee Kaapen liggen regt Oost en West van elkanderen. Omtrent elf Engelſche mijlen van de *Kaap de Goede Hoop*, aan de West-zijde, ligt *Simons Baai*, de eenigſte, daar de ſchepen gemaklijk kunnen liggen; want alſchoon de reede buiten dezelve goeden anker-grond aanbiedt, is zij egter te open, en ſlegt gelegen om behoeften te krijgen, want de ſtad is klein en wordt van de Kaap-ſtad van levensmiddelen voorzien, die 'er omtrent vier en twintig Engelſche mijlen van af ligt. Ten N. N. O. van *Simons Baai* zijn nog verſcheiden andere, van welke zij gemaklijk onderſcheiden kan worden door eenen aanmerklijken zandigen weg ten Noorden van de ſtad, die een treffend voorwerp maakt. Als men naar de haven ſtuurt langs den Wester wal, is 'er eene kleine platte klip, *Noachs Ark* genaamd, en omtrent eene Engelſche mijl ten N. O. van dezelve, verſcheiden andere, de *Romeinſche Klippen* genaamd. Deeze liggen anderhalve Engelſche mijl van de anker-plaats, en of tuſchen dezelve door, of ten Noorden van de *Romeinſche Klippen* is eene veilige vaart de baai in. Als de Noord-Wester ſtormen zijn begonnen, zullen de volgende ſtrekkingen den zee-man op eene veilige en gemaklijke anker-plaats brengen: *Noachs Ark* Z. 51° O. en het middenpunt van het Hospitaal Z. 53° W. op zeven vademen. Maar als de Zuid-Oosten winden niet ophouden, is het beter verder naar buiten te blijven op agt of negen vademen. De

grond is zandig en de ankers krabbelen lang voor zij houden. Geheel het Noordlijk gedeelte van de baai is laag zandig land, maar de Oostzijde is zeer hoog. Omtrent zes Engelsche mijlen ten Oosten van *Noachs Ark* ligt het *Robben-Eiland*, waarvan het zuidlijk gedeelte gezegd wordt gevaarlijk, en niet veilig meer te naderen te zijn dan op twee en twintig vademen water. Bij de kaap *de Goede Hoop* liggen veele blinde klippen, van welke enige zig bij laag water vertoonen; op andere staat altijd branding.

Zuider Breedte van de anker-plaats in *Simons Baai*, bij waarneeming (*)	34°	20′
Ooster Lengte van dezelve	18	29
Duiking van de Zuid-pool van de kompas-naald	46	47
Westlijke afwijking van de kompas-naald	22	16

Bij nieuwe en volle maan was het hoog water ten 5^{u} 55′ schijnbaaren tijd; het getij gong vijf voeten en vijf duimen op en neder; bij doode getijen rees het maar vier voeten en een duim.

Uit de waarneemingen, door den Heer BAYLY en mij op den elfden deezer maand gedaan, wanneer

(*) De Heer VAN COUVER bepaalt, in zijne reisbeschrijving, de Breedte van deeze baai op 34° 11′ 40″, en denkt dat hier eene druk-feil plaats heeft.

VERTAALER.

neer de kaap *de Goede Hoop* regt West van ons lag, bevonden wij derzelver Breedte 34° 23′ Zuid, 4′ Noordlijker dan haare ligging door den Abt DE LA CAILLE bepaald is.

Onze proviand ingenoomen en ons van alle noodzaaklijke ſcheeps be' ten voorzien hebbende, zeilden wij op .. n n.. nden Meij de baai uit, kwamen den veertienden in den Zuid-Ooster paſſaat en ſtuurden ten Westen van de Eilanden *St. Helena* en *Ascenſion*. Den een en dertigſten, op 12° 48′ Zuider Breedte en 15° 40′ Wester Lengte zijnde, bevonden wij dat de magneetnaald niet dook.

Den twaalfden Junij paſſeerden wij de linie voor de vierde maal geduurende deeze reis, op de Wester Lengte van 26° 16′. Wij begonnen nu de uitwerkingen van eenen ſtroom te gevoelen, die N. ten O. liep eene halve knoop in een uur. Hij bleef in die ſtreek aanhouden tot het midden van Julij, wanneer hij een weinig ten Zuiden van het Westen begon te loopen.

Den twaalfden Auguſtus ontwaarden wij de West-kust van *Ierland*, en, na eene vergeefſche pooging om de haven van *Galway* in te loopen, van waar de Heer COOKE de dagverhaalen en kaarten van onze reis naar London meende af te zenden, waren wij genoodzaakt door ſterke Zuidlijke winden Noordwaarts te ſtuuren. Toen meenden wij in *Lough Swilly* in te loopen; doch den wind in dezelfde ſtreek blijvende, zeilden wij

voort ten Noorden van *Lewis Eiland*, en den twee en twintigſten, des voormiddags ten elf uuren, kwamen beiden ſchepen te *Stromneſs* ten anker. Van hier wierd ik door Kapitein GORE afgezonden om den Raad ter Admiraliteit van onze aankomst kennis te geeven, en den vierden October kwamen de ſchepen behouden in de *Nore*, na eene afwezigheid van vier jaaren, twee maanden en twee en twintig dagen.

Toen ik te *Stromneſs de Ontdekking* verliet, had ik het genoegen alle de manſchap in volmaakten welſtand te laaten, terwijl het getal der geene, die aan de betere hand waren op *de Reſolutie*, niet grooter was dan twee of drie, van welke ſlechts een buiten ſtaat was om te dienen. In den loop van onze reis verloor *de Reſolutie* ſlechts vijf mannen door ziekte, van welke drie reeds in eenen ſlegten ſtaat van gezondheid waren, bij ons vertrek uit Engeland; *de Ontdekking* had geen' een' man verloren. Het onafgebrooken in acht neemen van de regelen, door Kapitein COOK vastgeſteld, die de waereld reeds bekend zijn, mag benevens den zegen der godlijke Voorzienigheid, als de voornaamſte oorzaak van dit zonderling geluk beſchouwd worden. Doch de noodlottige uitwerkzelen van de gezouten kost zouden zig, ondanks deeze heilzaame voorzorgen, eindelijk hebben doen gevoelen, zoo wij die niet hadden te hulp gekoomen, door gebruik te maaken van alle verſche levensmiddelen,

len, welke onze toeſtand ons op verſchillende tijden kon opleveren. Naardien deeze egter dikwijls uit dingen beſtonden, welke ons volk niet gewoon geweest was als voedzel voor menſchen te beſchouwen, en die ſomtijds ten uiterſten walglijk waren, wierd de vereenigde hulp van overtuiging, gezag en voorbeeld vereischt om hunne vooroordeelen en tegenzin te overwinnen.

De behoedmiddelen, waarop wij ons meest verlieten, waren zuur-kool en vleesch-natkoekjens. Wat de ſcheurbuik-weerende middelen betreft, waarvan wij rijklijk voorzien waren, wij hadden geene gelegenheid om derzelver krachten te beproeven, alzoo zig niet de minſte verſchijnzelen van de ſcheurbuik in een van de ſchepen, geduurende de geheele reis, vertoonde. Onze mout en hop waren ook bewaard als een hulpmiddel ingeval van daadlijke ziekte, en wierden, bij onderzoek, aan de *Kaap de Goede Hoop* geheel bedorven gevonden. Omtrent denzelven tijd wierden 'er enige vaten met biscuit, meel, mout, erweten en gort geopend, die, om eene proef te neemen, in kleine vaten waren gedaan, met blik gevoederd, en zij wierden alle, behalven de erweten, in eenen veel beteren ſtaat gevonden dan men van de gewoone wijze van die te pakken zoude hebben kunnen verwagten.

Ik kan deeze gelegenheid niet laaten voorbij gaan zonder der Regeering onder de aandacht te brengen hoe nodig het zoude zijn zijner Majeſteit

ſchepen, die aan den invloed van ongezonde luchtſtreeken ſtaan bloot geſteld te worden, eene genoegzaame hoeveelheid koorts-bast mede te geeven. Het geviel zeer gelukkig in *de Ontdekking* dat ſlechts een van het volk, dat in de *Straat Sunda* aan koortſen ziek lag, dit geneesmiddel nodig had, alzoo hij alleen de gantſche hoeveelheid, die gewoonlijk in zulke ſchepen als de onze door de heelmeesters wordt mede genoomen, verbruikte. Zoo 'er meer op dezelfde wijze waren aangedaan geweest, zouden zij waarſchijnlijk alle geſtorven zijn door gebrek aan het eenigst geneesmiddel, dat in ſtaat was om hun wezenlijke verligting toe te brengen.

Eene andere omſtandigheid, deeze reis verzellende, die, derzelver langduurigheid en den aart van den dienst, waarin wij gebruikt wierden, in acht genoomen zijnde, bijna niet minder zonderling zal voorkoomen dan de buitengewoone gezondheid van het volk, was dat de twee ſchepen elkanderen nooit eenen dag agter een uit het oog verloren hebben, behalven twee maalen, dat de eerſte reis was toe te ſchrijven aan een ongeluk, 't welk *de Ontdekking* aan de kust van *Owhyhee* overkwam, en de tweede reis aan de mist, die ons bij den mond van de *Awatska-Baai* overviel. Sterker bewijs kan 'er niet gegeeven worden van de bekwaamheid en waakzaamheid van onze onderofficieren, aan welken alleen de verdienſte hiervan bijna geheel toekoomt.

AANHANGZELS.

T

VAN

D

NB. In
op
of
m
de
he

M.
V. M.
N. M.
M. N.
m. w.
held.

Van

Tijd.	
1776. Dec.	
M. 2	
3	3

NB. De
Gree
tisch
de r

AANHANGZEL N°. I.

TAFELEN

VAN DE KOERS VAN *DE RESOLUTIE*, EN VAN DIE VAN *DE ONTDEKKING*, DE AFWIJKING VAN HET KOMPAS, EN WEÊRKUNDIGE WAARNEEMINGEN.

NB. In deeze Tafelen is, over het algemeen, de plaats van de ſchepen op den middag aangetekend, en de afwijking gelijk die 's morgens of 's avonds, of op beiden die tijden van den dag, is waargenoomen. De Tafelen wijzen dus niet naauwkeurig de plaats aan, daar de afwijking waargenoomen is, maar het verſchil is zoo klein, dat het geenen misſlag van belang kan veroorzaaken.

VERKORTINGEN.

M.	*betekent* middag.	wed.	*betekent* weder.
V. M.	—— voormiddag.	friſſe k.	—— friſſe koelte.
N. M.	—— namiddag.	fris k.	—— fris koeltjen.
M. N.	—— middernacht.	betr.	—— betrokken.
m. w.	—— mooi weder.	reg.	—— regen.
held.	—— helder.	ſn.	—— ſneeuw.

EERSTE TAFEL.

Van de *Kaap de Goede Hoop* tot aan *Kerguelens Land.*

Tijd.	Z. B.	O. L.	Westl. afw.	Th.	Bar.	Winden, Weder, Aanmerkingen.
	° ′	° ′	° ′	°	duim.	
1776. Dec.						
M. 2		17 59		59	30,08	Westl. matige wind en betr. lucht.
3	34 32	17 36	22 00	64	29,75	Noordel. ſlappe wind en betr.

NB. De Lengte is in deze reisbeſchrijving gerekend van de middaglijn van *Greenwich*, en, na dat wij dezelve naar het Oosten in den Zuider Atlantiſchen Oceaan gepaſſeerd waren, is dezelve Oostlijk gehouden voorbij de 180° tot het eind van de reis en terug tot dezelfde middaglijn.

Tijd.	Z. B.	O. L.	Westl. afw.	Th.	Bar.	Winden, Weder, Aanmerkingen.
1776. Dec.	° ′	° ′	° ′	°	duim.	
4	36 48	19 05	22 30	60½	29, 59	N. W. frisse k. en betr.
5	38 21	21 23	23 00	59	29, 48	W. N. W. sterke k. en betr.
6	38 59	23 29	23 33	63	29, 37	Veranderlijk, buijig en regen.
7	40 03	25 25		58½	29, 47	W. Z. W. frisse stooker, donder, blikz, en regen.
8	41 04	28 5	24 00	47½	29, 81	W. Z. W. buien, hagel en regen.
9	42 27	30 7		54½	29, 80	W. Z. W. frisse koelte en betr.
10	43 56	32 13	24 45	51½	29, 34	Noordl. matige wind en stofregen.
11	45 37	34 31	25 00	44½	29, 21	Westl. frisse k. en betr.
12	46 20½	37 0	26 00	38		Z. W. buien, hagel en sn. buien. Zee-vogelen en zee-wier.
13	47 15	40 48	26 15	38½	29, 98	W. Z. W. sterke k. buien en sn. Wij stevenden in den avond tusschen de *Pr. Eduards Eil.*
14	47 46	44 15		41½	30, 02	Westl. labber k. en nevel.
15	48 24½	48 16¼	31 00	42½	29, 90	N. O. frisse k. en betr. Rotswier.
16	48 42	52 11		41	29, 70	N. N. O. sterke wind en betr. Pinguins, walvisschen enz.
17	48 28	56 6		42	29, 97	Veranderlijke wind en wed. Albatrossen, pinguins enz.
18	48 35¾	56 40		42	30, 02	Veranderlijke en maatige wind en betr. Pinguins, walvisschen enz.
19	48 26	59 20		45	29, 97	Westl. mist en een weinig reg. Rots-wier; enige vogelen.
20	48 27	62 43		44	29, 96	N. W. maatige k. nevelagtig. Rots-wier en enige vogelen.
21	48 27	65 53		46	29, 77	N. W. t. w. frisse k. en nevelagtig. Zeer weinig vogelen.
22	48 18	66 20		40	29, 97	Westl. slappe winden en donkere lucht. Vogelen.
23	48 36	67 26½		43¾	29, 58	N. O. maatige wind, regen. Veele vogelen.
24	48 24	68 35		40⅓	29, 72	Noordel. frisse k. en betr. Land ontdekt.

Tijd.	Z. B.	O. L.	Westl. afw.	Th.	Bar.	Winden, Weder, Aanmerkingen.
1776. Dec.	o ′	o ′	o ′	o	duim.	
25	48 41	69 11	27 44	43	29,95	N. W. matige wind en nevelagtig. Geankerd in de *Kersmis haven*, *Kerguelens land*.

TWEEDE TAFEL.

Koers van *de Resolutie* en van *de Ontdekking*, van *Kerguelens Land* tot aan *Van Diemens Land*.

Tijd.	Z. B.	O. L.	Westl. afw.	Th.	Bar.	Winden, Weder, Aanmerkingen.
1776. Dec.	o ′	o ′	o ′	o	duim.	
29	48 51	69 39	28 0	44⅓	29,71	Z. O. frisse k. en m. w.
30	49 8	70 34	28 0	45	29,44	N. W. frisse k. en betr.
31	49 19	73 16		40	29,54	Dito. Dito, dito.
1777. Jan.						
1	48 37	77 41	30 24	38	30,05	W. Z. W. buien en natte sn.
2	48 20	80 50	30 47	46⅔	30,23	W. Z. W. maatige wind en m. w.
3	48 17	84 14	30 14	46	30,15	N. W. dito, dito; geen vogelen.
4	48 9½	88 30		47¼	30,28	N. W. frisse k. en mist.
5	48 4½	91 25		48¼	29,78	N. W. ten N. labber k. en nevelagtige lucht.
6	47 59	93 59		47	29,70	Westl. maatige wind, nevelagtig en regen.
7	47 43	95 28		47¾	29,68	Oostl. labber k. en mist; nu en dan regen.
8	47 37	99 21	25 29	48	29,86	N. maatige wind en dikke mist. Zeer weinig vogelen.
9	47 56	102 36	24 7½	48½	29,67	N. N. O. frisse k. en nevelagtig.

Tijd.	Z. B.	O. L.	Westl. afw.	Th.	Bar.	Winden, Weder, Aanmerkingen.
	o ′	o ′	o ′	o	duim.	
1777. Jan.						
10	48 20	106 14	23 27	48½	29,78	N N. O. frisse k. en nevelagtig, nu en dan regen.
11	48 16	109 6		49	29,70	Dito, maatige wind, en nevelagtig. Bruinvisschen en enige vogelen.
12	48 40	110 26		50⅛	29,66	Dito, ligte k. en nevelagtig. Enige vogelen.
13	48 6	112 3		49	29,20	Veranderlijk. Maatige wind, nevelagtig. Vogelen en bruinvisschen.
14	47 19	115 28	17 34	49	29,36	Westl. frisse k. en nevelagtig. Rots-wier.
15	46 23	120 7		51⅛	29,50	W. N. W. wat reg. Veele blaauwe onweêrsvogelen.
16	45 12	124 29		54⅜	29,70	N. W. frisse k. en stofregen.
17	44 18	128 12	9 0	56½	29,87	N. W. frisse k. en betr.
18	44 23	131 28	6 0	55	29,55	N. ten O. matige wind, nu en dan wolken.
19	43 51	134 39		56¾	29,55	N. W. sterke k. enige sterke buien; meest held.
20	43 33½	138 19		56⅜	29,40	N. W. frisse stooker, helder en deining uit het W.
			Oostl.			
21	43 23	141 16	1 0	56	29,95	W. frisse stooker en m. w., regenbuien.
22	43 31½	143 1	3 0	61	30,09	W. labber k. m. w., deining uit het W.
23	43 41½	144 27		60½	30,02	W. N. W. slappe winden, betr. lugt. Ten drie uren N. M. zagen wij *Van Diemens Land.*
24	43 47	147 0	5 15	55	30,26	Z. W. matige wind, en m. w.
25	43 42½	147 24	10 8	58⅛	30,30	Veranderlijk. Ligte zugtjens, m. w. op de hoogte van *Van Diemens Land.*
26	43 33½	147 42		67⅞	30,15	Dito, hetzelfde wed. op de hoogte van de *Avontuur-Baai.*

DERDE TAFEL.

Koers van *de Reſolutie* en van *de Ontdekking*, van de *Avontuur-Baai*, *van Diemens Land*, tot aan *Nieuw Zeeland*.

Tijd.	Z. B.	O. L.	Oostl. afw.	Th.	Bar	Winden, Weder, Aanmerkingen.
1777.	° ′	° ′	° ′	°	duim.	
Jan.						
31	43 23½	149 29		63½	30,26	Veranderlijk. Maatige wind en betr.
Febr.						
1	44 16½	152 9		63¾	29,97	N. N. O. friſe ſtrooker, betr. Wij zagen een walvisch.
2	44 42½	154 51	7 30	62	29,93	N. friſe ſtooker, mist, wat reg.
3	44 49¾	157 41		64½	30,06	N. ten W. maatige k. en m. w. Zee-wier enz.
4	44 1	160 13	11 0	60	30,05	N. W. ten N. Maatige wind en nevelagtig.
5	43 32	161 59	11 11	59	30,06	Z. O. ten Z. Maatige wind en m. w. Veele onweersvogelen en albatrosſen.
6	42 56	163 39	13 0	63¾	29,90	W. Z. W. labber k. en m. w.
7	42 27	165 23	13 0	67	30,00	W. Z. W. ſlappe winden en m. w.
8	41 54	167 29	13 0	66		N. W. ten N. labberk. en m. w. weerlicht.
9	40 59½	169 30		64	29,95	Westl. maatige wind en m. w. Wij zagen twee ſchildpadden en verſcheiden ſtukken hout.
10	40 35½	171 27		63	30,20	Zuidl. buijige lugt en veranderlijk. Wij zagen verſcheidene ſtukken hout; wij ontdekten N. M. ten half vijf *Nieuw Zeeland* in het Z. O.
11	40 28⅓	174 15		64		Veranderlijk. Slappe winden en m. w. Een ſterke daauw, *Kaap Vaarwel*, aan *Nieuw Zeeland* lag Z. 64° W. en de *Moordenaars Baai* ten Z. 34° O.

VIERDE TAFEL.

Koers van *de Resolutie* en *de Ontdekking*, van het *Koningin Charlotte Kanaal*, een gedeelte van *Nieuw-Zeeland*, tot aan de *Vrienden-Eilanden*.

Tijd.	Z. B.	O. L.	Oostl. afw.	Th.	Bar.	Winden, Weder, Aanmerkingen.
	o ′	o ′	o ′	o	duim.	
1777. Febr.						
26	41 38½			63¾	29, 97	Veranderlijk. Maatige wind, en somtijds betr.
27	41 43	176 49		63½	30, 00	Dito. Maatige wind, en betr.
28	41 17½	177 17	12 23½	64	30, 09	Oostl. Maatig k. en enige wolken.
Maart.						
1	42 35	178 43		58½	29, 85	N. O. Maatige wind, en reg. Veel albatrossen.
2	42 35½	180 8½		63¾	29, 91	N. O. Ligte k. en sn. w. deining uit het N. O.
3	42 24	182 36		60	29, 53	Veranderlijk, frisse k., buien nu en dan reg. Wij zagen een Egmond haven hen.
4	41 10½	185 5		64	29, 52	Westl. frisse k. en m. w. Rotswier.
5	39 50¾	187 26	13 23	60½		Z. W. frisse stooker en m. w. deining uit het Z. W. Wier enz.
6	39 10	189 21		66	29, 80	Westl. fris k. en m. w. Walvisschen. Geen deining meer.
7	39 17	191 13	11 13	68	29, 97	N. ten W. frisse stooker en m. w. enige reg. buien.
8	39 24	192 52		69¾	30, 17	N. ten W. labber k. en m. w. eene overvloedige daauw.
9	39 30½	194 10		68	30, 30	N. ten W. labber k. en betr. Overvloedige daauw.
10	39 26	195 22	10 49	69	30, 32	N. N. W. labber k. Overvloedige daauw en m. w.
11	39 50	196 4		68½		Noordl. ligte zugtjens en m. w. Overvloedige daauw.

Tijd.	Z. B.	O. L.	Oostl. afw.	Th.	Bar.	Winden, Weder, Aanmerkingen.
1777. Maart.	o ′	o ′	o ′	o	duim.	
12	38 41½	196 11		68½	30, 12	Veranderlijk. Ligte zugtjens, m. w. Veele bruinvisschen.
13	36 59½	197 30		66	30, 02	Z. O. ten O. frisse k. en betr., reg. Veele bruinvisschen.
14	35 28	198 43		68¾	29, 98	Z. O. frisse k. en buijig reg. Weinig vogelen.
15	34 6½	198 57	10 18	69	29, 94	Oostl. frisse k. en regenagtige lucht.
16	33 40	199 6	10 19	72	30, 00	Noordl. slappe winden en stofregen.
17	33 24	199 19		74	30, 05	Veranderlijk. Labber k. en betr.
18	32 4	200 14		69½	30, 10	O. ten Z. Maatige wind en betr. nu en dan reg.
19	30 29	200 54		75½	29, 99	Oostl. Maatige wind, en reg. buien.
20	29 4	201 15	9 39	73¾	29, 97	Dito, dito.
21	27 44	201 30		73½	29, 94	Oostl. labber k. en betr.
22	26 52	201 34	8 37	75½	29, 97	O. ten N. ligte k. en held. Eijervogelen en keerkringvogelen.
23	25 59	201 8		77½	29, 93	Oostl. ligte k. en held. lucht; vliegende visschen.
24	25 22½	201 30½		76½	30, 02	O. N. O. ligte k. en held. lucht; haaien, dolphynen en vliegende visschen.
25	24 26¼	201 23		78	30, 01	O. N. O. ligte k. en held. Keerkringvogelen.
26	23 40	201 23	8 25	78	30, 03	O. Dito, weêrlicht. Keerkringvogelen. Wij vongen twee haaien.
27	23 17	201 23		80	30, 00	Oostl. ligte k. en m. w. Verscheiden dolphynen.
28	22 44	201 12	8 33	82½	30, 02	N. O. weinig wind, en meest betr.
29	22 13	201 40		79½	29, 99	Oostl. ligte k. en m. w. Land ontwaard.
30	21 54½	201 49		80½	29, 96	Oostl. buijig, nu en dan reg. Drie of vier Eng. mijlen ten Z. W. een groot eiland, van een maatige hoogte.

Tijd	Z. B.	O. L.	Oostl. afw.	Th.	Bar.	Winden, Weder, Aanmerkingen.
1777.	° ′	° ′	° ′	°	duim.	
Maart						
31	20 26½	201 34		81	29, 97	O. N. O. Maatige wind en m. w. Wij ontdekten land, dat uit twee eiland beſtond.
April.						
1	19 51⅓	202 50		82	29, 93	O. N. O. weinig wind en m. w. Het grootst eiland lag omtrent vier Eng. mijlen ten Z. 80° O. van ons.
2	20 0½	201 41	8 21	83½	30, 02	O. N. O. weinig wind en m. w. Het grootſte eiland lag twee Eng. mijlen N. 70° O. van ons.
3						Wij ſtevenden op de hoogte van de eilanden *Wateeoo* en *Wennua-Ete*; weinig wind en m. w.
4	19 51	201 32		83	29, 96	Oostl. weinig wind en m. w.
5	19 16½	201 28		83¼	30, 00	O. N. O. ligte zugtjens en betr.
6	19 16	201 0		82½	30, 00	Oostl. weinig wind en plasreg. Het eiland *Harvey* twee Eng. mijlen ten Z. ½ O.
7	19 27¼	199 58		82½	29, 98	Dito. Weinig wind en veranderlijk.
8	19 7	199 32		83	29, 91	Dito. Ligte zugtjes en held. lucht.
9	18 57	199 12	7 26½	81½	29, 83	Dito Bijna ſtil en plasreg.
10	18 39½	198 24		82¾	29, 75	Veranderlijk. Buien, donder, blikzem en reg.
11	18 20	197 20		81	29, 83	Dito. Maatige wind, hetzelfde wed. Wij verzamelden vijf vaten regen-water.
12	18 10	197 20		81	29, 83	N. W. Maatige wind, betr. en weêrligt.
13	18 7	197 7		81	29, 97	Veranderl. Buien, wat weêrligt, zwaare reg.
14	18 8¼	196 35		83	29, 90	N. Oostl. weinig wind en regenagtig; het eiland *Palmerston* twee of drie Engelſche mijlen N. ten O. van ons.

Tijd.	Z. B.	O. L.	Oostl. afw.	Th.	Bar.	Winden, Weder, Aanmerkingen.
1777. April.	° ′	° ′	° ′	°	duim.	
18	18 4½	196 10		83½	29,92	Noordl. ligte k. en m. w. Deining uit het Z.
19	17 59½	195 9		80	29,88	Dito. Ligte k. en plasreg.
20	18 8	193 59		83½	29,82	N. W. Maatige wind en reg. Visschen en vogelen.
21	18 37½	192 42		79	29,83	N. W. frisse k. en reg. Veele visschen en vogelen.
22	18 35	192 21		79	29,96	Veranderl. weinig wind en reg.
23	18 51	191 0		79	29,95	Dito. Maatige wind, donder, blikz. en reg.
24	19 25½	189 40	10 33	76	29,94	Dito. Buijige en veranderlijke lucht. Het eiland *Savage* ontwaard.
25	19 47	188 44		75½	29,90	Dito. Hetzelfde wed.
26	20 11½	187 44		74½	29,88	Veranderlijk. Buien en reg.
27	20 38	186 35		76½	29,94	Dito. Weinig wind, betr. en reg.
28	20 28½	185 36		81½	29,85	Dito. Maatige wind en betr. Wij zagen de *Vrienden-Eilanden*.
29		185 21		80	30,05	Dito. Maatige wind en reg. buien. *Annamooka* omtrent twee mijlen in 't N. W. ten W.

VIJFDE TAFEL.

Koers van *de Resolutie* en *de Ontdekking*, van de *Vrienden-Eilanden* tot aan *Otahiti*.

Tijd.	Z. B.	O. L.	Oostl. afw.	Th.	Bar.	Winden, Weder, Aanmerkingen.
1777. Julij.	° ′	° ′	° ′	°	duim.	
18	22 7	185 10	10 0	70½	29,93	O. frisse k. buien en reg.
19	22 26½	186 9½	8 42	69	30,03	Veranderl. Maatige wind en m. w.

Tijd.	Z. B.	O. L.	Oostl. afw.	Th.	Bar.	Winden, Weder, Aanmerkingen.
	° ′	° ′	° ′	°	duim.	
1777. Julij.						
20	22 28	186 41		70	30, 10	Z. O. flappe wind en betr. Verfcheide dolphynen.
21	22 59½	187 3		71	30, 11	Oostl. Maatige wind en m. w. Dolphynen.
22	24 4	187 59		72	30, 12	N. O. Maatige wind, en betr.
23	24 50	189 41		74	30, 02	N. O. Maatige wind, donkere en betr. lucht.
24	25 23	191 19		73½	30, 03	N. N. O. Maatige wind, neveiagtige lucht en regen. Wij zagen een meeuw.
25	25 45	192 21	8 47	74	30, 20	N. N. O. Maatige wind, en m. w.
26	26 8¼	193 46		80	30, 16	N. ten O. Maatige wind, en nu dan ftofreg.
27	26 51¾	194 45	7 52	71¾	30, 20	N. N. O. wind en regenbuien.
28	27 36	195 55	8 13	72¾	30, 13	N. N. O. frisfe k. en m. w.
29	28 7	197 11		70	29, 70	Dito. Frisfe k. en plasreg.
30	28 6	198 55		61½	29, 54	Noordl. fterke k. buien en reg.
31	27 53	200 37		63½	29, 92	Z. W. Maatige wind en vliegende wolken; deining uit het Z. Z. W.
Aug.						
1	27 49	202 11½	7 44	67	30, 00	Westl. frisfe k. wind en regenbuien.
2	27 28	203 50	7 8	69½	30, 13	Dito. Maatige wind, betr. en reg.
3	27 43⅓	204 0		71½	30, 16	Veranderlijk. Slappe wind en m. w.
4	27 33⅓	205 35		67½	30, 00	Dito. Maatige wind, betr. en reg.
5	26 51	206 29		67½	30, 11	Z. W. labber k. en m. w.
6	25 53⅓	207 40		65	30, 21	Z. W. labber k. en enige regenbuien.
7	25 9	208 58	7 37½	68½	30, 25	Z. Z. W. labber k. en m. w.
8	23 56	210 17½	7 21	66	30, 22	Zuidl. labber k. en m. w. Wij zagen in het N. N. O. land (het eiland *Toobauai*).
9	23 7½	210 44		71	30, 20	Z. O. labber k. en m. w.
10	21 12	211 12		72	30, 16	O. ten Z. fris k. en betr.

Tijd.	Z. B.	O. L.	Oostl. afw.	Th.	Bar.	Winden, Weder, Aanmerkingen.
1777. Aug.	° ′	° ′	° ′	°	duim.	
11	19 14½	211 43		77	30,16	O ten Z. Sterke k. en regenbuien.
12	17 46			81	30,17	Oostl. slappe wind en regenbuien. Wij hadden de *Oheitepeha-Baai*, aan *Otahiti*, twee of drie Eng. mijlen ten W. ½ Z. van ons.

ZESDE TAFEL.

Koers van *de Resolutie* en *de Ontdekking*, van de *Societeit-Eilanden* tot aan het *Kersmis-Eiland*.

Tijd.	Z. B.	O. L.	Oostl. afw.	Th.	Bar.	Winden, Weder, Aanmerkingen.
1777. Dec.	° ′	° ′	° ′	°	duim.	
9	15 49½	207 41	5 45	82	29,97	O. ten N. Maatige wind en regenbuien.
10	14 32	207 34	5 35	85	29,93	O. ten N. labber k. en m. w.
11	13 45	207 7		83	29,92	N. O. ten O. wind en regenbuien.
12	13 1	206 20	5 21	85	30,00	N. O. ten O. ligt k. en m. w.
13	12 17	205 58		83¾	29,93	N. O. ten O. labber k. en m. w.
14	11 3	205 54	5 58½	83¾	29,91	O. N. O. frisse k. en wat reg.
15	9 59	205 23	5 19	84	29,90	O. fris k. en m. w.
16	8 57	205 5	5 7½	84	29,83	O. ten N. ligt k. en beld. lucht.
17	7 38½	204 29	4 54	85	29,88	O. N. O. fris k. m. w. Keerkringvogelen; eijervogelen en zwarte onweersvogelen.
18	6 24	204 19	5 21	84¾	29,88	Oostl. labber k. en m. w. Veele vogelen.
19	4 56½	204 9		83¾	29,90	O. ten N. fris k. Veele vogelen.

Tijd.	Z. B.	O. L.	Oostl. afw.	Th.	Bar.	Winden, Weder, Aanmerkingen.
1777. Dec.	° ′	° ′	° ′	°	duim.	
20	3 32	203 39	5 29	82½	29, 88	Oostl. fris k. en wolken. Weinig vogelen, dan zee-zwaluwen en eijervogelen.
21	2 2½	203 9	5 44	82½	29, 91	O. ten N. Maatige wind en enige plasreg. Weinige eijervogelen.
22	0 34 Z.	202 57		81	29, 93	O. fris k. en m. w. Fregatvogelen, zee-zwaluwen en keerkringvogelen.
23	0 45 N.	202 38	6 49	82	30, 07	O. Maatige wind en m. w. Veele vogelen.
24	2 2½	202 33	6 20	83	30, 08	O. Z. O. Maatige wind, het *Kersmis-Eiland* vertoonde zig vier Eng. mijlen ten O. Z. O.
25				79	29, 99	Oostl. labber k. en m. w. Wij laveerden op de hoogte van het eiland.
26	1 57½	202 34		80	30, 09	Oostl. Maatige wind en m. w. ten anker ten west. van het eil.

ZEVENDE TAFEL.

Koers van *de Reſolutie* en *de Ontdekking*, van het *Kersmis-Eiland* tot aan de *Sandwich-Eilanden.*

Tijd.	N. B.	O. L.	Oostl. afw.	Th.	Bar.	Winden, Weder, Aanmerkingen.
1778. Jan.	° ′	° ′	° ′	°	duim.	
2	2 27	202 36		82¾	29, 97	O. Z. O. friſe k.
3	3 22	202 35		83	29, 97	Oostl. Maatige wind en reg.
4	4 8	202 45		81¾	29, 90	Dito. Maatig k. en m. w.
5	4 56	203 •		78	29, 90	Dito. Slappe wind en ſtofreg.

Tijd.	N. B.	O. L.	Oostl. afw.	Th.	Bar.	Winden, Weder, Aanmerkingen.
1778.	° ′	° ′	° ′	°	duim.	
Jan.						
6	5 48	203 12	5 58	80¼	29, 87	O. ten Z. Maatige wind en reg. Veele vogelen.
7	6 43	203 54		77	29, 85	Oostl. labber k. en reg. Wij zagen vogelen en drijvend hout.
8	7 45	205 0	6 46	78½	29, 96	Dito. Maatige wind en reg. Een sterke stroom naar het N. W.
9	8 12	205 12	6 47	80	29, 93	Dito. Ligte zugtjens en m. w.
10	9 30	205 0		83½	29, 90	O. N. O. labber k. en stortreg. Enige vogelen.
11	10 44	204 49		83	29, 89	Oostl. ligte k. en m. w. Wij zagen eene schildpad.
12	12 17	204 14		81½	29, 95	O. N. O. labber k. en m. w. Wij zagen verscheidene schildpadden en vogelen.
13	14 12	203 3		79½	30, 04	N. O. ten O. fris k. en m. w.
14	15 58	202 8		79⅔	29, 95	Dito, frisse k. en regenbuien.
15	17 40	201 29		78	30, 00	O. N. O. dito, dito.
16	19 0½	200 58		79½	30, 19	N. O. ten O. ¼ frisse k. en reg.
17	20 25	200 38		78	30, 03	O. N. O. frisse k.
18	21 12½	200 41		77	30, 15	Oostl. labber k. en m. w. Wij ontdekten twee eilanden, het een lag ten N. O. ¼ O. van ons, en het andere ten N. ten N. W. ¼ W.
19	21 50½	200 39		79	30, 21	Veranderlijk. Ligte zugtjens en m. w. de einden van het tweede eiland ten N. 7° W. 81½ W. van ons; wij waren omtrent twee mijlen van de kust.

AGTSTE TAFEL.

Koers van *de Reſolutie* en *de Ontdekking*, van de *Sandwich-Eilanden* tot *Koning George* of *Nootka-Kanaal*, op de West-kust van *Amerika*.

Tijd.	N. B.	O. L.	Oostl. afw.	Th.	Bar.	Winden, Weder, Aanmerkingen.
1778.	° ′	° ′	° ′	°	duim.	
Febr.						
2	21 56½	199 30		77¾	30, 08	Oostl. friſe k. en m. w.
3	23 1	199 37		78	30, 13	Oostl. Maatige wind en reg.
4	24 31	199 26	11 21	76	30, 19	O. ten N. fris k. reg. Wij voeren door het kabbelen van een' ſtroom.
5	26 7½	199 44		77½	30, 27	O ſterke k. en m. w.
6	27 41½	200 19		79	30, 29	Oostl. labber k. en reg.
7	28 56	200 6	12 10	78½	30, 23	Dito. Maatige wind en regenbuien.
8	30 18	201 3		72½	30, 26	Dito. Fris k. en m. w.
9	30 59	202 5	13 59	73½	30, 27	Z. Z. O. Ligt k. en ſtofreg. Wij zagen een cacheiot.
10	31 21¾	203 14		63	30, 31	Veranderlijk. Maatige wind en reg. buigen.
11	30 58	205 22		58	30, 51	Noordl. friſe k. koude en betr. lucht.
12	30 13	206 19		59	30, 52	N. N. O friſe k. betr. lucht en reg. buien.
13	31 21	206 0		59½	30, 51	O. N. O. Maatige wind en donkere betr. lucht.
14	31 35	205 59	11 4	62½	30, 46	N. O. Ligte k. en betr. lucht.
15	32 29	205 24		59	30, 45	N. O. ten O Ligte k. en reg. Enige vogelen.
16	33 47	205 24		57	30, 46	Oostl Maatige wind en betr. lucht.
17	34 56	205 24		58	30, 46	Dito. Slappe wind en betr. lucht.
18	36 38½	205 59	13 6	55½	30, 58	O. N. O. Maatige wind en betr. lucht.

Tijd.	N. B.	O. L.	Oostl. afw.	Th.	Bar.	Winden, Weder, Aanmerkingen.
1778.	° ′	° ′	° ′	°	duim.	
Febr.						
19	37 25½	206 16	16 41	56½	30, 59	O. Z O. Maatige wind en enige reg. buien.
20	38 7½	207 31	17 2	56½	30, 48	Zuidl. Slappe wind en m. w.
21	39 6½	209 41	17 36	55½	30, 35	Dito. Labber k. en betr. lucht.
22	40 18½	212 14	18 59	56	30, 20	Z. Z. O. frisse k. en m. w.
23	41 6½	214 59		53	30, 35	Dito. Labber k. en beld. lucht. Sterke daauw.
24	41 44½	217 10		54	30, 37	Dito. Labber k. en nevelagtige lucht.
25	42 31¾	219 21		56½	30, 28	Z. O. ten Z. Maatige wind en nevel. Wij zagen een stuk hout drijven.
26	43 17	222 16	20 33	51½	30, 31	Z. Z. O. fris k. en nevelagtige lucht.
27	43 48	224 55		49	30, 29	Z. O. ten Z. fris k. en nevelagtige lucht; wij zagen nog meer hout.
28	44 17½	226 22		49½	30, 15	Dito. Labber k. en betr.
Maart.						
1	44 49	228 2	20 17	51½	30, 21	Z. O. ten O. Maatige k. en betr.
2	44 54	228 14	18 49½	49½	30, 33	Veranderl. Ligte zugtjens en betr.
3	44 32½	229 7		44½	30, 34	N. N. O. Labber k. en betr.
4	44 5	231 8		46	30, 00	N. frisse k. en vliegende wolken.
5	43 45	232 45	17 32½	50½	29, 86	Noord. Maatige wind en wolken.
6	44 10	234 20		48	29, 98	N. O. Slappe wind en nevel; wij zagen walvisschen, zeekalven en drijvend hout.
7	44 33½	235 28		47½	30, 27	Noordl. Ligte zugtjens en m. w. de kust van *Amerika* vertoonde zig agt mijlen van ons van het N. N. O. tot Z. O. ½ Z.
8	44 27½	235 21	17 43	43½	30, 17	Westl. buien en nu en dan reg.
9	43 55	234 44		44½	30, 12	W. N. W. Buien en nu en dan hagel en reg.
10	43 40	234 47		42½	29, 91	W. N. W. Veranderlijk wed. hagel, reg. en natte sn.

Tijd.	N. B.	O. L.	Oostl. afw.	Th.	Bar.	Winden, Weder, Aanmerkingen.
1778. Maart.	° ′	° ′	° ′	°	duim.	
11	43 44	235 21		38½	29, 70	N. W. Veranderlijk wed. hagel, reg. enz.
12	43 6	235 0		38	29, 86	Westl. Sterke winden, hagel, reg. en natte ſn.
13	42 47	233 27		40	30, 16	N. N. W. friſſe k. en betr. lucht, ſn. en natte ſn.
14	43 17	233 43		41½	29, 86	Westl. Buien, hagel, reg. en natte ſn.
15	42 46½	231 45		46	30, 04	N. W. ten N. Sterke wind, ſn. buien en natte ſn.
16	43 4	232 45		47	30, 00	N. W. Maatige wind, een weinig reg.
17	43 56	233 52		46½	30, 22	W. N. W. Maatige wind, een weinig reg.
18	44 50½	234 8		46¾	30, 07	Westl. Maatige wind, en een weinig reg.
19	44 56	233 58	17 52	46¼	30, 31	Veranderlijk. Slappe wind en meest een betr. lucht.
20	45 30½	234 6		49½	30, 17	Dito. Slappe wind en m. w.
21	45 51	234 8		45½	30, 02	Dito. Slappe wind en betr. lucht, een weinig reg.
22	47 23	235 5		44¼	30, 00	Dito. Maatige wind, meest een betr. lucht; het land vertoonde zig van het N. ten W. tot het O. ten Z.
23	47 56	234 17	16 41½	45	29, 85	Westl. Sterke winden en veranderlijke lucht.
24	47 41	234 7		43	30, 17	Dito. Friſſe k. en wat veranderlijk wed.
25	48 30	232 41		45	29, 63	Veranderlijk. Friſſe k. buien, en nu en dan natte ſn.
26	48 21¾	232 28		45	29, 91	N. Westl. Friſſe k. buien, hagel, reg. en natte ſn.
27	47 56	231 24	19 27	45	30, 12	Dito. Slappe wind, en betr. lucht.
28	48 56	232 12		49	30, 15	Westl. friſſe k. en betr. lucht.
29	49 29½	233 26		46½	30, 10	Dito. Ligte k. en m. w.
30	49 36	233 18½		45½	30, 21	N. W. ten W. Ligte zugtjens en m. w.

NE-

NEGENDE TAFEL.

Koers van *de Resolutie* en *de Ontdekking*, van *Koning George*- of *Nootka-Kanaal*, tot *Prins Willems-Kanaal*, langs de West kust van *Amerika*.

Tijd.	N. B.	O. L.	Oostl. afw.	Th.	Bar.	Winden, Weder, Aanmerkingen.
1778.	° ′	° ′	° ′	°	duim.	
April.						
27	49 39	231 31		51	29, 40	Oostl. Sterke wind en dikke lucht.
28	50 1	229 26		53	29, 54	Z. Oostl. Sterke buien en regenagtig.
29	51 54	226 54		44½	29, 38	Dito. Buien en nu en dan reg.
30	53 22½	225 14	21 12	45½	29, 40	Zuidl. frisse k. en nu en dan reg.
Meij.						
1	54 43	224 44	24 19	44	29, 62	Z. Oostl. frasl k. en reg. bui.
2	56 50	224 6		43½	30, 08	O. Z. O. frisse k. buien en reg.
3	58 17	222 14		46	29, 94	Veranderlijk. frisse k. vliegende wolken, een weinig reg.
4	58 22	220 45	24 11	53	29, 96	N. W. Ligte zugtjens en m. w.
5	58 40	220 58	26 11	48½	30, 16	W. N. W. Ligte k. en m. w.
6	59 8	220 19	23 10	47	30, 04	Veranderlijk. Ligte zugtjens en aangenaam wed.
7	59 27½	219 7	24 26	52¼	29, 96	Noordl. ligte zugtjens en held. lucht.
8	59 11	217 41		51½	29, 88	Veranderl. Ligte k. en held. lucht.
9	59 31½	217 0	22 47	52½	29, 86	Dito. Ligte zugtjens en m. w.
10	59 51	215 56½		55¾	29, 58	Dito. Ligte k. en m. w.
11	59 33½	215 21	27 35	55¾	29, 60	Dito. Ligte k. en m. w. held.
12	61 11½	213 28		48	29, 52	Oostl. Ligte k. en betr. lucht.
13	60 49	213 7		45	29, 92	Dito frisse k. en donkere lucht.
14	60 19	213 7		49	29, 80	Z. Oostl. frisse k. zeer dikke lucht en nevelagtig, reg. ten anker in *Prins Williams Kanaal*.

TIENDE TAFEL.

Koers van *de Reſolutie* en *de Ontdekking*, van *Prins Willems-Kanaal*, tot aan *Cooks-Rivier*, langs de West kust van *Amerika*.

Tijd.	N. B.	O. L.	Oostl. afw.	Th.	Bar.	Winden, Weder, Aanmerkingen.
1778.	° ′	° ′	° ′	°	duim.	° ′ ° ′
Meij.						
18	60 30	212 21½		50	29,71	N. W. Labber k. en ld. lucht.
19	60 3	212 12	23 37	46½	29,67	Veranderlijk. Ligte k. en m. w.
20	60 0	211 40		41	29,72	Dito. Ligte zugtjens en dikke lucht.
21	59 30⅓	210 6	23 42	41¾	29,92	Dito. Maatige wind en m. w.
22	58 22	208 42		41¾	30,12	Westl. friſſe k. en m. w.
23	59 9	208 47		44	30,25	Dito. friſſe k. en m. w.
24	58 14¼	207 59		41	30,17	Dito. Ligte k. en m. w.
25	58 41½	207 39		44½	30,18	Noordl. friſſe k.
26	59 9½	206 50		44	29,92	Veranderlijk. Friſſe k.
27	59 20	207 20		44	29,75	N. W. Sterke k. dikke lucht en nevel; reg.
28	59 50¾	207 24		46¼	30,17	Oostl. Ligte k. en nevelagtig.
29	60 8	207 36		42	29,98	Veranderlijk. Friſſe k. en ſtofreg.
30	60 37	208 3		46½	29,77	Noordl. Ligte k.
31	61 11	208 45		46	29,72	Dito. Ligte k. en ſtofreg.
Junij.						
1	61 5⅓	209 24		47	29,57	Stil. Bij beurten m. w. en ſtofreg.

ELF-

ELFDE TAFEL.

Koers van *de Reſolutie* en *de Ontdekking*, van de *Cooks-Rivier* tot aan de *Samganoodha Haven*, aan het eiland *Oonalashka*.

Tijd.	N. B.	O. L.	Oostl. afw.	Th.	Bar.	Winden, Weder, Aanmerkingen.
	° ′	′ °	° ′	°	duim.	
1778. Junij.						
7	58 5	207 45		47½	30, 32	Veranderlijk. Ligte k. en betr. lucht.
8	57 52½	207 54		50	30, 23	Dito. Fris k. en m. w.
9	57 42	207 39		46	30, 17	Z. O. ten O. Maatige wind en ſtofreg.
10	57 20	207 25		46	30, 11	Z. O. ten Z. Labber k. en nevelachtige lucht.
11	57 5	207 33		45	29, 97	Z. O. Maatige wind, ſtofreg. dikke lucht en nevel.
12	57 3½	206 12		48½	30, 11	Zuidl. Maatige k. nevel en ſtofreg.
13	56 49	205 40	20 31	49¾	30, 02	W. Z. W. fris k. en nevel.
14	56 22¼	205 27		49½	29, 98	Dito. Fris k. en zeer nevelagtig.
15	56 23	202 51		45	29, 50	Zuidl. friſſe k. en nevel, nu en dan regen.
16	56 5	201 10		44	29, 91	Veranderlijk. Friſſe k. nevel en nu en dan reg.
17	55 33	200 48	20 22	44½	30, 07	Westl. Slappe wind en held. lucht.
18	55 25	200 42	22 32	47	30, 06	Veranderl. Slappe wind en m. w.
19	55 18	199 16		47	29, 85	Dito. Slappe wind en m. w.
20	54 44	197 29		48	29, 81	N. O. Ligte k. en m. w.
21	54 17½	197 11		50	29, 72	N. W. ten N. Slappe winden en m. w.
22	53 51	196 34		53	29, 68	Westl. ligte zugtjens en m. w.
23	53 36½	195 50		50	29, 52	Veranderlijk. Ligte zugtjens, nevel en een weinig reg.
24	54 13	195 14		42	29, 80	W. Z. W. friſſe k. betr. lucht en een weinig reg.

Tijd.	N. B.	O. L.	Oostl. afw.	Th.	Bar.	Winden, Weder, Aanmerkingen.
1778. Junij.	o ′	o ′	o ′	o	duim.	
25	54 4	194 59		47	29,75	Veranderlijk. Slappe wind en nevelachtig.
26	53 46	194 1		45	29,80	Oostl. Slappe wind, dikke lucht en nevelachtig.
27	53 51½	193 35		46	29,80	Z. Z. O. Frisse k. en nevelachtig.
28	53 55	193 28		43½	29,70	Noordl. Ligte k. Wijkwamen ten anker aan de *Samganoodha-Baai*.

TWAALFDE TAFEL.

Koers van *de Resolutie* en van *de Ontdekking*, van de *Samganoodha-Baai* tot aan de *Bristol-Baai*, langs de West kust van *Amerika*.

Tijd.	N. B.	O. L.	Oostl. afw.	Th.	Bar.	Winden, Weder, Aanmerkingen.
1778. Julij.	o ′	o ′	o ′	o	duim.	
2	54 19	193 33		47	30,24	O. Z. O. Ligte zugtjens en m. w.
3	55 12	195 24		46	29,78	Oostl. Maatige wind en mistig.
4	55 49½	197 5		44	29,67	Zuidl. Maatige wind en dikke lucht.
5	56 30	198 43		42¾	29,68	Oostl. Hetzelfde wed.
6	56 55	199 36		42	29,73	Veranderlijk. Slappe wind, mist en reg.
7	57 6½	200 16		50	30,01	Noordl. Slappe wind en nevel.
8	57 16	200 48	26 13	47	29,98	Veranderlijk. Slappe wind en m. w.
9	57 49½	201 42		44	30,13	Dito. Slappe wind en m. w.
10	58 18¾	200 39	22 42	51	30,11	Dito. Labber k. en m. w.

Tijd.	N. B.	O. L.	Oostl. afw.	Th.	Bar.	Winden, Weder, Aanmerkingen.
1778. Julij.	° ′	° ′	° ′	°	duim.	
11	58 0	200 34		48	30, 16	Zuidl. Slappe wind, mist en stofreg.
12	58 12¼	200 33	22 32	51	30, 10	Veranderlijk. slappe wind, nevel, donder en blikzem.
13	58 13½	199 0		50	30, 17	Westl. slappe wind en m. w.
14	58 12	198 56		52	30, 10	Westl. ligte zugtjens en m. w.
15	58 22	198 39		52	30, 17	Dito. Ligte zugtjens en m. w.
16	58 28	197 46		52½	30, 28	Dito. Ligte zugtjens en nu en dan mist.
17	58 54	197 25		55	30, 30	Veranderlijk. Ligte zugtjens en m. w.
18	59 17	197 36		54	30, 17	Dito. Hetzelfde wed.
19	59 30	197 45		63	29, 85	Z. W. Slappe wind en m. w. ten anker op de hoogte van kaap *Newenham*.

DERTIENDE TAFEL.

Koers van *de Resolutie* en *de Ontdekking*, van *Bristol-Baai* tot *Norton-Kanaal*, op de West kust van *Amerika*.

Tijd.	N. B.	O. L.	Oostl. afw.	Th.	Bar.	Winden, Weder, Aanmerkingen.
1778. Julij.	° ′	° ′	° ′	°	duim.	
23	58 43	196 45		53	29, 73	Oostl. Maatige wind en betr. lucht; kaap *Newenham* tien mijlen ten N. 39° O.
24	58 7	194 22		49¾	29, 65	O. N. O. Maatige wind en mistagtige lucht.
25	58 25½	192 13		50½	29, 68	Noordl. Maatige wind en dikke mist.

Tijd.	N B.	O. L.	Oostl. afw.	Th.	Bar.	Winden, Weder, Aanmerkingen.
1778. Julij.	° ′	° ′	° ′	°	duim.	
26	58 37	191 36		53	29,86	N. Oostl. weinig wind, dikke mist, verscheiden walvisschen en vogelen.
27	59 11	190 57		51	29,84	Noordl. weinig wind; mist, vogelen en zee-kalven.
28	59 55	190 0	18 40	54	29,77	N. Oostl. slappe wind en mist.
29	60 21	187 35		48	29,54	Noordl. slappe wind; mist en reg. verscheiden vogelen.
30	60 21	188 11		55	29,64	Dito. Slappe wind en meest mist.
31	61 11	189 22		46	29,58	Veranderlijk. Weinig wind en mist.
Aug. 1	61 57½	190 47		54	29,83	Oostl. slappe wind, betr. een weinig reg.
2	61 55	191 44		49½	29,77	Veranderlijk. Slappe wind, betr. en reg.
3	62 34	192 20		55	30,01	Dito. Ligte k. en betr. een weinig reg.
4	63 53	194 0		52	30,00	Oostl. Maatige wind en reg.
5	64 30	193 48		50½	29,76	Veranderlijk. Maatige wind, mist en reg.
6	64 39	193 1		56	29,75	Zuidl. Maatig k. mist en reg.
7	64 48	192 42		49	29,85	Westl. slappe wind, dikke lucht en nevel.
8	65 0	192 30		48	29,70	Veranderlijk. Slappe wind, nevel en reg.
9	65 48	191 42		50	29,70	N. Oostl. fris k. nevel en reg.
10	65 36	189 15	27 22	45	30,06	Noordl. frisse k. en m. w.
11	66 5¾	191 19		46	29,92	Zuidl. slappe wind en m. w.
12	66 20½	191 6	30 41	51	29,97	Veranderl. slappe wind en m. w.
13	66 32½	192 0	27 15½	50	30,10	Noordl. ligte k. en m. w.
14	67 28	194 33		45½	30,18	Z. Oostl. frisse k. nevel en wat reg.
15	68 18	193 1		48	29,79	Zuidl. frisse k. nevel en reg.
16	69 57	193 41	35 32	42	29,85	Dito. Frisse k. en nevelachtig.
17	70 33	197 35	35 1	35	30,10	Westl. Maatige wind en nevelachtig.
18	70 44	198 24		33¼	30,02	Dito. Frisse k. en nevel, sn. en natte sn.

Tijd.	N. B.	O. L.	Oostl. afw.	Th.	Bar.	Winden, Weder, Aanmerkingen.
1778.	° ′	° ′	° ′	°	duim.	
Aug.						
19	70 6	196 32		33½	30,07	Westl. frisse k. nevel, sn. en natte sn.
20	70 4	196 0		38½	29,99	Dito. Fris k. en nevelachtig.
21	69 32	195 48	31 3	42	29,76	Noordl. slappe wind en dikke mist.
22	69 34	194 42		44	29,73	Veranderlijk. Ligte k. en nevelachtig.
23	69 33½	194 20		44	29,57	Dito. Ligte k. en dikke mist.
24	69 30	190 23		35	30,10	N. Westl. Maatige wind, nevel en wat sn.
25	69 38	187 30	21 44	40	29,80	Westl. frisse k. sn. en reg. buien.
26	69 36	184 0	23 20	37½	29,96	Dito. Fris k. en koud. Ruuw wed.
27	69 33½	183 30		41¾	29,66	Veranderlijk. Frisse k. betr. lucht; koude en wat reg.
28	69 17	182 40	25 56	35½	29,96	Dito. Slappe wind, nevelagtige lucht en wat reg.
29	68 49	181 26		37	29,89	Veranderlijk. Frisse k. nevel en een weinig reg.
30	68 31½	182 32		33	30,10	N. Westl. frisse k. nevel en veel sn.
31	68 6	185 39		35	30,21	N. W. ten W. Maatige wind, nevel en sn.
Sept.						
1	67 30	187 15		35	30,20	N. Maatige wind, sn. en natte sn.
2	66 37½	189 20	27 57½	34	30,07	N. N. W. Slappe winden en veel sn.
3	65 28	189 5		44	29,97	N. N. W. Maatige wind, en sn. buien.
4	64 38½	188 15	24 53	39	29,76	Noordl. Slappe winden en m. w.
5	64 8	189 57		39¾	29,84	N. N. W. Slappe winden; drooge en koude lucht.
6	63 35½	193 30	26 53	43	29,66	N. N. W. Slappe winden en m. w.
7	64 16	194 20	25 59	46	29,84	Veranderlijk. Ligte zugtjens en m. w.
8	64 27	196 3		45½	30,00	Westl. Hetzelfde wed.
9	64 34½	197 41		46½	29,90	Z. Westl. frisse k. nevel en reg.
10	64 33	197 30		41	29,97	Westl. slappe winden, betr. lucht; ten anker in *Norton-Kanaal*.

VEER-

VEERTIENDE TAFEL.

Koers van *de Reſolutie* en *de Ontdekking*, van *Norton-Kanaal* tot aan het eiland *Oonalashka*.

Tijd.	N. B.	O. L.	Oostl. afw.	Th.	Bar.	Winden, Weder, Aanmerkingen.
1778.	o ′	o ′	o ′	o	duim.	
Sept.						
17	64 10	198 30		46½	29,78	Oostl. Slappe winden en m. w.
18	63 37	197 45		48½	29,90	Dito. ſlappe winden en m. w.
19	63 43	196 12		49	29,97	Veranderlijk. Maatige wind en m. w.
20	63 37	192 12	22 23	38	29,73	N. Oostl. friſſe k. en drijfwolken.
21	62 58	190 17		39	29,67	Noordl. friſſe k. en ſn. buien.
22	61 45½	189 0		39	29,74	N. Westl. zagte k. en ſn. buien.
23	60 21½	187 30		40	29,95	N. W. friſ k. betr. en koude lucht.
24	59 17½	189 5		40	30,25	Veranderlijk. Maatige wind, droo-ge en betr. lucht.
25	58 31	190 51		44	30,00	Zuidl. ſterke k. betr. maar zagte lucht.
26	58 36½	189 15		44½	29,30	Z. Z. O. friſſe k. nevelachtig en wat reg.
27	58 36	189 43		45½	29,25	Z. Z. O. Maatige wind, betr. lucht en wat reg.
28	58 2	190 28		49	29,41	Zuidl. ſlappe winden en meest m. w.
29	57 0	192 2		50	29,69	Z. W. friſſe k. buien van natte ſn. en reg.
30	56 30	192 50		50	29,75	Veranderlijk. Maatige wind en reg. Veele walviſchen.
Oct.						
1	55 29	193 0		47	29,77	Z. Westl. ligte zugtjens en reg. buien.
2	54 2½	192 27		45	30,14	Westl. ligte zugtjens en buijig wed.
3	53 59		19 59	47	30,47	Westl. ligte k. Wij liepen in de haven van *Samganoodha*, een van de Eilanden van *Oonalashka*.

VIJF-

VIJFTIENDE TAFEL.

Koers van *de Resolutie* en *de Ontdekking*, van de *Oonalashka* tot aan de *Sandwich-Eilanden.*

Tijd.	N. B.	O. L.	Oostl. afw.	Th.	Bar.	Winden, Weder, Aanmerkingen.
1778.	° ′	° ′	° ′	°	duim.	
Oct.						
27	54 8		19 59	43½	30, 01	Veranderlijk. Sterke k. en reg.
28	53 59			44	29, 60	Z. Westl. Sterke k. hagel en reg.
29	53 52½	191 41		39	30, 05	Veranderlijk. Zeer ſterke k. hagel en reg.
30	53 45			38	29, 50	W. Sterke k. ſn. en reg.
31	52 1½	194 56		39	30, 40	W. Sterke k. buien, ſn. en natte ſn.
Nov.						
1	49 55	196 2		41	30, 11	West. ſterke winden, hagel en ſn. en natte ſn.
2	48 31	197 10		46	29, 95	Dito. Friſe k. dikke en regenagtige lucht.
3	48 1	198 28		43	29, 50	Zuidl. ſterke k. en reg.
4	45 44⅓	199 51		46	29, 92	W. ten Z. ſterke k. en hagelbuien.
5	44 31	200 36		49	29, 40	Veranderlijk. Friſe k. en regenagtige lucht.
6	42 29¼	201 27	17 15	50	30, 23	N.W. Maatige wind en nevelagtig.
7	41 10	202 2		55	30, 25	Z. W. Slappe winden en reg. Wij zagen een water-raaf.
8	40 38	202 17	16 5	59	30, 21	Westl. ſlappe winden en betr.
9	39 36	202 36		58	30, 17	N. ſlappe winden en reg.
10	39 10	203 16		64	30, 36	Veranderlijk. Slappe winden en drijfwolken.
11	38 38	205 0		65	30, 48	Z. Maatige wind en meest betr.
12	38 14	206 17		67	30, 31	Z. Maatige wind en meest betr.
13	36 6	206 33		62	30, 33	Westl. friſe k. nevel en reg.
14	34 39	206 46		63	30, 43	N. ten O. Slappe winden en betr. lucht.
15	33 33	206 57		69	30, 40	O. N. O. Slappe winden en meest betr.

Tijd.	N. B.	O. L.	Oostl. afw.	Th.	Bar.	Winden, Weder, Aanmerkingen.
1778.	° ′	° ′	° ′	°	duim.	
Nov.						
16	32 47	206 57	11 57	69	30, 35	N. Oostl. slappe winden, betr. lucht; verscheiden dolphyneu.
17	32 26	206 51		76	30, 45	Oostl. slappe wind en m. w.
18	32 41	207 52		74	30, 32	Z. Z. O. Maatige wind en m. w.
19	32 27	206 44		71	30, 15	Zuidl. Maatige wind en betr.
20	30 23	205 51		65	30, 17	Veranderlijk. Sterke k. en reg.
21	27 53	206 28		67	30, 21	Noordl. Sterke k. en regenagtig.
22	26 17½	206 25		68¾	30, 31	N. slappe winden en regenbuien.
23	24 49	206 0		72½	30, 30	Noordl. slappe winden en m. w.
24	22 36	205 30		78	30, 26	O. N. O. fris k. en m. w.
25	20 57¼	204 38		81½	30, 22	Oostl. frisse k. en regenbuien.
26	20 57	203 28		81½	30, 16	Dito. Fris k. en m. w. De eilanden *Sandwich* vertoonden zig van O. ten Z. tot W.

ZESTIENDE TAFEL.

Koers van *de Resolutie* en *de Ontdekking*, van de *Sandwich-Eilanden* tot aan de baai van *St. Pieter en St. Paulus*, aan *Kamtschatka*.

Tijd.	N. B.	O. L.	Oostl. afw.	Th.	Bar.	Winden, Weder, Aanmerkingen.
1779.	° ′	° ′	° ′	°	duim.	
Maart.						
15	21 47	199 37		75	30, 15	*Oneeheow* omtrent drie mijlen van N. O. ½ O. tot O. en *Tahoora* ten Z. W. ten W.
16	21 27	198 50		74	30, 17	Oostl. Maatige k. en betr. lucht.
17	21 18	197 2		75½	30, 20	O. N. O. fris k. en m. w.
18	21 12	195 26	10 4	77	30, 21	O. N. ten O. Maatige wind en m. w.

Tijd.	N. B.	O. L.	Oostl. afw.	Th.	Bar.	Winden, Weder, Aanmerkingen.
1779.	° ′	° ′	° ′	°	duim.	
Maart.						
19	21 11	194 28	9 10	74½	30, 16	N. Oostl. Maatige en voordeelige wind[en] verſcheiden gekken.
20	20 52	193 22	11 30⅓	75½	30, 12	N. N. O. Slappe wind en m. w. V[ogels] verſcheiden haaien.
21	20 37	192 13	11 26	77	30, 21	O. N. [O.] Maatige wind en m. w. verſch[eiden] bonieten om ons henen.
22	20 27	190 44		77	30, 23	O. ten N. Maatige wind en wat reg.
23	19 58	188 22	11 51	78	30, 24	N. O. ten O. Fris k. en reg.
24	19 56	186 0		81	30, 21	O. N. O. Maatige wind en wat reg.
25	19 58	184 12	11 14	80	30, 18	Oostl. Maatige wind en m. w. Verſcheiden fregatvogelen.
26	19 48	183 9		79½	30, 16	Oostl. ſlappe winden en m. w.; de vogelen bleeven ons bij.
27	19 49½	182 29	12 8	81	30, 10	O. Slappe winden en m. w.
28	20 6	181 23		78	30, 06	O. N. O. Slappe winden en m. w. Verſcheiden fregatvogelen.
29	20 16	180 59		83	30, 00	Oostl. ſlappe winden en m. w. gekken en fregatvogelen.
30	20 21	180 25		78	30, 00	Zuidl. ſlappe winden; reg. Bruinviſchen, dolphynen en vogelen.
31	20 35	179 47		80½	30, 07	Zuidl. ligte zugtjens, warme en ſtikkende lucht.
April.						
1	21 14	179 31	11 21½	79	30, 10	Oostl. ſlappe winden en betr. lucht; dolphynen en fregatvogelen.
2	22 36	177 20		76	30, 20	N. Oostl. friſſe k. en buien; wij zagen eene ſchildpad.
3	24 38¼	175 21		75½	30, 21	N. Oostl. friſſe k. en betr. lucht.
4	26 21	173 36		73	30, 30	O. N. O. friſſe k. nevel en reg. weêrligt.
5	28 33	171 47		71	30, 12	Oostl. friſſe k. nevel en reg.
6	30 13	170 13		69	29, 98	Veranderlijk. Friſſe k. en reg.
7	30 6¾	168 15		59	30, 24	N. ten W. friſſe k. buien, reg. Wij zagen een albatros.

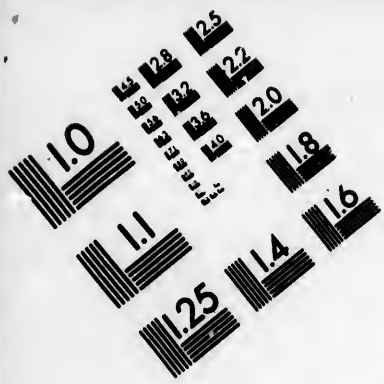

IMAGE EVALUATION TEST TARGET (MT-3)

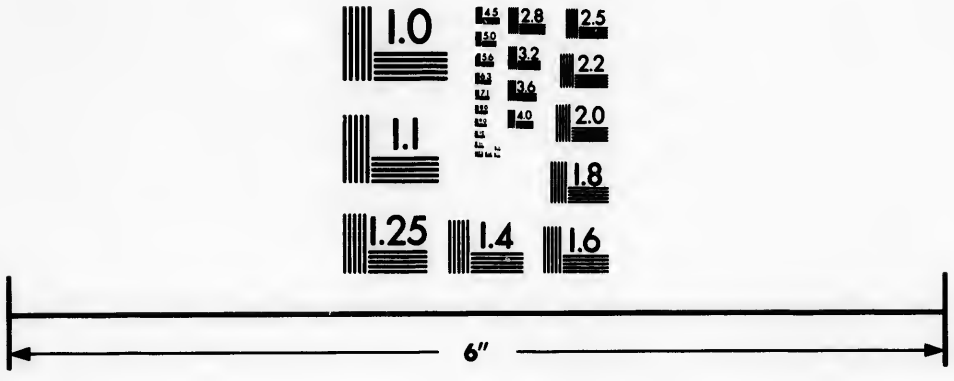

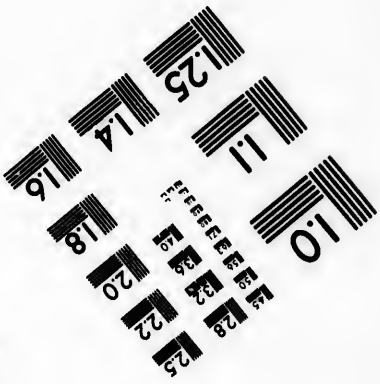

Photographic Sciences Corporation

23 WEST MAIN STREET
WEBSTER, N.Y. 14580
(716) 872-4503

Tijd.	N. B.	O. L.	Oostl. afw.	Th.	Bar.	Winden, Weder, Aanmerkingen.
1779. April.	° ′	° ′	° ′	°	duim.	
8	30 39	167 4	9 9	62	30,46	N. Oostl. fris k. betr. wat reg.
9	32 16	166 39		67	30,42	Z. Oostl. maatige wind en m. w.
10	33 30½	166 0		63	30,42	Veranderlijk. Slappe wind en betr. wat reg.
11	35 32	165 30		62	29,94	Zuidl. fris k. buien en reg.
12	37 10	164 34		50	30,42	Veranderlijk. Frisse k. en nevel; een weinig reg. Vogelen.
13	39 30	163 20		49	30,33	Oostl. frisse k. en nevel; reg. Enige duikelaars.
14	40 53	162 13		45	29,94	O. N. O. sterke wind, reg. en hagel.
15	41 52	160 42		42	30,30	N. Oostl. sterke wind en betr.
16	42 12½	159 41	6 20	41	30,36	Noordl. slappe wind en betr.
17	43 18	160 0		41	30,31	Noordl. maatige wind en betr.
18	46 9	160 48		37	29,67	Veranderlijk. Frisse k. en reg.
19	48 40	161 14		31½	29,80	Zuidl. frisse k. en sn.
20	49 48	161 30	9 33½	32	29,83	Z. W. maatige wind, nu en dan sn.
21	50 25¾	161 48		36	30,05	Noordl. betr. lucht en sn. buien.
22	51 38	160 7		30	30,16	N. Oostl. fris k. en betr.
23	52 11	159 37		30	30,17	N. Oostl. maatige wind, nevel. Wij zagen het vaste land van *Asia*.
24	52 30	159 40		30	30,13	N. Oostl. Maatige wind, nevel en natte sn.
25	52 40	159 30		30½	30,55	N. O. frisse k. nevel en natte sn.
26	52 35	159 43		29¾	29,90	N. O. frisse k. en veel sn.
27	52 45	159 43		29¾	30,20	N. Oostl. frisse k. nevel en sn.
28	52 45	160 0		34	30,11	N. N. O. Maatige k. en natte sn. De Noordlijke punt, welke den ingang van de *St. Pieter en St. Paulus Baai* maakt, lag omtrent drie mijlen N. 49° W. van ons.

ZE-

ZEVENTIENDE TAFEL.

Koers van *de Resolutie* en *de Ontdekking*, van de *St. Pieter en St. Paulus Baai*, naar het Noorden, en terugkomst te *Kamtschatka*.

Tijd.	N. B.	O. L.	Oostl. afw.	Th.	Bar.	Winden, Weder, Aanmerkingen.
1779. Junij.	° ′	° ′	° ′	°	duim.	
17	52 46	159 11	7 59½	49½	29,74	Veranderlijk. Slappe wind, nevel en reg.
18	52 39	159 42	8 59	42½	29,92	Z. O. ten O. slappe wind, en nevelagtige lucht.
19	53 59	161 17		46	29,95	Z. Z. W. slappe wind, dikke nevelagtige lucht.
20	54 53½	162 48		45	29,97	Z. ten W. frisse k. nevelagtig; veele vogelen.
21	55 51¾	163 42		47½	30,03	Veranderlijk. Maatige wind en nevelagtige lucht.
22	56 48	164 45		52	29,75	Veranderl. Maatige wind en reg.
23	57 11	165 47		48½	30,03	Veranderl. Slappe wind en nevel.
24	58 19½	167 20	13 11½	46½	29,92	Z. Z. W. Maatige wind, en nu en dan nevel.
25	59 8	168 16	13 10	50½	30,06	Zuidl. slappe wind, en nu en dan nevel.
26	59 27	170 46		44¼	30,07	Z. W. ten Z. Maatige wind en zeer nevelagtig.
27	59 58	175 44	13 30	43	29,96	Z. W. frisse k. en nevelachtig; veele meeuwen.
28	61 56	176 2	17 19	50¼	29,60	Z. W. Maatige wind en nevelachtig; vogelen en drijvend hout.
29	62 4	178 24		44½	29,43	Westl. Maatige wind, nevelachtige lucht en wat reg.
30	61 49	180 17		41½	29,71	Dito. Ligte k. en nevelachtig.

Tijd.	N. B.	O. L.	Oostl. afw.	Th.	Bar.	Winden, Weder, Aanmerkingen.
	° ′	° ′	° ′	°	duim.	
1779. Julij						
1	62 10	181 13		44	29, 72	Veranderl. flappe wind en nevel, reg.
2	62 38	182 49		45	29, 82	Zuidl. flappe wind en dikke mist.
3	63 35	186 57		44	30, 09	Z. O. Maatige wind en meest mist.
4	64 33	188 51	26 53	42	30, 16	Z. O. flappe winden en nu en dan nevelachtig.
5	63 42	189 47		42½	30, 07	Zuidl. ligte zugtjens, nevelachtig, verfcheiden walvisfchen en vogelen.
6	67 0	191 24		40	29, 87	Z. ten Z. O. Maatige wind, nevelachtig; wij zagen ijs.
7	68 22	192 18	27 22	37	29, 67	Z. Maatige wind; nevelachtig en reg. Walrusfen.
8	69 55	192 39	21 39	32	29, 71	Veranderlijk. Slappe winden, nevelachtig, fn. en reg.
9	69 11	188 54	29 28	32	29, 44	N. ten W. frisfe k. nevelachtig, fn. en koud wed.
10	68 1	188 50		39	29, 52	N. W. flappe wind, nevelachtig en fn.
11	67 51	189 21	27 32	38	29, 48	N. Oostl. flappe wind, nevelachtig, fn. en natte fn.
12	68 41	189 0		37	29, 18	Noordl. flappe wind, reg. en natte fn.
13	69 29	188 10	26 10	36	29, 78	Veranderl. Maatige wind, reg. en natte fn.
14	69 37	189 4		41	29, 67	Oostl. flappe wind, nevelachtig, reg. en natte fn.
15	69 36	190 17		35	29, 55	Veranderl. flappe wind, dikke nevelachtige lucht.
16	69 [illegible]	93 7		32	29, 60	Z. Westl. fterke wind en nevel, fn. en natte fn.
17	69 55	195 14	35 37	36½	29, 50	Z. Westl. frisfe k. fn. en natte fn.
18	70 26	196 18	31 20	37	29, 80	Veranderl. flappe wind en nevelagtig, fn. en natte fn.
19	70 11	197 4	28 59	37	29, 91	Dito. Slappe wind en dikke nevel.
20	69 37	195 1		41	29, 90	Oostl Maatige wind en nevelachtig.
21	69 37	193 7		44	29, 70	Oostl. Maatige wind en nevelachtig.
22	69 27	188 35		48	29, 46	Oostl. frisfe k. en reg.

Tijd.	N. B.	O. L.	Oostl. afw.	Th.	Bar.	Winden, Weder, Aanmerkingen.
1779.	° ′	° ′	° ′	°	duim.	
Julij.						
23	69 3	187 29		37	29,40	Oostl. Maatige wind en nevelachtige lucht.
24	68 51	188 37		37	29,12	Veranderl. Maatige wind en nevelachtige lucht, wat reg.
25	68 38	190 2	21 48	35½	29,97	Z. West. Maatige wind en nevelachtig.
26	67 59	188 27		39	29,78	Zuidl. frisse k. en betr.
27	67 47	188 27		37	29,80	Veranderl. slappe wind, nevelachtig en reg.
28	67 9	189 46		43	29,86	Zuidl. Maatige wind en nevel.
29	66 50	190 52		42	29,80	Z. Oostl. Maatige wind en m. w.
30	66 20	191 20		42	29,60	Veranderl. slappe wind en dikke mist.
31	65 5	189 20	22 52½	42	29,82	Noordl. Maatige wind, nevel en wat reg.
Aug.						
1	64 25½	189 45	19 47	40	29,79	Veranderl. slappe wind en nevelachtig.
2	64 1	189 57	24 38	47	29,73	Zuidl. Maatige wind en nevelachtige lucht.
3	64 5	189 26		45	29,61	Oostl. slappe wind en nevelachtig.
4	64 0	188 11		41	29,57	Zuidl. slappe wind en nevelachtig.
5	62 18	186 1		42½	29,46	Noordl. frisse k. nevelachtig en reg.
6	60 47	184 31		43	29,75	Westl. frisse k. nevelachtig en reg.
7	59 35	183 30	18 25	44	30,14	Dito. Maatige wind, nevelachtig en wat reg.
8	59 5	180 42		45	29,50	Zuidl. frisse k. en m. w.
9	58 49	177 4		48	28,95	Zuidl. frisse k. nevelachtig en reg.
10	58 26	174 18		48	28,94	Veranderlijk. Maatige wind en reg.
11	57 25	172 41	11 34	49½	29,15	Westl. Maatige wind en nevelachtig, reg.
12	56 28	171 46	11 51	51	29,40	Dito. Maatige wind en betr.
13	55 23	170 50		50	29,77	Dito. Maatige wind en m. w.
14	54 50	171 26		48	29,93	Z. Westl. Maatige wind, nevelachtig en reg.
15	54 10	171 14		48	29,96	Westl. Maatige wind en betr.

Tijd.	N. B.	O. L.	Oostl. afw.	Th.	Bar.	Winden, Weder, Aanmerkingen.
1779. Aug.	° ′	° ′	° ′	°	duim.	
16	54 22	170 40		51	29, 84	Westl. Slappe wind en nevelachtig.
17	53 48	168 19	9 55	50	30, 02	N. Westl. Maatige wind en m. w.
18	52 38	167 50		52	30, 05	Westl. Maatige wind en m. w.
19	52 38	165 21		49½	29, 66	Zuidl. frisse k. betr. en reg.
20	53 7	162 40		52	30, 03	Veranderlijk. Frisse k. en betr.
21	53 45	161 38		57	29, 90	Z. W. Maatige wind en nevelachtig.
22	53 8	160 36	6 18	57	29, 97	Veranderl. slappe wind en betr. reg.
23	52 46	160 10	6 12	56	29, 92	Westl. slappe wind en betr.
24	52 52	158 43½	6 20½	57	30, 13	N. W. ten N. Maatige wind en m. w. In de baai van *St. Pieter en St. Paulus*.

AGTTIENDE TAFEL.

Koers van *de Resolutie* en *de Ontdekking*, van de baai van *St. Pieter en St. Paulus* tot *Macao*, in *China*.

Tijd.	N. B.	O. L.	Oostl. afw.	Th.	Bar.	Winden, Weder, Aanmerkingen.
1779. Oct.	° ′	° ′	° ′	°	duim.	
10	52 38	158 37	6 20⅔	60	29, 78	N. W. ten N. slappe wind en m. w.
11	52 5	158 30	6 3	47	29, 93	Veranderl. Maatige wind en betr.
12	51 0	157 22	5 17	46	29, 86	Noordl. Maatige wind, betr. en reg.
13	49 49	156 47	4 49	42	29, 55	Veranderl. Maatige wind en m. w.
14	48 17	155 39		43	29, 80	Westl. Maatige wind en m. w.

Tijd.	N. B.	O. L.	Oostl. afw.	Th.	Bar.	Winden, Weder, Aanmerkingen.
1779. Oct.	° ′	° ′	° ′	°	duim.	
15	46 31	155 20	5 14	44	30,09	Dito. Maatige wind en enige regenbuien.
16	45 27	155 23	4 39	47	30,15	Westl. Maatige wind en m. w.
17	45 7	153 47	4 54	48	30,14	N. Westl. slappe wind en m. w.
18	44 28	152 46		50	30,26	Westl. Maatige wind en betr. regenbuien.
19	44 15	150 36		50	29,50	Zuidl. sterke wind en betr. reg.
20	43 47	150 24		49	29,37	Dito. Maatige wind en dikke nevel.
21	42 40	149 20		45	29,92	Veranderl. sterke winden en reg.
22	40 59	148 0	2 27	44	30,15	N. Westl. frisse k. en m. w.
23	40 35	146 39	0 49	51	30,36	Veranderl. slappe wind en betr.
24	40 48	145 39		59	29,96	Z Westl. frisse k. en reg.
25	40 25	144 2		53	30,00	Veranderl frisse k en nevelachtig, wat reg.
26	40 5	142 25	0 15	62	30,02	Veranderl. Maatige wind en m. w. Wij zagen de kust van *Japan*.
27	39 16½	143 2	1 13	62	30,15	Dito. Maatige wind en betr. lucht. Wij zagen de Oost-kust van *Japan*.
28	38 15	142 6	1 17	62	30,14	Dito. Slappe wind en betr. lucht; wij hadden den geheelen dag de kust van *Japan* in 't gezigt.
29	37 45	141 50		64½	30,11	Zuidl. frisse k. en nevel, wat reg.
30	36 41	142 3	1 20	60	29,93	Veranderl. sterke k. en nevelachtig.
31	35 33	142 3		63	30,10	Dito. Maatige wind en m. w.
Nov. 1	35 17	141 29	1 41	69	30,35	Dito. Maatige wind en m. w.
2	35 43	141 15		71	30,29	Z. Z. O. frisse k. en m. w.
3	36 29	144 48		73	30,02	Z ten O. fris k. betr. lucht, reg.
4	35 48½	146 33	3 14	75	29,85	Z. Z. W. Maatige wind, weêrlicht en reg.
5	35 15	147 18	2 58½	70	29,86	Veranderl. Slappe wind en reg.
6	35 1	147 28	3 59	70	30,18	Dito. Maatige wind en regenbuien.

Tijd.	N. B.	O. L.	Oostl. afw.	Th.	Bar.	Winden, Weder, Aanmerkingen.
1779.	° ′	° ′	° ′	°	duim.	
Nov.						
7	33 50	148 40		71	30, 19	Veranderl. Frisse k. en m. w.
8	33 6	148 45		69	30, 14	Dito. Slappe wind en betr. lucht.
9	31 46	146 15		68½	29, 78	Noordl. slappe wind en reg.
10	30 42	145 20		69	29, 68	Dito. Frisse k. dikke en regenachtige lucht.
11	29 7	144 20		70½	29, 80	Dito. Frisse k. donker en regenachtig wed.
12	27 36	144 26		70	29, 40	N. N. O. sterke koelte, dikke regenachtige lucht.
13	25 59	143 27	3 49	72	29, 81	N. W. Sterke wind, mist en reg.
14	24 36½	142 9	2 49	74	30, 05	Noordl. Maatige wind en m. w.
15	24 49	141 15	2 57	79	30, 18	Dito. Maatige wind en m. w.
16	25 7	139 21	49½	81½	30, 15	Oostl. Maatige wind en m. w.
17	24 45	137 56	2 15	76	30, 18	Veranderl. Maatige wind en m. w.
18	23 45	135 36		75	30, 31	Noordl. frisse k. betr.
19	22 47	133 22		77	30, 34	N. O. ten N. frisse k. betr. lucht en regenbuien.
20	22 5	131 15	1 0¼	77	30, 24	O. N. O. frisse k. eenige regenbuien.
21	21 26	129 3	0 1½	80	30, 16	O. N. O. Maatige wind en regenbuien.
22	20 48	126 39		75½	30, 10	N. O. frisse k. en reg.
23	21 10	123 38		75	30, 04	N. O. sterke k. en regenagtig.
24	21 29	122 24		74	29, 91	N. O. frisse k. en veel reg.
25	21 35	121 24		73½	29, 99	N. N. O. sterke k. en reg.
26	21 12	120 12	0 0½ O.	73½	30, 01	N. N. O. frisse k. betr. lucht en reg.
27	21 5	118 22		70½	30, 08	Noordl. frisse k. nevelachtige lucht en wat reg.
28	20 42	116 42		71½	30, 14	N. N. O. frisse k. betr. lucht en wat reg.
29	21 58½	115 54		71	30, 15	N. O. frisse k. en betr. lucht.
30	21 57	114 9		69	30, 20	N. O. fris k. betr. lucht en reg.
Dec.						
1				67	30, 27	N. ten O. fris k. betr. lucht en wat reg.
2	22 8	113 43	0 32 W.	66	30, 30	Veranderl. fris k. en betr. lucht, ten anker te *Macao*.

NE-

NEGENTIENDE TAFEL.

Koers van *de Resolutie* en *de Ontdekking*, van *Macao* tot aan de Kaap *de Goede Hoop*.

Tijd.	N. B.	O L.	Westl. afw.	Th.	Bar.	Winden, Weder, Aanmerkingen.
1780.	° ′	° ′	° ′	°	duim.	
Jan.						
13						De *Typa*, drie Engelsche mijlen van ons; het groote *Dieven-Eiland* vijf of zes Engelsche mijlen ten O.
14	20 34	113 53		68	30, 26	N. Oostl. Maatige wind en m. w.
15	18 57	114 3		72	30, 23	O. N. O. Maatige wind en m. w.
16	16 39	114 5	0 39½	69½	30, 15	N. Oostl. frisse k. en reg.
17	14 39	113 13	1 24½	73	30, 17	Dito. Frisse k. en betr. lucht, reg.
18	12 32	112 0		75	30, 10	N. O. ten N. frisse k. betr. lucht en reg.
19	10 22	109 43		73	30, 25	N. N. O. frisse k. en buijig.
20	8 46	106 45		73	30, 26	N. O. frisse k. en m. w.
21	8 39	106 30		75	30, 19	N. ten W. fris k. en nevelagtige lucht; wij lagen te *Pulo-Condore* ten anker van deezen dag af tot den 27t en twintigsten.
29	6 53	105 35		79	30, 10	N. O. ten O. fris k. en m. w.
30	5 2	104 45		78	30, 10	N. O. Maatige wind en betr. lucht.
31	3 18	104 29	0 30	78	30, 07	N. O. ten N. Maatige k. en m. w.
Febr.						
1	1 21	105 15	0 26¼ O.	78½	30, 05	N. ten O. fris k. en held. lucht.
2	0 25 Z	105 15		80	30, 09	N. Slappe wind en held. lucht.
3	1 48	105 3		81	30, 07	N. N. O. Slappe wind en held. lucht, weerlicht in het Z. W.
4	2 22	105 38		81¼	30, 09	N. Oostl. Ligte k. en m. w. enig weerlicht.
5	3 9	106 12		83	30, 00	Noordl. Ligte k. en m. w.
6	4 33	106 15		81	30, 00	Noordl. Ligte k. en m. w.

Tijd.	N. B.	O. L.	Oostl. afw.	Th.	Bar.	Winden, Weder, Aanmerkingen.
1780.	° ′	° ′	° ′	°	duim.	
Febr.						
7	5 21	106 0		81½	29, 97	Noord. Slappe wind, betr. lucht en weêrlicht.
8	5 38	105 45		78	29, 90	Dito. Slappe wind, donder, blikzem en reg. Van deezen dag af tot den agtienden lagen wij ten anker aan het *Prinſen-Eiland* in de *Straat Sunda*.
19	7 32	105 10		80½	29, 96	W. N. W. weêrlicht en betr. lucht.
20	8 30	105 4		82	29, 93	N. Westl. Maatige wind, betr. lucht en reg.
21	9 23	104 48		82½	29 90	Westl. ligte zugtjens en nevel.
22	10 31	104 24		82½	29, 89	W. N. W. Maatige wind, betr. lucht en reg.
23	11 47	103 46		80	29, 90	Noordl. Maatige wind, betr. lucht en reg.
24	13 5	103 10		82	29, 86	Veranderl. friſe k. en reg.
25	13 24	101 31		79	30, 07	Veranderl. friſe k. en veel reg.
26	13 35	103 00		78	30, 01	Zuidl. Maatige wind en betr.
27	13 57	99 20		81	29, 98	Z. Oostl. ligte zugtjens en aangenaam wed.
28	14 56	97 43		79	30, 15	Dito. Maatige wind, betr. lucht regenbuien.
29	15 53	94 50	2 47	79	30, 12	Z. Z. O. Maatige wind, betr. lucht en regenbuien.
Maart.						
1	16 52	92 11		79	30, 10	Z. O. friſe k. en held. lucht.
2	17 12	89 35		78	30, 19	Z. O. ten O. friſe k. en m. w.
3	17 59	87 33		79	30, 21	Oostl. Maatige wind en m. w.
4	18 25	84 24	3 11	78¾	30, 16	Z. O. Maatige wind en wat reg.
5	19 2	83 12		78	30, 17	Z. Oost. friſe k. en m. w.
6	19 14	81 11		79	30, 15	O. Z. O. Maatige en meestentijds reg.
7	19 40	78 49		78½	30, 15	O. Z. O. fris k. betr. lucht en reg.
8	20 1	76 58		84	30, 14	O. Maatige wind en m. w.
9	20 23	75 10		81	30, 13	O. Z. O. Maatige wind, wat reg.
10	20 39	73 20		81	30, 19	O. Z. O. Maatige k. wat reg.
11	20 49	71 47		82	30, 18	O. Z. ten O. friſe k. en reg.
12	21 6	69 22	8 57	81	30, 17	O. Z. O. friſe k. en m. w.

Tijd.	N. B.	O. L.	Oostl. afw.	Th.	Bar.	Winden, Weder, Aanmerkingen.
1780.	° ′	° ′	° ′	°	duim.	
Maart.						
13	21 28	67 2		80½	30, 14	O. Z. O. Maatige k. en m. w.
14	22 2	64 58		80½	30, 21	Z. O. frisse k. en wat reg.
15	22 37	62 56		81	30, 21	Z. O. Maatige wind en m. w.
16	23 13	61 28		80	30, 31	O. Z. O. Maatige wind en m. w.
17	24 14	59 53		81	30, 22	Z. O. ten O. Maatige wind, betr. lucht en reg.
18	25 9	58 50	19 0	79	30, 29	Z. O. ten O. Maatige wind en nevel.
19	26 7	56 40		77	30, 25	Z. O. ten Z. fris k. en betr. lucht.
20	26 36	54 48		77	30, 22	Z. O. Maatige wind en betr.
21	27 19	52 35		77½	30, 30	O. Z. O. Maatige wind en m. w.
22	28 6	49 47		75	30, 27	Z. ten O. frisse k. en betr. lucht.
23	28 26½	46 30		76	30, 19	Z. O. frisse k. en betr. lucht, nu en dan reg.
24	29 6	43 40		76	30, 36	Z. O. ten O. Sterke k. nu en dan reg.
25	29 39	41 0	21 27¾	76	30, 25	Z. Oostl. Maatige wind en m. w.
26	30 26	38 47		75	30, 19	Z. Oostl. Maatige k. wat reg.
27	31 3	37 20		77	30, 09	Dito. Maatige wind en m. w.
28	31 42	35 19		78	29, 86	Veranderl. Maatige wind, donder, blikzem en reg.
29	31 24	34 20		76	30, 21	Dito. Slappe wind, reg.
30	31 6	33 30		73	30, 23	Z. Westl. Maatige wind en held. lucht.
31	31 20	32 10	26 31	74	30, 28	Zuidl. Slappe wind en m. w.
April.						
1	32 11	30 37		76	30, 27	Oostl. Slappe wind en nevelachtig.
2	33 24	28 57		78	30, 17	Z. Maatige wind en betr.
3	34 24	26 12		76	30, 08	O. Maatige wind en m. w.
4	35 23	24 4		76	29, 14	Verandel. Slappe wind, nevel en reg.
5	36 13	22 17		73	30, 24	Z. Z. W. Slappe wind en aangenaam wed.
6	35 49	21 41		74	30, 26	Zuidl. Slappe wind en held. lucht.
7	35 14	20 37		70	29, 98	Z. W. Slappe wind en nevelachtig.

Tijd.	N. B.	O. L.	Westl. afw.	Th.	Bar.	Winden, Weder, Aanmerkingen.
1780. April:	o '	o '	o '	o	duim.	
8	34 57	20 21		67	30, 00	Westl. Maatige wind, nevel en nu en dan reg.
9	35 7	19 50		67	30, 05	Zuidl. Maatige wind, betr. lucht en reg.
10	34 31	18 40		69	30, 06	Veranderlijk. Frisse k. buien en reg.
11	34 36	18 20		67	30, 25	Westl. Maatige wind en betr. lucht; op den middag lag de Kaap *de Goede Hoop* ten N. ten W., en de *Tafel-berg* N. ten O. $\frac{1}{2}$ O. van ons.

AAN-

G Z E

Vergel toonende de ie Eilanden ſpreekt, afſtammende van

NB. N tafel drie ver zijn naar de Lengte der verſchil- le arts tot *Paas* plaatst is, toont aan dat men het vo

itsch te Sumatr
. . .
. . .
o. . .
at. . .
no. . .
m. . .
po. . .
pan. . .
pilan. . .
oloo. . .
nsden, p. 168

VII. XXXIII. Vandwich-eilanden.	XII. XXXVIII. Paasch-Eiland.	VIII. XXXIX. Paasch-Eiland.
Een. *K*	*Kat Tahaee.* . .	*Ko Tohai.*
Twee. *K*	*Rooa.* . .	*Rooa.*
Drie. *K*	*Toroo.* . .	*Toroo.*
Vier. *K*	*Haa* en *Faa.* .	*Haa.*
Vijf. *K*	*Reema.* . .	*Reema.*
Zes. *K*	*Honoo.* . .	*Hono.*
Zeven. *K*	*Heedoo.* . .	*Hiddoo.*
Agt. *K*	*Varoo.* . .	*Varoo.*
Negen. *K*	*Heeva.* . .	*Heeva.*
Tien. *K*	*Atta Hooroo.* . } *Anna Hooroo.* . }	*Ana Hooroo.*

Tot tien zijn hier de getallen dezelfde als te *Otahiti.*

Tweede reis van Cook, VII. D. bl. 350.

Forſter, waarn. bl. 362.

Pardenboek van Heer Ander- in dit Aan- gzel.

XIII. I

Vergelijkende TAFEL van de getallen, in de taalen van alle de Eilanden van de Oostlijke Zee, toonende d van die, welke men op het vaste land van *Asia* spreekt, in het land der Maleiërs.

NB. Naardien de Maleitsche taal hier voor de wortel-taal gehouden wordt, heeft men boven aan de tafel drie v lende plaatsen gerangschikt en genommerd, beginnende bij *Madagascar*, de oostlijke grens Oostwaarts tot *Pa* voorzetzel van het getal heeft weggelaaten.

	Maleisch.	Maleitsch te Suma
Een.	*Satu.*	*Satoo.*
Twee.	*Dua.*	*Duo.*
Drie.	*Tiga.*	*Teego.*
Vier.	*Empat.*	*Ampat.*
Vijf.	*Lyma.*	*Leemo.*
Zes.	*Nam.*	*Anam.*
Zeven.	*Toufou.*	*Toojoo.*
Agt.	*De-lappan.*	*Slappan.*
Negen.	*Sambalan.*	*Sambilan.*
Tien.	*Sapola.*	*Sapooloo.*
	Herbert, p. 368.	Marsden, p. 168

	I. Madagascar.	II. Madagascar.	III. Madagascar.	IV. Madagascar.	V. Acheen, Sumatra.	VI. Lampoon, Sumatra.	VII. Batta, Sumatra.
Een.	*Isee* of *Etsa.*	*Eser.*	*Isso.*	*Ise.*	*Sah.*	*Sye.*	*Sadah.*
Twee.	*Rooe.*	*Rooa.*	*Tone.*	*Rua.*	*Dua.*	*Rowah.*	*Duo.*
Drie.	*Tulloo* of *Tailloo.*	*Talu.*	*Tello.*	*Tellou.*	*Tloo.*	*Tulloo.*	*Toloo.*
Vier.	*Efax* of *Efar.*	*Effutchi.*	*Effad*	*Effads.*	*Paat.*	*Ampah.*	*Opat.*
Vijf.	*Lime* of *Leman.*	*Deeme.*	*Fruto.*	*Limi.*	*Leemung.*	*Leemah.*	*Leemah.*
Zes.	*One* of *Aine.*	*Eanning.*	*Woubla.*	*Ene.*	*Nam.*	*Annam.*	*Onam.*
Zeven.	*Heitoo* of *Petoo.*	*Feeto.*	*Sidda.*	*Titou.*	*Too-joa.*	*Peetoo.*	*Paitoo.*
Agt.	*Balloo.*	*Varlo.*	*Foulo.*	*Walou.*	*D'Lappan.*	*Ooalloo.*	*Ooalloa.*
Negen.	*Seeva.*	*Seve.*	*Malo.*	*Sivi.*	*Sakoorang.*	*Seewah.*	*Seeah.*
Tien.	*Foroo.*	*Folo.*	*Nel.*	*Toureu.*	*Sapioo.*	*Pooloo.*	*Sapooloo.*
	Parkinson, p. 205.	Drury, p. 457.	Herbert, p. 22.	Cooks Reizen, III. D. bl. 454.	Marsden, p. 168.	Marsden, p. 168.	Marsden, p. 168.

	XIV. Eiland Sava.	XV. Eiland Sava of Savoo.	XVI. Eiland Ceram.	XVII. Eiland Moses. 1616.	XVIII. Nieuw-Guinea, anno 1616.	XIX. Pappua van Nieuw-Guinea.	XX. Land van den Heiligen Geest.
Een.	*Isse* of *Usse.*	*Usse.*	*O Eeuta.*	*Kaou.*	*Tika.*	*Oser.*	De bewooners van dit land hebben tot vijf en zes, dezelfde getallen als de eilanders van *Amanoka.*
Twee.	*Rooe.*	*L'hua.*	*O Looa.*	*Roa.*	*Roa.*	*Serou.*	
Drie.	*Tulloa.*	*Tullu*	*O Toloo.*	*Tolou.*	*Tola.*	*Kior.*	
Vier.	*Uppa.*	*Uppa.*	*O Patoo.*	*Wati.*	*Fatta.*	*Tiak.*	
Vijf.	*Lumee.*	*Lumme.*	*O Leema.*	*Rima.*	*Lima* of *Liman.*	*Rim.*	
Zes.	*Unna.*	*Unna*	*O Loma.*	*Eno.*	*Wamma.*	*Onim.*	
Zeven.	*Petoo.*	*Pedu.*	*O Peeto.*	*Lvytfou.*	*Fita.*	*Tik.*	
Agt.	*Aroo.*	*Arru.*	*O Aloo.*	*Eialou.*	*Wala.*	*War.*	
Negen.	*Saio.*	*Saou.*	*O Teeo.*	*Siwa.*	*Siwa.*	*Siou.*	
Tien.	*Singooroo.*	*Singooroo.*	*O Pooloo.*	*Sanga Poulo.*	*Sanga Foula.*	*Samfoor.*	
	Parkinson, p. 170.	Cooks Reizen, III. D. bl. 344.	Parkinson, p. 200.	Herrera, naar Le Maire, p. 81.	Herrera, naar Le Maire, p. 81.	Forest, p. 402.	Tweede reis van Cook, VI. D. bl. 250.

	XXVII. Nieuw-Zeeland.	XXVIII. Nieuw-Zeeland.	XXIX. Hoorn-Eilanden. 1616.	XXX. Cocos Eiland, anno 1616.	XXXI. Vrienden-Eilanden.	XXXII. Eiland Amsterdam.	XXXIII. Sandwich-Eilanden.
Een.	*Ka Tahe.*	*Tahai.*	*Tacy* of *Taci.*	*Taci.*	*A Tahaw.*	*Tahae.*	Tot tien zijn hier de getallen dezelfde als te *Otahiti.*
Twee.	*Ka Roua.*	*Roua.*	*Loua* of *Loa.*	*Loua.*	*Looa.*	*Eooa.*	
Drie.	*Ka Tarroa.*	*Toroa.*	*Toleu.*	*Tolou.*	*Toloo.*	*Tooroa.*	
Vier.	*Ka Wha.*	*T'Fa.*	*Fa* en *D'Fa.*	*Fa.*	*T'Fa.*	*A Faa.*	
Vijf.	*Ka Reema.*	*Reema.*	*Lima.*	*Lima.*	*Neema.*	*Neema.*	
Zes.	*Ka Onoo.*	*Honnoo.*	*Houw.*	*Houno*	*Vano.*		
Zeven.	*Ka Wheetoo.*	*Widdoo.*		*Fitou.*	*Fidda.*		
Agt.	*Ka Warroo.*	*Warroo.*		*Walou.*	*Varoo.*		
Negen.	*Ka Eeva.*	*Heeva.*		*Twou.*	*Heeva.*		
Tien.	*Kaca Haowroo.*	*Anga Horro.*	*Onge Foula.*	*Onge Foula.*	*Ongofooroo.*		
	Parkinson, p. 128.	Forster, Waarn. bl. 362.	Herrera, naar Le Maire, p. 81.	Herrera, naar Le Maire, p. 81.	Forster, waarn. bl. 362.	Tweede reis van Cook, VII. D. bl. 350.	Woordenboek van den Heer Anderson, in dit Aanhangzel.

ANGZEL N°. II.

tlijke Zee, toonende de verwantschap en uitgestrektheid van de taal, welke men in die Eilanden spreekt, afstammende

oven aan de tafel drie verschillende uitspraaken der getallen geplaatst. De afleidingen zijn naar de Lengte der verschil-grens Oostwaarts tot *Paasch-Eiland*. Het starretjen, dat voor sommige woorden geplaatst is, toont aan dat men het

ch.	Maleitsch te Sumatra.	Maleisch.
. .	*Satoo.* . . .	*Sa.*
. .	*Duo.* . . .	*Dua.*
. .	*Teego.* . . .	*Teega.*
. .	*Ampat.* . . .	*Arpat.*
. .	*Leemo.* . . .	*Leema.*
. .	*Anam.* . . .	*Nam* en *Anam.*
. .	*Toojoo.* . . .	*Toojoo.*
. .	*Slappan.* . . .	*Delapan.*
. .	*Sambilan.* . . .	*Sumbelan.*
. .	*Sapooloo.* . . .	*Sapooloo.*
p. 368.	Marsden, p. 168.	Forster, waarn.

on	VII. Batta, Sumatra.	VIII. Rejang, Sumatra.	IX. Prinse-Eiland.	X. Java.	XI. Tagales van Lucon of Manilles.	XII. Pampangos of Philippines.	XIII. Mindanao.
ra.							
. .	*Sadah.* . .	*Do.* . .	*Hegie.* . .	*Sigi.* . .	*Tsa.* . . .	*Isa, Metong.* .	*Isa.*
. .	*Duo.* . .	*Dooy.* . .	*Dua.* . .	*Lorou.* . .	*Dalava* of *Dalova* .	*Ad-dua.* . .	*Daua.*
. .	*Toloo.* . .	*Tellou.* . .	*To lu.* . .	*Tullu.* . .	*Tatl* of *Tilo.* . .	*At-lo.* . . .	*Tulu.*
. .	*Opat.* . .	*M pat.* . .	*Opat.* . .	*Pappat.* . .	*Apat.* . . .	*Apat.* . . .	*Apat.*
. .	*Leemah.* . .	*Lema.* . .	*Limah.* . .	*Limo.* . .	*Lima.* . . .	*Lima.* . . .	*Lima.*
. .	*Onam.* . .	*Noom.* . .	*Gunnap.* . .	*Nunnam.* . .	*Anim.* . . .	*Anam.* . .	*Anom.*
. .	*Paitoo.* . .	*Toojooa.* . .	*Tudju.* . .	*Petu.* . .	*Pito.* . . .	*Pitu.* . .	*Petoo.*
. .	*Ooalloa.* . .	*De-lapoon.* . .	*Delapan.* . .	*Wolo.* . .	*Valo.* . . .	*Valo.* . .	*Walu.*
. .	*Seeah.* . .	*Sembilan.* . .	*Salapan.* . .	*Songo.* . .	*Siyam.* . . .	*Siam.* . .	*Seaow.*
. .	*Sapooloo.* . .	*De Pooloo.* . .	*Sapoulo.* . .	*Sapoulo.* . .	*Polo* en *Pobo.* .	*Apalo.* . .	*Sanpoolu.*
	Marsden, p. 168.	Marsden, p. 168.	Cooks Reizen, III. D. bl. 454.	Cooks Reizen, III. D. bl. 454.	Forster, waarn. bl. 362.	Forster, waarn. bl. 362.	Forest, p. 399.

van	XX. Land van den Heiligen Geest.	XXI. Nieuw-Caledonie.	XXII. Nieuw-Caledonie.	XXIII. Malicolo.	XXIV. Tanna.	XXV. Tanna.	XXVI. Nieuw-Zeeland.
linea.							
. .		* *Wag Eeaing.*	* *Par Ai.* . .	* *Tsee Kaee.* .	* *Ret Tee.* . .	* *Ree Doe.* . .	*Tahai.*
. .		*Wa Roo.* . .	*Par Roo.* . .	*E-Ry.* . .	*Car Roo.* . .	*Ka Roo.* . .	*Rua.*
. .		*Wat Eeen.* . .	*Par Ghen.* . .	*E-Rei.* . .	*Ka Har.* . .	*Ka Har.* . .	*Torou.*
. .		*Wat Baeek.* .	*Par Bai.* . .	*E-Bats.* . .	*Ka Fa.* . . .	*Kai Phar.* . .	*Ha.*
. .		*Wun Nim.* . .	*Pa Nim.* . .	*E-Reem.* . .	*Ka Rirrom.* . .	*K'Reerum.* . .	*Rema.*
. .							*Ono.*
. .							*Etu.*
. .							*Warou.*
. .							*Iva.*
. .							*Anga Houroa.*
402.	Tweede reis van Cook, VI. D. bl. 250.	Tweede reis van Cook, VII. D. bl. 350.	Forster, waarn. bl. 362.	Tweede reis van Cook, VII. D. bl. 350.	Forster, bl. 362.	Tweede reis van Cook, VII. D. bl. 350.	Cooks Reizen, II. D. bl. 345.

De bewooners van dit land hebben tot vijf en zes, dezelfde getallen als de eilanders van *Amanoka*.

l.	XXXIII. Sandwich-Eilanden.	XXXIV. Otahiti.	XXXV. Otahiti.	XXXVI. De Marquisen.	XXXVII. De Marquisen.	XXXVIII. Paasch-Eiland.	XXXIX. Paasch-Eiland.
d							
am.							
. .		*Tohe.* . .	* *A Tahay.* . .	* *A Tahae.* . .	*Bo Dahai.* . .	*Kat Tahaee.* . .	*Ko Tohai.*
. .		*Rooa.* . .	*E Rooa.* . .	*A Ooa.* . .	*Bo Hooa.* . .	*Rooa.* . .	*Rooa.*
. .		*Torhoa.* . .	*Toroo.* . . .	*A Toroa.* . .	*Bo Dooo.* . .	*Teroo.* . .	*Toroo.*
. .		*Ha.* . .	*A Haa.* . .	*A Faa.* . .	*Bo Ha.* . .	*Haa* en *Faa.* .	*Haa.*
. .		*Il Lemi.* . .	*E Reema.* . .	*A Aeema.* . .	*Bo Heema.* . .	*Reema.* . .	*Reema.*
		Whaine. . .	*A Ono.* . .	*A Ono.* . .	*Bo Na.* . .	*Honoo.* . .	*Hono.*
		Hitoo. . .	*A Heitoo.* . .	*A Wheetoo.* .	*Bo Hiddoo.* . .	*Heedoo.* . .	*Hiddoo.*
		Wallhoa. . .	*A Waroo.* . .	*A Waoo.* . .	*Bo Wahoo.* . .	*Varoo.* . .	*Varoo.*
		Iva. . .	*A Eeva.* . .	*A Eeva.* . .	*Bo Heeva.* . .	*Heeva.* . .	*Heeva.*
		Hoolhoa. . .	*A Hooroo.* .	*Whannahoo* en *Whannahooe.*	*Bo Nahoo.* . .	*Atta Hooroo.* . *Anna Hooroo.* .	*Ana Hooroo.*
reis ok, bl.	Woordenboek van den Heer Anderson, in dit Aanhangzel.	Parkinson, p. 64.	Tweede reis van Cook, VII. D. bl. 350.	Tweede reis van Cook, VII. D. bl. 350.	Forster, waarn. bl. 362.	Tweede reis van Cook, VII. D. bl. 350.	Forster, waarn. bl. 362.

Tot tien zijn hier de getallen dezelfde als te *Otahiti*.

AANHANGZEL N°. III.

WOORDEN-LIJST

VAN DE TAAL DER

VRIENDEN-EILANDEN.

MEIJ 1777.

Ve faine.	Eene vrouw.
Maiee.	Broodvrugt.
Fukkatou.	Ruilen.
Woa.	Bewondering.
My, fogge.	Goed.
Attahoa.	Glazen koraal, halsketting.
Koehaa of *kohaaea?*	Wat is dat? Hoe heet dat?
Magoo of *omee.*	Geef mij.
Le laiee.	Goed.
Hou.	Koom hier.
Moree.	Een pompelmoes.
Hobbe.	Eene soort van plataan.
Koajee of *kaoojee.*	Gedaan, geëindigd.
Koeea.	Ja, dat is zoo.
Amou.	Gekregen, vast houden.
Horo, horo.	Een zakdoek, of afveegdoek.
Ongofooroo.	Tien.

Ge-

Gehai, of *geefai.*	Daar *en* dat.
Kato.	Eene mande.
Egeeai.	Eene mat, welke zij op de heupen draagen.
Fooree of *foolo.*	Hair.
Fooee vy.	Het been.
Tooa vy.	Bovenst gedeelte van den voet.
Fooloo, fooloo, matta.	De wenkbraauw.
Emamae.	Puntige plataanen.
Evatta vatta of *eboore.*	De borst.
Etooa.	De rug.
Erongootoo.	De lippen.
Elelo.	De tong.
Edainga.	De dije.
Eraimoo.	De heupen.
Evae, veene.	De oxels.
Too.	De vinger.
Vakka, vakka.	De zijde.
Hekaite.	De buik.
Tareenga.	Het oor.
Horo.	Afveegen.
Kouta.	Met twee ſtokken ſlaan.
Fangoo, fangoo.	Eene fluit.
Motoo.	Breeken.
Koooma.	Ronde tekenen door het vuur gebrand.
Taffa.	Lidtekenen door het vuur gebrand.
Kowy.	De wangen.
Koomoo, koomo.	De baard.
Peeto.	De navel.
Eoo.	De tepel.
Etarre.	Hoesten.

Hen-

Hengatoo.	Doek.
Efangoo.	Fniezen.
Eanoo.	Spuuwen.
Etooge.	Slaan.
Etooee.	De elleboog.
Efeelo.	Dun touwtjen, of draad.
Haro of *halo.*	Gaa, gaa heen.
Egeea.	De keel.
Eky.	Eeten, of kaauwen.
Evagoo.	Krabben.
Ma matta.	Laat mij zien.
Egeea.	De hals.
Enofoa, haioo.	Een zetel.
Etoo.	Opſtaan.
Mamao.	Geeuwen.
Ehapee.	Een doosjen, eene kist.
Moe of *mohe.*	Slaapen.
Tangooroo.	Snorken.
Ekatta.	Lagchen.
Akka.	Schoppen, of ſtampen.
Feedjee.	Een knip voor den neus.
Ekakava.	Zweeten.
Eeoho.	Huilen, of ſchreeuwen.
Epooo.	Een paal, of ſtutzel.
Etolle.	Een bijltjen.
Maalava.	Ademhaalen.
Haila.	Hijgen.
Oooo.	Bijten.
Taffa.	Snijden.
Moevae.	De hiel.
Eeegoo.	De ſtaert van een hond.
Mapoo.	Fluiten.
Aipa.	Een visch-haak.
Ainga.	Soort van verw.

Evaika.	Een ſtaketzel.
Kooroo, kooroo.	Eene groene duif.
Ekoopamea, cheelee.	Een net.
Efooo.	Een fret, of een haaie tand, die 'er toe dient.
Aiee.	Een waaier.
Emaimeea of *meemeea.*	Een riet, of pijpjen.
Eneeoo.	Eene kokos-noot.
Eoono.	Schild van een ſchildpad.
Enoo.	Een gordel.
Afooneema.	De palm van de hand.
Moemoeea.	Plegtigheid, welke beſtaat in den voet van een ander' op zijn hoofd te zetten, de hand verſcheidene keeren om te draaien enz.
Pooa, tareenga.	Soort van plataanen.
Kahoo, hoonga.	Een pijl, of riet.
Atoe farre.	Het dak van een huis.
Etovee.	Eene knods.
Emamma.	Een ring.
Eao.	Een hoed.
Tehou.	Honderd.
Keeroo.	Duizend.
Laoo varee.	Tien duizend.
Laoo noa.	Honderd duizend, of 't grootſte getal dat zij rekenen kunnen.
Pooore.	Nacht, duisternis.
Maheena.	Eene maand.
Fukkatanne.	Met de beenen kruislings zitten.

Kaffa.	Touw-werk of een koord van de vezelen van kokos-nooten.
Heegee.	Opbeuren.
Togoo.	Neêrzitten.
Fetooa, taget.	Vastmaaken.
Vevaite.	Losmaaken.
Tollo tolla.	Bast van de kokos-noot.
Eooma.	De ſchouder.
Fooo.	Een ſpijker.
Atoo.	Geeven.
Eppallo.	Een rot.
Elafo.	Weggooien.
Haaile.	Gaan.
Haaile atoo.	Heenen gaan.
Haaile my.	Koomen.
Elooa.	Walgen.
Matangee.	Wind.
Mamma of *mamma reeva.*	Licht.
Tahee.	De zee.
Paho paho.	Scheppen, pagaaien.
Hakaoo of *toree.*	Hout, een boom.
Ehoreeoo.	Het water uit een ſchuit hoozen.
Boolo booloo.	Een zeil.
Fanna of *fanna tooeeo-roongo.*	Een' maſt.
Toula.	Een hoek.
Tamadje.	Een kind.
Tanget.	Weenen.
Elango.	Een' vlieg.
Haingoo, toohalee.	Een keerkringsvogel.
Epalla.	De ſtaert van een vogel.
Kapukou.	Een vleugel.

Hepoona.	Vliegen.
Togotto.	Liggen.
Feenakka.	Een' vogel-kooi.
Eallo.	Het ſlingeren van een ſchip.
Etooee.	Eene naald.
Eppeepeege.	Een huuwbaar meisjen.
Efonno.	Eene ſchildpad.
Maia.	Een ding.
Mahee maia	Geef mij iets.
Koeea.	Ja, dat is zoo.
Geelee.	Een vijl.
Owo.	Wagt een weinig.
Temadoo.	Zal ik koomen?
Kaee of *Eekaee.*	Neen.
Kolae.	Eene blaauwe rok.
Oloonga.	Een bankjen.
Takkabou.	Mat, waarop men ſlaapt.
Kakulla.	Een aangenaame reuk, iets dat goed ruikt.
Namooa.	Ruiken, ruik eens.
Koe.	Dit is zoo; *Koe maa* betekent 't is goed om te eeten; *Koe maiee*, dat is vrugtbaar.
Koatoooo.	Een ijsvogel.
Mogo.	Een hagedis.
Toutou.	Een touw.
Matte laiva.	Dood.
Moeha.	Meer.
Veenaga.	Mooi, ſchoon, verwonderlijk.
Tougge my.	Breng hier.
Ai (lang en boos).	Neen.

Tamma.	Jongen, man, vriend, iemand roepende.
Eeekoou.	Hier ben ik, iemand antwoordende, die roept.
Haloo.	Gaan, heen gaan.
Hengalo.	Verre af.
Eafee of *Eafoi.*	Huuren.
Tehaeea? (vraagende)	Wat is dit?
Kohaee koa of *Kowykoa.*	Hoe is uw naam?
Kovee of *koveeeea.*	Slegt.
Bongee, bongee.	Morgen.
Peepee.	Een ſchaar.
Chenna.	't Is een vriend, zeg ik u, hoord gij?
Geelee of *geeree.*	Het vel.
Etchee.	Eene kokosnoot ſchillen.
Taha pai.	Een enkel ding, als een dag enz.
Totto.	Bloed.
Roatoo.	Zal ik gaan?
Whakae.	Ziet, kijk.
Whakae my.	Laat mij zien.
Arooweevo.	Naar beneden; een touw af laaten, of zig langs de zijde van een ſchip laaten af zakken om te handelen.
Aingy.	Groote ſchulpen.
Eeegee.	Een opperhoofd.
Eatooa.	God.
A bo.	De nacht, 's nachts.
Any.	Nu, aanſtonds.
Elangee.	De hemel.
Elaa.	De zon.

Ae.	Wolken.
Jeela.	De raa van eene kano.
Laa.	Een zeil.
Falle wakaeea.	De hut van eene groote praauw.
Faee.	Speelen.
Tallafoa.	De kombuis op eene groote praauw.
Geolee.	Eene ſoort van klamp, waaraan zij de touwen van hunne zeilen vast maaken.
Tataa.	Een hootsvat.
Taia.	Wit.
Oolee.	Zwart.
Goola.	Rood.
Ohooafee.	Rook.
Geeai.	Eene ſoort van digte mat.
Fofoon.	Puistjens op het vel.
Maaloonga.	Hoog, bergachtig.
Mai.	Beweeging met de hand onder het danſen.
Touvaa.	Een hoed of muts, welke zij draagen om zig tegen de zon te beſchermen.
Majeela.	Een lang bamboes tot een hengel dienende.
Pai.	Een ding.
Mamahee.	Pijn.
Echee of *Eeke.*	Klein.
Cheeatta.	Een ſpiegel.
Tangameeme.	Eene blaas.
Goobainga.	Een visch-net.
Elillo.	Van onderen.

Faee.	Scheeren.
Motooa.	Een bloedverwant.
Moumy.	Pagaaien, roeien.
Avy, *ava*, of *gevy.*	Eene haven, of ankerplaats.
Po, *taha*, *pai.*	In een dag.
Ebaika.	Een groote vledermuis.
Kakaa.	Een papegaai.
Tooge.	Lidtekenen op de wang, door ſlagen veroorzaakt.
Nono.	Ieta verbergen.
Fonooa of *Kaeenga.*	Land.
Beeoo.	Een palmboom die troſſen van kleine nooten draagt.
Haoomoo.	Een ſtompe ſoort van platanen.
Goolo.	Eene ronde aarde pot.
Manga, *mangatei.*	Een groote blaauwe ſterviſch.
Hainga.	Een parkiet.
Maagonna.	Vol, verzadigd.
Maheena.	De maan.
Teeleeameo.	Een geheim.
Feonooa hou.	Een land van overvloed.
Oobai.	Een lied.
Foolehaioo.	De groene lel-vogel.
Paiioo.	Een lepel.
Kulle, *velaive.*	Een groote witte ſpinnekop met bruine en witte pooten.
Fageeta.	De plegtigheid van het kusſchen, wanneer men eene nieuwe kennis maakt.
Goemaa.	Een rot.

Agoota, oomoo.	Iets in een oven zetten.
Oomoo.	Een oven.
Eadda.	Een pad.
Mattabaa.	Eene deur.
Togga.	Groote ſtok, welke men agter de deur plaatst, in plaats van een bout.
Koheeabo.	De papier moerbezieën-boom.
Faa.	De palmboom, Pandanus genaamd.
Tangata of *tangatta.*	Een man.
Taheina.	Een kind.
Onne, onne.	Wit zand.
Pai.	Rijp, oud.
Ea.	Een affchutzel van bamboes, enz.
Toee.	Het hout, van het welk zij hunne praauwen maaken.
Mafaee.	Wespennest in de peul van eene plant geplaatst.
Kappe.	Een groote rolronde eetbaare wortel.
Ongo, ongo.	Een kleine ronde palmboom, die agt voeten hoog groeit.
Gooholla.	Het is heen *of* weg.
Mai, kawaia.	Iets weg neemen.
Mai, Evaheeoo.	Iets laaten.
Kaeenga.	Land, *of* liever het ſtrand.
Fyatooka.	Eene begraafplaats.
Woee.	Verwondering.
Koeee.	Een waaier.

Wag-

Waggee hou.	Laat ſtaan.
Bai	Groot.
Laika, laika.	Goed.
Ooo.	Een kreeft.
Feengafee.	Een zwarte en witte mat.
Ainga tooeea.	Rood geſchilderde biezen, welke zij om hunnen middel draagen.
An, any.	Een weinig tijd geleeden.
Hengatoo.	Blinkende ſtof, waarmede zij zig kleeden.
Falla.	Eene dikke en ſterke mat.
Mahagee.	Eene ſoort van zweeren, die groote lidtekens agterlaaten.
Akkaree.	Een bankjen waarop zij hun hoofd leggen als zij willen ſlaapen.
Naffa.	Een groot ſtuk hout van eene rolronde gedaante, op welk eene overlangſche ſpleet is, en die hun tot trommel dient.
Toa.	Een piek.
Etanno.	Begraaven.
Afai.	Wanneer.
Otoogoo.	Afgedaan.
Maree of *mareeai.*	Wel gedaan, ſoort van goedkeuring.
Fafa.	Iemand op zijn rug draagen.
Mamao.	Verre, verwijderd.

Meedje, meedje.	Het ſap uit een kokosnoot drinken.
Matte.	Het aangezicht.
Ty of *Ktae.*	Uitwerpſel.
Faitanoo.	Soort van peperboom, waarvan het ſap zeer bitter is.
Nafee, nafee.	Fijne witte ſoort van mat.
Abee.	Een huis om in te ſlaapen.
Tanaa.	Vierkante muts.
Fukke, feiy.	Iets voor niets of uit vriendſchap geeven.
Toea of *toeatea.*	Een dienstbode of iemand van een minderen rang.
Fukkatoea.	Uitdagingsteken, dat geſchiedt met de eene hand op de bulging van de elleboog van den anderen arm te ſlaan.
Kaeehya of *kaeehaa.*	Een dief.
Fooloo.	Een veder.
Mooſeekakka.	Een mandjen van de ſchil van eene kokos-noot en witte koraalen.
Mahanga.	Een broeder.
Maeele.	Een welriekende heester, welke men bij de begraafplaatſen plant.
Fofolla.	Een ſtuk doek afrollen.
Kotjee.	Geen.
Taboone.	Sluiten of opſluiten, een ſoort van tusſchenſchot ſcherm.

Too.

Too.	Een gordijn of ſcherm open-ſchulven.
Ava.	Een vengſter, een gat.
Fonoua, feehee.	Een land van oorlogsmanneu.
Taboo.	Ergens niet aanraaken.
Coomoo, goomoo.	Eene ſoort van mos, die in menigte op enige boo, men groeit.
Laiva.	Zekerlijk, voor goed.
Bagoose.	Een geſtekelde ſtar-viſch.
Bedjeeloa.	Een krabbe met zwarte ſchaaren.
Fae.	Een zuster.
Makka futoa.	Koraal-kilp.
Gailee, gailee.	Vuilnis.
Maa.	Zindelijk.
Ma, tagge tagge.	Laat het mij zien.
Konna.	Vergif.
Fekaee of *ſmatte, fekaee.*	Honger.
Matte, fee aeenoo.	Dorst.
Aieenoo.	Drinken.
Awhainne of *Goel eneo.*	Bij de hand.
Meneo.	Uitdrukking van dankzegging.
Mattahoa.	Heel goed.
Tooua.	Wij beiden.
Fooa (herhaald).	Een groot getal.
Boola.	Kleine witte ſchulpen.
Anoo, anoo.	Zwemmen.
Anga.	Een man.
Haile.	Een mes.
Haile, fofoo.	Een Knipmes.

Adoo.

Adoo.	Geef dat, geeven.
Geehea.	Wat, of welk.
Tohagge.	Laat mij dat zien.
Nameogoo.	Stank, flegte reuk.
Namoo, kakulla.	Goede reuk.
Booboea, tahee.	Zout.
Meeme.	Pis.
Owo, owo, owo.	Neen, neen, neen.
Fohee.	Een plataan fchillen.
Ajeeneu.	Pot daar men drank in doet.
Tangee, fe toogee.	Zig op de wangen flaan bij den dood van zijne nabeftaanden.
Mamaha.	Koraal-klip onder water.
Oohee.	Een foort van diosma.
Mawhaha.	Uitmuntende wortel, naar een aardappel gelijkende.
Baa.	Gekraak, kraaken.
Boogo.	Soort van boomen, de dikfte op dit eiland.
Taifo.	De harder-visch.
Anou.	Geheel, gezond, waar, welvaarende.
Faigee aika.	Jamboes-boom.
Kakou.	Een bank of rif, waarop de zee breekt.
Shainga. (In de taal van *Feejee*).	Neen, daar is niemand.
Fangoo.	Een kleine kalebas.
Oore, oore.	Zwart.
Looloo.	Een uil.

Mur-

Murroo.	Zagt.
Faifaika.	Hard.
Feengotta.	Soort van ſchulp.
Wouainee.	Hier ben ik, wanneer men geroepen wordt.
Mahagge, fatoo.	Waterzucht.
Fukka, ma foa.	Een boomgaard waarin zij duiven vangen, enz.
Fatooree.	Donder.
A faa.	Onweder, blikzem.
Toufarre.	Een bezem.
Tongo.	Hout waarvan zij boogen maaken.
Ooha.	Regen.
Tooboo.	Groeien.
Tawagge, totto.	De keerkringsvogel met een rooden ſtaert.
Kadjee of *Ogookaee.*	Daar is niet meer, of 'er zijn 'er geene meer.
Fanna, fanna.	Zig de handen waſſchen voor het eeten.
Moooonga.	Gebergte, een berg.
Keeneeo.	Laag land.
Laoo allee.	Veel, of een oneindig getal.
Ogookaee.	Neen, daar is niemand.
Laia of *koelaia.*	Reden, woorden.
Kaho.	Eene pijl.
Aieeboo.	Een pot of ſchotel.
Tooee.	Eene knods.
Feila.	Aan een touw trekken.
Eevee, aai.	Soort van geſchreeuw wanneer men aan een touw trekt.

Fei-

Feilaa too.	Woord, dat een roept als zij aan een touw trekken, waarop de anderen met het woord *Woa* antwoorden.
Engago.	Vet of ſpek van een varken.
Kanno, matte.	Het mager van vleesch.
Kofooa.	Eene nier.
Kollofeea.	Naam van den vuurſpuwenden berg van *Tofooa.*
Moggoocheea.	Koud.
Hooa.	Wenden van een ſchip.
Ongonna.	Verſtaan.
Kaee ongonna.	Ik verſtaa u niet.
Mafanna.	Warm.
Anapo.	Gister avond.
Fakka hooa.	Zuidlijke wind, of tegenwind.
Looloo.	Slingering, als van een ſchip.
Matangee.	De wind.
Matangee anga of *matangee leeoo.*	De Ooste en Noorde wind, of een gunſtige wind.
Amooee of *tamooree.*	Van agteren.
Amooa of *tamooa.*	Van vooren.
Ahaa of *koehau.*	Om welke reden?
Mohe fai.	Waar zal ik ſlaapen?
Koo mafoore.	Op zijde leggen als een ſchip dat digt aan den wind zeilt.
Palla.	Verrot.
Elooa.	Een gat.

Molle.

Molle of *molle molle.*	Glad.
Keeai.	Plant, waarvan zij matten maaken; de aangekweekte pandanus.
Tongo laiee.	Manglesboom.
Reemoo.	Zee-wier.
Fety.	Woord van vriendſchap.
Jeejee.	Eetbaare Dracaena.
Taboo laia.	Spreek niet, zwijg ſtil.
Toonoa.	Klaar gemaakt, gekookt.
Tohke.	Eene maat.
Toohagge.	Laat mij zien.
Taheine.	Een jong meisjen.
Haine.	Hier.
Baia hou.	Deining van de zee.
Maea.	Een touw.
Otta.	Raauw, als raauw vleesch.
Moho.	Goed klaar gemaakt vleesch.
Maoo lillo.	Laag land.
Moanna.	Diep water, zee.
Kae haia.	Wat moet gij hebben?
Vava tahee.	Rood koraal.
Feefy.	Eene ſoort van mimoſa.
Fatoo.	De buik.
Mee mee.	De beenen uitzuigen.
Meedje meedje.	Als een kind zuigen.
Ooree.	Een roer.
Tainga.	Zaad van eene plant.
Oeleel teffe.	Inſnijdingen in de voorhuid, welke door haare zaamentrekking beletten het roodehoofd te dekken.

Ve.

Vefoo.	Iets verbergen.
Laifa.	Zilver-visch.
Heena heena.	Wit, geel.
Feeoo.	Scherp, bitter.
Goomo.	Iets zoeken dat verlooren is.
Eeta.	Toornig.
Aneafee.	Gisteren.
Gefai.	Onbekend, vreemd, als een vreemd mensch.
Fono.	Eeten.
Kailee tokee.	Schulp van Panama.
Toffe.	Hamer-oester.
Toogoo.	Laat dat liggen.
Koehaa, hono, hengoa.	Hoe heet dat?
Loee.	Verſtaan.
Booga.	Vasthouden.
Loloa.	Lang.
Kotjee.	Snijden.
Fatjee.	Breeken.
Fohenna.	Een zoon, een broeder.
Matee.	Een vijgeboom.
Lohee.	Een leugen.
Mato.	Steil, hoog.
Patoo.	Een ſlag, ſlaan.
Hooho.	De mammen.
Momoggo.	Koud.
Saiouhai.	Verwondering.
Noo.	Mijn, van mij.
Valla.	Een ſtuk ſtof dat zij om den middel draagen.
Dooooyoo, a matoo, eeoee.	Een lied ter eere van een overwinnaar.
Mulloo.	Stil, glad, effen.

Vait-

Vaitte.	Iets ontbinden.
Moheefo.	Koom beneden.
Fetagee, malowhee.	Vegten.
Tao.	Een' ſpeer.
Eenee.	Nu, terſtond.
Mamanna, au manna manna.	Tot iets verbonden door beloften.
Fukka, booakka.	Scheldwoord van verachting.
Aloalo.	Met een waaier verkoelen.
Tammaha.	Zekere groote Opperhoofden.
Tamolaoa.	Opperhoofd.
Mahae.	Een geſcheurd gat.
Goefai?	Wat is.
Laoo.	Tellen.
Manakko.	Geeven.
Fooo.	Nieuw.
Modooa.	Oud, verſleten.
Maa.	Plataan, die zuur geworden is, door onder de aarde te liggen.
Kaifoo.	Bruinachtig geel.
Eafee.	Op de fluit ſpeelen.
Mou afai?	Wanneer gaat gij?
Afaia.	Hoe veel?
Cheefa.	Een paal-oester.
Gooe, goee.	Een zaag-ſchulp.
Fotoohoa.	Een rots-oester.
Ogoo.	Aan mij, mij toebehoorende.
Lelange.	Maaken.
Behange.	Laat het mij zien.
Foo.	Met de vuisten vegten.

Heeva.	Lied 't welk verſchillende vrouwen op verſchillende fleutels zingen.
Ooloo pokko.	Het hoofd.
Koukou.	Zig baaden.
Mabba.	Een noot met drie pitten.
Eelo.	Kennen.
Fotte, fotta.	Zagt met de handen ſchudden.
Fangvotoba.	Worſtelen.
Momoho.	Rijp.
Koffe.	Bamboes, waarmede zij op den grond kloppen.
Alla.	Ik zeg.
Waila.	Heet.
Pango.	Slegt.
Orlongaa.	Draad, waarvan zij hunne netten maaken, of de plant, die hun daar toe dient.
Monee.	Waarheid.
Anga.	Een haai.
Laffa.	Een wrat.
Fooa.	Bloeizem, vrugt.
Kokka.	Boom, met welkers baſt zij hunne ſtoffen bruin verwen.
Mooooe.	In leven, leven, ziel, God, of godlijke geest.
Tooo.	Een boom, met welkers bezieën zij hunne ſtoffen verwen.
Ogoohaika.	Aan wien zal ik dat geeven? Wien zal ik helpen?

Maha.

Maha. Afgedaan, ledig.
Pagge. Een kleine roeiſpaan, met welke zij zig oeffenen.
Faio. Klein getakt koraal.
Cheeagge. Iets weggooien.
Faiee tamma. Zwangerheid.
Vao. Woest onbebouwd land.
Neeoo goola. Koolboom.
Routte. Hibiscus; Chineſche roos.
Foa. Zig het hoofd met een maul ſlaan tot dat het bloedt.
Cheelee nefo. Zig de tanden ſlaan als 'er iets ongelukkigs gebeurt.
Hogga tainga. Zig met eene ſpeer in de dije ſteeken, een ander teken van rouw.
Toofatao. Zig bij dezelfde gelegenheid met een ſpeer onder de oxels ſteeken.
Tooengootoo. Zig de wangen doorbooren.
Kafoo. Het kleed, dat zij gewoonlijk draagen.
Offa. Teken van vriendſchap, als
Taio offa. Mijn vriend, ik ben blijde u te zien.
Toofa. Eetwaaren uitdeelen.
Maeneene. Kittelen.
Hailulla. Uitwas van vleesch.
Hooo. Werktuig van hout, met welk zij het gras wegneemen, dat in hunne heggen groeit.

Aho.	De dageraat.
Goeaa?	Wie is het?
Ave.	Gaan *of* medeneemen.
Valle.	Gek.
Lelaiee a hee kovee?	Is dat goed of kwaad?
Taheonee	Sluiten.
Taae.	Slaan.
Ahae?	Wie? Waar?
Mamaa.	Ligt.
Mamaffa.	Zwaar.
Faike.	De zee-kat.
Vai veegoo.	Vogtig, nat.

AANHANGZEL N°. IV.

WOORDEN-LIJST

VAN DE TAAL VAN

NOOTKA,

OF

KONING GEORGE KANAAL.

APRIL 1778.

Opulszthl.	De zon.
Onulszthl.	De maan.
Nas of *eenaeehl nas.*	De hemel.
Noohchai.	Een berg of heuvel.
Mookfee.	Klippen, of de kust.
Tanaſs of *tanas.*	Een man.
Oonook.	Een lied.
Eneek of *eleek.*	Vuur.
Nuhchee of *nook-che.*	Het land.
Koasfama.	De grond.
Mahtai.	Een huis.
Neit of *neet.*	Een kaars of lamp-licht.

Neetopok.	Rook van een' lamp.
Taiſayai.	Een deur.
Ai en *aio.*	Ja.
Wook of *wik.*	Neen.
Wik ait.	Niemand.
Macook.	Mangelen.
Kaeemai of *kyomai.*	Geef mij'er iets meer vóor.
Kootche of *kotche.*	Roeien.
Aook of *chiamis.*	Eeten, kaauwen.
Topaiszthl of *toopilszthl.*	De zee.
Oowhabbe.	Een roelſpaan.
Shapats of *ſhapitz* of *chapas.*	Eene kano.
Tawailuck.	Witte glazen koraalen.
Seekemaile.	IJzer, of allerhande ſoort van metaal.
Ahkoo of *ahko.*	Dit.
Kaa of *kaa chelle.*	Geef het mij; laat mij het zien.
Wook hak?	Zal hij dat niet doen?
Ma of *maa.*	Neem aan.
Chakeuk.	Een bijl, of een hak. werktuig.
Eetche of *abeesh.*	Ongemoegen.
Haoome of *haeema.*	Voedzel.
Takho.	Slegt.
Takho ſeekemaile.	Dit ijzer is ſlegt.
Chelle.	Ik, mij.
Kaeeo.	Gebroken.
Alle of *alla.*	(*Tegens iemand ſpreekende*) Vriend, hoor eens?
Klao appe of *klao.*	Hou dat, ik wil het niet hebben.

Asko.

Asko.	Lang, of breed.
Jakooeshmaish.	De kleeding in 't algemeen.
Tahquoe of *toohquoe.*	Metaalen knoop, of oor-ring.
Wae.	(*Misschien als men ieman roept*) Gij!
Weekeetateesh.	Blinkend zand, waarmede zij hun gezigt beschroien.
Chauk.	Water.
Pacheetl of *pachatl.*	Geef, geef mij.
Haweelsth of *hawalth.*	Vriendschap, vriend.
Kleefeetl.	Schilderen, of met een penceel tekenen.
Abeetszle.	Heenen gaan.
Sheefookto.	Blijven, vertoeven.
Seeaik.	Wapen van steen met eene vierkante punt.
Suhyaik.	Een' speer met een been gewapend.
Taak.	Het hout van een cypres-boom.
Luksheet of *luksheetl.*	Drinken.
Soochis.	Een boom, een bosch.
Haieeaipt.	Een breed blad, heester, of kreupelhout.
Tohumbeet.	Gestreepte pynboom, zilveren pynboom.
Atlieu.	De cypresboom.
Koeeklipt.	De pynboom van Kanada.
Cho.	Gaan.
Sateu.	Pynappel.
Kleeteenek.	Het kleine manteltjen 't welk de inboorlingen draagen.

Kleethak.	Een beeren huid.
Klochimme.	Mosſelen.
Ohkullik.	Een kistjen van hout in 't welke zij hunne dingen ſluiten.
H'ſlaiakasl of *ſlaikalzth.*	Grove matten van boombasten.
Eeſee.	Werktuig van been om boombast te kloppen.
Chapitz kooke.	Het model van een kano.
Klapatu keteel.	Een zak van matten.
Tahmis.	Spuwen, kwijlen.
Waſuksheet.	Hoesten.
Poop.	Gemeene mos.
Okumha.	De wind.
Chutzquabeelsl.	Zak van de huid van een zee-hond.
Konneeemis.	Eene ſoort van zee-wier.
Quaookl of *tookpeetl.*	Gaan zitten.
Klukeeszthl of *quoeelszthl.*	Opſtaan.
Tsookeeats.	Gaan.
Kummutchchutl.	Loopen.
Klutsklaee.	Slaan.
Teeshcheetl.	Een ſteen gooien.
Teelszthtee.	Metaal ſlijpen.
Tsook.	Klooven, hard ſlaan.
Mahkatte.	Een lelijachtige wortel, dien zij eeten.
Eumahtame.	Zee-otter-bont.
Cheemaine.	Hunne grootſte vischhaaken.
Moostatte.	Een boog.
Kahsheetl.	Dood.

Keehs-

Kleeshsheetl.	Met een boog ſchieten.
Tseehatte.	Eene pijl.
Katshak.	Kleed van eene ſoort van vlas, dat hunne dagelijkſche kleeding is.
Heshcheene.	Eene gladde venus-ſchelp.
Koohminne.	Een ratel.
Akeeuk.	Een beenen punt zonder weêrhaaken, waarmede zij robben dooden.
Kaheita.	Een beenen punt met weêrhaaken, tot hetzelfde gebruik.
Cheetakulhetwha.	Armbanden van witte glazen koraalen.
Mittemulszsth.	Lederen riemen, die zij om de armen en den hals draagen.
Jaiopox.	Stukken koper, die zij in hunne ooren hangen.
Neesksheetl.	Fniezen.
Suchkas.	Eene kam.
Seehl.	Kleine pluimen, daar zij hunne hoofden mede vercieren.
Wumuhte.	Gevlogten riemen en zenuwen, die zij om hunne enkels draagen.
Kutfeeoataia.	Aderen onder de huid.
Tookquuk.	De huid.
Muszthsle.	Pijn.
Waeetsch.	Slaapen.
Sikfaimaha.	Ademhalen, of hijgen.

Tuhsheetl.	Schreien.
Matskoot.	Eene vlieg.
Matook.	Vliegen.
Kooees of *quoees.*	Sneeuw, of hagel.
Aopk.	Fluiten.
Asheeaiksheetl.	Geeuwen.
Elsthtleek.	Werktuig uit twee ſtokken vervaerdigd en met baarden voorzien.
Cheeeeakis.	Lidteken van eene wond.
Tchoo.	Smijt het neêr, of aan mij toe.
Cheetkoohekai of *cheetkoaik.*	Werktuig van hout, met veele beenen tanden, waarmede zij kleine vischjens vangen.
Kaenne of *koenai.*	Een kraai, een vogel.
Keeſapa.	Een visch, een witte braasſem.
Klaamoo.	Een braasſem met blaauwe en gouden ſtreepen.
Taweesh of *tsuskeeah.*	Een wapen van ſteen, of klopkloover, met een houten handsvat.
Kamaisthlik.	Eene ſoort van ſtrik om visch of andere dieren te vangen.
Klahma.	Vederen uit de vleugel van een rooden vogel.
Seetſaennuk.	Toorn, ſchelden.
Heeeai of *Heeeee.*	Eene bruin geſtreepte ſlang.
Klapisſime.	Een rakoon.
Owatinne.	Een arend met een witten kop.

Kluh.

Kluhmiſt.	Walvischtraan; een' blaas met dezelve gevuld.
Oukkooma.	Groote houten uitgehouwen momaangezichten.
Kotyook of *hotyok.*	Een mes.
See-eema.	Een visch-net.
Weena.	Een vreemdeling.
Quahmiſt.	Kuit van visch op takken van pynboomen en zeewier geſtrooid.
Kaatl.	Geef mij.
Hooksquabeelsthl.	Het harpoen en touw, om walvisch te vangen.
Komook.	*Chimæra monſtroſa*, of de gedrogtelijke zee-draak.
Quetluk of *quotlukac.*	Een zee-otter-vel.
Maaſenuisthl.	Een langwerpig houten wapen, twee voeten lang.
Hokooma.	Een hout momaangezicht, een menſchelijk gelaat vertoonende.
Tooquacumilsthl.	Een robbe-vel.
Cha.	Laat mij dat zien.
Sooma.	Eene ſoort van haddock van eene rood-bruine kleur.
Aeea.	Een ſardyn.
Koeetſak.	Een kleed van de huid van een wolf.
Keepſeesokszl.	Eene wollen kleeding.
Iſeu.	Bast van pynboom.
Wanshee.	Huid van een wilde kat of los.

Chas.

Chastimmetz.	Een gemeene marter en een pyn-marter.
Ookoomillszthl.	Een kleine ronde houten beker.
Kooomitz.	Een menſchendoods-hoofd.
Keehlwahmoot.	Een zak van een vel, 't welk zij op de visch-vangst gebruiken.
Tſeeapoox.	Kegelachtige muts van mat-werk.
Summeto.	Een eekhoorntje; zij geeven deezen naam ook aan een rot.
Maalszthl.	Hoorn van een hert.
Jakops.	Een man, manlijk.
Kolsheetl of *kolsheat.*	Opſlurpen uit een lepel.
Achatla of *achaklak?*	Hoe is uw naam?
Achatlaha?	Hoe is zijn naam?
Akasheha of *akasſche?*	Hoe heet dat?
Haismusſik.	Een houten zwaerd.
Maeetſalulsthl.	Een wapen van been dat naar de *patoo* gelijkt.
Kookelixo.	Een vin van een visch; de hand.
Natcha.	Een ſtaert van een visch.
Klihkleek.	De hoef van een viervoetig dier.
Klaklasm.	Een armband.
Ko.	Een voorzetſel, dat de uitdrukking van een ander woord meerder kragt bijzet.
Nahei of *naheis.*	Vriendſchap.

Teelst-

Teelsthoop.	Eene groote zee-kat.
Pachas.	Hij heeft mij dat gegeeven.
Quaeeaitſaak.	Een geele of roode vos.
Atchakoe.	Een klipklever.
Aheita.	Een wortel van zoete varen, dien zij eeten.
Kishkilltup.	De aardbezieënplant.
Akhmupt.	Smal gras, dat op de rotſen groeit.
Klaiwahmiſs.	Eene wolk.
Mollsthapait.	Een veder.
Taeetcha.	Vol, verzadigd.
Kaaitz.	Een halsketting van kleine voluten.
Tahooquosſim.	Menſchen hoofd in hout uitgehouwen en met hair verſierd.
Moowatche.	Momaangezicht van hout dat het hoofd van een quebrantahuesſos verbeeld.
Mamat.	Een zwarte vlasvink met een witten bek.
Klaokotl.	Geef mij iets.
Pallszthpatl.	Moscovisch glas.
Eineetl.	Naam, dien zij aan een jong geeven, waarſchijnlijk van het hert.
Seeta.	De ſtaert van een dier.
Seehsheetl.	Dooden.
Oolszth.	Een ſoort van krekel.
Saeemitz.	Gevlogten mandjens van ſtro.

Chook-

Chookwak.	Heen gaan.
Kloofasht.	Gerookte haring.
Keetsma.	Prikking.
Mikeelizyth.	Iets vast maaken of binden.
Cheeteeakamilzsth.	Witte glazen koraalen.
Kakkumipt.	Zee-wier, of gras, op welk zij kuit van visch ſtrooien.
Kitſuk.	Soort van pry (*allium triquetrum*).
Kukskushilzsth.	Iets verſcheuren.
Motzlleo.	Een ſtrik.
Mamakeeo.	Een ſtrik maaken.
Klukſilzsth.	Losmaaken, of ontbinden.
Klakaikom.	Het blad van een plant.
Safinne of *ſafin.*	Een colibri.
Koohquoppa.	Soort van korrelige lelij, die zij eeten.
Seeweebt.	Een els.
Keweebt.	De framboozenſtruik.
Kleehſeep.	De bloem van een plant.
Klumma.	Groote houten beelden, aan het een eind van hun huis geplaatst.
Aiahtoop of *aiahtoopsh.*	Een bruinvisch.
Toshko.	Een kleine bruine gevlakte kabeljauw.
Aszlimapt of *alszthimipt.*	Stof van eene ſoort van vlas, waarmede zij zig kleeden.
Wakash.	Uitdrukking van goedkeuring, of vriendſchap.

Kul-

Kullekeea.	Houten bakken, uit welke zij eeten.
Kaets.	Een teenen mand.
Sllook.	Het dak van een huis, planken.
Eilszthmukt.	Brandnetels.
Koeeklaſs.	Houten ſtelling, op welke zij kuit van viſch droogen.
Matlieu.	Teen van boombaſt, waarmede zij planken aan elkanderen hechten.
Nahaſs.	Rond gat voor vengſtar dienende.
Noet ſoanimme.	Breede planken, van welke zij hunne huizen bouwen.
Chaipma.	Stroo.
Haquanuk.	Een kist, of een groote doos.
Chahkets.	Een vierkante houten bak, waarin zij water bewaaren.
Chahquanna.	Een vierkante houten drinkbeker.
Klennut.	Een houten wigge.
Kolkolſainum.	Een groote kist.
Klieutſunnin.	Plank, op welke zij knielen als zij roeien.
Tseelszthook.	Een ſtelling van vierkante ſtaaken.
Aminulszth.	Een viſch.

Netch-

Natchkoa & *Matſeeta.*	Bijzondere naamen van twee van de groote beelden, *Klunma* genaamd.
Houa.	Deezen weg gaan.
Achichil?	Wat zegt hij?
Aeek.	Het eironde gedeelte van een harpoen.
Aptsheetl.	Steelen.
Quoeeup.	Breeken.
Uhshſapai.	Trekken.
Tseehka.	Een algemeen gezang.
Apte of *appe.*	Gij.
Kai.	Dankzeggingen.
Kotl.	Mij, ik.
Punihpunih.	Eene zwarte klop-ſteen.
Nootka.	De naam van de baai, of het kanaal.
Tatſeene quoppe, .	Naamen van drie inboorlingen.
Kakallakeeheelook, .	
Nololokum, . . .	
Satſuhcheek.	Naam van eene vrouw.

Naamen van de verſchillende deelen des ligchaams.

Ooeemitz.	Het hoofd.
Apſoop.	Het hoofdhair.
Uhpeukel of *upuppea.*	Het voorhoofd.
Cheecheetsh.	De tanden.
Choop.	De tong.
Kusſee of *kasſee.*	Het oog.
Neets.	De neus.
Papai.	Het oor.

Aa-

Aa---ſs.	De wang.
Aehthlux.	De kin.
Apuxim.	De baard.
Tseekoomitz.	De hals.
Seekutz.	De keel.
Eſlulszth.	Het aangezicht.
Eethluxooth.	De lippen.
Klooshkoouh, klah, tamai.	De neusgaaten.
Aeetchſe.	De wenkbraauwen.
Aapſo.	De arm.
Aapſoonilk.	De oxel.
Eneema.	De tepel.
Kooquainux of *kooquainuxoo.*	De vingeren.
Chushchuh.	De nagel van den vinger.
Kleashklinne.	De dijen en het been.
Klahtimme.	De voet.
Aiahkomeetz.	De duim.
Kopeeak.	De voorſte vinger.
Taeeai.	De middenſte vinger.
Qatſo of *akhukluc.*	De vierde vinger.
Kasſleka.	De pink.

AANHANGZEL N°. V.

WOORDEN-LIJST

VAN DE TAAL VAN

ATOOI,

EEN VAN DE

SANDWICH-EILANDEN.

JANUARIJ 1778.

Tehaia of *mahaia?*	Waar?
Aorre of *Aoe.*	Neen.
He oho.	Het hair.
E poo.	Het hoofd.
Papaiee aoo.	Het oor.
Heraee.	Het voorhoofd.
Matta.	Het oog.
Pappareenga.	De wang.
Haieea.	Visch.
Eeeheu.	De neus.
Oome oome.	De baard.
Haire.	Gaan.

Eraw-

Erawha.	Traanen van blijdſchap.
Aee.	De hals.
Poheeve.	De arm.
Ooma ooma.	De borst.
Heoo.	De tepel.
Peeto.	De navel.
Hoohaa.	De dije.
He, wawy.	Het been.
Eroui of *areea.*	Een weinig wagten.
Myae.	Nagels van vingeren en teenen.
Eeno.	Slegt.
Hootee, hootee.	Uitpluizen, afrukken.
Tooanna.	Een broeder.
Teina.	Een jonge broeder.
Otooma heeva.	Naam van een inboorling.
Nanna.	Laat mij dat zien.
Noho.	Zitten.
Hoe.	Gaan.
Hooarra.	Zoete aardappelen.
E taeeai.	Iemand roepen.
Waheine.	Eene vrouw.
Teeorre.	Iets weggooien.
He, aieeree.	De huid.
Ma, ty ty.	Iets zien, of onderzoeken.
Tommomy.	Koom hier.
Erooi.	Rogchelen, walgen.
Teo.	Suiker-riet.
Maa mona.	Zoet, of lekker voedzel.
Tooharre.	Spuwen.
Matou of *ou* of *Maooa.*	Ik.
My, ty.	Goed.

Otaeaio, . . *Terurotoa*, . .	Naamen van twee opperhoofden.
Oome.	Een groot getal.
Poe.	Koek van taro.
Oohe.	Jams.
Booa.	Een varken.
Eeneeeo.	Kokosnooten.
Ono.	Verſtaan.
Etee.	Verſtaan, of weeten.
Otae.	Naam van een inboorling.
Maonna.	Vol, verzadigd.
Owytooehainoa?	Hoe is uw naam?
Tanata.	Een man.
Tangata.	Een man.
Pahoo.	Een trommel.
Ehoora.	Eene ſoort van dans.
Maro.	Naauwe ſtrook doek, welke zij draagen.
Hoemy, harremy.	Koomen.
Eroemy.	Haal dat hier.
Taooa.	Wij.
Toura.	Een touw.
Ooreo.	Broodvrugt.
Etee.	Dracæna.
Appe.	Virginiaanſche aronswortel.
Matte.	Dood.
Aoonai.	Binnen weinig tijds, terſtond.
Paha.	Misſchien.
Ai.	Ja.
Aieera.	Gedaan, ten einde.
Hevaite.	Ontwikkelen.

Noo-

Noona.	Daar boven.
Tapaia.	Blijven, zig onthouden van te gaan.
Poore.	Een gebed.
Tahouna.	Een priester.
Atee.	Haalen, brengen.
Meeme.	Watermaaken.
Ehaia.	Waar.
Poota.	Een gat.
Mao.	Aan deezen kant.
Mareira.	Deeze plaats.
Eeo.	Daar.
Evaa.	Een praauw.
Touroonoa.	Naam van een inboorling.
My ty.	Laat mij zien.
Aieeboo.	Een bak van een kalebasschil.
Ahewaite.	*Mullus cretaceus.*
Opoore.	*Sparus parvus punctatus.*
Taee.	De zee.
Evy.	Zoet water.
Aiva.	Een haven.
Eerotto.	Van binnen, in.
Owyte eree?	Hoe is de naam van 't opperhoofd?
Toneoneo.	Naam van een opperhoofd.
Motoo.	Verſcheuren, of breeken.
Toe.	Een bijl van ſteen.
Vaheeo.	Laat het daar.
Haieehe.	Eene pijl met weêrhaaken.
Hooroo manoo.	Vogel vederen.
Motoo.	Een eiland.

Hamoea.	Plegtigheid van de handen tegens 't hoofd te ſlaan, en zig voor 't opper-hoofd neder te werpen.
Worero.	Verlooren, geſtolen.
Aeenoo.	Drinken.
Tehaia, oroon?	Waar zijt gij?
Eunai.	Hier, op deeze plaats.
Pororee.	Honger, hongerig.
Hereema.	Een ſoort van ſida.
Meere, meere.	Zien, aanſchouwen.
Moa.	Een hoen.
Manoo.	Een vogel.
Dirro.	Beneden.
Modooa, tanne.	Vader.
Modooa, waheine.	Moeder.
Naiwe, nawie.	Vermaaklijk, aangenaam.
Hai, raa.	De zon.
Hairanee.	De lucht.
Abobo.	Morgen.
Heaho.	Een klein touwtje.
Tereira.	Daar, aan dien kant.
Pymy.	Gooi dat hier.
Ewououtte.	Papier-moerbezieboom.
Moe.	Slaapen.
Nooe.	Breed.
Poowha.	Geeuwen.
Ahaia.	Wanneer, op welken tijd.
Wehai.	Iets ontdekken, of losmaaken.
Teeta.	Een klein touwtjen van ſtro.
Eaha, nai?	Wat is dat?

Matea.	Plataanen.
Parra.	Rijp, *als* eene rijpe vrugt.
Toe, toe.	Koud.
Matanee.	De wind.
Etoo.	Opſtaan.
Hairetoo.	Daar gaan.
Hoatoo.	Geeven.
Eeapo.	Nacht.
Eahaiahei.	Avond.
Oora.	Rooden vederen.
Tee he.	Een geſchenk van doek.
Herairemy.	Plaats waarop men vrugten plaatst, die men aan God offert.
Henananoo.	Een vierkante ſtelling van teenwerk, of godsdienſtige pyramide.
Hereeere.	Eene begraafplaats.
Etee pappa.	Het binnenſte van eene begraafplaats.
Harre.	Een huis.
Harre pahoo.	Een trommel-huis op eene begraafplaats.
Heneere.	Een muur, de muur van eene begraafplaats.
Heho.	Steen, opgerigt op eene begraafplaats en aan de Godheid gewijd.
Eatooa.	Een God.
Tangaroa.	De naam van den God van de plaats daar wij waren.
None.	*Morinda citrifolia.*

Hereanee.	Kleine teentjens, die op de begraafplaatsen geplaatst zijn.
Hernanoa.	Een huis of eene hut, in dewelke men de dooden begraaft.
Herooanoo.	Houten beelden in een begraaf-huis.
Tooraipe.	Soort van muts of helm, die zij hunne beelden opzetten.
Eahoi.	Huur.
Pohootoo noa.	Een roomkleurige slijpsteen.
Poota paire.	Een gewest aan het w[illegible]lijk gedeelte van [illegible] land.
Eonnotaine.	Een korte mantel van zwarte en witte vederen.
Ottaheinoo.	Een punt, een zaak.
Epappa.	Plank, op welke zij zwemmen.
Oneete.	Soort van stof.
Heorro taire.	Klein rood vogeltjen, de *merops scarlatina.*
Taa.	Een tusschenvoegzel van verwondering.
Epoo.	Armband van eene enkelde schulp.
Eou.	Zwemmen.
Tearre.	*Gardenia*, of Kaapsche jasmyn.

Heoudoe.	Weigering, ik wil dit niet doen, of ik wil dit voor dat niet neemen.
Eeorre.	Een rot.
Ehooa.	Een fret, of een werktuig om te booren.
Epaeo of *oapa.*	Daar is niet meer, of het is gedaan.
Matou.	Bijzondere foort van visch-hoek.
Erahoi, dehoi.	Dun, als dunne ſtof, of plank, enz.
Pattahaee of *heroui.*	Soort van ſpeeltuig, of ratel, met roode vederen verſierd.
Eappanai.	Vederbos.
Etooo.	De *cordia ſebestina.*
Whatte.	Breeken.
Oeea.	Ja, dat is zoo.
Heoreeoree.	Een lied.
Paraoa.	Een houten bak.
Apooava.	Een platte houten ſchotel, uit welken zij de *ava* drinken.
Etoohee, toohe.	Eene bijzondere ſoort van ſtof.
Ootee of *otee, otee.*	Snijden.
Pappaneeheomano.	Hout werktuig met haaien tanden bezet, om de geſneuvelden aan ſtukken te ſnijden.
Maheine.	Eene vrouw.
Homy.	Geef mij.

Moena of *moenga*, Mat op welke zij slaapen.

Eeno. Bijvoegzel, 't welk zij bij een ander woord voegen, als zij willen aanduiden dat eene zaak goed is, hoewel het op zig zelf *slegt* betekend; dus zeggen zij *Erawha eeno*, goeden dag, heil, gelijk die van Otahiti zeggen, *Ehoa eeno*, *of* mijn goede vriend.

Taboo of *tafoo*. Alles dat men niet mag aanraaken, als verboden zijnde. (*a*)

Heno. Kleine stokjens van omtrend vijf voeten lengte, met eene bos hair aan het dun eind.

Patae. Zout.

Aheia. Ronde paerl-schulp.

Teanoo. De koude, welke men gevoelt als men in 't water is.

Tammata. Het zintuig van de smaak.

Ootoo. Een luis.

Ehone.

(*a*) Men ziet hier een voorbeeld van de verandering van de H, F en B in malkanderen. Zoo noemt men te *Otahiti* de yams *Oohe*, te *Tonga-Taboo Oofe*, te *Nieuw-Caledonie Oobe*, en te *Atooi* heeft men *Tafoo* van het woord *Taboo* gemaakt.

Ehone.	Groeten met den neus tegens dien van een anderen te drukken: in *Nieuw-Zeeland* noemt men het *Ehogge*, en te *Otahiti Ehoe.*
My.	Zeer, van welken aart ook.
Oura of *ouraa.*	Genezen, opgekoomen, levendig.
Mango.	Een haai.
Te en *he.*	De.
Heneeoohe.	Werktuig, beſtaande uit haaien tanden, op een houten handsvat geplaatst, om mede te ſnijden.
Eea.	Bijvoegzel, dat dient om de uitdrukking kragt bij te zetten, zoo als te *Otahiti.*
Paoo roa.	Geheel gedaan, geëindigd.
Ee.	Te.
Taira.	Dat, de ander.
Ahoo aura.	Rood doek.
Henaro.	Eene vlieg.
Ehateinoa?	Hoe heet dat?
Heweereweere.	De uitlegger van een praauw.
Mawaihe.	Het zeil van een praauw.
Eheou.	De mast van een praauw.
Hetoa.	De raa van een zeil.
Ooamou.	Vast, verzekerd, gezond, geheel.

Hono.

Heno.	Gaan, zig beweegen.
Matou.	Vreezen.
Poea.	Eene pijl.
Teete.	Een boog.
Epaee.	Houten bakken van de *Etooo* gemaakt.
Ohe.	Bamboes.
Henaree.	De deining van de zee.
Meteo.	Land.
Eheteo.	Eene ſter.
Marama.	De maan.
Quameeta.	Naam van een man.

De eilanders van Atooi *hebben tot tien dezelfde getallen als die van* Otahiti.

AANH. VI.

TAFEL om de overeen van *Oonalashka* en *Nort n-Kanaal*, *Eskimaux*.

	Taal v ch Oonalashz.	*Taal van de Eskimaux.*
Een man	*Chengan*	
Eene vrouw	*Anagogen*	
Het hoofd	*Kameak*	*Ne-aw-cock.*
Het hair	*Emelach*	*New-rock.*
De wenkbraauwen	*Kamlik*	*Coup-loot.*
Het oog	*Dhac*	*Ehich.*
De neus	*Anosche*	*Cring-yauk.*
De wang	*Oolooeik*	*Ou-lu-uck-cur.*
Het oor	*Tootoosh*	*Se-u-teck.*
De lip	*Adhee*	
De tanden	*Agalao.*	*Petick sic.*
Een boog	*Seiech*	*Caukjuck.*
Pijlen	*Agadhok*	
Werp-ſchichten	*Ogwalook*	
Een visch-hoek	*Oochtac.*	
Neen	*Net*	
Ja	*Ah*	
Een	*Taradac*	*Attouſet.*
Twee	*Alac*	*Mardluk.*
Drie	*Canoogn*	*Pingaſut.*
Vier	*Sechn*	*Sisſamat.*
Vijf	*Chang*	*Tellimat.*
Zes	*Atoo*	*Arbanget.*
Zeven	*Ooloo*	*Arbanget.* / *Attauſek.*
Agt	*Kamching*	*Arbanget mardlik.*
Negen	*Seching*	*Kollin illoet.*
Tien	*Hasc*	*Kollit.*

TAFEL om de overeenkomst te toonen tus

en *Norton-Kanaal*, en die van de *Gro*

	Taal van Oonalashka.	*Taal van Norton-Kan*
Een man	*Chengan*	
Eene vrouw	*Anagogenach.*	
Het hoofd	*Kameak*	
Het hair	*Emelach*	*Nooit*
De wenkbraauwen	*Kamlik*	*Kameluk*
Het oog	*Dhac*	*Enga*
De neus	*Anosche*	*Ngha*
De wang	*Oolooeik*	*Oollooak*
Het oor	*Tootoosh*	*Shudeka*
De lip	*Adhee*	*Hashlaw.*
De tanden	*Agaloo.*	
De tong	*Agonoc.*	
De baard	*Engelagoong*	*Oongai.*
De kin	*Ismaloch*	*Tamluk*
De hals	*Ooioc*	
De borst	*Shimſen*	
De arm	*Toolak*	*Dallek*
De hand	*Kedhachoonge*	*Aishet*
De vinger	*Atooch.*	
De nagels	*Cagelch*	*Shetooe.*
De dije	*Cachemac*	*Kookdoshac.*
Het been	*Ketac*	*Kanaiak*
De voet	*Ooleac*	*Etſcheak*
De zon	*Agadac*	*Maje*
De maan	*Toogedha*	
De lucht	*Enacac.*	
Eene wolk	*Aiengich.*	
De wind	*Caitchee.*	
De zee	*Alaooch*	*Emai*
Water	*Tangch*	*Mooe.*
Vuur	*Keiganach*	
Hout	*Hoarach.*	
Een mes	*Kamelac.*	
Een huis	*Oolac*	
Een kano	*Eakeac*	*Caiac*
Eene roeiſpaan	*Chaſec*	*Pangehon*
IJzer	*Comeleuch*	*Shawik*
Een boog	*Seiech*	
Pillen	*Agadhok*	
Werp-ſchichten	*Ogwalook*	
Een visch-hoek	*Oochtac.*	
Neen	*Net*	*Ena*
Ja	*Ah*	*Eh*
Een	*Taradac*	*Adowjak*
Twee	*Alac*	*Aiba*
Drie	*Canoogn*	*Pingashook*
Vier	*Sechn*	*Shetamik*
Vijf	*Chang*	*Dallamik*
Zes	*Atoo*	
		Als zij meer dan tellen herhaale dezelfde woor
Zeven	*Ooioo*	
Agt	*Kamching*	
Negen	*Seching*	
Tien	*Hasc*	

enkomst te toonen tusschen de taalen van *Oonalashka*

, en die van de *Groenlanders* en de *Eskimaux*.

van shka.	Taal van Norton-Kanaal.	Groenlandsch naar Cranz.	Taal van de Eskimaux.
		Angut.	
nach.			
			Ne-aw-cock.
	Nooit		*New-rock.*
	Kameluk		*Coup-loot.*
	Enga		*Ehich.*
	Ngha		*Cring-yauk.*
	Oollooak		*Ou-lu-uck-cur.*
	Shudeka		*Se-u-teck.*
	Hashlaw.		
ong	*Oongai.*		
	Tamluk		*Taplou.*
			Coon-e-ſoke.
			Suck-ke-uck.
	Dallek		*Telluck.*
onge	*Aishet*		*Alguit.*
	Shetooe.		
	Kookdoshac.		
	Kanaiak		*Ki-naw-auk.*
	Etſcheak		*E-te-ket.*
	Maje		*Suck-ki-nuch.*
			Tac-cock.
	Emai		*Ut-koo-tuk-lea.*
	Moove.		
h			*E-ko-ma.*
		Iglo	*Tope-uck.*
	Caiac	*Kaiak*	*Kirock.*
	Pangehon	*Pautik*	*Pow.*
	Shawik		*Shaveck.*
			Petick ſic.
			Caukjuck.
		Aglikak.	
	Ena	*Nag.*	
	Eh	*Illisve.*	
	Adowjak	*Attouſek*	*Attouſet.*
	Aiba	*Arlak*	*Mardluk.*
	Pingashook	*Pingajuah*	*Pingaſut.*
	Shetamik	*Sisſamat*	*Sisſamat.*
	Dallamik	*Tellimat*	*Tellimat.*
			Arbanget.
	Als zij meer dan vijf tellen herhaalen zij dezelfde woorden.		
			Arbanget. / *Attauſek.*
			Arbanget mardlik.
			Kollin illoet.
			Kollit.

AANHANGZEL N°. VII.

TAFEL van de afwijkingen van het kompas, door Kapitein COOK waargenoomen, geduurende zijn togt van *Engeland* naar de Kaap *de Goede Hoop;* ziet het Eerſte deel, op het eind van Hoofſtuk III.

A betekent *Avond*, M. betekent *Morgen.*

1776.	Breedte.	Lengte.	Afwijking.	Tijd.
Julij.	° ′	° ′	° ′	
☉ 14	50 8 N.	4 40 W.	20 18½ W.	A.
♃ 18	48 44	5 20	23 0⅝	A.
☽ 22	48 35	5 36	25 4	M.
	44 17	8 18	22 42	M.
♂ 23	43 55	8 28	22 26	A.
☿ 24	43 46	8 33	23 14½	A.
♄ 25	42 58	9 34	23 14½	A.
♀ 26	40 38	10 7	22 56	A.
☽ 29	33 51	14 32	18 31	M.
♂ 30	33 4	14 53	19 3½	A.
	32 4	15 4	18 24	M.
☿ 31	31 10	15 27	18 18½	A.
Ten anker, op de *Rede van St. Kruis van Teneriffe.*			14 41½	
Augustus.				
☿ 7	23 54	18 36	15 1	A.
♀ 9	20 29	19 56	14 10½	A.
	19 41	20 29	13 23½	M.
☽ 12	15 34	23 10	9 46⅝	M.

Au-

1776.	Breedte.	Lengte.	Afwijking.	Tijd.
Augustus.	° ′	° ′	° ′	
☿ 14	13 49 N.	23 23 W.	9 28 W.	M.
♃ 15	12 21	23 34	9 48	M.
♄ 16	11 51	24 2	8 9½	M.
☽ 19	9 47	22 52	9 2½	A.
	8 55	22 39	8 25½	M.
♃ 22	6 33	20 51	10 16⅔	M.
♀ 23	6 29	21 2	11 13	A.
	6 9	20 59	10 19	M.
☽ 26	4 23	21 12	9 5	M.
♂ 27	3 59	21 40	8 35	A.
	3 45	22 10	8 37	M.
♀ 28	3 37	22 23	8 36⅓	A.
	Door een amplitudo.		7 58½	A.
☿ 30	2 40	23 27	7 49	A.
	2 20	24 35	6 49	M.
♄ 31	2 5	25 12	6 33¾	A.
September. 1	1 14	26 12	5 34⅓	M.
☉	0 51	27 52	5 15⅓	A.
	0 7 N.	27 23	4 42½	M.
☽ 2	1 13 Z.	28 30	3 26⅔	M.
♂ 3	1 50	28 49	3 31½	A.
	2 48	29 18	3 20	M.
☿ 4	3 37	29 24	2 55⅙	A.
	4 20	30 12	2 37	M.
♃ 5	5 0	30 51	2 2¾	A.
	5 34	31 49	1 21½	M.
♀ 6	6 0	32 15	0 21½ W.	A.
	6 45	33 11	0 33⅓ O	M.
♄ 7	7 18	33 30	0 3½ W.	A.
	7 50	33 48	0 11 W	M.
☉ 8	8 43	34 14	0 19½ W.	M.
☽ 9	9 1	34 14	0 18⅓ O.	A.
	9 35	34 29	0 6½ O.	M.
♂ 10	10 4	34 19	0 40 W.	A.
	11 1	34 19	0 6⅔ O.	M.
☿ 11	12 40	34 19	0 41⅔ O	M.
♃ 12	13 23	34 18	0 40⅙ O.	A.
	14 11	34 2	0 16⅝ O.	M.

Sep-

1776.		Breedte.		Lengte.		Afwijking		Tijd.
September.		° ′		° ′		° ′		
☿	13	14 47	Z.	34 4	W.	1 8	O.	Avond. (a)
		15 33		34 16		1 20	O.	M.
♄	14	16 18		34 20		1 23½	O.	A.
		16 58		34 55		2 30½	O.	M.
☉	15	17 40		35 8		2 11	O.	A.
		18 30		35 26		2 16½		M.
☽	16	20 8		35 49		4 2½		M.
♂	17	20 46		35 50		2 43½		A.
		21 37		35 42		2 44½		M.
☿	18	22 17		35 41		2 33½		A.
☿	20	25 54		34 37		3 32½		A.
		26 47		33 55		3 16½		M.
♄	21	27 14		33 26		3 5½		A.
		27 44		32 35		2 2½		M.
☉	22	28 19		31 51		2 [illegible]		M.
☽	23	28 36		31 5		2 3½	O.	A.
		29 12		29 59		1 10½		M.
♂	24	29 29		29 21		1 30		A.
		30 4		28 8		0 31		M.
☿	25	30 25		27 30		0 50½	O.	A.
☉	29	33 43		16 50		3 46	W.	M.
☽	30	33 48		16 7		4 45½		A.
		33 56		15 28		4 45½		M.
October.								
☿	2	34 16		12 0		7 1		A.
		34 16		10 2		7 13½		M.
☿	4	34 45		8 58		6 32		A.
		Door een Amplitudo.				7 52		A.
		35 37		9 4		6 9½		M.
♄	5	35 35½		9 12		6 50½		A.
		35 49		8 49		7 40½		M.
♂	8	35 49		7 45		8 47		A.
				Amplitudo.		6 59½		A.
		35 30		7 35		9 12		M.
☿	9	35 17		7 5		8 45½		A.

Au.

(a) Amplitudo.

1776.	Breedte.	Lengte.	Afwijking.	Tijd.
October.	° ′	° ′	° ′	
			6 59½	A.
♀ 10	35 39	3 47 W.	11 56	M.
♂ 15	34 57	8 40 O.	19 26½	A.
Aan de	*Kaap de*	*Goede* }	21 58½	Aan boord.
		Hoop. }	22 14½	Aan land.

EINDE VAN HET DERTIENDE EN LAATSTE DEEL.

DE

PLAATEN EN KAARTEN

kunnen aldus ingevoegd worden

IN HET DERTIENDE DEEL.

Plaat CXXIX**.	Gezigt van de ſtad en haven van *St. Petrus en St. Paulus* aan *Kamtſchatka*. . .	bladz. 1
—— CXXX**.	Man van *Kamtſchatka*. .	108
—— CXXXI**.	Vrouw van *Kamtſchatka*. . . .	109
—— XXXII**.	Zomer- en winter-woo ningen te *Kamtſchatka*.	128
—— CXXXIII**.	Winter - wooning van *Kamtſchatka* van binnen. . . .	130

Kaar-

Kaart N°. XLVIII**. Gezigten van de kusten van *Kamtschatka*. . . bladz. 44
—— N°. XLIX. Kaart van de kust van *Japan*. . . 162
—— N°. L**. Kaart van het *Zwavel-Eiland*. . . 180
—— N°. LI**. Kaart van de *Typa* en *Macao*. . . 194
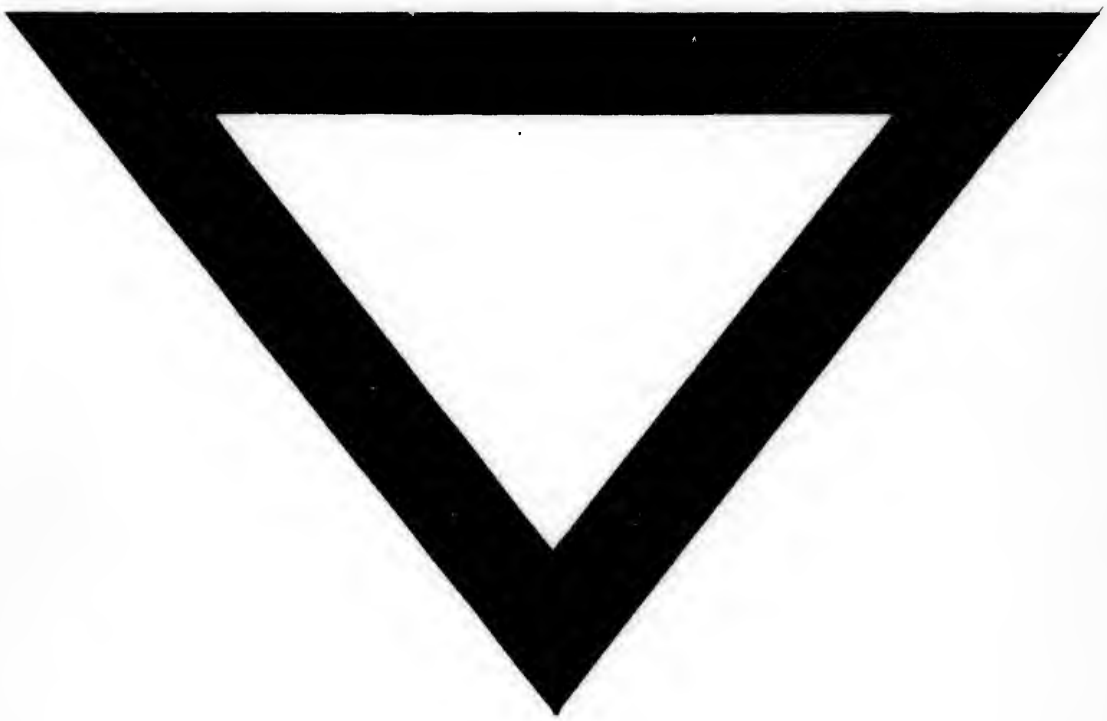
kus-
hat-
bladz. 44
: van
. 162
avel-
. 180
a en
. 194